

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 221 - 222

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1970

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὕλης
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΙΝΟΙΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Ἐσωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ	Δραχ.	150.—
Νομικῶν προσώπων	Δραχ.	300.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως		
Ἐξωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ	Δολλ.	10—
ἢ Λίραι Ἀγγλίας		3½
ΤΙΜΗ ΓΕΤΧΟΤΣ	ΔΡΧ.	50.—

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
Α. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΤΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)

Εμβάσματα: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς Σμύρνης, ἀριθ. 23 - 25, Ἰωάννινα, Τηλ. 66.59

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Dr Roland Hibon	: Ὁ Ἀγγλὸς μουσικοσυνθέτης Κλέμεντ Χάρρις καὶ ὁ Μαβίλης (ἱστορικὴ πραγματεία)	σελ. 513
Κ. Α. Μέτζιου	: Ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων - Τεῦχος Γ' (ἱστορ. στ.)	» 532
Στεφ. Μπέττη	: Γρηγόριος Παλιουρίτης (ἱστορικὴ μονογραφία)	» 540
Ἀναστ. Εὐθυμίου	: Παλαιὰ ἔγγραφα καὶ ἱστορικὲς ἐπιγραφὰς καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 555
Φιλαρ. Βιτάλη	: Ἀγῶνες καὶ θυσίαι τῆς Ἐκκλησίας Νικοπόλεως διὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ ἐν Προβέξῃ Γυνασίου (ἱστορικὰ στοιχεῖα)	» 559
Πάνου Γροῖσου	: Δασικὴ Λαογραφία (λαογραφικὴ πραγματεία)	» 566
Βασ. Π. Παυλίδου	: Λαογραφικὰ Παραμυθίας (λαογραφικὴ πραγματεία)	» 577
Νίκου Χρ. Τσάκα	: Πάργα - Στεριά (λαογραφικὴ μελέτη)	» 585
Κων. Κίτσου	: Τὸ πάθος τῆς Παιδείας	» 592
Μαθ. Βύρ. Ραῖζη	: Ὁ Φιλελληνισμὸς τοῦ Μπραῖαντ (φιλολογ. πραγματεία)	» 602
Νίτσα Κύπα-Νταρίλη	: Ἐπιστροφὴ (ποίημα)	» 606
Κ. Τριανταφύλλου	: Οἱ περιλειπόμενοι (διήγημα)	» 607
Ἄρσ. Γεροντικοῦ	: Κριτικὴ καὶ κοινὸ (δοκίμιον)	» 612
Βασ. Ταμπορῆ	: Ἐπίλογος (ποίημα)	» 618
Γ. Πολιτάρχη	: Τὸ παιδί καὶ τὸ πουλί (διήγημα)	» 619
Π. Α. Χρονοπούλου	: Ψέμματα σοῦ εἶλαν (ποίημα)	» 624
Νικ. Β. Λώλη	: Ἡ καμπάνα δὲν χτύπησε (διήγημα)	» 625
Π. Α. Χρονοπούλου	: Χαμήλωσε πάνω σου ὁ οὐρανὸς (ποίημα)	» 627
Ἄνθου Πωγωνίτη	: Τὸ ποτάμι (ποίημα)	» 628

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἀπὸ τὸ πέρασμα ἐνὸς θιάσου (Ἀρσένη Γεροντικοῦ). — Μιά πνευματικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἰταλία (Κ. Ν.). Πένθη: Γιάγκος Πιερίδης (Δ. Κόκκινου). Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Τάκη Μ. Τσιάκου: «Περίπατοι καὶ ἐπιστροφές» (Δ. Κόκκινου), Φ. Οἰκονόμου: «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία» (Ἀποστ. Π. Παπαθεοδώρου), Κώστα Λαζαρίδη: «Πέντε βιβλία γιὰ τὸ Ζαγόρι» (Τάκη Λάνου). Ἐπιστολαί: «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν Λαογραφικῶν Παραμυθίας» (Σπ. Μουσελίμη). Βιβλία καὶ Περιοδικὰ ποὺ ἐλάβαμε.

Δ/ΝΣΕΙΣ: Συντάξεις: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου, 51 — Ἰωάννινα
Τυπογραφείου: Τάσος Συριόπουλος — Ἀγγελάκη, 15 — Θεσσαλονικη.

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΘ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1970

ΤΕΥΧΟΣ 221-222

DR. ROLAND HIBON

Ο ΑΓΓΛΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣΥΝΘΕΤΗΣ

ΚΛΕΜΕΝΤ ΧΑΡΡΙΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΒΙΛΗΣ

Ὁ νέος Ἄγγλος μουσικοσυνθέτης Clement Hugh. Gilbert Harris πέθανε γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου στίς 23 Ἀπρίλη 1897.

Στὸ ἔμπα τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας στὴν Ἀθήνα, δεξιά βρίσκεται μὰ ἐπιγραφή πού θυμίζει τὴν ἠρωικὴν αὐτὴ θυσία γιὰ τὴν πρὸ ἱερὴ τῶν πατρίδων.

Τὸ ἐρχόμενο χρόνο θὰ εἶναι ἡ ἑκατονταετηρίδα τῆς γεννήσεως τοῦ Χάρρις (γεννήθηκε στίς 8 Ἰούλη 1871 στὸ Wimbledon κοντὰ στὸ Λονδίνο). Γι' αὐτὸ μᾶς φαίνεται κατάλληλο νὰ ἀναφέρωμε μερικὰ ἱστορικὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸ νέον Ἄγγλο καὶ συνάμα μὲ τὸν Μαβίλη.

Ὁ Νίκος Κογεβίνας¹ πού ἦτανε καθὼς ὁ Μαβίλης μνημένος στὴν Ἐθνικὴ Ἐταιρεία πῆγε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς πατριωτικῆς καὶ μουσικῆς ἐταιρείας αὐτῆς. Ἀλλὰ πέθανε, γρήγορα νικημένος ἀπὸ σοβαρὴ ἀρρώστια, τὸ Γενάρη αὐτοῦ τοῦ χρόνου 1897. Δὲ ξέρομε μὲ ἀκρίβεια ποῖα ἐντολὴ τοῦ παράδωσε τὸ τμῆμα τῆς Κερκύρας, μὰ πιθανότατα ἔγινε λόγος γιὰ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις. Μὲ τὸν Ν. Κογεβίνα, ἔναν ἀπὸ τοὺς πρὸ στενοὺς φίλους ἔχασε ὁ Μαβίλης. Ἐμεινε ἀγρυπνος ὄλη τὴ νύχτα, ὄρθιος κοντὰ στὸ πτώμα φερμένο πίσω στὴν Κέρκυρα².

Ἄν καὶ σφοδρὸς εἶναι τέτοιος πόνος, σβήνεται ὅμως μπροστὰ στὴν ἐθνικὴ κακομοιρία. Ἐπρεπε οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες νὰ ἀπελευθερώσουν τοὺς συμπατριῶτες τῆς Ἡπείρου. Καὶ στὸ τμῆμα τοῦ ὁποίου ἦτανε πρόεδρος, ὁ Μαβίλης ἐξακολουθεῖ θερμὰ νὰ ἐτοιμάζῃ ἕνα σῶμα ἐθελοντῶν γιὰ τὴν Ἡπειρο, «μὲ Κερκυραϊκὸ ἔρανο ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Νίκου Κογεβίνα»³ καὶ ὄχι «μ' ἔξοδά του καὶ μ' ἔξοδα τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας» ὅπως ἔγραψε ὁ Κώστας Πασαγιάννης στὸ ἄρθρο του τῶν Γραμμάτων (τεῦχ.

1 Ὁ Ν. Κογεβίνας (1856 - 1897 μεταφραστὴς καὶ ποιητὴς, ἦταν καὶ πολὺ θερμὸς δημοτικιστὴς. Τὸ ἔργο του δημοσιεύτηκε στὰ 1916.

2 Ὁ κ. Σωκράτης Κογεβίνας, γιὸς τοῦ Νίκου μᾶς τὸ εἶπε στὰ 1965.

3 Βλ. γράμμα τοῦ Ν. Παραμυθιώτη (2.ΧΙ,1938) στὸν κ. Θ. Μακρῆ, δημοσιευμένο στὰ Κερκυραϊκὰ Νέα (29.ΧΙ.1948).

από την Κέρκυρα «σ' ένα ελληνικό βαπόρι» πού τὸν ὀδηγεῖ τὸ βράδυ «στὸν κόλπο τῆς Ἴαρτας, στὸ νηοὶ Ἀγία Μαύρα» καὶ σημειώνει ὅτι στίς 23 Μάρτη «τὸ καράβι ἄραξε δυὸ μίλλια ἀπὸ τὴν παραλία». Ἀπὸ κεῖ, μ' ἓνα μικρὸ πλοῖο ὁ Χάρρις βγῆκε στὴ στεριά, πῆγε στὴν Ἴαρτα καὶ στίς 24 Μάρτη «στοὺς λαμπροὺς ἱστορικοὺς λόφους τοῦ Πέτα»⁹. Ἀλλὰ στίς 26 Μάρτη ὁ Χάρρις ἐπέστρεψε στὴν Κέρκυρα, στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ «Hôtel d' Angleterre et Belle Venise» πού κατοικεῖ ἀπὸ τέσσερις μῆνες. Κοντὰ στ' ἄλλα, δὲν ἔγιναν δυὸ ἀναχωρήσεις ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ἐκείνη τοῦ Χάρρις καὶ ἔπειτα ἐκείνη τοῦ Μαβίλη. Οὔτε κι' ἔγιναν δυὸ ξεχωριστὲς ἀφίξεις στὴν Ἴαρτα — μιᾶς ὁμάδας τοῦ Χάρρις καὶ μιᾶς ὁμάδας τοῦ Μαβίλη, ὅπως θὰ φανταζόταν κανεὶς κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ ἀνταποκριτῆ τῆς Ἐστίας στὴν Ἴαρτα, στίς 14 Ἀπρίλη: «Ἄλλοι ἀντάρται ἀφίχθησαν σήμερον ἐνταῦθα ὅπως προσθετοῦν εἰς τοὺς λοιπούς. Πρῶτος ὁ Φιλέλλην Ἀγγλος Χάρρις μετὰ δέκα ἀνταρτῶν νεωτάτων, οὓς ἐστρατολόγησεν ἐν Κέρκυρα... Ἄτερον μικρὸν σῶμα ἐκ 18 ἀνδρῶν κατήρτισεν σήμερον ὁ ἐκ Κερκύρας ἐνθουσιώδης κ. Μαβίλης. Ὁ Μαβίλης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν θὰ ἀποτελέσουν ἴδιον σῶμα μετὰ τοῦ Χάρρις καὶ τῶν συντρόφων του». Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πιστέψῃ ὅτι ἔλαβε ὁ ἀνταποκριτῆς τῆς Ἐστίας τὴν ἐλευθερία νὰ χωρίσῃ σὲ δυὸ κλάσματα τὴν ὁμάδα τῶν τριάντα ἀντρῶν — ὁ Χάρρις καὶ οἱ δικοὶ του ὅλοι ὅλοι ἔντεκα, ὁ Μαβίλης καὶ οἱ σύντροφοί του ἔστω δεκαεννιά. Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐμφανιστοῦν ἔτσι φτάνοντας στὴν Ἴαρτα. Δὲ βολεῖ ὅμως νὰ παραμελήσωμε τὴν ἀκριβολόγη κατάφαση μιᾶς στρατολογίας δέκα ἀνταρτῶν πού ἔκαμε στὴν Κέρκυρα ὁ Χάρρις ὁ ἴδιος. Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἀν τέτοια ἦταν ἡ πραγματικότητα, φαίνεται πῶς ὑπάρχει μόνον μιὰ ἐξήγηση: μεταπεισμένος ἀπὸ τὸν Μαβίλη νὰ πάρῃ μέρος στὴν ἐκστρατεία, ὁ Χάρρις θὰ εἶχε ἀποτελέσει ὁ ἴδιος ἓνα μικρὸ σῶμα πού μαζί μὲ τὸν ἀρχηγὸ του βέβαια ὁ Μαβίλης καλοδέχτηκε. Τότε ὁ Χάρρις ἀμέσως ἔγινε πολὺ δημοτικὸς. Αὐτὴ ἡ γρήγορη δημοτικότητα θὰ ἐξηγοῦσε τὶς ἐνθουσιαστικὲς φωνῆς «Χάρρις! Χάρρις!» πού ἔμπηξε ὁ κορφαίτικος λαὸς στίς 5 Ἀπρίλη ὅταν ἀναχώρησαν οἱ ἐθελοντές¹⁰. Ἡ καινούρια στάση αὐτὴ τοῦ Χάρρις θὰ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ δεχτοῦμε ὅτι μοιράστηκε ἔπειτα ἀνάμεσα σὲ Μαβίλη καὶ Χάρρις ἡ διεύθυνση τῆς ὁμάδας πού πρῶτα ἄνηκε στὸ Μαβίλη καὶ στὸ Ν. Ι. Παραμυθιώτη. Μποροῦσαν οἱ δυὸ ἄντρες νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ ἐπειδὴ πρέπει ἡ ἐξουσία νὰ λάχῃ σὲ ὅποιους κατέχουν ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τους τὴν πίστη καὶ τὸν ἐνθουσιασμό, τὴν ἐπιτηδειότητα γιὰ νὰ πάρουν ἀποφάσεις καὶ νὰ δεχτοῦν τὴν ἐνδεχόμενὴ θυσία τῆς ζωῆς. Τὶς διαθέσεις αὐτὲς τὶς εἶχε ὁ Χάρρις καὶ τὶς ἐκδήλωσε στὸ γράμμα πού ἀπεύθυνε ἀπὸ τὴν Ἴαρτα στὴ μητέρα του καὶ ὅταν ἔγραψε στὴν Κυρία Thode¹¹. Στὴν πρώτη νὰ πῶς ἐκφράζει τὴ χαρὰ του: «Τώρα εἶμαι ὀλότελα στὸ περιβάλλο μου, μακριὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνόητους ἐξαναγκασμοὺς τῆς σύγχρονης κοινωνίας, καὶ καίρομαι ὅλως διόλου». Στὴν ἄλλη ὁμολογεῖ, πῶς ἀποδοκιμάζει τὴν ἀδέξια διάθεση τῶν Δυνάμεων «ἀπέναντι ἐνὸς λαοῦ πού προσπαθεῖ νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ ἓνα βάρβα-

9 Ἐκεῖ τὸ 1822 ἔπασαν ἡρωϊκὰ πολλοὶ φιλέλληνες, οἱ προγενέστεροι τοῦ Χάρρις, πού πολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους.

10 Ὡστόσο ὁ Κ. Πασαγιάννης, στὰ Γράμματα, ὁ π., σ. 14, ἔγραψε: «Τὴν ἡμέρα πού εἶχε νὰ ξεκινήσει ὁ Μαβίλης, ὁ Χάρρις μὲ τὸν ὄπλισμό του, ἔτοιμος, ἐπῆγε νὰ ταξιδέψῃ μὲ τὸ ἴδιο πλοῖο γιὰ τὴν Ἴαρτα. Ὅταν τὸν εἶδε ὁ μεγαλόφυχος ὁ Ποιητὴς τόσο ἀποφασισμένον... ἐσκέφτηκε τὸ καλύτερο πού εἶχε νὰ κάμῃ στὴν περίσταση, νὰ τὸν πάρῃ μαζί του».

11 Πρόκειται γιὰ Daniela Thode (καταγόμενὴ von Bülow), γυναίκα τοῦ ζωγράφου Henry Thode. Βλ. C. V. Bock, ὁ π., σ. 96.

ρο ζυγό» και προσθέτει: «Δὲ θὰ ἤθελα νὰ ἀνταλλάξω τὴ θέση μου μὲ ὅποιον-δήποτε, μολονότι εἶμαι στὴ γνώση τῶν κινδύνων ποὺ ὑπάρχουν ἐδῶ». Ἔτσι ἐπιβεβαιώνονται τὰ λόγια τοῦ Ἡμερολογίου: «Ἐνεργῶ βέβαια θεληματικά. Κανένας δὲ μὲ παρακίνησε νὰ βάλω τὴ ζωὴ μου στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἑλλήνων» (5 Ἀπρίλη). Ὅσο γιὰ τὸ Μαβίλη, ἔγραψε στὴν ἀδελφή του, στίς 4/16 Ἀπρίλη, πρὶν φύγη γιὰ τὴν Ἄρτα: «Ἡ αἰτία μας εἶναι ἀγία καὶ δίκαιη,

Ὁ Νίκος Ἰ. Παραμυθιώτης στὰ 1927 (55 χρονῶν) ποὺ ἔγραψε ἀφήγηση τῆς ἐκστρατείας

ἢ πὸ δίκαιη ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι» καὶ «ὅ,τι ἔκαμα, ἱερὸ καθήκο ἦταν νὰ τὸ κάμω καὶ δὲ βολοῦσε νὰ κάμω ἀλλιῶτικα».

☆

Οἱ τριάντα ἄντρες ἀπὸ τὴν Κέρκυρα δὲν ἦτανε μόνοι νὰ καταταχτοῦν γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀπὸ τὴν 1 Μάρτη ἀποβιβάζονταν ἀπὸ τὸ

Βρίνδισι μιὰ ομάδα Ἰταλῶν ἐθελοντῶν, καὶ στὶς 6 τοῦ ἴδιου μηνᾶ ἔγινε ἀνακλητήριο ἐφέδρων. Πλησίαζε ὁ πόλεμος. Στὶς 16 οἱ τριάντα ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ κάνουν ἔνωση μὲν μιὰν ἄλλη ομάδα καί, λέει ὁ Ν. Παραμυθιώτης «ὁ Μαβίλης, ὁ Σωτηριάδης¹², ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας μαζί μὲ δυὸ ἀξιωματικούς συζήτησαν γιὰ τὴ δυνατὴτητα νὰ περάσουν τὸν Ἄραχθο μὲ λιγότερο ἀπὸ διακόσιους ἄντρες καὶ νὰ προσβάλουν μιὰ ἰσοδύναμη τούρκικη φρουρά». «Κατὰ τὶς ἔντεκα ἐπέρχεται ἕνας κλέφτης ποῦ κατέβηκε ἀπὸ τὸ βουνό». Πηδάει ἀπὸ χαρά! Ἀγγέλλει ὅτι κηρύχτηκε ὁ πόλεμος στὴ Τουρκία. Περνοῦν γρήγορα τὸν Ἄραχθο καὶ ὄλο τὸ τσοῦρμιο «Βγαίνει ἀπὸ μέσα δάσος στὸν τόπο ἀπ' ὅπου στὰ χαράματα θὰ ἔγινε ἡ ἐπίθεση». Ἄλλὰ μιὰ τούρκικη ἔφοδος ἀναγκάζει τοὺς ἐθελοντὲς νὰ πισωδρομήσουν πρῶτα ὡς τὸ πέραμα, ἔπειτα στὴν Ἄρτα ποῦ πῆρε τώρα τὸ πολεμικὸ τῆς θῶρι. Ἡ πόλη ἔγινε κέντρο τῶν στρατιωτικῶν καὶ τὴν ἄδειασε ὁ πολιτικὸς πληθυσμός. Μόλις ἔφτασε ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Οἱ Τοῦρκοι ἀποκρούονται ἀπὸ τὸ γεφύρι τοῦ Ἀράχθου καὶ ἀποχωροῦν στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν. «Τότες, εἶπε ὁ Ν. Παραμυθιώτης, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν διωχτὴ πέρα ἀπὸ τὸ γεφύρι ποῦ ἐγκατάλειψαν. Καὶ ἡ ἐκστρατεία θὰ εἶχε ἀναπτυχθῆ ἀλλιῶτικα». Μὲ τὸ στρατηγὸν Κουμουνδοῦρο ὁ τακτικὸς στρατὸς πετιέται πιά στὴ μάχη. Οἱ ἐθελοντὲς τώρα πιστεύουν πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ ἄλωση τῶν Γιαννίνων.

«Τρεῖς φάλαγγες —στὸ σύνολο 1.500 ἄντρες— ἔφτασαν τὴν ἐπομένη μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Τούρκων: ἕνα τάγμα πεζικοῦ, ἕνα ἀπόσπασμα ἱππικοῦ κ' ἕνα πυροβολεῖο». Ἡ διαταγὴ δίνεται στοὺς πεζοὺς (1.100 ἄντρες) νὰ προχωρήσουν στὰ Πέντε Πηγάδια. «Ἐκεῖνη τὴ στιγμή, συνεχίζει ὁ Παραμυθιώτης, ὁ νέος μαρκήσιος de Bertoluzzi, ἀπὸ τὸν Ἀγκόνα, ἐνώθηκε μαζί μὲ τὴν ομάδα μας», ἡ ὁποία πάει κι' αὐτὴ γιὰ τὰ Πέντε Πηγάδια. Πρέπει οἱ Ἑλληνας νὰ τὸν πάρουν τὸν τόπο τοῦτο ποῦ περνάει γιὰ τὸ κλειδί τῶν Γιαννίνων. Ὅμως «ψεύτικα χαμπάρια ἀφήνουν νὰ πιστέψουν, πῶς εἶναι ἐλεύθερο τὸ στενὸ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν καθὼς ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν Ἄρτα ὡς τὰ Γιάννινα καὶ πῶς θὰ γινεῖ ὁ ἀποφασιστικὸς ἀγώνας μόνον στὴν πεδιάδα τῶν Γιαννίνων». Στὶς 22 Ἀπρίλη οἱ ἐθελοντὲς τυχαίνουσι στὶς Κουμουσαθές, ἐντομὴ βουνοῦ πρὶν ἀπὸ τὰ Πέντε Πηγάδια στενὴ καὶ βολικὴ νὰ ὑπερασπισθῆ. Ἐκεῖ τὸ τάγμα θὰ περάσει τὴ νύχτα, ἀλλὰ οἱ ἐθελοντὲς κάνουν μιὰν ἀπάτη: πᾶνε «πρὸς τὶς καλύβες ποῦ στέκονται πᾶνω ἀπὸ τὴν κλεισούρα». Μπορεῖ νὰ ἔχουν ἔτσι σηκῶσει στὸ πόδι τὸν ἐχτρὸ. Τοποθέτησαν λοιπὸν δυὸ ὁδηγοὺς τὸν ἕναν στὴν ἀρχὴ τὸν ἄλλο στὸ τέλος τῆς ομάδας καὶ περπατοῦν στὴν ἀράδα. Σ' ἕνα διχασμόν, ὁ δεῦτερος ὁδηγὸς μαζί μὲ μερικὸς ἐθελοντὲς πῆρε ἕνα διάφορο μονοπάτι καὶ δὲ θὰ ξαναβρεθῆ πιά. Κατὰ μιὰ στάση, οἱ ἄλλοι ἐθελοντὲς ἀκοῦνε ὅτι «τὸ τάγμα πεζικοῦ ἀντάμωσε τὸν ἐχτρὸ πολὺ περισσότερο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο βασανίζεται καὶ ὅτι χρειάζονται ἐπικουρίες».

Ὅσο γιὰ τὸν καθαυτὸ ἀγῶνα τῶν Πέντε Πηγαδιῶν δὲν εἶναι ἀκριβολόγα τὰ κείμενα. Οὔτε καὶ ξέρομε ἂν ὁ Μαβίλης καὶ ὁ Χάρρις πολέμησαν πλάγι πλάγι. Κατὰ μιὰ πληροφορία ἀρκετὰ ἀόριστη¹³ ὁ ἕνας ὅπως καὶ ὁ ἄλλος πυροβόλησαν προφυλαγμένοι ἀπὸ ἕναν βράχο. Ἄλλὰ οἱ ἀφήγησεις δὲν κάνουν καμιά μνεῖα τοῦ Χάρρις ὅταν μνημονεύουν, πῶς ὁ Μαβίλης ποῦ μετα-

12 Πρόκειται γιὰ τὸν Γεώργιο Σωτηριάδη ποῦ στὰ 1896 πῆγε μὲ τὸν Μαβίλη στὴν Κρήτη γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστάτες.

13 Ἀναφερομένη ἀπὸ τὸν Κ. Πασαγιάννη (Γράμματα, ὁ, π., σ. 11 - 12). Βλ. καὶ τὰ λόγια τοῦ Γιώργου —πρόκειται γιὰ τὸν Γιώργου Βλάση— στὴν ἀφήγηση τοῦ Ν. Παραμυθιώτη. C. V. Bock, ὁ, π., σ. 65.

κινούνταν κάτω από τὸ βράχο πέφτει σὲ θάμνους καὶ κατρακυλάει, ἐνῶ ἀνεβαίνουν οἱ Τούρκοι. Γιὰ νὰ μὴν πέση τότε ζωντανὸς στὰ χέρια τοῦ ἐχτροῦ, λένε πὼς ὁ Μαβίλης ἔβγαλε τὸ πιστόλι του γιὰ νὰ σκοτωθῆ, μὰ ὁ Γιώργι Βλάσης κράτησε τὸ χέρι του καὶ μὲ βοήθεια τοῦ Κώστα Βουκελάτου τὸν ἀποκόμισε. Ἄν βρισκόταν κεῖ ὁ Χάρρις, δὲ θὰ τὸ ἔλεγαν οἱ ἀφηγήσεις;

Τότε ἔγινε γενικὴ ἡ σύγκυση. Σιγά, σιγά δὲν ὑπῆρξαν μαζὺ μὲ τὸ Μαβίλη παρὰ ὁ Ν. Παραμυθιώτης καὶ ὁ Μίμης Λάνδος¹⁴. «Ἄν δὲν ἀφήσαμε ἐκεῖ τὰ κόκκαλά μας, ἔγραψε στὸν Θ. Μακρῆ ὁ Ν. Παραμυθιώτης, τὸ χρωστοῦμε στὸν Γιώργη Βλάση ὁ ὁποῖος μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ἦρθε ἐκεῖ καὶ μᾶς φώναξε: «Οἱ Ἄρβανίτες πλάκωσαν». Γύριζα πρὸς τὸ Λορέντζο σὰν νὰ τὸν ρωτοῦσα «Τί νὰ κάμουμε;» «—Ἄς φύγουμε καὶ μεῖς» μοῦ εἶπε μὲ πικρία¹⁵. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸν Χάρρις. Ἄλλὰ στὴν ἀφήγησή του ὁ Ν. Παραμυθιώτης ἀναφέρει τὰ λόγια τοῦ Γιώργι (Βλάση) ποὺ βρισκότανε κοντὰ στὸ Χάρρις: «Τὸ στενὸ ἦτανε ἐλεύθερο. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἀποστάλθηκε ὡς πρόσκοπος. Οἱ ἄλλοι ξεκουραζόντανε. Ὑστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα περίπου, εἶδαμε ἀπὸ μακριὰ ἀμέτρητο πλῆθος ποὺ ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς φωνάζοντας κάτι ἑλληνικὰ λόγια. Ἄλλὰ εἶναι ἐχτρός! Τέσσερεις ἢ πέντε χιλιάδες στρατιῶτες μὲ δυὸ κανόνια. Κλέμεντ (Χάρρις) μὲ μερικοὺς ἄλλους, κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους, πυροβολοῦν σὲ 250 μέτρα ἀπὸ τὸν Τούρκο. Κατὰ τὸ μεσημέρι ὁ Χάρρις, ὁ Σωτήρις καὶ ὁ ὀδηγὸς (ὁ πρῶτος) βρίσκονται κάτω ἀπὸ βροχὴ σφαῖρες κ' ὀβίδες καὶ γυρεύουν ἕναν τόπον πὺδ στεγασμένον. Ἐπειτα εἶπε ὁ Γιώργι (Βλάσης) δὲν τοὺς εἶχα ξαναιδεῖ πιά».

Ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦτο, τί νὰ ποῦμε; Πρῶτα φαίνεται πὼς στὴ μάχη οἱ ἐθελοντὲς ἦτανε χωρισμένοι σὲ δυὸ ομάδες — ὄχι ὅμως τόσο μακριὰ ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπειδὴ μπορούσε ὁ Γιώργη (Βλάσης) νὰ ἰδῆ τὸν Μαβίλη, νὰ τρέξῃ πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ φωνάξῃ πὼς πλησίαζε ὁ ἐχτρός. Ἐπειτα, ἀφοῦ μίλησε ὁ Γιώργι (Βλάσης) γιὰ ἐμπροσθοφυλακὴ ἀποσταλμένη ὡς πρόσκοπος ἐνῶ ξεκουράζονται οἱ ἄλλοι, μπορούμε ἀμέσως νὰ νομίσουμε πὼς συμμαζέφθηκαν μὲ τοὺς πεζοὺς οἱ ἐθελοντὲς ποὺ βρίσκονταν μὲ τὸν Χάρρις ἀπὸ τὴ διαίρεση τῶν ἐθελοντῶν σὲ δυὸ ομάδες. Ἄλλωστε ὁ Ν. Παραμυθιώτης ἔγραψε στὸν κ. Θ. Μακρῆ στὶς 2.ΧΙ.1938: «Ἀκούσαμε ὅτι εἶχε πάει στὰ Πέντε Πηγάδια τὸ σύνταγμα τοῦ Κουμουνδούρου καὶ ὅτι ἦτανε μαζί τους ὁ Χάρρις καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας». Ἄς προσθέσουμε πὼς ἡ τούρκικη ἐπίθεση μὲ «τέσσερεις ἢ πέντε χιλιάδες στρατιῶτες» κατὰ τὰ λόγια τοῦ Γιώργι (Βλάση) πιθανὸν εἶναι ἢ ἴδια ποὺ κατέδιωξε τὸ τάγμα πεζικοῦ (1.100 ἄντρες).

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τους κοντὰ στὸ γεφύρι τοῦ Ἀράχθου, οἱ Τούρκοι —τὸ εἶπαμε— ἀποχώρησαν στὰ Γιάννινα. Ἐκεῖ πληροφορημένοι πὼς προχωροῦσε ἕνα ἑλληνικὸ τάγμα πεζικοῦ μαζί μὲ ἀντάρτες γιὰ τὰ Πέντε Πηγάδια ποὺ προστάτευαν μερικοὶ στρατιῶτες (οἱ καλῶδες «στὴν κορφὴ γιὰ τὶς ὁποῖες μίλησε ὁ Παραμυθιώτης μπορεῖ νὰ ἦτανε τῶν τουρκικῶν παραμονευτῶν τὰ στεγάσματα) οἱ Τούρκοι ἀφήνουν ἐλεύθερο τὸ στενὸ γιατί τοὺς λείπει ὁ καιρὸς νὰ στείλουν ἐκεῖ στράτευμα. Ἀπὸ τὸ εὐπρόσιτο στενὸ γελάστηκαν οἱ Ἕλληνες ποὺ ἐγκατασταίνονται. Καὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐκτοπίσουν ἀπὸ κεῖνον τὸν κύριον τόπο, οἱ Τούρκοι ρίχνουν στὴ μάχη τετράδιπλες ἢ πεντάδιπλες δυνάμεις — ὅ,τι ἀπὸ τὴ στρατηγικὴν ἀποψη δὲ φαίνεται ὑπερβολικόν.

Ἡ ἀντίσταση στὴν τούρκικη ἐπίθεση ἦταν ἀπελπισμένη, κ' ὅμως ἐξα-

14 Ὁ Μ. Β. Λάνδος, ἀδελφός του, ἔγραψε στὴν Ἰόνιο Ἀνθολογία, Μάρτ. 1938, σ. 49 - 51 ἕνα ἄρθρο γιὰ τὸν Μαβίλη: Μερικὰ ἐπεισόδια τῆς ζῴης του.

15 Γράμμα τῆς 2.ΧΙ.1938.

κολουθοῦσε. Στὴ νύχτα τῆς 22-23 Ἀπρίλη ὁ Χάρρις πολέμησε ἀκόμα. «Στὶς τρεῖς ἡ ὥρα λαβώθηκε στὴ ζερβὴ γάμπα¹⁶. Μὰ μπορούσε ἀκόμα νὰ περπατῆ καὶ πῆγε πρὸς ἓνα φρούριο» (ποῦ ἀναμφίβολα εἶχε ἐγκαταστήσει τὸ νοσοκομεῖο). Κατὰ τὴν ἔφημερίδα *The Morning Advertiser* τῆς 7 Ἰουνίου 1897, ἓνας δεκανέας ἀπὸ τὸ 10ον σύνταγμα τῆς Κερκύρας εἶδε τὸν Χάρρις ὅταν ὑποχωροῦσε ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Φώναξε τὸν Ἄγγλο καὶ ἄκουσε τὴν ἀπάντησιν αὐτῆ: «Μένω!» Κεῖνη τὴ στιγμὴ, κατὰ τὴν ἔφημερίδα, οἱ Τούρκοι προχωροῦσαν πολὺ γρήγορα. Ἐπασαν τὸν Χάρρις στὶς 6η ἡ ὥρα. Ἐνας Ἑλληνας ἀξιωματικὸς ποῦ πληγώθηκε κεῖ τὸ βεβαίωσε τοῦ Frederick Leverton Harris, ἀδελφοῦ τοῦ φιλέλληνα: «Ὁ Κλέμεντ κι' ὁ ἀξιωματικὸς ὁ ἴδιος αἰχμαλωτίστηκαν στὶς 23, στὶς 6η ἡ ὥρα, στὰ Πέντε Πηγάδια. Εἶδε τέσσερες Ἑλλήνας αἰχμαλώτους τουφεκισμένους. Ἐπειτα δραπέτεψε». Ἀργότερα οἱ Τούρκοι τουφέκισαν τὸν Χάρρις.

Μετὰ τὴ μάχη ὁ Μαβίλης ἄκουσε νὰ σαλπίζουν τὴν ὑποχώρησιν καί, ὑπεύθυνος τῶν δικῶν του, φυσικὰ συγκέντρωσε τοὺς ἐπιζῶντες τῶν ὁποίων ἀγνοοῦμε τὸν ἀριθμὸ καὶ ἀποχώρησε συνάμα ὅπου τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τάγματος. Πῆγε ὁ Μαβίλης ὡς τὴν Ἄρτα; Ἴσως. Ἀλλὰ ἔπειτα τὸν ξαναβρίσκομε κοντὰ στὴν παλαιὰ Νικόπολη, πρὸς τὸ ποτάμι Λοῦρο. Ἐκεῖ θὰ δώσῃ μάχη γιὰ τὴν ὁποία μᾶς πληροφόρησε ὁ Κ. Πασαγιάννης: «Μιὰ τούρκικη σφαῖρα τοῦ παράλησε τὸ ἀριστερό του χέρι. Τὸν ἐπῆραν ἀπὸ τὴ γραμμὴ ἄθελά του καὶ τὸν ἔφεραν στὸ νοσοκομεῖο¹⁷.

Ἐτοι ἡ ἐκστρατεία ποῦ ἐτοιμάστηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ ἐπιχειρήθηκε μὲ χαρὰ¹⁸ τελείωσε μὲ καταστροφὴ. Ἀπὸ τότε περίμενε ὁ Μαβίλης τύχη πρὸ εὐνοϊκῆ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ καινούρια ἐπιδρομὴ στὴν Ἠπειρο.

Στὸ νοσοκομεῖο, ἀναφέρει ὁ Κ. Πασαγιάννης¹⁹, πολλοὶ ἦταν οἱ ἐπισκεφτές κι' ἀνάμεσά τους ξένοι, στοὺς ὁποίους ὁ Μαβίλης ἀπαντοῦσε στὴ γλώσσα τους, «πότε ἐγγλέσικα, πότε γερμανικά, τώρα γαλλικά, ὕστερα ἰταλικά». Καὶ οἱ ἄλλοι λαβωμένοι, οἱ σύντροφοί του μένανε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα.

Ἀπὸ κεῖ ὁ Μαβίλης βγήκε στὴ Λευκάδα γιὰ νὰ φύγῃ μὲ τὸ βαπόρι γιὰ τὴν Κέρκυρα. Ὁ ἴδιος τὸ εἶχε διηγηθῆ στὸν Κ. Πασαγιάννη θυμίζοντας «τὸν ἐντομολογικὸ θησαυρὸ ποῦ ἄφησε ἡ ἀντάρτικη καπὸτα του στὴ βελουδοστρωτὴ καμπίνα²⁰.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ νέου Ἄγγλου ὁ Μαβίλης δὲ βασανίστηκε μόνον ἀπὸ τὸ νὰ εἶχε χάσει ἓνα φίλο. Ἐγίνε μὰ θλιβερὴ ὑπόθεσις Χάρρις. Ὁ Μαβίλης —ὡς γνωστὸ— δὲ θέλησε νὰ πάρῃ μαζί του τὸν Χάρρις στὴν ἐκστρατεία τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ τὸ πείσμα τοῦ Ἄγγλου νίκησε ὅλες τὶς ἀντιστάσεις. Κι' ὅμως μερικὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Χάρρις ἄφησαν νὰ κυκλοφορήσουν συκοφαντίες. Ἀγγλικὲς ἔφημερίδες χρησιμοποίησαν τὸ θάνατο τοῦ Χάρρις

16 Διαβάξομε ὁμως στὸ ἄρθρο τοῦ κ. Μ. Περάνθη (Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, β. π., σ. 708): «Στὶς 21 Ἀπριλίου, στὴ μάχη τῆς Φιλιπιάδας ὁ Χάρρις τραυματίζεται ἐλαφρὰ στὸ πόδι».

17 Βλ. Γράμματα, β. π., σ. 12.

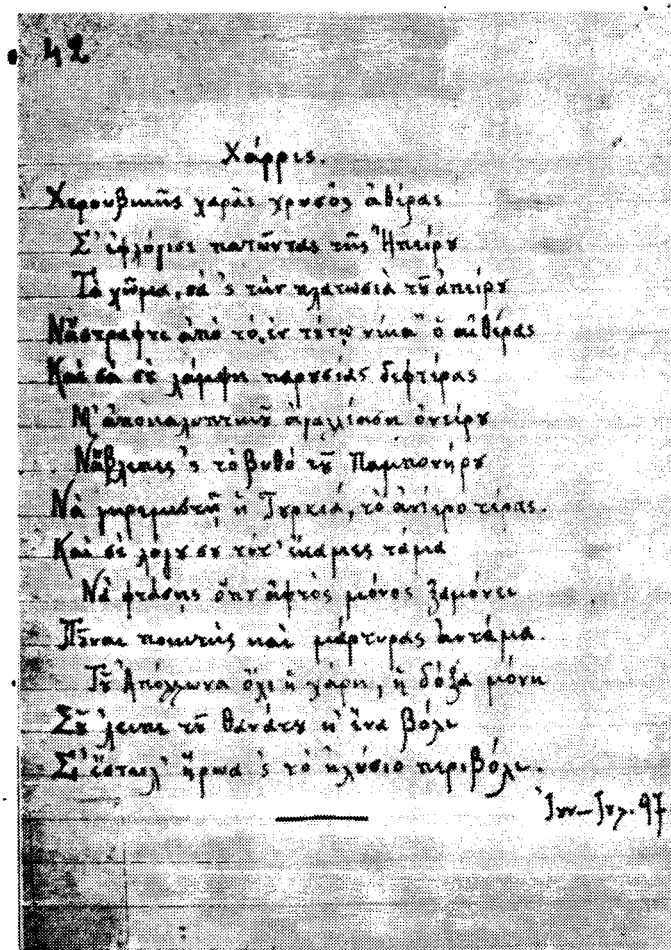
18 «Μόλις (ἐπάτησε) τὸ Ἠπειρωτικὸ χῶμα, ἔγραψε ὁ Μ. Β. Λάνδος ἀδελφὸς τοῦ Μίμη —στὴν Ἰόνιον Ἀνθολογία, β. π., σ. 51— ἔκλαιε (ὁ Μαβίλης) σὰν μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰ του».

19 Γράμματα, β. π., σ. 12.

20 Γράμματα, β. π., σ. 12.

για να βρῖσουν τὴν Ἑλλάδα. Τόλμησαν νὰ ὑποβάλουν πὼς ὁ Χάρρις σκοτώθηκε ἀπὸ ἑλληνικὴ σφαῖρα γιὰ νὰ τὸν κλέψουν ὕστερα. Ἡ οἰκογένεια τοῦ μακαρίτη πού, λένε, ἐμπορικὰ συμφέροντα στὸ Μαρόκο πλήσιαζαν τὴν Τουρκία, δὲν διέψευσε τὰ ψέμματα ἐκεῖνα.

Δὲν εἶναι ἀπίστευτο ὅτι τὸ ἔγγραφο πού —ἀδίκαια, ἐννοεῖται— ἐπέτρεψε συκοφαντίες καὶ ὑπαινιγμούς ἦτανε τὸ μήνυμα αὐτὸ τοῦ Γενικοῦ Προξέ-

Χειρόγραφο τοῦ σονέτιου « Χάρρις »
(Ἀρχεῖο τοῦ ποιητῆ, κατάστιχο Β', σελίδα 42)

νου τῆς Ἀγγλίας στὴ Θεσσαλονίκη: «... Ταγματάρχης τῆς Θεσσαλίας ἀνακοινώνει: Ἔκαμα ἔρυνα. Κανένας Χάρρις ἀνάμεσα στοὺς λαθωμένους ἢ αἰχμαλώτους στὰ Γιάννινα ἢ Πέντε Πηγὰδια. Ἐξακολουθῶ τὶς ἔρυνες»²¹.

Γιὰ τὴν τιμὴ τῆς Ἑλλάδας, τοῦ Χάρρις καὶ τῶν ἐθελοντῶν ὁ Μαβίλης ἤθελε νὰ λάμψη ἢ ἀλήθεια. Γι' αὐτό, στὸν ἴδιο χρόνο τοῦτο 1897, μ' ὄλο πού

21 Βλ. C. V, Bock, δ. π., σ, 68.

πάθαινε ρευματισμούς, πήγε στην 'Αθήνα τὸ χειμῶνα γιὰ νὰ ρωτήσῃ ὁ ἴδιος τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Ἠλείρου ποὺ ἔρχόνταν ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἔπρεπε νὰ μάθῃ «ἀπὸ τὸ στόμα τοὺς καὶ τὴν ἐλάχιστη λεπτομέρεια γιὰ τοῦ καημένου τοῦ Χάρρη τὸ θάνατο»²². Τούτῃ τὴν ἐποχὴ ὁ Κ. Πασαγιάννης πήγαινε κάθε μέρα μὲ τὸν ποιητὴ Γιάννη Καμπύση στὸ ξενοδοχεῖο ΑΘΗΝΑΙ γιὰ νὰ κάμουν συντροφιά τοῦ Μαβίλη ἄρρωστου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Ζαφειρόπουλος εἶπε στὴν κατάθεσή του «ὅτι τὸν Χάρρη τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του ζωντανὸν εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων ποὺ τοὺς ἔδειχνε ἕνα χαρτί». Τὸ χαρτὶ ἦταν τὸ διαβατήριό του «ὑπογραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ὑπουργὸ Σαλησβουρή».

Ἰκανοποιημένος ἀπὸ τὶς μαρτυρίες ποὺ εἶχε ἀκούσει ὁ Μαβίλης ἐπισκέφτηκε τὸν πρόξενο τῆς Ἀγγλίας στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀρθούρο Χίλλ γιὰ νὰ τοῦ διαβεβαιώσῃ τὴν ἀλήθεια. Ἐπειτα γύρισε στὴν Κέρκυρα. Τέτοιες εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ μεταβίβασε ὁ Κ. Πασαγιάννης... Ἀλλὰ πρὶν φύγῃ γιὰ τὴν Ἀθήνα —δὲν τὸ εἶπε ὁ Κ. Πασαγιάννης— ὁ Μαβίλης παρακάλεσε τὸν Παραμυθιώτῃ νὰ γράψῃ τοῦ Ἀρθ. Χίλλ, ὅπως κι' αὐτὸς εἶχε γράψῃ. Στὶς 21 Ἰούνη, σχεδὸν 2 μῆνες μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Χάρρη, ὁ Ἀρθ. Χίλλ εἶχε στείλει τοῦ Μαβίλη τὸ παρακάτω γράμμα²³.

τῆ 9/21 Ἰουνίου 1897

Κύριε Λαυρέντιε Μαβίλη

Κέρκυραν

Παρά τοῦ κ. Ν. Ι. Παραμυθιώτῃ (sic) ἔλαβον ἐπιστολὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7/19 το. γεγραμμένην τῆ ἐντολῇ ὑμῶν.

Καίτοι οὐδεμίαν ὑπέχω εὐθύνην διὰ τὰ γραφέντα ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» ἢ διὰ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, καθότι ὁ σύντάκτης τῆς «Ἀκροπόλεως» ὅστις μὲ παρεκάλεσε νὰ τῷ δώσω λεπτομερείας τοῦ εἰς Ἠπειρον ταξειδίου μου δὲν ἐκράτησε σημείωσιν τῶν παρ' ἐμοῦ λεχθέντων, ἀλλ' ἀπεμνημόνευσε ταῦτα, οὐχ ἦτιον λίαν εὐχαρίστως ἀπαντῶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν καθότι διακαῶς ἐπεθύμουν νὰ σχετισθῶ μεθ' ὑμῶν καὶ πρὸς τοῦτο ὅτε εὐρισκόμην εἰς Φιλιπιάδα ἐζήτησα ἄδειαν νὰ μεταβῶ εἰς Ἄρταν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ συναντήσω ὑμᾶς ἀλλ' ἀτυχῶς ἢ τοιαύτη ἄδεια δὲν μοι ἐχορηγήθη.

Ἀπὸ δύο μηνῶν ἐξετάζω λεπτομερῶς πάσας τὰς λεπτομερείας τὰς ἀφορώσας τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀτυχοῦς κ. Κλ. Χάρρη καὶ ὅσον ἀφορᾷ (sic) τὴν ἐκ Κερκύρας ἀναχώρησίν του καὶ τὰ μετέπειτα συμβάντα ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω ὅτι ἐκ τῶν 60 ἢ 40 ἐθελοντῶν οἵτινες ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσωσιν μετὰ τοῦ κ. Χάρρη οἱ ἡμίσεις μόνον ἀνεχώρησαν ἐκ τούτων δὲ πάλιν ὀλιγώτεροι τῶν 10 ἔμειναν πιστοὶ βαδίσαντες κατὰ τοῦ πυρὸς καὶ θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχῆ δυνάμενον νὰ βε-

22 Γράμματα, ὁ. π., σ. 15.

23 Τὸ γράμμα τοῦτο πρωτοδημοσιεύθηκε στὶς περιστάσεις ποὺ θυμίσαμε παραπάνω, μὲ σφάλματα καὶ παραλείψεις στὰ Ἄπαντα τῶν Νεοελλήνων Κλασσικῶν συναγωγῇ κεμένων τοῦ Λ. Μαβίλη) τ. Β', σ. 424 - 425, Ἀθήνα [1969]. Σημειώνομε πῶς στὴν τρίτη παράγραφο τοῦ γράμματος —στὴν ἔκδοσιν— λείπουν 11 λέξεις. Τὰ ἄλλα λάθη εἶναι λιγώτερα.

Ὁ Ἀρθ. Χίλλ ἔγραψε κατὰ λάθος Κ. Ι. Παραμυθιώτῃ ἀντὶ Ν. Ι. Π... Ἔπρεπε νὰ τὸ διορθώσωμε.

Klement Harris

('Η φωτογραφία προέρχεται από τό βιβλίο τοῦ Claus Victor Bock:
PENTE FIGADIA UND DIE TAGEBÜCHER DES
CLEMENT HARRIS) σελ. 4, με τήν ἄδεια τῆς ἐκδόσεως
CASTRUM PEREGRINI PRESSE, AMSTERDAM >

βαιώσω ότι παντοῦ ἤκουσα τὸ ὑμέτερον ὄνομα ὡς τὸ τοῦ μᾶλλον διακριθέντος ἐπίσης δὲ ἤκουσα μετ' ἐπαίνων ἀναφερόμενον τὸ ὄνομα ἑτέρου κυρίου διατελοῦντος πληγωμένου ἀλλ' ἀτυχῶς μοι διέφυγε τῆς μνήμης.

Κατὰ τὰς πληροφορίας μου ὁ Χάρρις καὶ ἕτερός τις δυστυχῶς ἐφονεύθησαν, ὑμεῖς καὶ ὁ κύριος, οὗ ἀγνοῶ τὸ ὄνομα ἐπληρώθητε καὶ 1 - 3 ἐπέστρεψαν σῶοι, καὶ ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐκφράσω ὑμῖν τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὸ θάρρος ὅπερ ἐπεδείξατε καὶ ἐλπίζω ταχέως νὰ εὐτυχῆσω νὰ σᾶς συγχαρῶ καὶ προσωπικῶς.

Ἔϊνε ἀτύχημα ὅτι ὀλίγοι εἶνε οἱ ἐπιδείξαντες ἀνδρείααν ἐνῶ οἱ πολλοὶ ἀπεδείχθησαν πᾶν ἄλλο ἢ πρὸς πόλεμον ἱκανοὶ καὶ μετὰ λύπης μου ἀναφέρω ὅτι εἷς ἐκ τῶν ὑποσχεθέντων ν' ἀναχωρήσωσι μετὰ τοῦ κ. Χάρρις ἐκ Κερκύρας καὶ μὴ τηρησάντων τὴν ὑπόσχεσίν των ἦδη περιφέρεται ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Κερκύρας ἐπὶ τοῦ ποδηλάτου τοῦ ἀτυχῶς Χάρρις, τὸ ὅποιον οὐχὶ ἀληθῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τῷ ἐχάρισεν.

Δέξασθε, Κύριε, τὴν ἔκφρασιν τῆς ὑπολήψεώς μου.

Πρόθυμος

Arthur Hill

Τέτοιο γράμμα δὲ μπορούσε παρὰ νὰ πειράξη τὸν Μαβίλη. Πρόσβαλλε τὴν τιμὴ μερικῶν ἐθελοντῶν καὶ συκοφαντοῦσε τὸν Α. Κεφαλληνό. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε ὁ Μαβίλης νὰ ἐπισκεφτῆ τὸν πρόξενο. Ὁ Α. Χίλλ κακοπληρορημένος ἀπὸ τὸν Alexander, τὸν ὑποπρόξενο τῆς Ἀγγλίας στὴν Κέρκυρα, πίστεψε τὰ ἀπίστευτα πάρα πολὺ εὐκόλα. Ἄν ἦταν ὁ Α. Κεφαλληνός ἔστω καὶ λίγο φιλοκερδής, δὲ θὰ εἶχε ἀρνηθῆ ἀπὸ τὸ Χάρρις τὴν πληρωμὴ τῶν ἰδιαιτέρων μαθημάτων. Ὅσο γιὰ τὸ ποδήλατο τοῦ Χάρρις, ἂς θυμίσωμε διὰ μόλις ἄκουσε τίς συκοφαντίες τοῦ ὑποπροξένου, ὁ Α. Κεφαλληνός ἀηδισμένος τοῦ ἔστειλε τὸ ἐνθῦμο ἐκεῖνο. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐνδεχόμενη συμμετοχὴ τοῦ Α. Κεφαλληνοῦ στὴν ἐκστρατεία, ποῖος μπορεῖ νὰ μιλήσῃ; Ἄλλὰ θὰ ἦταν ἐκπληκτικὸ πῶς ὁ Μαβίλης πού δὲν παραδέχοταν συμβιβασμοὺς στὰ ζητήματα τιμῆς θὰ εἶχε συντηρήσει τὴ φιλία του σὲ δειλὸ ἄνθρωπο.

☆

Τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι ὁ Μαβίλης ἔλαβε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸ Λονδίνο. Ὁ φίλος καὶ σύντροφός του ὁ Ν. Παραμυθιώτης τοῦ φανέρωσε ὅτι πῆρε ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν πατέρα²⁴ τοῦ Χάρρις καὶ ἐπισκέφτηκε ἓναν ἀδελφόν²⁵ τοῦ μακαρίτη. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Χάρρις φαίνεται καλοδιάθετη γιὰ τοὺς συμπολεμιστὰς τοῦ Κλέμεντ καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Ξέρουν πὰ τὴν ἀλήθεια καὶ θέλουν νὰ πάψουν οἱ συκοφαντίες... Ἀπὸ κάμποσους μῆνες ὁ Μαβίλης προσπαθοῦσε νὰ φανερώσῃ τὴν ἀλήθεια. Ἐγραψε ὅμως ὁ Κ. Πασαγιάννης στὰ 1913 πῶς «μὴ ἀδερφῆ²⁶ (τοῦ Χάρρις) ἐπάσχισε νὰ ἐξαγνίσει ἢ καλῆτερα νὰ δικαιολογήσῃ τὴ διαγωγὴ τῆς οἰκογενείας της... Ἄλλὰ στὴ δημοσιότητα, ὅσο ξέρω, δὲν ἔγινε ὡς τὰ σήμερα καμμὴ ἐπανδρθωσῆ».

²⁴ Frederick William Harris (1833 - 1917). Βλ. C. V. Bock, ὁ. π., σ. 96.

²⁵ Πρόκειται γιὰ τὸν Frederick Leverton Harris (1864 - 1926). Βλ. C. V. Bock, ὁ. π., σ. 96.

²⁶ Isabel Harris (Κυρία Graham). Οἱ γραμμὲς τοῦ Κ. Πασαγιάννη ἀνήκουν στὸ ἄρθρο του τῶν Γ ρ α μ μ ἄ τ ω ν, ὁ. π. σ. 18.

Τὸ γράμμα δὲν μνημονεύει τὸ χρόνο. Προτείνουμε 1898 γιὰ τοὺς ἐπο-
μενους λόγους. Ὁ Μαβίλης πῆγε στὴν Ἀθήνα «τὸ χειμῶνα τοῦ 1897»²⁷ γιὰ
νὰ μαζέψῃ πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸν Χάρρις. Ἄν εἶχε πάρει προτιήτερο
τὸ γράμμα τοῦ Ν. Παραμυθιώτη, τὸ ταξίδι του γινότανε σχεδὸν ἀνώφελο. Ὁ
πρωοδήποτε δὲ θὰ εἶχε γράψῃ στὸν Κ. Πασαγιάννη, μετὰ τὸ γυρισμὸ του στὴν
Κέρκυρα τὸ 1897 —δηλαδὴ στὸ τέλος τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ τὸ
χειμῶνα 1897—: «... ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύριοι εἶναι φιλότουρκοι καὶ δὲ θέλουν νὰ
ἀποδειχθῇ (μοῦ τότε ὁ Hill ὁ ἴδιος ὁ βλάκας) πῶς οἱ Τοῦρκοι ἐσφάζανε ἕναν
Ἑγγλέζο...» οὔτε τὰ λόγια αὐτά: «... θέλω νὰ ἀποταθῶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ
Χάρρις τὸν ἴδιο καὶ νὰ τοῦ πῶ πῶς εἶναι τὰ πράγματα, καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω
ἂν τοῦ ἐπιτρέπει ἢ συνειδησῇ του νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸν ἠρωϊκὸ θάνατο
τοῦ υἱοῦ του γιὰ νὰ πολεμήσουνε ποταπῶς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀλήθεια»²⁸.

Γράμμα τοῦ Νίκου Παραμυθιώτη στὸν Μαβίλη²⁹.

163, Goldhurst Terrace,
South Hampstead,
London, N.W.

Λονδῖνον 22 Ἰουλ[ίου] [1898]

Ἀγαπητὲ Λορέντσο,

Μόλις ἔλαβα τὴν διεύθυνση τοῦ Harris³⁰ ἔσπευσα νὰ τοῦ ζη-
τήσω «an appointment». Μετὰ 3 ἡμέρας λαμβάνω ἐπιστολὴν του ἐκ
Hombourg, δι' ἧς μὲ παρακαλεῖ νὰ ἴδω τὸν προτότοκον υἱὸν του ἐν
Λονδίνῳ, προσθέτων ὅτι εἰδοποίησεν αὐτὸν καὶ ὅτι πολὺ λυπεῖται μὴ
δυνάμενος ὁ ἴδιος νὰ μὲ ἴδῃ. Αὐθήμερόν λαμβάνω καὶ ἐπιστολὴ τοῦ
υἱοῦ του παρακαλοῦντος με νὰ μεταβῶ τὴν ἐπομένην εἰς Citty (sic) οἰ-
ανδήποτε ἤθελον ὄραν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ τὴν
ἐπομένην διὰ Hombourg.

Σύμφωνα τὴν Τετάρτην μετέβην εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Messrs³¹
Harris καὶ Dixon - σημαίνοντος ἐμπορικοῦ οἴκου καὶ ἐγνώρισα τὸν
ἀδελφὸν τοῦ καυμένου φίλου μας, αὐτὸν ἐκείνον ὅστις εἶχεν ἔλθῃ εἰς
Κέρκυραν. Συνωμιλήσαμεν πλεον τῆς ὥρας καὶ ἔμεινα κατενθουσια-
σμένος. Ἄμα ἔλθω εἰς Κέρκυραν θὰ σοῦ εἶπω λεπτομερῶς τὸ τί εἶπα-
μεν. Μοῦ ἀνέφερε πλειστάκις τὸ ὄνομά Σου ἔχουν δι' ἡμᾶς ἀρίστην
ιδέα, εἶνε δὲ ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς πληροφορημένος περὶ πάντων.
«Οὐδέποτε μοι εἶπεν ἐδώκαμεν βάσιν εἰς τὰ ἀνόητα ψευδολογήματα»³².
Τὸν δὲ διευθυντὴν τῆς Σαββατιανῆς Ἐπιθεωρήσεως ἔσπευσεν ὁ ἀδελ-
φός μου³³ νὰ ἐπισκεφθῇ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ κακεντρεχοῦς ἐ-
κείνου ἄρθρου διαψεύσας τὰς ἀπίρους ἐν αὐτῷ ἀνοησίας, ἀλλὰ καὶ
δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἔκαμε γνωστὸν πῶς ὁ Harris ἐφρονεῖθη».

27 Γράμματα, δ, π., σ. 15.

28 Γράμματα, δ, π., σ. 17.

29 Καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα πρωτοδημοσιεύτηκε μὲ λάθη καὶ παραλείψεις (λείπουν 2 ὑστερό-
γραφα). Βλ. παραπάνω σχετικὰ μὲ τὸ γράμμα τοῦ Ἀρθ. Χίλλ.

30 Γιὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Χάρρις, βλ. σημείωση σχετικὴ παραπάνω.

31 Δηλαδὴ: Κύριοι (μὲ στίγματιξη).

32 Οὔτε ὁ Λ. Μαβίλης οὔτε ὁ Κ. Πασαγιάννης δὲ μπορούσαν νὰ παραδεχτοῦν τέτοια κα-
τάφαση.

33 Πρόκειται γιὰ ἕναν τῶν δυὸ ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ Χάρρις Walter Burton (1866 - 1933) ἢ
Sir Austin Edward (1870 - 1958). Βλ. C. V. Bock, δ, π., σ. 95 - 96.

Με διαβεβαίωσε ότι μετά την μάχην οί Τούρκοι δέν διέπραξαν mutilations ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν νεκρῶν. Εἰς μόνον εἰς στρατιώτης ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Σολωμοῦ. Τόσον δὲ σκληρῶς ἐτιμωρήθη διὰ δαρμοῦ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν ὥστε ἐπὶ ἑβδομάδας ἔμεινεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

«Τοὺς νεκροὺς τοὺς ἔθαψαν χρ.([ιστιανοὶ] ἱερεῖς οἵτινες δέν ἠδυνήθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν † (νεκρὸν) ἀδελφόν μου ἐπειδὴ ὅλοι ἦσαν γυμνοί. Οἱ Τούρκοι εἶχον κλέψη τὰ ἐνδύματά των. Τὸ cheque καὶ τὸ ὠρολόγιον εὔρομεν»³⁴.

Τόσον δὲ ἦν βέβαιος ὅτι ὁ Harris δέν ἠδύνατο νὰ συντηρήσῃ οὐδένα, ὥστε μὲ ἠρώτησε ποῖος εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν δαπάνην.

Ἐπῆρξε φιλοφρονέστατος καὶ εὐγενέστατος. Πολὺ πιθανὸν νὰ ἔλθῃ ἐφέτος εἰς Κέρκυραν ὥστε καὶ Σὺ θὰ λάβῃς τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν ἴδῃς.

Σ' ἀσπάζομαι

(Ἐστεροῦγραφα)

Νίκος

(α') Χαιρέτα μου τὸν Πιέρρο

(β') Ἐλαβες τὸ βιβλίον? (sic)

Ἄς ἀναγνωρίσωμε πῶς ἦτανε δραστικὴ ἢ παρεμβασὴ τοῦ Μαβίλη. Κοντὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ Χάρρις —πρῶτα κοντὰ στὸν πατέρα του— κοντὰ στὸν πρόξενο τῆς Ἀγγλίας στὴν Ἀθήνα καὶ μὲ βοήθεια τοῦ Ν. Παραμυθιώτη πού παρακάλεσε νὰ μπῆ στὴ μέση τοῦ ζητήματος. Ἡ προθυμία τοῦ Μαβίλη γιὰ τὴν Ἀλήθεια καθῶς καὶ ἡ φιλία του γιὰ τὸν Χάρρις νίκησαν τὶς κυδαῖες συνειδήσεις.

Ἡ Isabel Harris (Κυρία Graham) ζήτησε τότε παρὰ τοῦ Ν. Παραμυθιώτη μιὰ λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῆς ἐκοπρατείας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Ὁ Ν. Παραμυθιώτης παρακάλεσε τὸν Μαβίλη νὰ τὸν βοηθήσῃ, μὰ ὁ ποιητὴς προτίμησε νὰ γράψῃ τὴν ἀφήγησιν μόνος του ὁ Ν. Παραμυθιώτης. Ἐνα ἀντίγραφο τῆς ἀφηγήσεως ἐκείνης στάλθηκε στὸν Μαβίλη τῆ 18 Φλεβάρη 1899 μαζὶ μὲ τὸ παρακάτω γράμμα³⁵.

18 Φεβ[ρουαρίου] 99

34 Φαίνεται ὁ Frederick Leverton Harris νὰ εἶχε πιστέψῃ εὐκολα τὶς καταφάσεις πού συντέλεσαν νὰ μπερδέψουν τὰ πράγματα. Ἄν δὲ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ γυμνά πτώματα, καὶ ἂν ἓνας Τούρκος, τότε, ἔκοψε τὸ κεφάλι ἑνὸς πτώματος, πῶς ξέρουν ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ κεφάλι τοῦ ὀνομαζομένου Σολωμοῦ; Ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ πτώματά κείνα; Τὸ κουβάλησαν μετὰ τὴ μάχη; Ἦ εἶναι πτώματα τουφεκισμένων αἰχμαλώτων; Κοντὰ στίλλα, γιατί οἱ Τούρκοι δέν εἶπαν ποτε καὶ ποῦ βρέθηκαν «τὸ cheque καὶ τὸ ὠρολόγιον» τοῦ Χάρρις; Τὸ πήρανε συνάμα μὲ τὸ διαβατήριό του, δηλαδὴ, πρὶν τουφεκιστῆ; Καὶ ἂν τουφέκισαν μόνο τέσσερες αἰχμαλώτους, ὅπως λένε, (βλ. παραπάνω τὰ λόγια πού ἀνάφερε ὁ Frederick Leverton) δέν ἦταν εὐκολο νὰ ἀναγνωριστῆ τὸ πτώμα τοῦ Χάρρις; Τουλάχιστο ἀπὸ κείνους πού τουφέκισαν τὸν Ἄγγλο;

35 Πρωτοδημοσιεφτηκε μὲ πολὺ μικρὰ λάθη.

Ἀγαπητὲ Αορέντσο,

Ἐγκλείστως Σοῦ στέλλω ἀντίγραφον τῆς ἀφηγήσεως ἣν ἔστειλα σήμερον εἰς τὴν κόρην τῆς Κυρίας Harris - ἀπούσης εἰς Μαρόκον. Τὴν ἐτυπόγραφα ἵνα ἦ μᾶλλον εὐανάγνωστος.

Σοῦ ἀρνηθέντος νὰ μὲ βοηθήσῃς δὲν ἐζήτησα παρὰ ἡμερομηνίας τινὰς παρὰ τῆς ἀδελφῆς μου Ὀλγας. Ἡ μνήμη μου ὑπῆρξεν ὁ μόνος βοηθός μου. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν ἦνε καλὴ δὲν εἶνε καὶ ἀλάνθαστος· ἰδίᾳ δὲν ἐνθυμόμουν μερικὰ ὀνόματα καὶ τοποθεσίας. Ἐπίσης δὲν εἶχα σαφῆ ἀνάμνησιν τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Γιώργη καὶ τῆς καταθέσεως τοῦ Σωτήρη. Ἐκρίνα ἐν τούτοις ἀπαραίτητον ν' ἀποφύγω «νομίζω», «μοῦ φαίνεται», «ὡς ἐνθυμοῦμαι» κ.τ.λ. Ἦτο ἀνάγκη νὰ κόψω τὸν Γόρδιον δεσμὸν καὶ τὸ ἔπραξα. Ἐὰν ἡ ἀφήγησίς μου σοῦ ἀπαρέσῃ, Σὺ πταίεις· ἄλλωστε ἐγράφη ὑπὸ ἀπόλυτον εὐθύνην μου.

Γράψε μου

Σὲ ἀσπάζομαι

Νίκος

Ἀργότερα, στὰ 1904 ἡ Κυρία Graham ἦρθε στὴν Κέρκυρα καὶ συνάντησε τὸν Μαβίλη. Καὶ στὶς 27 Ἀπρίλη 1909 τοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὸ Κάιρο μιὰ φωτογραφία τοῦ Κλέμεντ μαζί μὲ τὸ γράμμα αὐτό³⁶:

Ghezireh, Cairo

April 27.

1909

Dear Mr Mabilis

You once asked me for a photo of my brother Clement Harris. This was 4 years ago, when I saw you one evening at the hotel in Corfu and we had that conversation about my poor brother, the anniversary of whose death was only 4 days ago. I was reminded of it the other day. I do not know if you are still living in Corfu but I send this on the chance, to you, and I know if you are still there, you will value it, in memory of the friendship that existed between you, now 12 years ago.

Believe me yours very truly

Margaret Graham

(Ἀγαπητὲ Κ)ε Μαβίλη Μοῦ ζητήσατε μιὰ φορὰ μιὰ φωτογραφία τοῦ ἀδελφοῦ μου Κλέμεντ Χάρρις. Ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια ὅταν σᾶς εἶδα ἓνα βράδι στὸ ξενοδοχεῖο στὴν Κέρκυρα καὶ μιλήσαμε γιὰ τὸ μακαρίτη ἀδελφό μου τοῦ ὁποίου τέσσερες μέρες ἐνωρίτερα ἦταν ἡ ἐπετηρίδα τοῦ θανάτου. Τὸ θυμήθηκα τὶς προάλλες. Δὲν ξέρω ἂν μένετε ἀκόμα στὴν Κέρκυρα ἀλλὰ, στὴν τύχη σᾶς στέλνω τὴ φωτογραφία αὐτή, καὶ ξέρω, πὼς ἂν εἴστε ἀκόμα κεῖ θὰ τὴν ἐκτιμῆσετε, στὴν ἀνάμνηση τῆς φιλίας ποὺ ὑπῆρξε ἀναμεταξύ σας, ἐδῶ καὶ δώδεκα χρόνια. Πιστέψτε με πολὺ εἰλικρινὰ δική σας.)

³⁶ Δυστυχῶς τὸ γράμμα πρωτοδημοσιεύτηκε μὲ λάθη καὶ πρὸ πάντων μὲ μιὰ σύγχυση «... death was only 4 years ago...» ἀντὶς γιὰ «... death was only 4 days ago...»),

Ἔτσι ἡ ἀξία τοῦ Χάρρις κι ὁ φιλελληνισμός του ἀναγνωρίζονται καὶ εἶναι ἀζημίωτη ἡ τιμὴ τῶν ἐθελοντῶν.

Μέ τῆ σειρὰ τους οἱ καλλιτέχνες τίμησαν τὴν μνήμη τοῦ ἠρωικοῦ Ἀγγλου. Ὁ Πρωτός, ὁ Ἀγγλος ποιητὴς Pakenham Beatty ἔγραψε τὸ ποίημα αὐτὸ ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα Morning Leader στίς 25 Μάη 1897:

EUTHANATOS

In memory of Clement Harris

Sleep - Youth, with eager eyes and heart elate,
Speaks with the sun at noon and stars by night,
And watches at the morning's golden gate
To hear the benediction of the light.

The sun, whose light is Hellas, and the sea,
Whose song was England, from their darkened stay,
When few were found to harken, called to thee,
And bade thee for their sake go forth to die,

Give thanks for Death, though life were all that Youth
Sees in bright dreams of Heaven so near to reach,
Though Faith proved never false, and Hope told truth
In answer to his soul's impassioned speech.

Life has no goodlier gift than Death's to give;
To win, for Youth's due term of joyous days,
Bright hours and brief, years few and fugitive,
Life everlasting, and eternal praise.

Sleep, and give thanks - we will not do thee wrong
Tovex thy heart at rest with wild regrets;
They only live in vain who live too long,
They only die too soon whom love forgets.

PAKENHAM BEATTY (1855 - 1930)

Προσπαθήσαμε νὰ τὸ μεταφράσωμε σὲ ἑλληνικὴ πρόζα:

Κοιμοῦ. Ἡ Νιότη, μὲ φλογερὰ μάτια καὶ μεθυσμένη καρδιά, — Μιλεῖ τὸ μεσημέρι μὲ τὸν ἥλιο καὶ μὲ τ' ἀστέρια τῆ νύχτα, — Καὶ βιγλίζει στὴ χρυσὴ πύλη τῆς χαραυγῆς — Γιὰ ν' ἀκούσῃ τὴν εὐλογία τοῦ φωτός.

Ὁ ἥλιος ποὺ τὸ φῶς εἶν' ἡ Ἑλλάδα, κ' ἡ θάλασσα, — Ποὺ τὸ ἄσμα ἦταν ἡ Ἀγγλία, ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ τους οὐρανὸ, — Ἐνῶ λίγοι ὑπῆρξαν γιὰ ν' ἀκούσουν, σὲ φώναξαν, — Καὶ σοῦ εἶπανε νὰ πᾶς ἔμπροσ γιὰ νὰ πεθάνῃς γιὰ τ' ὄνομά τους.

Ἄς εὐχαριστῆς γιὰ τὸ Θάνατο, ἂν κ' ἡ Ζωὴ φαινόταν νᾶναι ὅσα ἡ Νιότη — Βλέπει σὲ λαμπρὰ ὄνειρα τ' Οὐρανοῦ ἐνῶ τόσο κοντεύει νὰ τὰ πάρῃ, — Ἄν καὶ ἡ Πίστη ποτὲ δὲν ἀποδείχτηκε ὡς ψεύτικη, κ' ἡ Ἐλπίδα ἔχει πεῖ τὴν ἀλήθεια — Ὡς ἀπάντηση στὸ φλογισμένο λόγο τῆς ψυχῆς της.

Δὲ βολεῖ νὰ δίνη ἡ Ζωὴ δῶρο πὶὸ σπονδαῖο ἀπὸ τὸ Θάνατο — Παρὰ νὰ πάρη, κατὰ τὴν κανονικὴ διάρκεια χαρούμενων ἡμερῶν τῆς Νιότης, — Λαμπρῶν καὶ θραχέων ὥρῶν, σπάνιων καὶ πρόσκαιρων χροῶν, — Τὴν αἰώνια Ζωὴ καὶ τὴν ἀτέλειωτη δόξα.

Κοιμοῦ καὶ νὰ πῆς εὐχαριστῶ. Δὲν θέλομε νὰ σὲ ζημιώσωμε — Γιὰ νὰ βασανιστῇ ἡ καρδιά σου ἀπὸ ἀνόητες λύπες· — Μόνο ζοῦνε τοῦ κάκου αὐτοὶ ποὺ ζοῦνε πάρα πολὺ γέροι, — Μόνο πεθαίνουν πάρα πολὺ χωρὶς αὐτοὶ ποὺ ξεχνᾶ ἡ Ἀγάπη.

(Νὰ παρατηρήσωμε πὼς ὁ προτελευταῖος στίχος τοῦ ποιήματος θυμίζει τὸ στίχο τοῦ Μάβιλη «Τὸν ἀγαπᾶ ὁ Θεὸς πεθνήσκει νέος» (ΝΑΝ-ΝΟΤΡΙΣΜΑ, 13). Ὅλοι οἱ δυὸ ποιητὲς γνωρίζανε τὸ στίχο τοῦ Μεβάνδρου: «Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος» (ΔΙΣ ΕΞΑΠΑΤΩΝ, 4).

Ἔνα - δυὸ μῆνες ἀργότερα ὁ Μαβίλης σύνθεσε τὸ σονέττο ΧΑΡΡΙΣ :

Χερουβικῆς χαρᾶς χρυσὸς ἀθέρας
Σ' ἐφλόγισε πατώντας τῆς Ἠπείρου
Τὸ χῶμα, σὰ στὴν πλατωσιὰ τοῦ ἀπείρου
Νᾶστραφτε ἀπὸ τὸ «ἐν τούτῳ νίκα» ὁ αἰθέρας,

Καὶ σὰ σὲ λάμψη παρουσίας δευτέρας
Μ' ἀποκαλυπτικοῦ ἀγαλλίαση ὄνειρου
Νᾶβλεpes στὸ θυθὸ τοῦ Παμπονήρου
Νὰ γρεμιστῇ ἡ Τουρκιά, τὸ ἀνίερο τέρας.

Καὶ σὲ λόγου σου τότε ἔκαμες τάμα
Νὰ φτάσης ὅπου αὐτὸς μόνος ξαμόνει
Ποῦναι ποιητῆς καὶ μάρτυρας ἀντάμα.

Τοῦ Ἀπόλλωνα ὄχι ἡ χάρη, ἡ δόξα μὴνη
Σοῦ ἔλειπε τοῦ θανάτου - κ' ἓνα βόλι
Σ' ἔστειλ' ἥρωα στὸ ἡλύσιο περιβόλι.

Μερικὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1904 ὁ Γερμανὸς ποιητῆς δημοσίεψε στὸ Ἔβδομο Δαχτυλίδι τὸ ποίημα *Pente Pigadia* μὲ τὸν ὑπότιτλο αὐτὸ «An Clemens, gefallen 23, April 1897».

Als ihm im kampf des Türken kugel warf
Am ölwald von Epirus: blieb der kummer
Nur uns um dieses blumenschweren frühling.
Zu rasche welke... Ihn den liebbling schonten
Geschicke mit der ärgsten qual: zu schlendern
An schranken und an öden vor dem end.
Sein abschied spürte ob verschlossner lande,
Ob noch verhangnen glückes die süsse schwermut,

Er lag gefesst, nicht mehr nach heimkehr sinnend.
Ihm gab der rausch so wunderbar gebirge

Von Attika und pracht des Inselmeeres
 Wie er sie nie gesehen hätte - brausend
 Ward ihm das lob der helden offenbart
 Von Pindars Hohem Lied und schwoll vereint
 Mit eignem sange... dann trifft den verletzten
 Der sich nicht tragen kann ins herz ein schuss.

Um seine wiege war sorgloser glanz,
 Ihm reiften ruhm und huldigung, doch eitel
 War ihm ein trachten ohne frommes tun,
 Er half zum dank für nie erschöpfte wonnen
 Die Hellas schenkte - deren matten erben
 Im kriege... Jetzt beschämt noch unsre söhne
 Die sich in schaler lust für künftige ämter
 Verstumpfen - seine wunde wie sein lorbeer.

Wir preisen ihn, froh dass des gottes volle
 Die für das wort und die gestalt verscheiden
 Die kalte erde immer noch gebiert
 Und dass es rollt bei ihrer namen tone
 In unsren adern wie ein edler wein
 Und tage noch verheisst wo wir erwachen
 Wie neu: wo uns gelöst von jedem band
 Fern - dunkel locken und fahr - freude winkt.

STEFAN GEORGE (1868 - 1933)

Νὰ μὰ ἀδύνατη ἀπόπειρα μεταφράσεως:

Ὅταν στὴ μάχη τὸ βόλι τοῦ Τούρκου τὸν ἔστρωσε στὴν ἄκρη τοῦ λιοστασιοῦ τῆς Ἡπείρου, μόνο ὁ πόνος μᾶς ἔμεινε γιὰ τούτη τὴν ἀνοιξη, πλούσια ἀμέτρητων λουλουδιῶν πάρα πολὺ γρήγορα μαραμμένων... Τοῦ ἀγαπημένου τοῦ οἰκονόμησε ἡ μοῖρα τὸ θάσανο τὸ πιὸ ἄγριο: τὴν περιπλάνηση στὰ ὄρια καὶ στὴν ἕρημη πλατωσιὰ πρὶν ἀπὸ τὸ τέρμα. Ἡ ἀναχώρησή του προαισθάνθηκε τὴ γλυκειὰ νοσταλγία τῶν μυστικῶν βασιλείων ἢ μίς εὐτυχίας ἀκόμα κρυφῆς.

Ἐκεῖτο καταγῆς ἀντεξούσιος μὴ σκοπεύοντας πιά νὰ γυρίση στὸ σπιτικό. Ἡ ἐνδόμυχη ἀγαλλίαση τοῦ φίλευε τὴ λάμψη τῶν βουνῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ ἀρχιπελάγου, σὰν ποτὲ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ ἰδῆ. Τοῦ ἐμφανίζοταν τὸ κλέος τῶν ἡρώων ἀπὸ τὴν ὑπέροχη ὠδὴ τοῦ Πινδάρου σὰν κῆμα ποῦ μουγκρίζει, ὅταν ἀνέβαινε ἄφτονα σύμφωνα μὲ τὸ δικό του ἄσμα. Κεῖνι τὴ στιγμή χτυπήθηκε ἴσια στὴν καρδιά του ὁ λαβωμένος ποῦ κιόλας δὲ μπορούσε πιά νὰ συρθῆ.

Γύρω στὴ κούνια του ξάστερο ἦτανε τὸ φῶς, καὶ τοῦ εἶχαν ἐτοιμασθῆ δόξα καὶ ἔπαινοι. Ἀλλὰ γι' αὐτὸν μάταιο ἔμενε ἰδανικὸ χωρὶς αὐταπάρηση. Σὰν εὐχαριστία γιὰ τὴν ἀνεξάντλητη χαρὰ ποῦ προμηθεύει ἡ Ἑλλάδα βοήθησε στὸν πόλεμο τοὺς ἀδύνατους ἀπογόνους τῆς... Τώρα ἀκόμα ἡ πληγὴ του κ' οἱ δάφνες του ντροπιάζουν τοὺς γιοὺς μας —ποῦ μαραίνονται σὲ χυδαῖες ἡδονές— ἀνάξιους τῶν μελλοντικῶν ἀξιωματῶν.

Τὸν ὑμνοῦμε καλότυχοι ποῦ ἡ γῆς ἢ κρυὰ ἀδιάκοπα γεννᾷ ἄντρες φωτισμένους ἀπὸ τὸ Θεὸ ποῦ πεθαίνουν γιὰ τὸ λόγο καὶ γιὰ τὴ μορφή,

καλότυχοι —όταν θνυμίζονται τὰ ὀνόματά τους— πού ἀναβράζει στίς φλέβες μας τὸ γενναῖο ἀνάμα, προμήνυμα ἡμερῶν πού θὰ ξυπνήσωμε ἀνθρώποι καινούργιοι, πού γλυτωμένοι ἀπ' ἄλλο δεσμὸ θ' ἀκούσωμε τὴν πρόσκληση ἀπὸ τὸ μακρινὸ σκότος καὶ τὸ σημεῖο τῶν χαρούμενων ἀναχωρήσεων³⁷.

☆

Μετὰ τοὺς ποιητὲς ὁ πιὸ σπουδαῖος πολιτικὸς τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας τίμησε τὸν Χάρρις. Στις 15 Ὀκτώβρη 1931 ὁ Ἐ. Κ. Βενιζέλος ἔγραψε ὅτι κατὰ τὴ γνώμη του, ὅταν πῆγε ὁ Χάρρις στὴν Ἠπειρο μαζί με τοὺς Ἑλληνας, ἤξερε πῶς οἱ ἐθελοντὲς δὲ θὰ νικοῦσαν. Καὶ πρόσθεσε ὅτι ἦταν ὁ ἀληθινὸς ὀρισμὸς τοῦ ἡρωϊσμοῦ τὸ νὰ εἶναι ὁ πιστὸς ἀντιπρόσωπος ἑνὸς ἰδανικοῦ δίκως νὰ ἔχη ὑπ' ὄψη τὴν ἐπιτυχία³⁸. Ἀλλὰ εἶχε προβλέψει ὁ Χάρρις τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπιχειρήσεώς του; Κατὰ τὸ Ἡμερολόγιο του καὶ κατὰ τὸ ποίημα τοῦ Μαβίλη, θὰ πίστευε κανεὶς πῶς ὄχι μονάχα ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ μὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα παρακινήθηκε ὁ Χάρρις.

Τέλος θὰ παρατηρήσωμε ὅτι μετὰ τὴ σειρά τους οἱ μουσικοὶ θελήσανε νὰ τὸν τιμήσουν. Στις 14 Μάη 1937, στὸ Ὡδεῖο Ἡρώδου Ἀττικοῦ στὴν Ἀθήνα, ἔνα ἔργο τοῦ Χάρρις, *The Paradise Lost*³⁹ πού σύνθεσε τὸ 1895, γράφτηκε στὸ πρόγραμμα μιᾶς συναυλίας στὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση προσκάλεσε τὴν ἀδελφὴ τοῦ μουσικοσυνθέτη, τὴν Κυρία Isabel Graham⁴⁰.

(Υ.Γ.) Τοῦ σεβαστοῦ καὶ περιποιοτικοῦ φίλου κ. Θ. Σπ. Μακρῆ (ἀφιέρωση).

37 Φαίνεται πῶς ὁ Γερμανὸς ποιητὴς δὲν ἦτανε καλοπληροφορημένος σχετικά μετὰ τις περιστάσεις τοῦ θανάτου τοῦ Χάρρις. Βλ. ἰδιαίτερα τὴν ἀρχὴ τοῦ ποιήματος κ' ὄλη τὴ 2η στροφή.

38 Κατὰ μιὰν ἀναφορὰ στὰ γερμανικὰ τοῦ κ. C. V. Bock, ὁ. π., σ. 78. Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐπιστολὴ τοῦ Ε. Κ. Βενιζέλου στὴν Κυρία Δέσποινα Ζερβουδάκη,

39 Ὁ κ. C. V. Bock, ὁ. π., σ. 35 - 36, ἀπαριθμεῖ τὰ ἔργα τοῦ Χάρρις. Νὰ ὁ κατάλογος:

πρὶν 1893	Ballade
πρὶν 1893	Four Etudes de Concert pour Piano
1893	«Lied» de Peter Cornelius. Transc. de Concert pour Piano
1893 - 96	Six Songs (πέντε κείμενα εἶναι ἀπὸ τὸν Χάρρις)
1893 - 94	Romance pour Violon et Piano
1894	Il Penseroso. Etude No 1
1894 - 96	L' Allegro. Etude No 2
1894	Romance pour Clarinette, Violoncello and Piano
1895	The Paradise Lost. A Symphonic Poem for Orchestra
1895	Festival March

τελευταῖο ἔργο Songs of the Sea

40 Βλ. C. V. Bock, ὁ. π., σ. 79 καὶ Μ. Περάνθη, Λορέντσος Μαβίλης, Ἄπαντα, Ἀθήνα, 1960, σ. 276.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ
ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ - ΤΕΥΧΟΣ Γ'

Θωμᾶς ἢ Τόμιος Μπαθᾶς ἢ Μπαττᾶς - Κερκυραῖος

Ὁ Μπαθᾶς οὗτος, ἓνας ἐκ τῶν διασημοτέρων ζωγράφων τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου, ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα τὸ 1554. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τὸ Νεκρολόγιον τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου Βενετίας, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὅτι ὁ Μπαθᾶς ἀπεβίωσεν ἐν Βενετία τὸ 1599 εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν.

Μὲ τὸν ζωγράφον τοῦτον εἶχον ἀσχοληθῆ καὶ πρὸ τριάντα ἐτῶν εἰς μίαν πραγματείαν¹ δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξηντλήθη πρὸ τινων ἐτῶν καὶ δὲν εὐρίσκεται σήμερον, κρίνω σκόπιμον νὰ παραθέσω μίαν περίληψιν τῶν ὄσων τότε ἀνέφερα, ὅτι, δηλαδὴ, ὁ Μπαθᾶς ἐζωγράφιζεν ἱεράς εἰκόνας ἐν Βενετία καὶ ὅτι τὸ 1598 προκειμένου ἢ Ἑλληνικῆ Κοινότης νὰ ζωγραφίσῃ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, τὸν Παντοκράτορα, εἶχε προκαλέσει ἓνα διαγωνισμὸν εἰς ὃν μετέσχον τρεῖς ζωγράφοι ἦτοι ὁ Βενετὸς Πάλμα ὁ Νῆος, ὁ ἱερομόναχος Ἰωάννης Γουλᾶσσο ἢ Βλαστός καὶ ὁ Θωμᾶς Μπαθᾶς. Οἱ τελευταῖοι δύο ὀνομάζονται εἰς τὸ Πρακτικὸν Καθηγητῶν τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Καὶ οἱ τρεῖς παρουσίασαν τὰ σχεδιαγραφήματά των καὶ ἡ προτίμησις ἐδόθη εἰς τὸ τοῦ Θωμᾶ, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνεπαραστάθη μὲ πολύχρωμα μωσαϊκὰ καὶ θαυμάζεται καὶ σήμερον ὡς ἀριστούργημα.

Εἶχον τότε δημοσιεύσει καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν διαθήκην του, τοῦ 1599. Προσφάτως ὅμως ἀνευρέθη καὶ προγενεστέρα διαθήκη τοῦ ἔτους 1589 καὶ οὕτω θὰ ἀναδημοσιευθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου ἀμφότεραι.

* * *

Ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης διαθήκης ὁ Θωμᾶς ἢ Τόμιος Μπαθᾶς ἐμφανίζεται κλινήρης καὶ φοβεῖται ἐπικείμενον θάνατον, καίτοι ἦτο τότε μόλις 35 ἐτῶν, καὶ ἀφήνει πάντα τὰ ὑπάρχοντά του εἰς τὴν σύζυγόν του ὀνόματι Μαρούλαν, τὴν ὁποίαν παραγγέλλει νὰ δώσῃ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του, Δουκάτα πενήντα διὰ τὴν ὑπανδρείαν πέντε Ἑλληνίδων κορασιδῶν. Ἔχει καὶ ἓνα μαθητευόμενον, Φραγκίσκον καὶ θέλει νὰ τῷ δοθοῦν δουκάτα 25 ὡς φιλοδώρημα, μόνον ἂν ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐκμάθῃ τὴν ζωγραφικὴν πηλοσίον ἄλλου ζωγράφου, διαφορετικὰ νὰ μὴ τοῦ δοθῇ τίποτε². Ἀφοῦ διαθέσῃ ἄλλα 10 δουκάτα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπανέρχεται εἰς τὴν σύζυγόν του

1) Κ. Δ. Μέρτζιου —Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων— Ἀθῆναι 1939 σελ. 233 - 235.

2) Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ μαθητευόμενοι εἰργάζοντο ἐπὶ μίαν ἐπταετίαν — 5 ἔτη ὡς γκαρσόνια καὶ 2 ὡς λαβοράντι καὶ κατόπιν ἔδιδον ἐξετάσεις καὶ ἐγίνοντο μαέστροι.

ἢ ὅποια θέλει νὰ εἶναι κληρονόμος του, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ζήσει ὡς χήρα καὶ νὰ μὴ ξαναπαντρευθῆ καὶ νὰ ζήσει παρθενικά, διαφορετικὰ τὴν ἀποστερεῖ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ παρακαλεῖ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας (ἦτο τότε ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος) ἵνα διαθέσῃ τὰ ἀγαθὰ πρὸς ὄφελος μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὑόρου.

«Ὅ,τι ἀφῆκα, —ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος— τὸ ἀπέκτησα μὲ κόπους καὶ ἰδρῶτας καὶ τὰ ἀφίνω ὅπου μοῦ ἀρέσει καὶ κανεῖς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμικθῆ.»

* * *

Δὲν ἀπέθανεν ὁ Μπαθᾶς μετὰ τὴν πρώτην διαθήκην. Ἐπέζησε καὶ ἐπὶ ἄλλα δέκα ἔτη καὶ τὴν 11ην Ἀπριλίου κάμνει τὴν δευτέραν καὶ τελευταίαν διαθήκην, τρεῖς δὲ ἡμέρας βραδύτερον ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν.

Ὑπαγορεύει τὴν διαθήκην εἰς τὸν νοτάριον, κατάκοιτος καὶ βαρέως ἀσθενῆς δηλῶν ἐν ἀρχῇ ὅτι θεωρεῖ ἄκυρον τὴν προηγουμένην. Δὲν εἶναι πλέον ζηλιάρης ἔναντι τῆς συζύγου του Μαρούλας τὴν ὅποιαν καὶ διορίζει Ἐπίτροπον - Ἐκτελεστήν μαζί μὲ τὸν φίλον του Ἀνδρέαν Στίνι. Οὗτος ἐμφανίζεται δύο φορές ὡς μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλην. Κοινότητος μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ γραμματέως (scrivano).

Διὰ τῆς διαθήκης παρακαλεῖ τὸν Ἀνδρέαν Στίνι νὰ καταθέσῃ εἰς ἕν ἀπὸ τὰ Δημόσια Ταμεία πού ἐδέχοντο καταθέσεις ἐντόκου, χίλια δουκάτα καὶ ὁ τόκος νὰ εἰσπράττεται ἀπὸ τὴν οὐζυγόν του. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον ταύτης θέλει νὰ μοιράζεται εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ τὸ μὲν ἕν νὰ δίδεται εἰς τοὺς ἐφημερίους τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἵνα τοῦ ψάλλουν μίαν λειτουργίαν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς του ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, τὸ δὲ ἄλλο ἡμῶν νὰ διατίθεται διὰ τὴν ὑπανδρείαν ὀρφανῶν κορασίδων καὶ ἂν γίνῃ ἡ μονὴ τῶν Ἑλληνίδων μοναχῶν³ νὰ τὸ λαμβάνουν αἱ μοναχαί. Ἔτερον κληροδοτήμα ἐξ 100 δουκάτων ἀφίνει εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὑόρου, εἰς δὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας δύο ἀργυρᾶ σκεύη.

* * *

Ἐρχομαι τώρα νὰ σχολιάσω μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν περίοδον τῆς διαθήκης του ὅπου γίνεται λόγος ὅτι εἶχε προσλάβει ὡς μαθητευόμενον ἕνα συντοπίτην του Κερκυραῖον τὸν Μάνον ντὲ Φορνάρα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν γνωστὸν διάσημον μεταβυζαντινὸν ζωγράφον Μάνον Τζανφουρνάρην, εἰς τὸν ὁποῖον παραχωρεῖ ὅλα τὰ σχέδια πού εἶχεν εἰς τὸ ἐργαστήριόν του Ἑλληνικῆς καὶ Ἰταλικῆς τεχντροπίας ὡς καὶ τὰ ἐκ μαρμάρου ἀντικείμενα, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὁ Μπαθᾶς ἦτο καὶ γλύπτης καὶ ἐομίλευε τὸ μάρμαρον. Ὅμοίως χαρίζει εἰς τὸν Τζανφουρνάρην ὅλα τὰ χρέη πού εἶχεν εἰς αὐτὸν ἀπὸ ρουχισμὸν καὶ ἄλλα μικροῦξοδα καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τοῦ ζητήσῃ τις ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον.

Μὲ τὸν Ἐμμανουὴλ ἢ Μάνον Τζανφουρνάρην εἶχον ἀσχοληθῆ καὶ ἄλλοτε ἀφιερῶσας τέσσαρας σελίδας εἰς τὸ προαναφερθὲν σύγγραμμα: Ὑωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων σ.σ. 235-238 καὶ θεωρῶ περριτὸν νὰ ἐπανέλθω.

3) Τὴν μονὴν τὴν συνέστησε διὰ διαθήκης του τῆς 7 Ἀπριλίου 1599 ὁ Ἡπειρώτης Ζῶτος Τσιγαρᾶς, «πρώτος πρωτοσπαθᾶριος τοῦ ποτε Μολδαβοῦ Πρίγκιπος» (βλ. Κ. Δ. Μέριτζου Τὸ ἐν Βενετία Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, Ἡπειρωτ. Χρονικά Τ. ΙΑ' - 1936, σελ. 5 - 16).

Εἰς τὴν διαθήκην ὁ Μπαθᾶς κάμνει λόγον διὰ μίαν οἰκονόμον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἑλληνίδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφίνει διάφορα ἐπιπλα καὶ χρήματα ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ὑπανδρευθῆ Ἑλληνα.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ξεπηδᾷ ὁ ἄκρος πατριωτισμὸς τοῦ ζωγράφου μας. Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ πατρίς του ἦτο ὑπὸ τοὺς Βενετούς καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς ἦτο δούλη τῶν Τούρκων, ὁ ἴδιος δὲ διέμενε καὶ ἔδρα εἰς Βενετίαν, ἐν τούτοις ὅμως ἡ καρδιά του πάλλεται ἀπὸ ἑλληνισμὸν, ἀπὸ ἄσβεστον φιλοπατρίαν καὶ θέλει καὶ ἡ ὑπηρετριά του νὰ ὑπανδρευθῆ Ἑλληνα, διαφορετικὰ νὰ μὴ τῆς δοθῆ τίποτε!

* * *

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὁ Μπαθᾶς ἔκαμε τὸ σχεδιαγράφημα τοῦ Παντοκράτορος ποῦ εἶναι εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ καὶ διατηρεῖται ἄριστα. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἔκαμε καὶ κάτι ἄλλο εἰς τὴν εἰκονογράφειν τοῦ Ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν (1592 - 1598) διετέλεσε «βικάριος», ὡς ἐπίτροπος δηλονότι ποῦ ἠσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς διακόσμησιν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ζητεῖ ἀπὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινότητος νὰ τοποθετήσουν τὸν νεκρὸν του εἰς μίαν καλὴν θέσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Εἰς ἓνα δὲ κατάλογον συνδρομητῶν ὑπὲρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εὐρίσκεται ἡ κάτωθι ἰδιόχειρος ἐγγραφὴ του:

1592 Μαρτίου 5. ἐγὼ Τομιος Μπαθᾶς βικάριος τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου Δουκᾶτα 5.

* * *

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὡς ζωγράφος διέπρεπε τότε ἐν Βενετία καὶ εἶναι τοῦτο ἀληθὲς διότι οἱ προϊστάμενοι τοῦ Δουκικοῦ Παρεκκλησίου ποῦ ἦτο τότε ὁ περικαλλῆς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἀνέθεσαν εἰς τὸν Θωμᾶν Μπαθᾶν ἵνα ἀνακαινίσῃ ἐλαφρῶς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τὴν περίφημον Νικοποῖον (Νικοπέγια τὴν λένε οἱ Βενετσιάνοι), τὴν ὁποίαν εἶχον φέρει ὡς λάφυρον ἀπὸ τὴν Βασιλίδα τῶν Πόλεων οἱ Ἑνετοὶ τῆς 4ης σταυροφορίας.

Δὲν ἔχομεν θετικὰς ἀρχειακάς πληροφορίας, περὶ τῆς ἀνακαινίσεως, δηλαδή, τῆς εἰκόνας «χειρὶ Μπαθᾶ», ἀλλὰ ἔχομεν εἰς τὴν Συλλογὴν τῶν εἰκόνων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος μίαν πανομοιότυπον εἰκόνα τῆς Νικοποιοῦ, ὅπουθεν τῆς ὁποίας ὁ πρὸ 100 ἐτῶν ἀκμάσας λόγιος Ἰωάννης Βελοῦδης ἔγραψεν ὅτι τὸ ἀντίγραφον τῆς Νικοποιοῦ τὸ ἐφιλοτέχνησεν ὁ Θωμᾶς Μπαθᾶς.

Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν Βελοῦδην ὁ ὁποῖος κάποιον στοιχεῖον θὰ εἶχε στὰ χέρια του καὶ ἔγραψεν ὅτι ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον: Εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου ποῦ ἦτο παρεκκλήσι τοῦ Δόγη ὁ ὁποῖος εἰσῆρχετο ἀπὸ μίαν ὀπισθίαν πύλην συνεχομένην μὲ τὸ παλάτι, καθόσον αἱ ἄλλαι πύλαι ἦσαν κλεισταί, δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ οὐδεὶς ἰδιώτης, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Δόγη, πολὺ ὀλιγώτερον ἠμποροῦσεν ἓνας ἰδιώτης νὰ καθίσῃ καὶ νὰ περιεργασθῆ τὴν περίφημον εἰκόνα. Ἄλλως τε τὴν ἐποχὴν τοῦ Μπαθᾶ ἡ εἰκὼν δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν ποῦ εὐρίσκεται σήμερα, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν λεγομένην Sagrestia, ὅπου ἐσύχναζον νὰ εἰσέρχωνται μόνον οἱ ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ ἵνα ἐνδύωνται τὰ ἄμφια, τὰ ὁποῖα ἐφυλάσσοντο ἐκεῖ. Κατὰ συνέπειαν, ἐφόσον διεσώθη πιστὸν ἀντίγραφον τῆς Νικοποιοῦ,

πρέπει να παραδεχθώμεν ότι ο Μπαθᾶς προσεκλήθη διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς βυζαντινῆς εἰκόνας ὡς εἰδικὸς ἀνακαινιστῆς βυζαντινῶν εἰκόνων, ἔμεινεν ἐκεῖ ἀρκετὰς ὥρας, ἴσως ἡμέρας καὶ ἔτσι ἔκαμε τὸ ἀντίγραφον.

Δύο, λοιπόν, ζωγράφους εἶχεν ἡ περικαλλὴς Νῆσος τῶν Φαιάκων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος: τὸν Θωμᾶν ἢ Τόμιον Μπαθᾶν καὶ τὸν Ἐρμανουῆλ ἢ Μάνον Τζανφουρνάρην.

Ἄλλὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος ζωγράφος Κερκυραῖος εἰς τὸ Ἱράκλειον τῆς Κρήτης ὀλίγον τι ἐνωρίτερον καὶ ἦτο ὁ μαστροϊωάννης Στραβοσσιάδης, ὅστις ὑπέγραφεν εἰς συμβόλαια τοῦ νοταρίου Μιχαὴλ Μαρά ὡς «διδάσκαλος» τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἦτο εἷς ἐκ τῶν τριῶν διδασκάλων —οἱ ἄλλοι δύο ἦσαν ὁ Ἀνδρέας Κασωμάτης καὶ ὁ Τζανῆς Εὐριπιώτης— οἱ ὅποιοι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Δομηνίου Θεοτοκοπούλου, ὡς τοῦτο ὑπεστήριξα κατὰ τὴν ἀνακοίνωσίν μου εἰς τὸ πρῶτον διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον.

Ὁ Στραβοσσιάδης μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1560 καὶ 1573 ὑπογράφει ὡς μάρτυς ὀκτὼ φορές, πότε ὡς «σγουράφος» καὶ πότε ὡς διδάσκαλος, ἀλλὰ μίαν φοράν ἦτοι τὴν 2 Μαΐου 1564 ὑπογράφει ὡς ἔπεται: Μαστροϊωάννης ντὰ Κορφούς σγουράφος¹ καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὑπογράφει καὶ ἕνας ἄλλος Στραβοσσιάδης ὡς ἔζη: μαστρονικόλας Στραβοσσιάδης ντὰ Κορφούς. Ἦτο προφανῶς συγγενὴς του, ἂν μὴ ἀδελφός, ἀλλ' ὄχι ζωγράφος.

Εἰς τὴν εἰρημένην ἀνακοίνωσιν δὲν ἀνέφερα τὴν λεπτομέρειαν ὅτι ὁ Στραβοσσιάδης ἦτο ἀπὸ τοὺς Κορφούς. Εἶναι τώρα ἡ πρώτη φορά πού ἔρχεται εἰς φῶς. Ὡστε ἔχομεν δύο ζωγράφους Κερκυραῖους οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὰ πρῶτα μαθήματα ἀπὸ εἰκονογράφον πού εἶχεν ἐργαστήριον ἐν Κερκύρᾳ τὸν 16ον αἰῶνα. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Μπαθᾶς κατεῖχε τὴν Βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν ὅταν ἦλθεν εἰς Βενετίαν περὶ τὸ 1580² καὶ ἐδῶ μένων ἐξέμαθε τὴν Ἰταλικὴν τέχνην. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι συνέβη καὶ μετὰ τὸν Ἰωάννην Στραβοσσιάδην.

Ποῖος ἄραγε νὰ ἦτο αὐτός ὁ εἰκονογράφος πού ἐδίδασκε τὴν Βυζαντινὴν Εἰκονογραφίαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος;

Τὴν ἀπάντησιν ἄς μᾶς τὴν δώσουν οἱ Κερκυραῖοι λόγιοι καὶ τεχνοκρίται.

Θωμᾶς ἢ Τόμιος Μπαθᾶς ἢ Μπαττᾶς - Κερκυραῖος

Α' Διαθήκη του - Δέσμη τοῦ νοταρίου Βενετίας Ἀντωνίου Καλλεγάρη ἀρ. 304. Διαθήκη ἀρ. 713

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.

«Ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 1589 ἰνδ. γ' ἡμέρα Δευτέρα ἐνδεκάτη τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου - Ρίβο ἄλτο³.

Ἐπειδὴ ὅλοι εἴμεθα, θεῖα ἐντολῇ, ὑποκείμενοι εἰς τὸν θάνατον ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν οὔτε εἰς ποῖον μέρος οὔτε εἰς ποῖον καιρὸν θὰ συμβῇ τοῦτο, ἔχων ταῦτα πρὸ ὀφθαλμῶν ἐγὼ ὁ Τόμιος Μπαττᾶ ἐκ Κερκύρας, ζωγράφος, υἱὸς τοῦ ποτε κυρίου Νικολοῦ, κατοικῶν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ὦν θεῖα χάριτι, ὑγιῆς τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας, μολονότι εἶμαι ἀσθενὴς καὶ κλινήρης, ἐκάλεσα

4) Σγουράφος εἰς τὴν Κρητικὴν διάλεκτον λέγεται καὶ σήμερα ὁ ζωγράφος καὶ σγουραφιά ἢ ζωγραφιά.

5) Εἰς τὸ Κατάστιχον τῆς Ἑλλήν. Κοινότητος ἐνεγράφη ὡς μέλος τὸ 1581.

6) Εἶναι τὸ σήμερον λεγόμενον Ριάλτο καὶ τότε οἱ νοτάριοι, ἀντὶ νὰ γράφουν «Βενετία» ἔγραφον: Ρίβο Ἄλτο.

πλησίον μου τὸν νοτάριον Βενετίας Ἀντώνιον Καλλεγάρον, τὸν ὁποῖον παρεκάλεσα, ἵνα μὴ μείνουν τὰ ἀγαθὰ μου ἀδιάθετα, νὰ γράψῃ τὴν παροῦσαν διαθήκην μου τὴν ὁποίαν, ἐν περιπτώσει θανάτου μου, θέλω νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ καὶ νὰ τὴν δημοσιεύσῃ, μὲ τὰς ἀναγκαίας ἐκείνας διατάξεις ὅπως ἀκριθῶς ὀρίζουν οἱ νόμοι τῆς πόλεως ταύτης.

Καὶ πρῶτον, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ζωὴν ταύτην διὰ μίαν καλλιτέραν, ἐναποθέτω τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν Παντοδύναμον Θεόν, τὸν ἡμέτερον δημιουργόν καὶ εἰς τὴν Μητέρα αὐτοῦ τὴν ἔνδοξον καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐπουράνιον χορείαν.

Ὅμοίως ἀφίνω τὰ πάντα καὶ τὰ κατὰ μέρος ἀγαθὰ μου, κινητὰ καὶ ἀκίνητα, παρόντα καὶ μέλλοντα, εἰς τὴν προσφιλῆ μου σύζυγον Μαρούλαν μὲ τὸν ὄρον ἵνα ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν μου εἶναι αὕτη ὑποχρεωμένη ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἢ τὸ πολὺ μετὰ ἓνα μῆνα, νὰ δώσῃ πενήντα δουκὰτα διὰ τὴν ὑπανδρείαν πέντε ἐντίμων Ἑλληνίδων κορασίδων, δίδοντας δουκὰτα δέκα εἰς τὴν κάθε μίαν.

Διατάσσω ὡσαύτως, ἐπειδὴ ἔχω ἓνα μαθητευόμενον ὀνόματι Φραγκίσκον, ἂν ὁ νεαρὸς οὗτος πηγαίνῃ νὰ τελειώσῃ τὴν ὑπηρεσίαν του εἰς ἄλλον ζωγράφον καὶ ἂν συμπεριφέρεται ὡς καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἐκμάθῃ τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς, θέλω νὰ λάβῃ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου εἰς εἶδος ἢ εἰς μετρητὰ, Δουκὰτα εἴκοσι πέντε, ἐφάπαξ.

Ἀφίνω εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας ἓνα ποτῆρι ἀργυροῦν, ἀπὸ τὰ δύο πού ἔχω ἅς ἐκλέξῃ ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης ἐκεῖνο πού θὰ εἶναι τῆς ἀρεσκείας του καθὼς καὶ ἕξ ἀργυροῦ περούνια.

Ἀκόμη ἀφίνω δέκα δουκὰτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Γραικῶν διὰ τὴν ταφὴν μου, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν καὶ διατάσσω ἵνα ἡ εἰρημένη σύζυγός μου Μαρούλα εἶναι ἡ κληρονόμος πάντων τῶν ἀγαθῶν μου, ἂν παραμείνῃ χήρα, ἂν θὰ εἶναι ἀμέμπτου διαγωγῆς καὶ ἂν θὰ διάγῃ βίον παρθενικόν ἢ ἂν θὰ πηγαίνῃ νὰ γίνῃ μοναχὴ. Ἀλλὰ ἐν ἡ περιπτώσει ἢ ρηθεῖσα σύζυγός μου ἤθελε νυμφευθῆ ἢ δὲν ἤθελε ζῆσθαι παρθενικά, τότε θέλω νὰ μὴ λάβῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ταῦτα θέλω ἵνα ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας, δωρήσῃ τὰ ἀγαθὰ μου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, εἰς μοναστήρια τῆς προτιμῆσεώς του καὶ οὕτως παραγγέλω ἢ δὲ ρηθεῖσα γυνὴ μου θέλω νὰ εἶναι καρπώτρια τῶν ἀγαθῶν μου ἂν μείνῃ χήρα καὶ ζῆσθαι παρθενικά, διαφορετικὰ τὰ ὑπάρχοντά μου νὰ μοιρασθοῦν παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου εἰς μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπως παραπάνω διέταξα, καὶ τὰ μοναστήρια πού θὰ λάβουν τὰ εὐεργετήματα, νὰ εἶνε ὑποχρεωμένα νὰ τελοῦν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μίαν λειτουργίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καὶ ἂν τυχόν ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἤθελε λείψῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν ταύτην ἢ ἂν μετέβαινε μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης, νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διορίσῃ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἵνα οὗτος ἐκτελέσῃ τὰ ὡς ἀνωτέρω διαταχθέντα. Παραγγέλλω ὁμοίως νὰ μὴ ἔχῃ τὴν ὑποχρέωσιν ἢ γυναίκα μου νὰ δίδῃ εἰς τινὰ λογαριασμὸν ἐφόσον ζῆ χήρα καὶ παρθενικά καὶ νὰ δύναται νὰ κάμῃ ὅ,τι ἐγκρίνει ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων μου πού τῆς ἀφίνω. Ἐὰν ὅμως κάμῃ διαφορετικὰ τότε ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος νὰ τῆς ζητήσῃ καὶ νὰ λάβῃ κάθε πρᾶγμα.

Ἀφίνω εἰς τοὺς δύο ἱερεῖς πού λειτουργοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γραικῶν, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Δουκὰτα πέντε εἰς ἓνα ἕκαστον ἵνα μοῦ ψάλλουν μίαν λειτουργίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου, ἀφίνω δὲ ὡς Ἐπιτρόπους Ἐκτελεστάς τῆς παρουσίας διαθήκης μου, τὸν εἰρημένον Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τὴν ρηθεῖσαν σύζυγόν μου Μαρούλαν, τοὺς ὁποίους παρακαλῶ ἅμα ἐπισυμβῆ ὁ θάνατός μου νὰ θελήσουν νὰ ἐκτελέσουν πᾶν ὅ,τι διέταξα λέγω δὲ ὅτι ἐκεῖνο πού ἀφῆκα ὡς ἄνω, ὀφείλεται εἰς τὴν τέχνην μου καὶ τὴν βιοτεχνίαν

μου και ὅτι δύναμαι νὰ τὰ ἀφίσω εἰς ὅποιον μοῦ ἀρέσει καὶ κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀναμιχθῆ εἰς τὰ εἰρημένα ἀγαθὰ μου τὰ ὅποια ἀπέκτησα, ὡς εἶπον, μὲ ἰδρωτὰ καὶ κόπους.

Ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τὸν νοτάριον ἂν ἔχη τὴν πρόθεσιν νὰ ἀφίσῃ τίποτε διὰ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους τῆς πόλεως, ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν πτωχῶν καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως σκλάβων, ἀπήντησα ὅτι δὲν ἔχω ἄλλο τι νὰ διατάξω καὶ δηλώ ὅτι εἰς τὰ εἴκοσι καὶ πέντε δουκάτα ἀφεθέντα ὡς ἄνω εἰς τὸν μαθητευόμενόν μου Φραγκίσκον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μάθῃ τὴν τέχνην, περιλαμβάνεται καὶ τὸ ἡμερομίσθιον ποῦ τοῦ ὑπεσχέθην εἰς τὴν γενομένην συμφωνίαν καὶ ἂν ἐγκαταλείψῃ τὰ μαθήματα καὶ δὲν ἐκμάθῃ τὴν τέχνην τῆς ζωγραφικῆς, νὰ μὴ τῷ δοθῆ τίποτε.»

Ἐγὼ ὁ Ἰούλιος Ἀβάντζο τοῦ κύρ Φραγκίσκου σπετζέρης εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου καὶ συνοικίαν Ἁγίου Ἀντωνίου, ἤμην μάρτυς παρακληθεὶς καὶ μεθ' ὄρκου ὑπέγραψα.

Ἐγὼ ὁ λουνάρδος Νομικὸς ἐκ Κύπρου ράπτης εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ἤμην μάρτυς παρακληθεὶς καὶ μεθ' ὄρκου ὑπέγραψα καὶ πιστοποιῶ τὰ ἄνω.

Β' Διαθήκη τοῦ Κερκυραίου ζωγράφου Θωμᾶ Μπατιᾶ

Νοτάριος Νικολὸ Δολιόν, Δέσημ 344, διαθήκη ὑπ' ἀρ. 588.

1599 - Ἰνδικτιῶν 12ῃ ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐνδεκάτῃ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου - Ρίβο ἄλλο
 «Μὴ θέλων ἐγὼ ὁ Θώμιος Μπατιᾶς τοῦ ποτε κύρ Νικολοῦ, νὰ ἀποθάνω χωρὶς διαθήκην, ἀφίνοντας οἴτω τὰ ἀγαθὰ μου χωρὶς τάξιν, ὅμως ὑγιῆς θεία χάριτι τὰς φρένας, καίτοι εἶμαι ἄρρωστος εἰς τὸ σῶμα καὶ μένω κληήρης καὶ θέλω νὰ διαθέσω τὰ ἀγαθὰ μου, ἐκάλεσα πλησίον μου εἰς τὸ σπίτι ὅπου κατοικῶ εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τὸν κύριον Νικολὸ Δολιόν νοτάριον Βενετὸν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ γράψῃ τὴν παροῦσαν διαθήκην μου, ἣ ὅποια περιέχει τὴν τελευταίαν μου θέλησιν καὶ ταύτην θέλω, μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ καὶ νὰ τὴν δημοσιεύσῃ ὅπως ὀρίζουν οἱ νόμοι τῆς πόλεως ταύτης.

Καὶ πρώτον ἀνευρώνω κάθε προηγουμένην μου διαθήκην καὶ ἐναποθέτω τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν ἱηριστὸν δημιουργὸν Θεόν, εἰς τὴν ἔνδοξον Παρθένον Μαρίαν καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οὐράνιον χορείαν.

Ἀφίνω ἐπίτροπον καὶ ἐκτελεστήν τῶν ὄσων θὰ εἶπω τὸν κύριον Ἀνδρέαν Στίνι, ὁ ὁποῖος θέλω νὰ καταθέσῃ εἰς ἓν ἐκ τῶν Ταμείων τῆς πόλεως ταύτης Δουκάτα χίλια καὶ τὸ διάφορον τὸ ὅποιον θὰ εἰσπράττεται κατ' ἔτος θὰ εἶναι τῆς συζύγου μου, ἣ ὅποια ἐπιθυμῶ νὰ εἶναι ἐπίτροπος καὶ ἐκτελεστής μαζί με τὸν ρηθέντα Ἀνδρέαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς μου θέλω ἵνα τὸ εἰρημένον διάφορον μοιράζεται ὡς ἔπεται: τὸ ἥμισυ νὰ δίδεται εἰς τοὺς ἱερεῖς ἤτοι ἐφημερίους τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κάμνουν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μίαν λειτουργίαν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου καὶ μετὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ νὰ ὑπανδρεύονται ὄρφανὰ κοράσια. Ἐν ἣ δὲ περιπτώσῃ γίνῃ μοναστήριον Ἑλληνίδων μοναχῶν —ὡς λέγεται— τότε ἐπιθυμῶ ἵνα τὸ ἥμισυ διάφορον ποῦ ἀφῆκα διὰ τὴν ὑπανδρείαν κορασίδων, νὰ δίδεται ὡς βοήθημα εἰς τὰς μοναχὰς ἵνα παρακαλοῦν τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου.

Ὅσαύτως ἐπιθεβαίω τὴν ὑπόσχεσιν ποῦ εἶχον δώσει ἐγγράφως διὰ Δουκάτα ἑκατὸν εἰς τοὺς σεβασμίους Πατέρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ οὕτω θέλω νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπόσχεσίς μου αὕτη.

Ὅμοιως ἀφίνω εἰς τὴν Στεφανίαν μοναχὴν, Φυλακτῶ μοναχὴν καὶ εἰς τὴν Ματιόλαν μοναχὴν, ἂν θὰ εἶναι ζωντανή, Δουκάτα τριάκοντα ἤτοι δέκα δουκάτα

ἄλλο

εἰς τὴν καθεμίαν καὶ ἐφάπαξ, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, καὶ δὲν θέλω νὰ λάβουν ἄλλο τι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μου καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ παραλάβουν τὰ ὡς ἄνω δουκάτα, ἂν δὲν κάμουν προτιήτερα τὰς ἐξοφλητικὰς ἀποδείξεις οἱ ἐπίτροποι μου.

Ὅμοίως ἀφίνω δουκάτα 25 (εἴκοσι πέντε) εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν.

Ὡσαύτως ἀφίνω εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας, Μητροπολίτην⁶, ἓνα ποτήρι ἀργυροῦν, νὰ ἐκλέξῃ ἐν ἀπὸ τὰ δύο πού ἔχω καὶ τοῦ ἀφίνω ἀκόμη ἡμίσειαν δωδεκάδα περούνια ἀργυρᾶ καὶ ἕτερα ἕξ χουλιάρια ὡσαύτως ἀργυρᾶ.

Ἀφίνω εἰς τὰς Ἑλληνίδας μοναχὰς δουκάτιον ἐν εἰς τὴν καθεμίαν, ἐφάπαξ.

Τὰ ἰχνογραφήματά μου καὶ σχέδια τόσον τὰ ἑλληνικὰ ὡς καὶ τὰ Ἰταλικὰ καθὼς καὶ τὰ ἐκ μαρμάρου ἀντικείμενα, τὰ ἀφίνω εἰς τὸν Μάνον da Fornara⁸, τὸν μαθητευόμενόν μου καὶ ἐπὶ πλέον τοῦ χαρίζω καὶ τὰ ρούχα πού τοῦ ἔκαμα ἕως τώρα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ κανεῖς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον, ἀπὸ αὐτόν.

Ὡσαύτως ἀφίνω εἰς τὴν Μαρίαν τὴν οἰκονόμον τοῦ σπιτιοῦ μου Δουκάτα εἴκοσι πέντε, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παραμείνῃ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη μὲ τὴν κυρίαν τῆς, τὴν σύζυγόν μου καὶ ἂν τυχὸν δὲν σταθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διὰ 4 ἢ 5 χρόνια νὰ μὴ τῆς δοθῇ τίποτε ἀπὸ τὸ κληροδότημα τοῦτο. Ἐὰν ὅμως παραμείνῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τότε νὰ τῆς δοθῇ καὶ ἓνα στρώμα, ἓνα ἄλλο ἀπὸ ἄχρουν καὶ δύο σινδόνια κρεββατιοῦ μὲ ἓνα ἐφάπλωμα καὶ δύο προσκέφαλα, καθὼς καὶ κρεββάτι κάρουνον. Καὶ ἂν τυχὸν ὑπανδρευθῇ θέλω νὰ πάρῃ ὡς ἄνδρα ἓνα Ἑλληνα, διαφορετικὰ νὰ μὴν τῆς δοθῇ τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ ἄνω.

Θέλω νὰ πωληθοῦν ὅλα τὰ ἐπιπλά μου καὶ νὰ εἰσπραχθῇ χρῆμα.

Καὶ ἀφοῦ ἐκτελεσθοῦν πάντα τὰ ὅσα παραπάνω διέταξα, ὅ,τι περισσεύμα ἀπομείνῃ νὰ εἶναι τῆς γυναικὸς μου, ἢ ὅποια θὰ εἶναι ἀπόλυτος κυρία κάθε πράγματος.

Ἀποθέτω εἰς τὸν εἰρημένον κύριον Ἀνδρέαν Στίνι τόσον τὸ σῶμα μου ὅσον καὶ τὴν ψυχὴν μου, εἰς τρόπον ὥστε οὗτος θὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα νὰ προβῇ εἰς ὅ,τι νομίσῃ καλλίτερον.

Ἀκόμη ἐγκαθιστῶ μὲ τοὺς δύο ἀναφεροθέντας ὡς ἐπιτρόπους καὶ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φιλαδελφείας πού ἀνέφερα παραπάνω καὶ ἂν οὗτος δὲν θελήσῃ ἢ δὲν δυνηθῇ, νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διορίσῃ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν ταύτην.

Οἱ τρεῖς Ἐπίτροποι θέλω νὰ φροντίσουν ἵνα τελεσθοῦν ἅπασαι αἱ νεομισμέναι λειτουργίαι καὶ νὰ γίνον ὅλαι ἐκεῖναι αἱ τελεταὶ πού συνηθίζονται νὰ γίνονται κατὰ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ διὰ τὴν ἄφεισιν τῶν ἀμαρτιῶν μου.

Ἀφίνω εἰς τὸν κύριον Ἀνδρέαν Στίνι ἐπίτροπόν μου, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, τὸν ἐπενδύτην μου ἕξ ἐρινύχου νεοοραμένον καὶ θέλω κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου μου νὰ μοιρασθοῦν εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν μου Δουκάτα 10 παρὰ τοῦ εἰρημένου Ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦτο ἐφάπαξ.

Θέλω νὰ ταφῇ τὸ πτώμα μου ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας εἰς καλὴν θέσιν, διότι ὑπηρετήσα ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔχω κάποιο δικαίωμα νὰ προτιμηθῶ.

Δηλώνω ὅτι τὰ ρηθέντα ὑπάρχοντά μου εὐρίσκονται μέρος μὲν εἰς μετρητὰ

7) Εἶναι ὁ αὐτὸς Γαβριὴλ Σεβήρος.

8) Ὁ Τζανφουρνάρος ἠθέλησε νὰ ἐξιταλίσῃ τὸ ὄνομά του καὶ τὸ τζάν τὸ ἔκαμε da.

ἔδω εἰς τὸ σπίτι μου ἐντὸς τοῦ χρηματοκιβωτίου ὡς καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, ἐπὶ πλέον τὰ ἔπιπλα, μέρος δὲ εἰς διάφορα πλοῖα⁹ ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὰ κατάστιχα καὶ τὰ Βιβλία μου πλέον λεπτομερῶς.

Ἐρωτηθεὶς ἂν θέλῃ νὰ ἀφίση κάτι τι ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων ἀπήντησεν ὅτι ἀφίνει ἐν δουκάτῳ εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῶν ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου καὶ ἐν εἰς τὸ τῆς Εὐσπλαγγνίας καὶ τοῦτο ἐφάπαξ.»

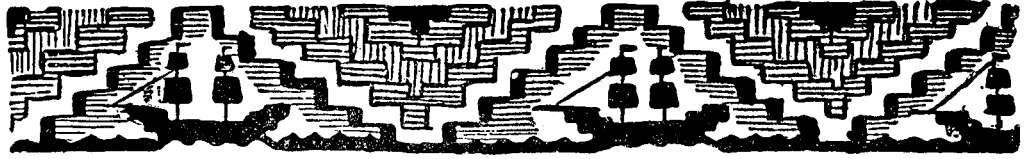
Ἐγὼ Ἰερώνυμος Τζιουστινιάν ἤμην παρὼν ὡς μάρτυς παρακληθεὶς καὶ ὀρκισθεὶς
Ἐγὼ Ἰερώνυμος Κουράτο » » » » » »

Ἦν ὁπισθεν τῆς διαθήκης ὑπάρχει ἡ κάτωθι ἐγγραφή τοῦ νοταρίου: «Διαθήκη Θωμᾶ Μπατᾶ τοῦ ποτε Νικολάου, τῆ 14ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, ἔδημοσιεύθη ἡ διαθήκη κατέμπερσθεν τοῦ νεκροῦ.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον θανάτων: 14 Ἀπριλίου 1599. Θώμος Ντὲ Μπατᾶ, γραικὸς «μαδονέρος»¹⁰ ἑτῶν 45 (ἀπεβίωσε ἀπὸ πυρετὸν ἐντὸς ὀκτώ ἡμερῶν καὶ ἀπὸ κατάρρου εἰς τὴν ἐνορίαν Ἁγίου Ἀντωνίου).

9) Φαίνεται ὅτι ἐδάνειζεν εἰς ἐμπόρους καὶ πλοιάρχους.

10) Madoneri ὠνόμαζον τοὺς Ἑλληνας ποῦ ἔκαμνον «μαντόνες» (Παναγίες).

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ*

VII ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΙΟΥΡΙΤΗΣ
Ἱερομόναχος καὶ διδάσκαλος

*« Παρ' ἡμῶν ἢ Ἑλλάς τὴν ἐλπίδα τῆς μαθήσεως
καὶ τοῦ φωτισμοῦ αὐτῆς ζητεῖ καὶ ἐλπίζει . . . »*

Γρηγ. Παλιουρίτης

4. Πρόμαχος τοῦ διαφωτισμοῦ

Ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης ὑπῆρξε πράγματι ἄξιος μαθητὴς τοῦ Ψαλίδα, πὺ ἐνωρίτατα αὐτὸς ὁ τελευταῖος διαγιγνώσκοντας τὶς ἐξαιρετικὲς ἰκανότητες τοῦ νεαροῦ ἱερωμένου τὸν πῆρε στὴ Σχολή του, τὸν προστάτεψε ἀπὸ τὴν καταδρομὴ τῶν Μπαλαναίων καὶ τὸν βοήθησε νὰ ἀναδειχθῆ καὶ νὰ προκόψῃ. Οἱ γλωσσικὲς του ἰδιαιτέρα πεποιθήσεις, ὅπως ἐκδηλώθηκαν ἀργότερα στὴ διδλία καὶ τὰ συγγράμματά του, ἀποτελοῦν τρανὸ δεῖγμα τῆς γόνιμης κοντὰ στοῦ μεγάλο Δάσκαλο μαθητείας του καὶ τὸν κατατάσσουν ἀδίσταχτα δίπλα στοὺς ἔξοχους ἐκπροσώπους τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ, πὺ ὠρμήθηκαν ἀπὸ τὴν Καπλάνειο καὶ ἔδρασαν μεταξὺ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς κυρίως. Οἱ ριζοσπαστικὲς γιὰ τὴν ἐποχὴ γλωσσοεκπαιδευτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Ψαλίδα τὶς ὁποῖες μὲ ἀσυνήθιστη τόλμη διεκήρυττε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Σχολείου του καὶ παραδειγματικὰ ἐφάρμοξε καὶ γιὰ τὶς ὁποῖες τόση κατακραυγὴ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων του ξεσήκωσε καὶ τόσο ἀπ' αὐτοὺς συκοφαντήθηκε, ἀσκήσαν, καθὼς ἦταν φυσικὸ, βαθύτατη ἐπίδραση στοῦ νεαροῦ Γρηγόριου, πὺ πίστευε πὺς μόνον μὲ τὴ «λελογισμένη» χρῆση τους στὴ συγγραφὴ καὶ τὴ διδλία θὰ ὠφελόνταν καὶ θὰ προάγονταν οὐσιαστικὰ τὸ Γένος.

Ἔτσι ὁ Γρηγόριος ἀκολουθῶντας τὸ Δάσκαλό του τοῦ ὁποῖου τὶς ἀκρότητες, ὅσον ἀφορᾶ τὶς συγγραφὲς τοῦλάχιστον, ἀποφεύγει γιὰ εὐνόητους λόγους νὰ μιμηθῆ, τηρῶντας στοῦ σημεῖο αὐτὸ μιὰ μέση προσκείμενη μᾶλλον πρὸς τὸν Κοραῆ, γλωσσικὸ ἀντίπαλο τοῦ Ψαλίδα, ὁδὸ, γράφει καὶ τὰ δύο του ἔργα σὲ ἀπλοελληνικὴ γλῶσσα, τὸ δεύτερο μάλιστα πὺ ἀπλούστερο ἀπὸ τὸ πρῶτο, πιστεύοντας πὺς μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται περισσότερο κατανοητὸς καὶ συμβάλλει ἐνεργότερα στοῦ φωτισμὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἀναγνωστῶν του.

Φυσικὸ ἦταν ὁ Παλιουρίτης, ξεκομμένος ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπιρροὴ τοῦ Δασκάλου καὶ τοῦ γνωστοῦ κύκλου του τῶν ἀκρων γλωσσοεκπαιδευτικῶν μεταρρυθμιστῶν τῶν Γιαννίνων, νὰ προσεγγίσῃ καὶ ἀκολουθήσῃ τὶς σχετικὲς ἰδέες τοῦ ἑακουσμένου Κοραῆ, πὺ χάραξε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴ γλωσσικὴ πολιτικὴ τῆς ἀστικῆς τάξης, ὄντας ὁ καθαυτὸ ἀντιπρόσωπός της, ὁ μεγάλος διανοούμενος καὶ σοφὸς καὶ πὺ οἱ σχέσεις του μὲ τοὺς Ἑλληνας ἐμπόρους τοῦ Λιβόρονου, ἰδρυτὲς καὶ χορηγοὺς τοῦ Ἑλληνομουσείου ἦταν τόσο στενὲς καὶ ἡ χρῆση τῶν βιβλίων του σ' αὐ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 430.

τὸ τὸ Σχολεῖο σχεδὸν ἀποκλειστικῆ¹³. Πνεῦμα λοιπὸν ἀνήσυχο ὁ Γρηγόριος, φιλομαθὴς καὶ φιλελεύθερος, ζηλωτὴς τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ θεομὸς πατριώτης, διακαί-
όμενος ἀπὸ τὸν ἔνθεο πόθο νὰ ὠφελήσῃ κατὰ τὶς δυνάμεις τοῦ τὸ Γένους, δὲ δι-
στάζει παρὰ τὸ σχῆμα καὶ τοὺς τυχόν κινδύνους, πού συνεπάγονταν ἡ πράξις του,
νὰ ταχθῆ ἀνεπιφύλακτα, καθὼς καὶ στὰ χρόνια τῆς μαθητείας του, μὲ τὸ μέρος
τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων, πού καθοδηγοῦσε ὁ μέγας Χιώτης καὶ πού μόνες
αὐτὲς ἀπεργάζονταν τὴν προκοπὴ καὶ σωτηρίαν του.

Αὐτὸ τὸ γλωσσικὸ του πιστεῖω ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἄκαιρους φανατισμοὺς
καὶ θλαβερὲς ἀκρότητες καθόλα δὲ πραγματοποιήσιμο καὶ ἄκρω ἀποδοτικὸ, κατὰ
τὴ συγκεκριμένη περίοδο τῆς Ἐθνικῆς Ἀναγέννησης, διατυπώνει ἐν ὀλίγοις μὲ
σαφήνεια ὁ Γρηγόριος στὸν πρόλογο τῶν ἔργων του Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας.
Ἔτσι γράφει στὸν πρόλογο τῆς Ἱστορίας προκειμένου γιὰ τὴ γλῶσσα αὐτοῦ τοῦ
ἔργου του: «Φθᾶσιν δὲ καὶ ὕφος μετεχειρίσθην ὅσον τὸν δυνατὸν τὴν εὐκατάλη-
πτον μῆτε πολλὰ ἐλληνίζουσιν μῆτε βαρβαρίζουσιν ἀλλ' ἠγωνίσθην διὰ νὰ εἶναι
σαφὴς καὶ ἀπλή ὄχι ὅμως καὶ ἀηδὴς διὰ τὰς πεπατημένας λέξεις...» καὶ ἄλλου:
«Ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ὅσοι τὸν δρόμον τοῦτον (τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν) ν' ἀκο-
λουθήσωσι δὲν δύνανται, τὴν μητρικὴν δὲ γλῶσσαν ὡποσὺν ἐπιθυμοῦσι νὰ μά-
θωσι ἐμὲ χειραγωγὸν αὐτοῖς ἀποκαταστήσατε...» Καὶ στὴν Ἀρχαιολογία μὲ τὴν
ἴδια συνέπεια καὶ προχωρῶντας ἀκόμα πῶς πέρα γιὰ τὴν ἐπιβαλλόμενη διάφορση
τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσης (καθαρὴ κοραϊκὴ ἐπιδιώξις) γράφει: «...ἐνὸς μόνου
χρεῖαν ἔχουσι οἱ Ἕλληνας νὰ λάβουσι δηλ. οἱ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες, ὅσοι εἰς τὴν κα-
θομιλουμένην γλῶσσαν γράφουσι παράδειγμα τοῦ ὕφους αὐτῶν καὶ ἰδιωτισμοῦ τοῦς
εὐδοκιμωτέτους εἰς αὐτὴν ἄχρι τοῦδε συγγράψαντας ἀποφεύγοντες τόσον τὰς ἀλ-
λογενεῖς καὶ ξένας φωνὰς ὅσον καὶ τῆς ἐλληνικῆς τὰς περιπεπλεγμένας καὶ γριφώ-
δεις συντάξεις καὶ περιόδους καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διορθωθῆ καὶ νὰ
κανονισθῆ τοῦ γένους ἢ κοινῆ γλῶσσα...»

λου:

Ἡ σπουδὴ τῆς μητρικῆς μας γλώσσης σὰν μέσου ἐκφραστικοῦ ἀπὸ τὰ
πρῶτα ἀκόμα βήματα τοῦ διδασκαλικοῦ του σταδίου συγκινοῦσε τὸ Γρηγόριο, πρᾶ-
γμα πού δὲν παραλείπουν νὰ ἐπισημάνουν στὸ γνωστὸ πρὸς Ζωσιμῶν γράμμα τους
καὶ οἱ Εὐθυμίου καὶ Σταματάκης «...πλουτεῖ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν μας κα-
νονικῶς», γράφουν, ἀπαριθμῶντας τὶς ἀρετὲς του. Σ' αὐτὸ εἶχε πιστέψει φαίνεται
μὲ ὅλη τὴν τὴν δύναμι ὁ Γρηγόριος καὶ σὰν ἀληθινὸς Δάσκαλος διακήρυχνε, πὼς
μόνο βιβλία γραμμένα σὲ γλῶσσα ζωντανή, μποροῦσαν νὰ φωτίσουν τὴν ψυχὴ
καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Γένους καὶ νὰ τὸ οδηγήσουν σταθερὰ στὸ δρόμο τοῦ λυτρω-
μοῦ του. Ἡ ἄγνοια τῆς κλασσικῆς Ἀρχαιότητος καὶ ἡ κακοδαιμονία γενικώτερα
τῆς παιδείας τοῦ Ἔθνους, ὠφείλονταν στὴν ἔλλειψη κατάλληλων βιβλίων γραμ-
μένων σὲ γλῶσσα προσιτὴ κοινῆ καὶ καθομιλούμενη, καθὼς ἐπανειλημμένα τονίζει,
πράγματα πού, παρὰ τὰ 150 χρόνια πού πέρασαν ἀπὸ τότε πού ὁ Γρηγόριος δια-
τύπωνε αὐτὲς τὶς σκέψεις, δὲν ἔχουμε πρὸς μεγίστην ζημίαν μας ὡς τὰ σήμερα ἀπο-
χτήσει. Τὸ διδαχτικὸ βιβλίον λοιπὸν τὸ συνταγμένο κατὰ τὶς παραπάνω ἀπόψεις
τοῦ Παλιουρίτη ἐπρόβαλλε τότε σὰν μιὰ ἀνάγκη ἐπιταχτικὴ, μαζὶ δὲ μὲ τὶς νέες
διδασκαλικὰς μεθόδους ἦταν τὸ μόνον ἱκανὸ νὰ συντελέσῃ ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀφύ-
πνιση τῶν πνευμάτων ἀπὸ τὸ λήθαργο τῆς δουλείας. «Καμμιὰ ἀνεγεννητικὴ προσ-
πάθεια, γράφει ὁ Φ. Μιχαλόπουλος (Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελλ. Ἀναγέννησις σελ.
98 - 9) δὲν μποροῦσε νὰ νοηθῆ χωρὶς τὴν πλήρωσιν τῶν δυὸ αὐτῶν προϋποθέσεων,
πρὸ παντὸς ὅμως χρειάζονταν ἡ συντάξις ἀπλῶν καὶ μεθοδικῶν βιβλίων. Χρειάζον-
ταν θεομὴ καὶ ἐμπνευσμένη παράδοσις ὅπως κινήσει τὰ πνεύματα στοὺς πολιτικούς
σκοποὺς πού προτίθετο νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἐλληνισμός. Ἡ διδ(λ)ία τῶν Ἑλλή-
νων συγγραφέων μὲ τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τους ἔπρεπε νὰ πάρῃ μιὰ νέα πα-
τριωτικὴ κατεύθυνσις, πού θὰ οδηγούσε τὴν ἐθνότητα στὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἐ-
θνικὴν τῆς ἀποκατάστασιν...»

Τὸ φιλελεύθερο καὶ καταλυτικὸ τῆς τυραννίας πνεῦμα, ποῦ διέδωσε στὴν Εὐρώπη ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ μετέφερε στὰ Γιάννινα ὁ Ψαλίδας, ἀσφαλῶς ἐπηρεάσε καὶ κατηύθυνε τὸ «φιλοπονώτατο» Γρηγόριο διδάσκοντα στὴν ξένη ὑπὸ τὴ σκέπη μάλιστα αὐτῆς τῆς Δημοκρατικῆς Γαλλίας¹⁴. Περιττὸ νὰ σημειώσωμε, πῶς καὶ στὴν παράδοση ὁ Γρηγόριος Παλιουρίτης, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Δασκάλου του, χρησιμοποιοῦσε τὴ ζωντανὴ γλῶσσα, μόνη ἱκανὴ νὰ φέρῃ κοντὰ τὸ δάσκαλο στὸ μαθητὴ καὶ γονιμοποιήσῃ τὴ διδ(ι)λία. Ἐντύπωση ἐπίσης προξενεῖ ἡ βαθεῖα παρὰ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του ἀρχαιογνωσία τοῦ Παλιουρίτη καὶ ἡ ἐκκληρτικὴ ἀνεση μὲ τὴν ὁποία, ὑφαίνοντας τὸ ἔργο του, κινεῖται μεταξὺ τῶν κλασσικῶν καὶ λοιπῶν συγγραφέων δικῶν μας καὶ ξένων. Χωρὶς ἀμφιβολία τὸ ἱερὸ πάθος πρὸς τὴν Ἐλευθερία καὶ ὁ ἔρωτας πρὸς τὴν Παιδεία τὴν κλασσικὴ τοῦ Κάλβου, διαπρεπέστερου, καθὼς πιστεύεται, ἀπὸ τοὺς μαθητῆς του στὸ Ἐλληνομουσεῖο τοῦ Λιθόρονου, σ' αὐτὸν τὸν ἐμπνευσμένο Δάσκαλο ὀφείλεται¹⁵. Γενικώτερα ἡ ἑλληνικὴ Κοινότητα τοῦ Λιθόρονου ὑπὸ τὴ θερμορρογὴ πνοῇ τοῦ σοφοῦ ἱερωμένου συνεπικουρούμενου ὀλόφυχα ἀπὸ ἀγνοῦς πατριῶτες καὶ θερμοὺς ὀπαδοὺς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ διαφωτισμοῦ ἐμπόρους, γίνεται καθόλη τὴ διάρκεια τῆς ἐκεῖ ὑπηρεσίας του, λαμπρὴ ἐστία νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ διαχύνουσα τὸ πλούσιο φῶς καὶ τὴ ζέστα τῆς πρὸς κάθε ἑλληνικὴ καρδιά καὶ συμβάλλουσα στὴν προπαρασκευὴ τοῦ Ἔθνους γιὰ τὴν ἐγγίζουσα μεγάλη ὥρα του. Σαφῆ εἰκόνα τῆς παρατηρούμενης ἀληθινῆς πνευματικῆς κοσμογονίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καὶ τῆς Μητροπόλεως κατὰ τὰ χρόνια ἰδιαίτερα τῆς σχολαρχίας τοῦ Γρηγορίου στὸ Ἐλληνομουσεῖο τοῦ Λιθόρονου, δίδει ὁ ἴδιος προσφωνώντας (1814) τὴν Ἀρχαιολογία του γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνῃ εὐρὺς παρακάτω λόγος «Εἶναι τοῖς πᾶσι δῆλον γράφει, ὅτι ὁ θεῖος οὗτος ἔρωτας (πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς σοφίας) κατέλαβε τὰς φιλογενεῖς ψυχὰς ὅλων τῶν νῦν σπουδαίων Ἑλλήνων οἵτινες μὲ ἀμίμητον ζῆλον καὶ πόνον καταγίνονται οὐ μόνον εἰς τὴν ἀκριβῆ ἔκδοσιν τῶν παλαιῶν συγγραφέων ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν νέων καὶ ἀναγκαιοτάτων ποιημάτων. Εἷς τούτους τοὺς ὑστέρους χρόνους δὲν ἤμποροῦν βέβαια οἱ νέοι μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ παραπονεθοῦν ὡς πρότερον διὰ τὴν στέρησιν τῶν βιβλίων, ἔχοντες τὶς ἀκριβεῖς ἐκδόσεις τοῦ σοφοῦ Κοραῖ, τοῦ Νεοφύτου Δούκα τὰ ἐπωφελῆ συγγράμματα καὶ τὰ λεξικά τοῦ φιλογενοῦς καὶ φιλοπονώτατου Γαζῆ, τὰ σύντομα καὶ εὐμέθοδα μαθηματικά τοῦ Κούμα καὶ ἄλλων σοφῶν ἐπωφελῆ καὶ σοφὰ πονήματα. Κατ' εὐχὴν φίλοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὁ σκοπὸς ἄρχισε νὰ διευθύνεται πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν ὁμογενῶν οἱ σοφοὶ καὶ σπουδαῖοι μὲ τοὺς πόνους καὶ συγγραφάς, οἱ πλούσιοι καὶ ἔμποροι μὲ τὰς ἀφθόλους δαπάνας εἰς τὴν σύστασιν κοινῶν Σχολείων καὶ μὲ τὶς συνδρομὰς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων, ὅλοι λέγω, ὅλοι μὲ ἀμίμητον ζῆλον συντρέχουσιν ἐκ τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ἀνόρθωσιν, ἐν οἷς καὶ ἡ τιμία ἡμῶν Ἀδελφότης ἐπέχει τὸν πρῶτον τόπον. . .»^{16α}.

Ἡ ὀνομασία, ἄλλωστε τοῦ Σχολείου τῆς κοινότητος σὰν Ἐλληνομουσείου «Σχολῆς ποῦ ἀντιστοιχεῖ, καθὼς γράφει ὁ Σολδάτος (Φιλ. Πρωτοχρονιά 1947 σελ. 255), στὸν τύπο τῶν Γυμνασίων, ὅπως αὐτὰ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19' αἰῶνα διαμορφώθηκαν, εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ, ἂν ὄχι τὴν ἐκπαιδευτικὴ πρόοδο ποῦ σημείωσε τότε ἡ Ἐλληνικὴ Κοινότης τοῦ Λιθόρονου, τοὐλάχιστον τὶς φιλοδοξίες τῶν ἰδρυτῶν τῆς Σχολῆς». Γιὰ τὸ ποιὸς δὲ εἶχε βοηθὸς καὶ παραστάτες στὸ ἐπίλονο παιδευτικὸ τὸ ὡς τὴν αὐτοθυσία ἐξικνούμενο ἔργο του ὁ Παλιουρίτης, μᾶς τὸ λέει καθαρὰ πάλι ὁ ἴδιος σ' αὐτὸ τὸ πρὸ πάνω κείμενό του. Ὁ Ἄδαμ. Κοραῖς «τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔβαινε ὀσημέραι μεγαλυνόμενον», ὁ Ν. Δούκας, ὁ Γαζῆς, ὁ Κούμας, ὅλοι συγκαιρινοὶ του φωτισμένοι Δάσκαλοι, ποῦ πύργωναν ἤδη τὸ ἐπιβλητικὸ ἐθνοδιαφωτιστικὸ τους ἔργο, ἐστάθηκαν ὁδηγοί, πρότυπα καὶ καθημερινοὶ του σύντροφοι καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐφρόντιζε νὰ στοιχῆ τὸ ἐφάμιλλο

δικό του έργο, διαθέτοντας όλες τις δυνάμεις του. «Τὰ βιβλία πού συνέγραψε, συνεχίζει ὁ ἴδιος παραπάνω Σολδάτος, θέλοντας νὰ βοηθήσῃ στήν πνευματική ἀφύπνιση τοῦ Γένους δείχνουν πὼς ἡ δ)λία του δὲν ἀπέβλεπε νὰ μεταδώσῃ στεγνὰ μερικές στοιχειώδεις γνώσεις ἀλλ' εἶχε ἕναν τόνο ἐμπνευσμένο καὶ ὑψηλότερο». Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ αὐτὴ κοίταζόμενο τὸ ἔργο τοῦ Παλιουρίτη παρουσιάζεται, ἀνάλογα μὲ τὰ στενὰ χρονικά ὄρια πού ἀναπτύχθηκε, ἕξ ἴσου μεγάλο καὶ ἐπιβλητικό κατατάσσοντας τον ἀνεπιφύλακτα μεταξὺ τῶν μεγάλων Δασκάλων τοῦ Γένους. Ἡ μακρόχρονη σχετικὰ καὶ μοναδικὴ σχολαρχία του στὸ Ἑλληνομουσεῖο τοῦ Λιθόρνου, κατέστησε τὴν Σχολὴ φάρο φωτοδόλο τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων στὴ Δύση, πού ἐθάμπωσε εὐθύς μὲ τὸ θάνατο τοῦ σοφοῦ Ἡπειρώτη καὶ ἔσβησε μετ' ὀλίγον ὀριστικά¹⁵⁶.

Μὲ τὴ μελίσρρυτη διδ)λία του, τὴ θρησκευτικὴ χωρὶς ἀμφιβολία προσήλωσή του στὸ καθῆκον, τὴν ἐκπληκτικὴ ἐργατικὴ καὶ τὸ ἀνώτερο ἦθος του, κέρδισε τὴν ἐκτίμησῃ καὶ τὸ σεβασμὸ τῶν ὁμογενῶν του ὅλων ὁ δὲ πρόωρος θάνατός του ἐστέρησε τὴν Ἑλλην. Κοινότητα ἑνὸς σπάνιου Δασκάλου καὶ τὸ Γένος ἑνὸς ἀξίου διαφωτιστὴ καὶ γενναίου μαχητὴ τῆς πνευματικῆς του Ἀναγέννησης. Ὁ Γρηγόριος ἔπεσε χωρὶς ὑπερβολὴ μαχόμενος πάνω στὶς ἐπάλλξεις τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἡ περίπτωσή του σὰν θυσία καὶ προσφορὰ συγκινεῖ βαθύτατα.

Μὲ τὸ συγγραφικό του ἔργο ἐπεδίωξε νὰ φέρῃ κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο τοὺς μαθητὲς του σὲ στενὴ ἐπαφή μὲ τὸν ἀπαράμιλλο πολιτισμὸ τῶν ἀρχαίων προγόνων, μὲ σκοπὸ νὰ ἐξάψῃ τὴ φιλοτιμία καὶ τὴν ἐθνικὴ τους ὑπερηφάνεια. Ποτισμένος ὁ ἴδιος μὲ τὰ νάματα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ ἀρχαίας δόξας ἐσκόπευε γράφοντας νὰ τοὺς εἰσαγάγῃ στὶς κλασσικὲς σπουδές, νὰ μεταδώσῃ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ φῶς τους στὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιά τους, νὰ τονώσῃ τέλος τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστη τους στὴν Ἀναγέννησή της. Ἰδιαίτερα μὲ τὴν Ἀρχαιολογία του, πού περισσότερο ἐπιμελήθηκε, θέλησε νὰ κἀνη γωιστὸ σ' αὐτοὺς τοὺς τροφίμους του «ὄ,τι πιὸ καλὸ, διδακτικὸ καὶ ὑπέροχο συνιστοῦσε τὴν πολιτικὴν καὶ ἰδιωτικὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, τὶς πολιτείες, τοὺς νόμους, τὴ θρησκεία, τὰ ἔθιμά τους, τοὺς γάμους καὶ τὶς γιορτὲς τους. Φέροντάς τους ἔτσι σὲ στενώτερη ψυχικὴ ἐπαφή καὶ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἀρχαίους ἀνασυνέδεε ταυτόχρονα καὶ τὴν Ἑλληνικὴ πνευματικὴ παράδοση, πού ἡ δουλειὰ αἰῶνων εἶχε σῆσει ὀλότελα κάθε ἀνάμνησή τους ἀπὸ τὰ πνεύματα τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ...» (κοίτα καὶ Ρ. Γαρταγάνη ὀ.π. σελ. 25). Ἦταν ἄλλωστε ἐποχὴ, πού ἡ δ)λία τῶν κλασσικῶν συγγραφέων παίρνει μιὰ νέα κατεύθυνση καὶ ὁ Παλιουρίτης, φωτισμένος Δάσκαλος καθὼς ἦταν, γίνεται ἀπὸ τοὺς θερμοὺς θιασῶτες της. «Οἱ διδάσκαλοι, γράφει ὁ Ρίζος Νερουλός, δὲν ἐξηγοῦσαν (μετὰ τὸ θάνατο ἰδίως τοῦ Πρωτομάρτυρα - 1798) στὴν Ἑλληνικὴ νεολαία τὶς λέξεις ἢ τὴν ὠραιότητα τοῦ ὕφους καὶ τῆς ἐκφράσεως ἀλλὰ τὰ ἦθη καὶ τοὺς χαρακτῆρας τὰ πολιτικά καὶ κοινωνικά ἀξιῶματα, πού περιήχοντο στὰ ἀθάνατα ἐκεῖνα ἀριστουργήματα. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐξηγήσουν στοὺς μαθητὲς τὶς αἰτίες τῆς εὐημερίας καὶ τῆς καταπτώσεως τῆς Ἑλλάδος. Παραλλήλιζαν τοὺς παλαιούς καιροὺς μὲ τὴν οἰκτρὰ κατάστασῃ τῆς τουρκ. κατακτῆσεως καὶ ὑπενθύμιζαν στοὺς μαθητὲς τὸ καθῆκον τους πρὸς τὴν Πατρίδα. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς δ)λίας νιοθετήθηκε ἀπὸ τὸ Λάμπρο Φωτιάδη, τὸ Δανιὴλ Φιλιππίδη, τὸ Γρ. Κωνσταντᾶ, τὸ Βαρδαλάχο τῆς Χίου, τὸν Πρώτο, τὸ Βενιαμὴν τὸ Λέσβιο, τὸν Ψαλίδα τῶν Ἰωαννίνων καὶ προπάντων ἀπὸ τὸν Κοραῆ» (κοίτα καὶ Φάν. Μιχαλόπουλου ὀ.π. σελ. 99). Σ' αὐτῶν τῶν μεγάλων Δασκάλων τοῦ Γένους τὴ χορεία μπορεῖ νὰ συγκαταριθμηθῇ ἀδισταχτα κι ὁ δικὸς μας Παλιουρίτης κι ἀκόμα ἀνάμεσα στοὺς ὀλίγους ἔσοχους, πού ὠρμήθηκαν κατὰ τὰ χρόνια τῆς δουλείας ἀπ' ἐδῶ ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ δίδαξαν τὸν ἀπόδημο Ἑλληνισμό. Ὁ Θεσσαλὸς Διονύσιος Πύρρος, βλάχος ἀπὸ τὴν Καστανιά τ' Ἀσπροπόταμου, ἱερέας καὶ γιατρὸς διπλωματοῦχος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδουας, ἀναφερόμενος στὸν Παλιουρίτη, πού ἀπὸ κοντὰ ἐγνώ-

οισε κατά σύντομη στήν 'Ελληνική Κοινότητα τοῦ Λιθόρονου διαμονή του («ὀλίγω πρὸ τοῦ 1807 ἐπὶ μήνας ὀκτὼ μόνους ἐχρημάτισε προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας τῆς» Ἐκκλ. Ἀλήθ. 1916 σελ. 123), —ίσως στὸ Ἐλληνομουσεῖο τῆς καὶ διδάξε, — γράφει: «Ὁμοῦ μὲ ἐμὲ ἦτον καὶ ἄλλος ἴσους ἐφημέριος, διδάσκαλος δὲ ἑλληνικὸς ἦτον ὁ σοφὸς Γρηγόριος ὁ Παλιουρίτης λεγόμενος, ἕνα ὀφθαλμὸν εἶχεν ὁ μακάριος πλὴν ἔβλεπεν ὡς νὰ εἶχεν τέσσερας, αὐτὰ ἐτύπωσε τὴν Ἐλληνικὴν Ἱστορίαν εἰς δύο τόμους...»¹⁶.

Καθὼς ἤδη ἐμνημονεύσαμε ὁ Παλιουρίτης κατὰ τὸ διάστημα τῆς Σχολαρχίας του στὸ Ἐλληνομουσεῖον τοῦ Λιθόρονου, ὅπως μᾶλλον ὁ ἴδιος ὀνομάτισε τὴ Σχολή, συνέγραψε δύο ἔργα δίτομα ἢτοι Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ, πού εὐτύχησε νὰ τὰ ἰδῆ καὶ τὰ δύο τυπωμένα. Ἡ Ἱστορία του μάλιστα πού προηγήθηκε σὰν ἀναγκαϊότερη γιὰ τὴ Σχολὴ ἐσημείωσε μέσα σὲ λίγα χρόνια τρεῖς ἐκδόσεις τὴν πρώτη τὸ 1808, τὴν δευτέρη τὸ 1815 καὶ τὴν τρίτη «νέα ὠραία ἐκδοσις...», καθὼς χαρακτηρίζεται, τὸ 1816 μετὰ τὸ θάνατο τοῦ συγγραφέα. Ἡ Ἀρχαιολογία εἶδε καὶ αὐτὴ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας σὲ πρώτη καὶ τελευταία ἐκδοσις τὸ 1815 ἀπὸ τὸ ἴδιο τυπογραφεῖο μὲ ἔξοδα τῆς Κοινότητος καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Σπ. Βλαντῆ¹⁷ καθὼς καὶ ἡ Ἱστορία. Δουλεύοντας αὐτὴ τὴν Ἱστορία ὁ Γρηγόριος θεώρησε χρέος νὰ ἀπευθυνθῆ μὲ γράμμα του (ἀρχὲς Ὀκτώβρι 1806) στὸν Κοραῆ, ξακουσμένο ἤδη φιλόλογο καὶ ἐθνοφωτιστὴ, ζητώντας τὴ βοήθειά του γιὰ τὴν ἀριώτερη σύνθεσή της. Ὁ μεγάλος Χιώτης τοῦ ἀπάντησε ἀμέσως, πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο πληροφοροῦν λίγο ἀργότερα (28.10.1806) τὸν φίλο του Ἀλεξ. Βασιλείου τῆς Βιέννης. «Προχθές, τοῦ γράφει, ἀπεκρίθην καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς ἐν Λιθόρον Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ὅστις ἐτοιμάζει καὶ αὐτὸς Ἐλληνικὴν Ἱστορίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ζητεῖ τὴν βοήθειάν μου. Ἐγὼ κινδυνεύω νὰ πέσω καὶ ἄλλοι ζητοῦν νὰ τοὺς κρατήσω» (Γ. Βαλέτα: Ἐπαντα Κοραῆ. Ἐπιστ. 368). Τί εἶδους βοήθεια ζητοῦσε ὁ Γρηγόριος ἀπὸ τὸν Κοραῆ καὶ τί καὶ πῶς ἐκείνος τοῦ ἀποκρίθηκε δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ξέρουμε. Ἀπὸ τὸ ὕφος ὅμως τῶν πρὸ πάνω γραφομένων του, δὲν φαίνεται ἢ πρὸς τὸν Γρηγόριο ἀπάντησις νὰ ἦταν ὅσο ἀναμένονταν ἱκανοποιητικὴ.

Ἄφοῦ περᾶτωσε τὴ συγγραφὴ αὐτῆς τῆς Ἱστορίας του ὁ Παλιουρίτης τὴν ὁποία, καθὼς γράφει ὁ Κούμας (Ἱστορ. Ἀνθρ. Πράξ. τόμ. Στ' σελ. μδ'), «συνέγραψεν ἢ συνέλεξεν ἕξ ἑτερογλώσσων συγγραφέων» καὶ θέλοντας νὰ τὴν τυπώσῃ ἔγραψε πρὸς τὴν Κοινότητα τὴ σὲ συνέχεια ἐπιστολὴ χαρακτηριστικὴ τῶν προθέσεων καὶ τῶν πρὸς αὐτὴ τὴν Κοινότητα καὶ τοὺς νέους τῆς αἰσθημάτων του¹⁸. Γράφει λοιπόν:

«Ἐντιμώτατοι ἐπίτροποι καὶ λοιπὴ ἀδελφότης τοῦ Ἡμετέρου Γένους.

Ὁ ἔνθερος ζῆλος τὸν ὁποῖον τρέφετε διὰ τὴν βελτίωσιν ὄλου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἡμῶν καὶ ἡ μεγάλη ὑστέρησις τῶν ἀναγκαιῶν εἰς τὴν ἐπίδοσιν του βιβλίων παρῶτρυναν καμὲ νὰ ἀφιερῶσω καὶ τὰς μικρὰς τῆς ἀναπαύσεώς μου στιγμὰς ἐκ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ ἔργου μου εἰς τὸ νὰ συναρᾶνω μίαν ἐπιτομὴν τῆς Ἱστορίας τῶν εὐκλεῶν προγόνων ἡμῶν Ἑλλήνων ἢ εὐγνωμοσύνη μου διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ εὐνοίαν τῆς ὑμετέρας ἐνχλεοῦς ἀδελφότητος μὲ παρκεῖνησε νὰ λάβω τὸ θάρρος νὰ τὴν προσφέρω εἰς τὴν ἀδραν καὶ φιλάδελφον γενναιότητα ὑμῶν ἀλλὰ τοῦτο μοῦ ἀπήτησε ἡ Σχολὴ ὡς ἴδιόν της χρέος διὰ νὰ τὴν προσφέρῃ αὐτὴ ἀμέσως ὑμῖν τοῖς κηδεμόσιν αὐτῆς καὶ προστάταις ἐλπίζουσα βέβαια ὅτι ὡς αὐτὴ παρ' ἡμῶν ἔλαβε τὴν σύστασιν αὐτῆς οἴτω καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς δι' ὑμῶν νὰ ἰδῆ τὸ φῶς.

Ὁ ὑμέτερος δοῦλος καὶ διδάσκαλος

Γρηγόριος»

(Π. Ζεφλ. ὀ.π. σελ. 333)

Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴ δευτέρη βελτιωμένη ἐκδοσις τῆς Ἱστορίας (1815) (τόμ. Α' σελ. λβ+282 - τόμ. Β' σελ. 354), πού βγήκε ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο τῶν

Γλυκίδων με ἔξοδατῆς Κοινότητος καὶ φροντίδες τοῦ Σπυρ. Βλαντιῆ, καθὼς καὶ ἡ πρώτη (1807). Ὁ πλήρης τίτλος τῆς εἶναι: «Ἐπιτομὴ Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος συναρτισθεῖσα μὲν ἐκ διαφόρων συγγραφέων ὑπὸ Γρηγορίου Παλιουρίτου διδασκάλου τοῦ ἐν Λιβόρνῳ Ἑλληνομουσείου προφωνηθεῖσα δὲ τῇ παντίμῳ ἀδελφότητι τῶν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἐπιθεωρηθεῖσα παρὰ τοῦ συγγραφέως. Τόμοι δύο. Ἐπιστάσις καὶ διορθώσεις Σ(πυρίδωνος) Β(λαντιῆ)». Ἀρχὴ - ἀρχὴ τοῦ ἔργου τοῦ ὁ συγγραφέας προτάσσει τὴν ἀφιέρωση (σελ ζ' - ιδ') «Τῇ τιμιωτάτῃ, καθὼς γράφει, καὶ εὐσεβεστάτῃ ἀδελφότητι τῶν ἐν Λιβόρνῳ Ἑλλήνων καὶ ἐμοὶ εὐεργέτιδι...» τὴν ὁποία σὰν ἀξιοπρόσεχτη παραθέτω στὰ κύρια τῆς σημεία: «Ἦν ποτὲ καιρὸς, ὦ εὐγενεῖς, Ἑλλήνων ἀπόγονοι, ὅτι ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν Ἑλλάς μῆτηρ ἀπάντων ἀνθρώπων ἐνομιζέτο σοφίας οἰκῆμα ἐκαλεῖτο Μουσῶν καλὰ ὀνομάζετο, ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης ταμεῖον ἐλέγετο... ὅτε ἀπὸ πάσης γῆς οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τρέχοντες τὰ νάματα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἤρουν... ἀλλὰ φεῦ τοῦ βασκάνου δαίμονος δεινὸς καὶ καυσώδης πνεύσας ἄνεμος ἐκ τῶν ξηροτάτων ἐρήμων πάντα ταῦτα τὰ καλὰ ὡς ἀνθη ἔαρινά καταξήρανε... καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς τῆδε κακείσε κατεσκόπισε... Καὶ ὡσπερ ἐν δένδρον πολύφυλλον καὶ ἀγλαόκαρπον ἐὰν τὰς ρίζας ἔχει βαθείας καὶ εἰς γόνιμον γῆν ἐμπεφυτευμένης κὰν ἄνεμος σφοδρὸς πνεύσει τὰ φύλλα τούτου καταβάλλῃ καὶ κλώνους ἐνίοτε ἀποξηραίνων διακοπὴν καὶ ἀργητὰ νὰ προξενήσῃ δύναται ὄχι ὁμοῦ καὶ παντελῆ ἀπονέκρωσιν νὰ ἐπιφέρει ἰσχύει... Οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς φύσει Μουσῶν καὶ μαθήσεως κατοικία γεννηθεῖσα ἀνὰ πρὸς καιρὸν ὑπὸ τῆς δεινῆς τοῦ καιροῦ μεταβολῆς ἄκαρπος καὶ ἔρημος τῶν τοῦ κόσμου χαρίτων ἐφάνη... νῦν πάλιν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ν' ἀναλάβῃ καὶ τὴν κατοικίαν τούτων μονιμωτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν νὰ κτίσῃ ἤρξατο... Οἱ Ἕλληνες γὰρ ὅπου καὶ ἀνὰ ὅσιν τὸν αὐτὸν ξῆλον τῆς Ἑλληνικῆς εὐγενείας χαρακτῆρος φυλάττουσι καὶ ἀνὰ εἰς τὰ ἄκρατα τῆς γῆς εὐρεθῶσι ὁ πρῶτος καὶ κύριος σκοπὸς ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν δὲν ἐξαλείφεται ἀλλ' ἕκαστος πρὸς τὴν μητέρα καὶ Πατρίδα ἀφορᾷ καὶ πάντα ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς ἐνεργεῖ καὶ πράττει... Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὰς καθ' ἡμέραν συνδρομὰς καὶ βοηθείας ἃς ἡ τιμία ἀδελφότης ἡμῶν εἰς ἀνακουφισμὸν καὶ ἀνάρρωσιν τοῦ Γένους ἀφθόνως ἐπιχορηγεῖ; Τίς δὲν ἠξεύρει τὰς συνδρομὰς καὶ παρακινήσεις εἰς ἐκδοσιν νέων καὶ ὠφελίμων τῇ Ἑλλάδι βιβλίων; Σιωπῶ τὰς πρὸς δυστυχοῦντας Ἑλλήνας βοηθείας καὶ ἐλεημοσύνας καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης μὲ τὴν ὁποίαν ἐνοῦται καὶ παρὰ πᾶσιν ὡς καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀλλογενέσι ἐπαινεῖται... Ἐν μόνον ἐγὼ λέγω ὅ καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι δηλαδὴ ἡ τιμία ἡμῶν Ἀδελφότης καταφύγιον εἶναι τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος τὸν κατὰ φιλοσοφίαν δρόμον εἰς τὴν Εὐρώπην βαδίζουσι ἢ αἱ πλείους Ἀκαδημαῖαι εἰσὶ πλήρεις τῶν ὑφ' ἡμῶν τρεφομένων καὶ βοηθουμένων μαθητῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ὅσοι τὸν δρόμον τοῦτον νὰ ἀκολουθήσουσι δὲν δύναται τὴν μητρικὴν δὲ γλῶσσαν ὁπωσοῦν ἐπιθυμοῦσι νὰ μανθάνουσι ἐμὲ χειραγωγὸν αὐτῆς ἀποκαταστήσατε... Ὅθεν δὲ καὶ τὴν Ἐπιτομὴν ταύτην τῆς τῶν προγόνων ἡμῶν Ἑλλήνων Ἱστορίας... ὡς ἀπαρχὴν ἢ θυγάτηρ μὲ θαρραλέον φρόνημα ὑμῖν τοῖς εὐμενεσι πατρῶσι καὶ προστάταις μου ἀνατίθημι... Περιθάψατε καὶ συστήσατε αὐτὴν ὡς νεοφανῆ εἰς τὴν καθομιλουμένην διάλεκτον οὖσαν... οὐ γὰρ μικρὸν εἰς κτῆσιν ἀρετῆς συμβάλλεται τοῖς νέοις καὶ τὸ προγονικὰς εἰδέναι ἀρετὰς κατὰ τὸν λέγοντα. Δέξασθαι τοίνυν ὁ ἐνδόξων προγόνων ἐνδόξοι γόνοι εὐμενεῖ τῷ προσώπῳ τὴν βίβλον ταύτην...

Τῆς πατρικῆς Ἑμῶν εὐνοίας
Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ
καὶ Ἑμετέρα θυγάτηρ.»

Μετὰ τὴν ἀφιέρωση ἀκολουθεῖ ὁ πρόλογος «Τοῖς ἐντευξομένοις Ἕλλησι καὶ καὶ φιλέλλησι» (σελ. ιε' - κστ'). Ἀρχόμενος τοῦ προλόγου αὐτοῦ τῆς Ἱστορίας

του ό Παλιουρίτης αναφέρεται στους άρχαίους, στον άνυπέροβλητο πολιτισμό και τή κλή τους, πού μέ θαυμασμό περιβάλλουν όί ξένοι και διαρκώς μελετοϋν άντλοϋντες άπ' αϋτούς διδάγματα για τήν προκοπή τή δική τους. Αναφέρεται σε συνέχεια στήν άγνοια τής λαμπρότητας τών προγόνων πού χαρακτηρίζει τους σημερινούς Έλληνες και τήν άποδίδει στήν έλλειψη βιβλίων σε προσιτή μάλιστα γλώσσα. Έπισημαίνει παρακάτω τήν άπουσία του ιστορικού μαθήματος άπό τή Σχολεία τής έποχής και συνιστά τήν εισαγωγή και παράδοσή του σε γλώσσα κοινή. «Δέν κατηγορώ, λέγει, έγώ τήν σπουδήν και άσκησιν τής ιερής τών προγόνων ήμών γλώσσης τήν όποίαν τιμώσι και σέβονται όλα σχεδόν τής γής τή γένη άλλα λέγω ότι ή παράδοσις τής Ιστορίας είναι έν μέσον τό όποίον ενδολύνει εις τους μαθητάς και τήν κατάληψιν τών παλαιών συγγραφέων και φροντήματα όμοια μέ τή έκείνων εις αϋτούς έμφυτεύει' διότι τή γραμματικά καλά και άναγκαία είναι άλλα χωρίς τήν ιστορίαν οϋ μόνον είναι γυμνά λέξεις άλλα και έπιπονώστερα εις τους σπουδάζοντας. Όφελιμοτάτη είναι βέβαια ή εις αϋτά μεγάλη άκρίβεια άλλ' άπειρος ών ό μαθητής Ιστορίας εις μίαν συναναστροφήν και όμιλίαν δέν διαφέρει του άμαθούς ειμή κατά τό όνομα... Και ταϋτα πόθεν; Όχι ύπ' άλλου βέβαια παρά άπό τήν έλλειψιν εις τήν κοινήν ήμών γλώσσαν τών ιστορικών βιβλίων και άπό τήν όλίγην χρήσιν τήν όποίαν εις τή Σχολεία έχομεν τής προγονικής Ιστορίας». Κρίνει σε συνέχεια τή ύπάρχοντα ιστορικά βιβλία έλλιπή και δυσεύρετα, εκθειάζει τισ άρετές τής Ιστορίας του «εις εύληπτον τινά τρόπον συγγεγραμμένης και εύμεθόδως ύφασμένης». Έκθέτει κατόπι τή διαίρεση και τή περιεχόμενα του έργου του αναφερόμενος δέ στή συγγραφή του τονίζει: «Φράσιν δέ και ύφος μετεχειρίσθη όσον τόν δυνατόν τήν ενκατάληπτον μήτε πολλά ελληνίζουσιν μήτε βαρβαρίζουσιν άλλ' ήγωνίσθη διά νά είναι σαφής και άπλή όχι όμως άηδής διά τās πεπατημένας λέξεις...»

Συνιστά παρακάτω τήν άνάγνωση τής Ιστορίας του άπό τους μαθητές στο Σχολείο και στο σπίτι ύπό τήν παρακολούθηση γονέων και διδασκάλων «άντι τής Χαλιμάς και άλλων άνωφελών μάλλον δέ και επιβλαβών εις τήν νεότητα...» αϋτή δέ ή άνάγνωση «θέλει έμφυτεύσει εις τās τρυφεράς ψυχάς τών παιδίων τās γενναίας εκείνων γνώμας και τās ύψηλά φρονήματα, εκ τούτων δέ ίσως θέλουν γεννηθή νέοι Θεμιστοκλείς, νέοι Άριστείδεις ζηλωταί του Θρασυβούλου και μιμηταί του Έπαμεινώνδου. Δέν καυχώμαι έγώ ότι ή παρούσα έπιτομή είναι άνελλιπή αλλά ταϋτα λέγω έλπίζων εις τήν πολυμάθειαν και προθυμίαν τών σοφών τής Ελλάδος Διδασκάλων ών ό άριθμός πληθύνεται και ειθε πληθυνθεί έπ' άγαθώ τής ποτέ μεν περικλεούς νύν δέ ταλαίνης πατρίδος ήμών... Δέχθητε λοιπόν ό φιλογενεΐς και φιλόμουσοι Έλληνες, καταλήγει, ταϋτην, έναγκαλισθήτε αϋτήν ως εύγενεΐς τής Ελλάδος νέοι και εκαστος μέ τήν άνάγνωσιν προς ζήλον και μίμησιν τών ενκλειών προγόνων ήμών σπεύσατε. Έπειδή παρ' ήμών ή Ελλάς τήν έλπίδα τής μαθήσεως και του φατισμοϋ αϋτής ζητεΐ και έλπίζει...»

Άκολουθει πίνακας τών περιεχομένων και άμέσως εισέρχεται στή διαπραγμάτευση τής ύλης κατά τμήματα άνά δύο στον κάθε τόμο. Τό πρώτο τμήμα διαιρούμενο σε πέντε κεφάλαια και «περιέχον γενικήν ιδέαν περι τής Ελλάδος, σύντομον τινά μυθολογίαν, τās εις τήν Ελλάδα άποικίας, τās άπ' αϋτάς εις τε τήν Ευρώπην και Άσίαν, τόν Θηβαϊκόν και Τρωϊκόν πόλεμον, τās νομοθεσίας του Λυκούργου, του Δράκοντος και Σόλωνος τελειώνει έως τήν έξωσιν τών Πεισιστρατίδων και τήν έν Αθήναις σύστασιν τής Δημοκρατίας».

Τό δεύτερο τμήμα κατανεμόμενο σε έννιά κεφάλαια και «περιέχον τή μετά τήν έξωσιν τών Πεισιστρατίδων δηλαδή τους Περσικούς πολέμους τās τρόπαια του Μιλτιάδου, Θεμιστοκλέους, Άριστεΐδου, Κίμωνος και άλλων, τās αίτίας του Πελοποννησιακού πολέμου, του Πελοποννησιακού πολέμου αϋτου κατ' έτος ως έν

συντόμω τελειώνει με την άλωση των Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου».

Τὸ τρίτο τμήμα (κεφ. ΙΕ - ΚΒ΄) «περιέχον τὰ μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, δηλαδὴ τὴν ἀνάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν δέκα χιλιάδων μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος, τοὺς μεταξὺ Θηβῶν καὶ Σπάρτης πολέμους τὸν συμμαχικὸν καὶ τὸν Φωκαϊκὸν πόλεμον τὰ τοῦ Φιλίππου, τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τελειώνει μετὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ...»

Καὶ τέλος τὸ τέταρτο τμήμα (κεφ. ΚΓ΄ - ΚΘ΄) «περιέχον τὰ ἐν τῇ Ἑλλάδι συμβάντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἕως τῆς Ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα καὶ ἐν Σικελία ἕως τῆς ἀλώσεως τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τοῦ Μαρκέλου καὶ τὰς διαιρέσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ μέχρι τῆς τελείας ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην...» Ἄς σημειωθῇ πὼς μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου καὶ τετάρτου τμήματος ὑπάρχει πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἀντίστοιχα τόμου.

Ἀπὸ τὰ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορίαν τοῦ Παλιουρίτη.

Προτιθέμενος μετὰ ἐφταετία περίπου (1814), ὅποτε συμπλήρωσε τὴ συγγραφὴν καὶ τῆς Ἀρχαιολογίας του, νὰ τὴν ἐκδώσῃ, ἀπευθύνθη μετὰ τὸ παρακάτω γράμμα τοῦ πάλιν στὴν Κοινότητα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Λιβόρνου ζητῶντας νὰ καταβάλλῃ τὴ σχετικὴ δαπάνη, πράγμα πού χωρὶς δυσκολίας ἐπέτυχεν. Στὸ γράμμα αὐτὸ ὁ Παλιουρίτης ὑπογραμμίζει τὴν τεράστια συμβολὴ αὐτῆς τῆς Κοινότητος στὴ γενικὴ προσπάθεια τοῦ ἔθνικοῦ διαφωτισμοῦ, τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου του, τοὺς κόπους καὶ θυσίας πού ὑποβλήθηκε γιὰ τὴ συγγραφὴν του καθὼς καὶ τὴ συγκινητικὴ ἀφιλοκέρδειά του, ἐκφράζοντας τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εἰσακουσθῇ ἢ αἰτησῇ του. Τῆς γράφει λοιπὸν:

«Ἐντιμώτατοι κύριοι ἐπίτροποι καὶ ἀδελφοὶ τοῦ σώματος τῶν δεκαῆξ.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον καὶ ὁμογενῆ εὐεργεσία εἶναι τοῦ ἀνθρώπου τὸ πρῶτιστον καθήκον ἐν ἧ ἢ τιμὰ ἡμῶν ἀδελφότης εὐδοκίμει βοηθοῦσα παντοίῳ τρόπῳ τοὺς δυστυχεῖς ὁμογενεῖς, ὡς ἔργῳ τοῖς πᾶσι γίνεται δῆλον· πρώτη δὲ καὶ μεγίστη εὐεργεσία κρίνεται ἐκείνη δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ σηκώσῃ τοῦ πλησίον τὴν ἀμάθειαν χορηγῶν αὐτῷ τὰ μέσα τοῦ φωτισμοῦ εἰς τὸ ὅποιον ἔτι ὑπάρχει ἢ τιμὰ ἡμῶν ἀδελφότης πάντων σχεδὸν τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην γραικῶν ὡς φαίνεται καὶ δι' ἄλλων καὶ διὰ τῆς ἀφθόνου δαπάνης τὴν ὅποιαν ἔκαμεν χάριν τῶν ὁμογενῶν τῆς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μου κατὰ τὸ 1807 ἢ ὅποια ἔλαβεν ἐκείνην τὴν ὑποδοχὴν τῆς ὁποίας ἦτον ἀξία ἢ ὑμετέρα γενναιότης καὶ οἱ ἰδικοὶ μου κόποι. Ἡ εἰς τὸν πρόλογον ταύτης ὑπόσχεσίς μου διὰ τὸν τρίτον τόμον καὶ ἡ χρεία τοιοῦτου ἀναγκαιοτάτου βιβλίου τὸ ὅποιον στερεῖται τὸ γένος μ' ὑποχρέωσεν μετὰ τῶν κόπων τοῦ Σχολείου καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων μου νὰ δαπανῶ καὶ τὰς εἰς τὴν ἀνάπασίν μου ἀναγκαίας στιγμὰς εἰς τὴν συγγραφὴν ἐκείνου τὸ ὅποιον καὶ ἤδη θεῖα χάριτι ἐτελείωσα ἂν ἢ κατάστασις μου τὸ ἐσυχωροῦσε ἤθελα ἐξοδεύσω τὸ ὅλον ἀφ' ἑαυτοῦ μου διὰ νὰ τὸν κοινοποιήσω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς ἀλλὰ εἰς τὴν συγγραφὴν τούτου παρὰ τοὺς κόπους ἐξώδευσα πολλὰ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν δι' αὐτὴν ἀναγκαίων βιβλίων διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὴν γενναιότητα τῆς ἐκκλησίας νὰ μοῦ γίνῃ βοήθεια ἢ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ πραγμάτων καὶ τὸ φιλογενὲς καὶ τὸ περὶ τὰ τοιαῦτα φιλόκαλον τῆς ἡμετέρας ἀδελφότητος (μάλιστα ὅτι εἶναι μακρὰν ἢ φιλοκέρδεια ὡς ἔργῳ τὸ ἔδειξα μὴ λαβὼν ἐκ τῆς προτέρας Ἱστορίας οὔτε ἐν σώμα) μὲ κάμνουσι εὐελπιν ὅτι δὲν θέλει ἀφεθῆναι τὸ προεκδοθὲν σύγγραμμα ἀλλὰ θέλει δειχθῆναι κοινωφελὲς καὶ εἰς τοῦτο ἢ ἐκκλησία καὶ ἢ τιμὰ ἡμῶν ἀδελφότης θέλει ἀπολαύσῃ ἐκείνην τὴν τιμὴν καὶ δόξαν ἣτις ἀνήκει εἰς τοὺς ἐκδότας μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν συγγραφέα ἧς καὶ

εἰμὶ δοῦλος καὶ διδάσκαλος

Γρηγόριος Παλιουρίτης

18μ4 Σ)βρίου 6)18 Λιβόρνῳ»

(Π. Ζεφλ. δ.π. σελ. 334 - 35)

Τὸ δεύτερο αὐτὸ σύγγραμμα τοῦ Παλιουρίτη, ἡ Ἀρχαιολογία του, τὸ ἴδιο ἀξιόλογο μὲ τὸ πρῶτο, γραμμμένο μάλιστα σὲ πιὸ ἀπλή ἀπ' ἐκεῖνο γλῶσσα, δὲν δυνήθηκα παρὰ τὶς ἀναζητήσεις μου νὰ ἰδῶ, ἀπ' ὅσα ὁμως ἀναφέρει ὁ Μέρτζιος (δ.π. σελ. 166 - 68) καὶ ἀπὸ ἄλλες συμπληρωματικὲς πληροφορίες μου¹⁹ θὰ προσπαθῶσῃ σὲ συνέχεια νὰ δώσω μιὰ γενικὴ, καθὼς καὶ τοῦ προηγούμενου εἰκόνα^{19α}. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ βιβλίου ἀναγραφόμενος ἀρχὴ - ἀρχὴ καὶ τῶν δυὸ τόμων εἶναι ὁ ἀκόλουθος «Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ ἢτοι Φιλολογικὴ Ἱστορία περιέχουσα τοὺς Νόμους, τὴν πολιτείαν, τὰ ἔθιμα τῆς θρησκείας τῶν ἐορτῶν τῶν γάμων καὶ ἐπικηδείων, τὰ δημόσια καὶ κατὰ μέρος παιγνίδια τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν Ἀθηναίων συνερανοισθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παρὰ Γρηγορίου Ἱερομονάχου Παλιουρίτου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων διδασκάλου τοῦ ἐν Λιθόρῳ Ἑλληνομονασίου τὸν τρίτον τόμον ἀποπληροῦσα τῆς αὐτοῦ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Ἐπιπλοτασία καὶ διορθώσεις Σ(πυρίδωνος) Β(λαντῆ). Ἐν Βενετίᾳ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ ἐξ Ἰωαννίνων 1815». (Τομ. Α' σελ. ; 7256 - τόμ. Β' σελ. 346). Ἀμέσως παρακάτω καὶ σὲ σελίδα ξεχωριστῆ ἀναγράφεται ἡ ἀφιέρωση: «Τῇ τιμιωτάτῃ ἀδελφότητι τῶν ἐν λιθόρῳ Ἑλλήνων ὁ συγγραφεὺς εὐνοίας ἐνεκεν ἀνατίθεισιν καὶ στήν ε' σελίδα ἡ δεύτερη ἀφιέρωση: «Τοῖς τιμιωτάτοις καὶ φιλογενεῖς κυρίοις Ἀλεξάνδρῳ Πατριῶ καὶ Παναγιώτῃ Πάλλῃ τοῖς ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατριδαῖς» ὅπου κοντὰ στ' ἄλλα γράφει καὶ τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτα: «... Πολλάκις φίλοι ἐλέγομεν ὅτι ἐνὸς γένους ποτὲ ἐνδόξου ἢ μεγαλυτέρας δυστυχίας εἶναι ἢ λήθη τῶν προγονικῶν ἀρετῶν ἢ ἀναισθησία τῆς ἰδίας ἀθλιότητος καὶ ἢ ἀμέλεια καὶ καταφρόνησις τῆς παιδείας τὰ ὅποια πρὸς καιρὸν φαίνεται ὅτι κατεκυρίευσαν καὶ τοὺς Ἕλληνας μετὰ τὴν εἰς τὴν δουλείαν ἀξιοθρήνητον πτώσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἤδη θεῖα χάριτι αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἀρχισαν νὰ ἐξυπνώσῃ ἀπὸ τὸν βαθύτατον τῆς ἀμαθείας λήθαργον νὰ φροντίσωσι τὰ μέσα θεραπείας των, νὰ ζητῶσι τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν των καὶ γιγαντιαίως νὰ τρέχουσι τὸ στάδιον εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς προγονικῆς των ἀρετῆς καὶ σοφίας ... καὶ τὴν σήμερον ἀσχολοῦνται οἱ σπουδαῖοι καὶ φιλογενεῖς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ δύο κυριώτερα μέσα, ἢτοι εἰς τὴν σύστασιν σχολείων ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων ἀφελίμων βιβλίων, εἰς τὰ ὅποια αὐτῇ πρώτῃ σχεδὸν τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἢ πατρίδος ἡμῶν τὰ Ἰωάννινα, ἐνασχοληθεῖσα μετὰ κλέους καὶ δόξης εἰς τὰς δύο παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας εὐδοκίμησεν ... ἀλλ' ἤδη προσετέθη νέος ἀγὼν καὶ ἀμίλλα κοινὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἤδη τὰ σχολεῖα τῶν Κυδωνιῶν τῆς Χίου καὶ Σμύρνης καὶ ἄλλων πόλεων φαίνεται ὅτι ἐκάλιψαν ἐκεῖνα τῶν Ἰωαννίνων ἐνῶ πλουτισμένα ὄντα ἀπὸ τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων τὴν γενναιότητα, ἔπρεπεν οὐ μόνον νὰ ἐπέχουσι τὸν πρῶτον τόπον πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ ὡς κανὼν καὶ σταθμὸς νὰ εἶναι εἰς αὐτὰ. Φαίνεται ὅτι ἀπέκαμον καὶ σχεδὸν ἀκαρπα λοιπὸν θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς. Τὸ αἶτιον δὲ ποῖον; εἰς ταύτην στρέφω τώρα τὸν λόγον καὶ ὁμιλῶν πρὸς ὑμᾶς ὁμιλῶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἰωαννίτας... Εὐμέθοδον καὶ τάξιν ὅταν λέγω ἐννοῶ αὐτὴν τῶν δυὸ Σχολείων τὴν ἔνωσιν αὐτῆν τῶν διδασκάλων τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς ἀλλήλους βοήθειαν ... εὐμέθοδον καὶ τάξιν ἐννοῶ αὐτὸν τῶν διδασκάλων τὸν προσήκοντα ἀριθμὸν καὶ τὸ ἴδιον ἐκάστου ἔργον πρὸς παράδοσιν. Εἶναι δύσκολον νὰ εἶναι τις Γραμματικὸς καὶ καλὸς φιλόσοφος καὶ ἐπιστήμων μαθηματικὸς καὶ ἀριστος θεολόγος καὶ συντόμως εἰς ὅλα τόσον δόκιμος ὥστε νὰ διδάσκη πάντα τῆς μαθήσεως τὰ εἶδη ... Εἷς ἐν Σχολεῖον τὸ ὅποῖον προσπαθεῖ τὴν βελτίωσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Γένους ὀλοκλήρου εἶναι ἀναγκαῖοι κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τουλάχιστον ἐξ διδασκάλου. Δύο διὰ τὰ Γραμματικά, εἷς διὰ τὴν θεωρητικὴν Φιλοσοφίαν δηλ. λογικὴν μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν εἷς διὰ τὰ μαθηματικὰ καὶ φυσικὴν εἷς διὰ τὴν Ρητορικὴν καὶ Ἱερὰν Θεολογίαν... καὶ ἔκτος τῆς λατινίδος καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν διαλέκτων...» Συνέχεια συνιστᾷ νὰ γίνωνται στὸ τέλος κάθε

Σχολικῆς χρονιάς ἐπιδεικτικῆς ἐξετάσεις μετ' διανομὴν βραβείων στοὺς πρωτεύοντες μαθητὲς καὶ ἀναφέρει ὅτι στὰ δύο Σχολεῖα τῶν Γιαννίνων εἶναι τώρα μόνον δύο δασκάλοι ἀπὸ ἑνασ στὸ καθένα προτείνει δὲ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ζωσιμάδες, τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Καπλάνη καὶ τὸν Δεσπότη Γαβριήλ τὴν ἔνωσή τους σὲ ἕνα καλὸ Σχολεῖο. «καὶ τότε, λέγει, τὰ ὀνόματα Ἰωάνων θέλει ὑμνοῦνται αἰωνίως ἀπὸ τῶν ἀληθῶς εὐεργετουμένων μαθητῶν τὰ στόματα, τότε οἱ Ἕλληνες θέλουν σᾶς κηρύξει ἀξίους τῆς Πατρίδος εὐεργέτας, τότε ἡ μνήμη ὑμῶν θέλει διαιωνισθῆ μετ' εὐκλείας ἀθανάτου ὡς πρωταίων τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος...»

Καὶ τελειώνει: «Τούτων τῶν ἔλλογιμωτέρων — ὅσων εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν γράφουσι— τὴν φράσιν καὶ τὸ ἕφος ἐπροσπάθησα νὰ φυλάξω καὶ ἐγὼ φίλοι Κύριοι Ἀλέξανδρε καὶ Παναγιώτη καὶ σᾶς προσφέρω τὴν βίβλον ταύτην ὡς σημεῖον τῆς πρὸς ὑμᾶς φιλίας...» (Κοίτα καὶ Ἡπ. Χρον. I, σελ. 146 - 8). Μετὰ τὴν ἀφιέρωση ἀκολουθεῖ ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ Α' τόμου ὅπου σὲ ἐννιά κεφάλαια πραγματεύεται τὰ ἀκόλουθα θέματα: «Περὶ τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῶν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου Ἀποικιῶν καὶ σύντομος ἐκθεσις τῆς ἀληθοῦς Ἱστορίας τῶν Τιτάνων (σελ. 1 - 12), περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις βασιλευσάντων ἀπὸ τοῦ Κέκροπος ἕως τῆς ἀκυρώσεως τῆς Βασιλείας (σελ. 13 - 40), περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις συμβάντων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου ἕως τῆς συστάσεως τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ Σόλωνος (σελ. 40 - 60), περιγραφὴν Πόλεως τῶν Ἀθηναίων (σελ. 61 - 71), περὶ τῶν κατοίκων τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅλης τῆς Ἀττικῆς (σελ. 71 - 92), περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρχῶν καὶ Κριτηρίων (σελ. 92 - 126), περὶ τῆς τῶν Ἀθηναίων Νομοθεσίας (σελ. 126 - 151), περὶ Νόμων τῶν Ἀθηναίων τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ θεοῖς ἀνηκόντων κ.λ.π. (σελ. 151 - 237) καὶ περὶ τῆς Νομοθεσίας τῶν λακεδαιμονίων ἐπίτομος ἐκθεσις (σελ. 237 - 256)».

Εἰς δὲ τὸν δευτέρου τόμου τοῦ ἔργου, ἐκτεινόμενο ἀπὸ τὸ Ι' - ΑΖ' κεφάλαιον, πραγματεύεται ἀντίστοιχα τὰ θέματα: «Περὶ θρησκείας τῶν Ἑλλήνων (σελ. 3 - 8), περὶ ἀρχῆς καὶ κατασκευῆς τῶν ναῶν (σελ. 8 - 17), περὶ βωμῶν καὶ τῶν περὶ αὐτὰς (σελ. 17 - 22), περὶ τῶν ἱερῶν ἄλσεων καὶ ἀσύλων (σελ. 22 - 29), περὶ ἱερῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς (σελ. 29 - 36), περὶ θυσιῶν (σελ. 36 - 58), περὶ εὐχῶν, δεήσεων καὶ ἄλλων τοιούτων (σελ. 58 - 63), περὶ ὄρκων καὶ ἄλλων τοιούτων τῶν Ἑλλήνων (σελ. 63 - 71), περὶ μνηολογίου καὶ ἐορτῶν (σελ. 71 - 117), περὶ Μαντείων (σελ. 117 - 133), περὶ θεομαντείας καὶ ὄνειρομαντείας (σελ. 133 - 143), περὶ ἱερομαντείας, οἰωνοσκοπείας καὶ διὰ κλήρου μαντείας (σελ. 143 - 156), περὶ μαγικῆς τέχνης, περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγώνων (156 - 179), περὶ παιγνιδίων (179 - 197), περὶ γάμου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν τελετῶν (197 - 211), περὶ φυλακῆς καὶ ἐνασχολήσεως τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν, περὶ τῶν ἐν τῇ γεννῆσει τῶν παιδίων τελετῶν (211 - 225), περὶ διαζυγίου, μοιχείας, παλλακίδων ἢ ἐταίρων τῶν Ἑλλήνων, περὶ καιροῦ τοῦ τρώγειν, περὶ τῆς κατὰ τὰ ἐντάφια φροντίδος τῶν Ἑλλήνων, περὶ φιλοξενείας, περὶ Νόμων Ἀσσυρίων καὶ Χαλδαίων, Περὶ Αἰγυπτίων καὶ περὶ εὐρέσεως τῶν γραμμάτων καὶ προσφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης».

Τέλος στὸν κατάλογο τῶν συνδρομητῶν ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρονται μεταξὺ ἐκείνων τῶν Γιαννίνων καὶ οἱ: «Μητροπολίτης Γαβριήλ γιὰ δέκα σώματα, ὁ Βελῆς καὶ Κονίτης Θεοδόσιος, Χρύσανθος ἡγούμενος Παλαιωρῆς, Χρύσανθος ἡγούμενος τῆς αὐτῆς μονῆς Κριτζουνιστιώτης, ὁ Πανοσιώτατος Χατζηδιονύσιος πνευματικὸς Παλαιωρῆς θεῖος τοῦ συγγραφέως, Κώστας Ντερέκας προεστὸς Βελτζίστας, Κωνσταντῆς Χριστοδοῦλου Γραμμενιάτης, ὁ ἔλλογιμώτατος Ζαφείρης Χριστοδοῦλου διδάσκαλος Βερατίου κ.ἄ.»

Καθὼς εἶδαμε τὴν Ἀρχαιολογία του ὁ Παλιουρίτης ἀφιερώνει στοὺς Γιαννιώτες τὴν καταγωγὴν μεγαλεμπόρους τοῦ Λιθόρνου Ἀλεξ. Πατρινῶ²⁰ καὶ Παν.

Πάλλη ἐφόρους κατὰ τὸ 1814 τῆς Σχολῆς, πὺν πρωτοστάτησαν στὴν καταβολὴ τῆς δαπάνης γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου (ὡς σημειωθῆ πῶς καὶ ὁ ναὸς τῆς Κοινοῦτητος ἀγόρασε ἀντίτυπα διακόσια) καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ὑπῆρξε καὶ λόγιος ἀναμιχθεὶς στὶς γλωσσικὲς μεταξὺ Κοραῆ καὶ Κορδικᾶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔριδες.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Παλιουρίτη ἐκδομένα πλὴν δηλ. τῆς Ἱστορίας²¹ καὶ Ἀρχαιολογίας του δὲν γνωρίζουμε. Ἡ σχετικὰ πλούσια ἀλληλογραφία καὶ ἡ διαθήκη του ἀποκειμένη καθὼς εἶπαμε στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοῦτητος τοῦ Λιβόρου ἀναμένουν ἀκόμα τὸ μελετητὴ καὶ ἐκδότη τους.

Ἡ δημοσίευσή τους θὰ φωτίσῃ ἀσφαλῶς ἓνα πλῆθος προβλήματα ἀναφερόμενα στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο τοῦ ἔξοχου Δασκάλου.

Ὁ Περ. Ζεργλάντης τέλος ἀσχολούμενος συμπληρωματικὰ «περὶ τῆς ἐν Λιβόρῳ Ἑλληνικῆς Σχολῆς» (ΔΙΕΕ τόμ. 8 σελ. 108 - 112) ἀναφέρει πῶς «ἐν χειρογράφῳ τεύχει γεγραμμένῳ ἐν Βιέννῃ ἔτει 1793 ἐπιγραφομένῳ δὲ «Ἀθανασίου Ψαλίδα Λογικὴ κατὰ νεωτέρους μὲν συντεθεισα μεθόδῳ δὲ μαθηματικῇ ἐξυφανθεῖσα χάριν τῶν φιλομούσων Ἑλλήνων» καὶ ἀποκειμένῳ εἰς τὴν Ἐθν. Βιβλιοθήκην εὐρίσκονται δύο ἐπιγράμματα τοῦ Γρηγορίου:

Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Παλιουρίτου
ἐπιγράμματα εἰς τὴν λογικὴν ὡς ἐκ τῆς βίβλου:
Τίπτ' ἔκθαμβος ἔει φράσιν θ' ὀράων μου ξεῖνε
Τί γάρ; Εὐγενίου εἴμασι οὐκ ἐμέγε
Γεννήτωρ εἴλυξε μὲν ἦε Ἀριστοτέλειο
Κεῖνοι πρὸς δόξαν πρὸς δὲ τὸ κενὸν ἐμός.

Ἔτερον

Τὶς τεὸς ἦρα τοκεὺς δέλτος ἐρατὴ; Ψαλίδας
Τοῦ γόνος; Ἑλλήνων. Ποῖ τέκε; Γερμανία.
Τοῦ χάριν οὕτω; φοιτητῶν καὶ σαφηνίας ἡμῖν
στρεπτεὸς σὸς ρᾶ πατήρ, μόχθοιο οἴο χάριν...».

Ἀπομένει, κατακλείοντες τὴν περὶ τοῦ Γρ. Παλιουρίτη ἔρευνά μας, νὰ σχολιάσωμε κάποιες ἀξιολογῆς του σκέψεις διατυπούμενες σ' αὐτὴ τὴν ἀφιέρωσιν τῆς Ἀρχαιολογίας του —παρόμοιες περὶ τοῦ διατύπωσε καὶ σ' ἐκεῖνη τῆς Ἱστορίας— πὺν αὐτὲς καὶ μόνο ἀρκοῦν νὰ τὸν κατατάξουν στὴν πρώτη σειρά τῶν μεγάλων Δασκάλων καὶ ἐθνοφωτιστῶν μας. Ἀπευθυνόμενος ἀρχὴ - ἀρχὴ πρὸς τοὺς ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατρίδες Πατρὶνὸ καὶ Πάλλη στοὺς ὁποίους ἀφιερώνει, καθὼς εἶδαμε, τὸ ἔργο ὑπενθυμίζει τὴν τεράστια κατὰ τὸ παρελθὸν συμβολὴ τῆς πόλης τους στὴν ἐθνικὴ πνευματικὴ ἀναγέννησιν μὲ τὴ σύστασιν Σχολείων, τὴ συγγραφὴ καὶ ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων καὶ τὸ χορὸ «τῶν σπουδαίων καὶ φιλοσόφων οἱ ὅποιοι ἢ μὲ τὴν σχολαρχίαν καὶ δ)λίαν των ἐφώτισαν τὴν πατρίδα ἡμῶν ἢ μὲ τὰ συγγράμματά των τὴν ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν». Διαπιστώνει σὲ συνέχεια ὅτι τὰ Σχολεῖα τῶν Γιαννίνων παρὰ τὰ ἄφθονα μέσα πὺν διαθέτουν ὀφειλόμενα εἰς «τῶν Ζωσιμάδων καὶ Καπλάνων τὴν γενναιότητα» ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τὰ Σχολεῖα τῶν Κυδωνιῶν τῆς Χίου καὶ τῆς Σμύρνης, «καὶ σχεδὸν ἄκαρπα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς».

Ἀναλύει ἀμέσως τὰ αἷτια τοῦ λυπηροῦ αὐτοῦ φαινομένου καὶ προτείνει γιὰ θεραπείαν τοῦ κακοῦ «τῶν δύο Σχολείων (Καπλανεῖου καὶ Μπαλαναῖας) τὴν ἔνωσιν» ὑπογραμμίζοντας σὰν βασικὸ στοιχεῖο καὶ προϋπόθεσιν ποιητικῆς ἀνάδου τους «αὐτὴν τῶν διδασκάλων τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς ἀλλήλους βοήθειαν» καθὼς ἐπίσης τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τους καὶ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τὸν καθένα τοῦ μαθήματος τῆς ἐιδικότητάς του.

Συνιστᾶ παρακάτω τῇ διενέργεια ἐπιδεικτικῶν ἐξετάσεων στό τέλος τῆς χρονιάς καί διανομή βραβείων στούς ἀριστεύοντες καί καλεῖ τούς εὐγενεῖς χορηγούς καί ἐπιτρόπους τῶν Σχολείων καί τὸ μητροπολίτη Γαβριήλ νά προχωρήσουν στήν ἔνωσή τους γιά νά διαιωνισθῇ, καθὼς λέγει, «ἡ μνήμη ὑμῶν μετ' εὐκλείας ἀθανάτου ὡς πρωταιτίων τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος».

Παρόμοιες μέ τις παραπάνω γιά τὴ συγχώνευση σὲ μία τῶν Σχολῶν τῶν Γιαννίνων σκέψεις διατυπώνει σὲ προγενέστερες σχετικὲς πρὸς τοὺς Ψαλίδα καί Καπλάνη ἐπιστολὲς του καί ὁ σοφὸς Κοραῆς: « Ἐν μόνον, γράφει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1803 σὲ κάπως ἤπιο τόνο πρὸς τὸν ἴδιο Ἀρχιδιδάσκαλο τῆς Καπλανείου, ἐπιθυμῶ καί ἀπὸ τοὺς εὐεργέτας καί ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, νά ἐνώσετε τὰ δύο φροντιστήρια εἰς ἓν ἰσχυρὸν γυμνάσιον. Ἡ πτωχεία τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ἑλλήνων Γένους δὲν συγχωρεῖ τοιοῦτους διασπασμούς... » καί παρακάτω: «Τίς εἶναι ὁ καθ' αὐτὸ σκοπὸς τῶν διδασκάλων καί τῶν εὐεργετῶν; δὲν πιστεύω ἄλλος εἰμὴ ἡ κοινὴ τοῦ γένους ὠφέλεια. Ὅταν εἰς τὸν σκοπὸν ὁμονοεῖτε καί συμπνέετε τί ἄλλο κώλυμα εἶναι δυνατὸν νά σᾶς κρατεῖ οὕτω διασπασμένους;... (Κοίτα: Ἰακ. Ρῶτα: Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Κοραῆ Αἰ ἀρ. ἐπιστ. πε'). Καί πρὸς τὸν Ζώη Καπλάνη τὸν ἴδιο χρόνον (δ.π. ἀριθμ. ἐπιστ. πστ'). «... Καί πρῶτον πρέπει νά κάνετε τρόπους παντοίους νά ἐνώσετε εἰς ἓν τὰ δύο Σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων... Καθ' ἓν χωριστὰ δὲν εἶναι παρὰ μικρὸν λαμπάδιον καί ἐνωμένα γίνονται κάμινος... Δεύτερον νά διορισθῇ ἓνας ἀριθμὸς ἐτήσιος ἀργυρίου διὰ νά ἀγοράζωνται τὰ ἀξιολογώτερα ὅσα ἐκδίδονται νέα βιβλία εἰς τὴν Ἑλθῶπην... Τρίτον νά κινήσητε πάντα λίθον νά προξενήσητε δύο διδασκάλους τῆς Γαλλικῆς καί τῆς λατινικῆς γλώσσης... Τέταρτον οἱ διδάσκαλοι πρέπει νά κάμωσι κατ' ἔτος μίαν γενικὴν σύνοδον διὰ νά ἐξετάζωνται οἱ μαθηταὶ καί νά βραβεύονται δημοσίᾳ εἰς τὴν συνέλευσιν καί ὁ νικῆσας ἃς ἐπαινεῖται παρορησίᾳ καί ἃς λαμβάνει τὸ βραβεῖον τὸ ὁποῖον πρέπει νά εἶναι ἐν δύο ἢ καί τρία βιβλία λαμπροδεμένα τοιαύτης ὕλης ὅποια ἦτον ἐκεῖνη εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεκρηύχθη νικητῆς... »

Τίς ἴδιες σκέψεις γιά τὴν ἔνωση τῶν Γιαννιώτικων Σχολῶν μαζί μέ ἀρκετὲς ἐπικρίσεις κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων καί τῶν δασκάλων τους θὰ διατυπώσῃ ὀλίγο ἀργότερα ἀπὸ τὸν Παλιουρίτη καί ὁ Γιαννιώτης ἔμπορος στῆ Βιέννη Δημ. Ἀθανασίου μαθητῆς τοῦ Ψαλίδα μέ τὸ γνωστὸ πού δημοσιεύθηκε στό περιοδικὸ «Λόγιος Ἐρμῆς» ὑπόμνημά του (1817 σελ. 84 - 90) καθὼς καί ὁ ἐπίσης Ἡπειρώτης σοφὸς Δάσκαλος Νεόφυτος Δούκας σὲ σχετικὸ μεταγενέστερο γράμμα του (1820) πρὸς τὸν Ἀναστάσιο Ζωσιμᾶ (Ἠπ. Χρ. 1933 σελ. 56).

Ἦταν φαίνεται κοινὴ ἢ διαπίστωση γιά τὴν τότε ἀκαρπία τῶν Σχολῶν τῆς πόλης καί γενικὴ ἢ ἀπαιτήσι τῶν πατριωτῶν, πού ἐνδιαφέρονταν καί πονοῦσαν γιά τὸ φωτισμὸ τοῦ Γένους ἢ ἀνόρθωσή τους κατὰ τίς ἀπαιτήσεις του. Ἀλλὰ τὸ χάσμα πού τίς χώριζε αὐτὲς καί τοὺς δασκάλους τους ἦταν τόσο εὐρὺ (κάθε μιά ἐκπροσωποῦσε καί τὸν κόσμον της), πού καμμιά σύσταση ἢ προσπάθεια ἀπ' ὅπου δῆποτε προερχόμενη δὲ στάθηκε ἱκανὴ νά τὸ γεφυρώσῃ ὡς τὸ θάνατό τους.

Περίεργο ἀκόμα φαίνεται πὼς ὁ Παλιουρίτης στήν πρὸ πάνω ἀναφορὰ του γιά τίς Σχολὲς τῶν Γιαννίνων ἀλλὰ καί στὸν ἐπισυναπτόμενο σ' αὐτὴ τὴν Ἀρχαιολογία του κατάλογο τῶν συνδρομητῶν τῆς ἴδιας πόλης δὲν μνημονεύει τὸν Ψαλίδα καί τὴν Καπλάνειό του, πού τόσα τοὺς χρωστοῦσε —οὔτε στό πρῶτο του βιβλίον τὸ ἔκανε— ἐξακοντίζοντας καί ἐναντίον της τίς σκληρὲς του παρατηρήσεις καί κατηγορώμας καὶ αὐτὴν γιά κατάπτωση καί ἀκαρπία. Οἱ ἀκουόμενες τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀπὸ πολλὰς κατευθύνσεις ἐπικρίσεις σὲ βάρος τοῦ Δασκάλου του, πὼς πολυπραγμονοῦσε καί ἀσχολοῦμενος περὶ ἄλλα παραμελοῦσε τὸ σχολεῖό του «ἐπειδὴ ἀνακατῶνεται καί εἰς ποθέσεις ἐμπορικὰς ἤγουν αἰρετοκροσίας καί εἰς ἄλλας διαφόρους ἀσχολίας... » (Κοίτα καί Λ. Βρανούση δ.π. σελ. 41), εἶχαν γίνει πίστη

καί στο Γρηγόριο πού δέν παρέλειπε κι από τήν ξενιτειά νά παρακολουθῆ τήν πνευματική κίνηση τοῦ τόπου του καί συνεπῆς πρὸς τὸ ἀνώτερο ἦθος καί τὸν ἀγνὸ πατριωτισμὸ του δέν διστάζει, παραμερίζοντας συναισθηματισμοὺς καί δεσμοὺς στενοὺς παλιότερους καί ὑποχρεώσεις, νά διατυπώσῃ θαρραλέα τὴ γνώμη του ἔστω καί πικρὴ γιὰ γνωστοὺς καί φίλους. Ὁ Ψαλίδας πού, ἄς σημειωθῆ, μαθαίνοντας γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ μαθητοῦ του ὑπερηφανεύονταν γι' αὐτὸν καί τὸν καμάρωνε, θὰ διάβασε σίγουρα τὶς παραπάνω ἀπόψεις τοῦ Παλιουρίτη γιὰ τὶς Σχολές τῶν Γιαννίνων καθὼς καί ἄλλες παρόμοιες καί θάκουσε γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα ἐπικρίσεις ἐναντίον του πολὺ περισσότερες ἀλλὰ δέν μποροῦσε φαίνεται νά γίνῃ τίποτε. Τὰ Γιάννινα εἶχαν μᾶλλον ἐξαντληθῆ γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καί δέν εὑρίσκαν τὴ δύναμη παρὰ τὶς ἐπικρίσεις καί προτροπὲς ὀρισμένων φωτισμένων ἀνθρώπων (Κοραῆ, Παλιουρίτη, Ἀθανασίου, Δούκα), νά δώσουν στὸν τομέα τὸν πνευματικὸ κάτι καλύτερο,

Ἄλλ' ἓνα ἀκόμα σπουδαιότατο ζήτημα θίγει ὁ Παλιουρίτης περαίνοντας αὐτὴ τὴ μεστήπεριεχομένου ἀφιέρωση τῆς Ἀρχαιολογίας του, πού παρ' ὅτι παραπάνω ὑπογραμμίσαμε ἀξίζει νά ἐπανέλθωμε πάλι. Εἶναι τὸ ζήτημα —δέν παρέλειψε νά τὸ τονίσῃ, καθὼς εἶδαμε καί στὴν ἀφιέρωση τῆς Ἱστορίας του— πρωταρχικὸ καί οὐσιώδες γιὰ τὴν παιδεία τοῦ Γένους, τῆς γλώσσας τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ζήτημα πού δέν ἀντιμετωπίσθηκε ὡς τὰ σήμερα κι' ἐξακολουθεῖ νά βασανίζει τόσο δασκάλους καί παιδιά. Ὁ Παλιουρίτης φανερός ἀπὸ τὸ διδασκαλικὸ του ἀκόμα ξεκίνημα ἐχθρὸς τῶν γλωσσικῶν ἀκροτήτων τῆς ἐποχῆς του, πού ἐκπροσωποῦσαν ὁ Ἀθηναῖος Κορδικᾶς —τὸ καθαυτὸ ἐπιστημονικὸ πυροβολικὸ τοῦ λογιοτατισμοῦ— καί ὁ Ψαλίδας ὁ Δάσκαλός του (γιὰ ν' ἀναφέρω μόνο αὐτοὺς) θερμὸς δὲ ἐραστὴς τῆς μέσης ὁδοῦ τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, μὲ στενώτερη ὁμῶς ἐπαφὴ πρὸς τὴν πραγματικότητα, παραγγέλλει μὲ τὴ διακρίνουσα τὸ πνεῦμα του παρηγοσία καί σαφήνεια: «... ἐνὸς μόνον χρεῖαν ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες νά λάβωσι ὅσοι εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν γράφουσι παράδειγμα τοῦ ὕφους αὐτῶν καί ἰδιωτισμοῦ τοὺς εὐδοκιμωτέρους εἰς αὐτὴν ἄχρι τοῦδε συγγράψαντας, ἀποφεύγοντες τὸσον τὰς ἀλλογενεῖς καί ξένας φωνὰς ὅσον καί τῆς Ἑλληνικῆς τὰς περιπελεγμένους καί γριφώδεις συντάξεις καί περιόδους καί οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον νά διορθωθῆ καί νά κανονισθῆ τοῦ γένους ἢ κοινῆ γλῶσσα...»

Μακριὰ λοιπὸν ἀπὸ τὰ διδακτικὰ βιβλία οἱ ἀλλογενεῖς καί ξένες φωνές ὅσο καί τῆς Ἑλληνικῆς οἱ περιπελεγμένους συντάξεις ἀλλ' «ἢ κοινῆ καί καθομιλουμένη γλῶσσα» ἢ ζωντανῆ καί γνήσια τοῦ λαοῦ γλῶσσα πλουτιζομένη ὁλοένα καί καλλιεργούμενη ν' ἀποτελέσῃ τὴν ἔκφραση τοῦ περιεχομένου της. Ἡ φωνὴ αὐτὴ τοῦ φωτισμένου Δασκάλου ἀντηχεῖ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος τῶν 150 χρόνων της στ' αὐτιὰ ἐκείνων πού κρατοῦν σήμερα τὶς τύχες τῆς παιδείας τοῦ Ἕθνους. Ἄς τὴν ἀκούσουν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

13) Σημειῶνω πῶς ὁ Ἑλληνογαλλικὸς Θεόφραστος καί Ἴπποκράτης τοῦ Κοραῆ τυπώθηκε μὲ ἔξοδα τοῦ Θωμᾶ Σπανιολάκη (1799) οἱ δὲ Μοσπινιώτης καί Πατρῖνος χρηματοδότησαν τὴν ἔκδοση τοῦ Πλουτάρχου γιὰ νά μὴν ἀναφέρω τὶς σχετικὲς γενναῖες πρὸς τὸν μεγάλον ἔθνοφωτιστὴ χορηγίες τῶν Ζωσιμάδων (Κοίτα καί Ν. Τωμαδ.: Ἄνδρ. Κάλβος σελ. 170 καί Ν. Δαμαλά: Ἐπιστολὴ τοῦ Κοραῆ πρὸς τοὺς παραπάνω).

14) Οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι κατάλαβαν τὸ Λιθόρνο στὶς 23.3.1799 καί παρέμειναν σ' αὐτὸ σ' ὅλη σχεδὸν τὴ διάρκεια τῆς ἐκεῖ ζωῆς τοῦ Παλιουρίτη (ὡς τὸ 1815).

15) Ἡ φοίτηση τοῦ Κάλβου στὸ Ἑλληνομουσεῖο ὑπὸ τοῦ Παλιουρίτη, φέρεται ὡς δεδομένο καί μὴ ἀμφισβητούμενο ἀπὸ τοὺς μελετητὲς γεγονός, παρ' ὅτι ἀπὸ καμμιὰ γραπτὴ πηγὴ δέν ἐπιβεβαιώνεται, ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς ἔφθασε στὸ Λιθόρνο σὲ ἡλικία 9 - 10 χρόνων

και παρέμεινε εκεί επί 11 συναπτά χρόνια (1801 - 1811) περίοδο άκμης του Σχολείου. 'Ο Καθ. Τωμαδάκης στη γνωστή μνημονευθείσα περί Κάλθου εργασία του (σελ. 175) γράφει κοντά στ' άλλα: «Οὐδὲ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1805 μέχρι τοῦ 1812 ἐπὶ ἐπτὰ τουλάχιστον ἔτη ὁ Κάλθος διαμένων εἰς Λιθόρνο δὲν ἐπωφελήθη, νέος διψῶν μάθησιν καὶ γνῶσιν ἂν μὴ στενωτέρας συναναστροφῆς τουλάχιστον τῆς δωρεάν παρεχομένης διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ 'Ηπειρώτου' ἀπεναντίας, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἐμελέτησε κατ' ἴδιαν τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, θὰ ἦτο ἄπορον, πῶς ἐγνώρισεν ὅ,τι φαίνεται νὰ γνωρίζῃ ὄχι μόνον εἰς τὰς Ὠδὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ προϊμώτατα ποιητικὰ καὶ θεατρικὰ του ἔργα τὰ γραφέντα ἰταλιστί». Καὶ συνεχίζει: «Εἰς τὴν θερμοφυγὸν πνεύνῳ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ τοῦ διαφωτίζοντος τὴν ἀρχαίαν μας ἱστορίαν καὶ τὸν ἀρχαῖον μας βίον, εἰς τὸ ἄριστα διοργανωμένον ἑλληνικὸν κέντρον τῆς Τροσκάνης, τὴν Ἀγίαν Τριῶδα τοῦ Λιθόρνου, εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν Κοινότητα καὶ εἶχον ἐπίγνωσιν τῆς ἀξίας τοῦ διαφωτισμοῦ ... ὀφείλομεν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ αὐστηροῦ φιλελευθέρου καὶ δημοκρατικοῦ χαρακτῆρος του, τὴν ἀδιάλλακτον προσήλωσιν του πρὸς τὸ ἰδεώδες τῆς ἀρετῆς, τὴν ᾄθησιν πρὸς τὸ λυτρωτικὸν τραγοῦδι...». Διαφορετικῆ παρὰ ταῦτα γνώμη διατυπώνει ὁ ἐπίσης καθηγητῆς Γ. Ζώρας (Ν. Ἑστία τ. 467 σελ. 5 - 65) ὁ ὅποιος βασίζομενος στὴν ἀδιαφορία τοῦ πατρὸς τοῦ ποιητῆ καὶ στὶς οἰκονομικὰ στενοχώριες τῶν παιδιῶν του κλίνει στὸ συμπέρασμα πῶς αὐτὰ δὲν γράφτηκαν καὶ δὲν παρηκολούθησαν σὲ κανένα σχολεῖο τοῦ Λιθόρνου, καὶ πῶς σύμφωνα μὲ μαρτυρίες τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ποιητῆ ἡ παιδεία τους «ἦταν καρπὸς τῶν δικῶν μας, καθὼς γράφει, ἴδρωτων καὶ τῶν σπουδῶν ποὺ κάναμε μόνονι μας».

15α) Τὸν ἴδιο καιρὸ ἡ Κοινότητα τῶν Ἑλλήνων τοῦ Λιθόρνου ὑπὸ τὴν γενικώτερη παρότρυνση τοῦ διαφωτιστικοῦ πνεύματος ποὺ διακατέχει τὰ μέλη της, θὰ πάρῃ τὴν ἀπόφαση (δημοσιεύθηκε στὸ λόγιον Ἑρμῆ - 1816 σελ. 199 - 204) γιὰ ἀνάληψη τῶν ἐξόδων σπουδῆς σὲ Ἱταλικά Πανεπιστήμια τριῶν νέων ἀπὸ τὶς Σχολές τῶν Γιαννίνων, Χίου καὶ Ἀθηνῶν «ἐπὶ σκοπῷ νὰ σπουδάζωσι τὰς ἐπιστήμας εἰς τὰς κριωτέρας καὶ καλύτερας τῆς Ἱταλίας Ἀκαδημίας διὰ νὰ μεταδώσωσι ἔπειτα αὐτοὶ τὰ τῆς Φιλοσοφίας φῶτα εἰς τὴν πατρίδα των...» Μεταξὺ τῶν νέων αὐτῶν μνημονεύεται καὶ ὁ Γιαννιώτης Γρηγόρ. Λ. Μπαλάνος ἀνεπιρὸς τοῦ Κοσμᾶ, ποὺ ὑποδείχθηκε ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ σπούδασε γιὰ λίγο στὴν Πίζα μὲ ἔξοδα τῆς Κοινότητος. (Κοίτα καὶ Ν. Τωμαδάκη: Ναοὶ καὶ θεομοὶ δ.π. σελ. 110).

15β) Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Γρηγορίου τὸν διαδέχθηκε στὸ Ἑλληνομουσεῖο κάποιος Ζαχαρίας, ποὺ δὲν εἶχε φαίνεται τὶς ἀρετὲς τοῦ σοφοῦ προκατόχου του καὶ τὸ Σχολεῖο ἐξέπεσε σὲ κοινὸ.

16) «Περιήγησις ἱστορικὴ καὶ Βιογραφία Διον. Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ - Ἱατροδιδασκάλου καὶ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ καὶ Ἱππότη τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος ... Ἐν Ἀθήναις 1848».

Γιὰ τὴν ἐπὶ Λιθόρνο διαμονὴν του ὁ Πύρρος αὐτὸς, ὅπου ἔφθασε κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Εὐρώπην τὴν Ἀνοιξὴν τοῦ 1806, γράφει κοντὰ στ' ἄλλα σ' αὐτὸ τὸ παραπάνω ἔργο του (σελ. 46): «Τὸ πρῶτ' ἐδώκαμεν τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς τῶν Χίων πρὸς τοὺς ἐν Λιθόρνο ὀρθοδόξους ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἀναγνώσαντες μᾶς ὑπεδέχθησαν χριστιανικώτατα καὶ μᾶς ὑπεσχέθησαν τὰ δέοντα, τοῦτο μόνον μᾶς εἶπον, μάλιστα καὶ μᾶς ἐπαράκαλεσαν νὰ μείνωμεν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνων νὰ λειτουργοῦμεν ὡς ἐφημέριοι διὰ τινὰς μῆνας ἕως οὗ αἱ Ἀκαδημίαι τῆς Πίζης νὰ ἀρχίσωσι τὰς μαθήσεις των. Ἐγὼ δὲ χωρὶς νὰ ἐναντιωθῶ εἰς τὴν θέλησιν ἐκείνων τῶν εὐλογημένων ἀνθρώπων ἐκάθισα ἐφημερεύων χωρὶς νὰ ἐξοδεύω τι μοὶ ἤρχετο ὁ μισθός, τριάκοντα ἐνετικά χρυσᾶ τὸν μῆνα ἀπὸ μισθὸν καὶ τυχερὰ μάλιστα δὲ καὶ μᾶς ἐφίλευον συνεχῶς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πλοῦσιοι ἔμποροι· ὁμοῦ μὲ ἐμὲ ἦτον καὶ ἄλλοις ἱερεῦς ... κ.λ.π.).

Σὲ συνέχεια ὁ Πύρρος γράφει πολλοὺς ἐπαίνους γιὰ τὴν ἐκεῖ φιλόνητο καὶ φιλογενὴ δραστηριότητα τοῦ Μιχ. Ζωσιμᾶ.

17) Γεννήθηκε στὴ Βενετία ἀπὸ γονεῖς Τσιριγῶτες. Ἀγοῦ ἐπεράτωσε τὶς σπουδὲς

του στην ίδια πόλη έδίδαξε σαν καθηγητής στον Φλαγγινιανό της Φροντιστήριο και σαν δάσκαλος ιδιωτικός ασχολούμενος ταυτόχρονα στη μετάφραση βιβλίων από τη λατινική στη γαλλική γλώσσα. Έσύνταξε για τους όμογενείς της 'Ιταλίας λεξικό της 'Ιταλικής και επιστάτησε στην έκδοση διάφορων ελληνικών βιβλίων σε διορθωτής στα τυπογραφεία Θεοδοσίου και Γλυκή. Πέθανε στα 1830. ('Α. Βρεττού Νεοελλ. Φιλ. Α' σελ. 266).

18) 'Ο Γρηγόριος έγραψε, καθώς πληροφορεί ο Ζερλάντης (ΔΙΕΕ τ. 8ος σελ. 111) και στον 'Αδαμ. Κοραή ζητώντας τη βοήθειά του για τη συγγραφή της 'Ιστορίας του. 'Αλλά στο μέρος που παραπέμπει (Ν. Δαμαλά: 'Επιστ. Κοραή Α' σελ. 46) τέτοια είδηση δεν υπάρχει, ούτε στις άλλες δημοσιευόμενες επιστολές του Διδασκάλου, παρά τις έπιμονες αναζητήσεις μου, κατώρθωσα να βρω.

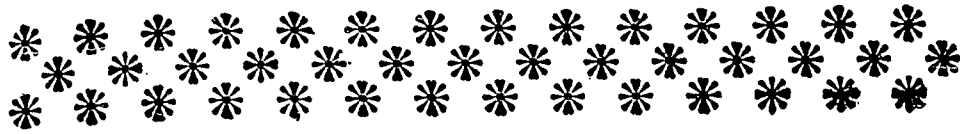
19) 'Αρχετές τέτοιες είχε την ευγενή καλωσύνη να μου στείλη από την 'Αθήνα, μετά σχετική παράκλησή μου, ο σεβαστός μου κ. Λέων Μελάς, γνωστότατος λόγιος, προς τον όποιον έκφράζω κι από τη θέση αυτή άπειρες εύχαριστίες.

19α) Παραπλήσιον περιεχομένου σύγγραμμα με τίτλο «Συνοπτική 'Αρχαιολογία των 'Ελλήνων περιέχουσα τās δογματικές πολιτικές και πολεμικές πράξεις των... έξέδωκε κατά το 1796 στη Βιέννη και ό γνωστός 'Ηπειρώτης εκδότης Πολυξ. Λαμπαντιζιώτης άφιερωθείσαν «τῷ ευγενεστάτῳ 'Αρχοντι Μεγάλῳ Μπάνῳ» με σκοπό «οί πολλοί του Γένους να γνωρίζουσι τὰ των προγόνων, καθώς ό ίδιος λέγει στην προσφώνησή του, εὐπόριστον δέ εις τούς φιλομούσους παρ' ὧν έλπίζει πολλά...» (Ε. Φ. Σ. Κων)πόλεως 1895 - 99 σελ. 327).

20) Ποιός δέ ήταν ό Πατρινός φαίνεται από όσα του γράφει ό Κοραής σε σχετική προς αυτόν έπιστολή του (Ν. Δαμαλά ό.π. Γ' σελ. 621): «'Από την έπιστολήν σου άπεικάζω ότι έπιθυμεις να συνεργήσης και συ εις την πρό πολλοῦ ποθουμένην και τώρα ενεργουμένην μεταβολήν της 'Ελλάδος. Μην άμελήσης λοιπόν φίλε σε έξορκίζω εις το όνομα της πατρίδος! να λαμπύνης το όνομά σου ζών και να το αφήσης έντιμον και λαμπρόν εις την μνήμην της έπερχομένης γενεάς. 'Η πρόνοια σε έδωσε τὰ μέσα...».

21) 'Ας σημειωθῆ τέλος πὼς ἡ 'Ιστορία τοῦ Παλιουρίτη χρησιμοποιήθηκε εὐρύτατα ὡς βιβλίον βοηθητικὸ ὄχι μόνο στὰ ἀνώτερα σχολεία τὰ 'Ελληνικά ἀλλὰ και στίς τελευταίες τάξεις τοῦ κοινοῦ. «Πολλάκις ἔλεγε ὁ Στέφανος Ράδος καθηγητῆς τῆς Ζωσιμιάς σὲ λόγο του πρὸς τοὺς Γιαννιώτες (16.7.1861) και ἀνεγίνωσκον ὁμοῦ (ὁ διδάσκαλος δηλ. μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ κοινοῦ Σχολείου) δύσκολόν τι βιβλίον, ὅλον τὸν χρονογράφον, τὴν 'Ιστορίαν τοῦ Παλιουρίτου και ὁ δάσκαλος ἔλυε τὰς ἀπορίας τοῦ μαθητοῦ, ὅσον ἤξευρε και ὅσον ἠμποροῦσε...» (Φιλίστωρ 1861 σελ. 324).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΠΑΛΙΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΚΑΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ*

1826

Ἐπιγραφή εἰς Κυριακοδρόμιον ἐκδόσεως Μόσχας 1796 εὑρισκόμενον εἰς βιβλιοθήκην Κονίτσης.

Ἐτους 1826 οκτομβηου 10 εσηλεν ο ηκονομος απο Βητζηκον του γιανι σουβλικα μουχταρην απο του κατι ναρθη να κρηθη ης τομεκκε-μεν (παθανὸν τὸ δικαστήριον τῆς Κόνιτσας) κε οπος τορηζι το σερατι ογιους (ιερὸ δίκαιο) ος κατοθεν ο οπος εκρηθικαμε κε το ερηξε η κρηση νε κρεμαστη οπου ητον σερετης κε δε τον αφησαμε να κρεμα-σθη κε τον εβαλαν ης φυλακη μερες δεκα κε εφαγε* σκοπηα στα πο-δαρια 100 εκατο κε επληροσε κε τζερεμε γροσια 100 οπου εψεφτομαρ-τιρησε κε οὐν του ηρθε καλα του ανοθεν ας ματατοκανη αφο ηδου ος ανοθεν να γελαη καθενας απο τα σερετλικηα του κε αν τορθουν καλα του καθενος τα σερετλικια παθενι ος επαθεν ο ανοθεν γιανις...

Στὸ ἴδιο Κυριακοδρόμιο καὶ οἱ ἀκόλουθες ἐπιγραφές.

«καὶ τότε οὖν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ μαργαρίτη ἀνεψιοῦ τοῦ κυρ Ἰωάννου ἐξοχοτάτου κορφιάτη τοῦ ποτὲ κονσόλου δηότι τὰ ἀγόρασα παρὰ τοῦ πρώτου παλικαρίου τοῦ ἁσλὰν πέγη διὰ γρ. (όσια) 40 κατὰ τοὺς 1834 μαΐου 12 λεσκοβίκο».

«Καὶ τότε κτήμα Χαραλάμπου τζημηπὶδα λαμπαδάρη».

1831

22250 ἴκοσι δύο χιλιάδες δηακόσιες πενήντα ρόκα.

Μὲ προσταγὴν τοῦ ενδοξοτάτου χατζὶ μεχμὲτ ἀγὰ βοῖβοντα ἄρτας εἰς διάφορες φορὲς ἐπερίλαβα ἀπὸ κυρ θεόδωρον δαμασκινὸ τὴν ἀνοθεν ρόκα, οἱ ὅποια ἦναι διὰ λογαριαζμον αὐθεντικὸν τοῦ σαντραζάμ αὐθέν-του μας, καὶ ἐδόθη ἡς διάφορα ταήνηα του μινσουριου ἄσκεριοῦ, καὶ λοι-πὸν ἄσχερίον, μὲ προσταγὴν χατζὶ μεχμὲτ ἀγὰ καὶ χατζὶ ἀμπουλά ἐ-φένδι. διὰ τοῦτο δίδεται τὸ παρον μου του κυρ δαμασκινου διὰ νά ἀ-γροικιθῆ μὲ τὸν χατζὶ μεχμὲτ ἀγὰ

1831 δύο 2 μαρτιου ἄρτα

Θεοχάρης γραμματικὸς

Καὶ τὸ παραπάνω ἔγγραφο προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κώστα Παπανικολάου Γραμ-ματικου, καὶ εὑρέθηκε εἰς Βούρμπιανην.

«Ὁμολογία χρέους τοῦ ἔτους 1933»

925,30 ηγον γροσηα ηνιακοσηα ηκοσηπεντε κε ψηλους τρηαντα χρεο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 213 - 214 τεύχους, σελ. 26.

στο ης το χαρτημη του γιαγια εφεντη τα οπη τα εχο με δηορη εος
 προτη μαγιου του ερχομενου κε αν απερασουν απο την δηορη να
 τρεχουν με τον δηαφορο τουσ τα δεκα εντηκα κε μησο τον χρονο οσοσ
 κερσ περαση εχο να τα εφχαρηστήσο χορης λογον ηναντηον δηα του-
 το εδοσα το παρον μου εμπρος τον μαρτηρον 1833 θερητης 14
 δημητρη μηρας μαζη με τα αδελφηα μου ηποσχομε τα ανοθεν.
 ιλμαζης σολιγμαν πεγη μαρτηρας
 ληατηφ (χασάν;) μαρτιρο
 λιατήφής το απτολας ταγιαπ μαρτηρο
 εγο ο τζιατζι το τρηβη μαροτο μαρητηρο
 τόλης τατζιόπουλου μάρτυρας
 κιγο σατηκος το κατρη μαρτηρο

Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο προέρχεται ἀπὸ παλαιὸ κονιτσιώτικο ἀρχεῖο.

«Πωλητήριον ἔτους 1833 εἰς Κόνιτσαν»

φανιρονο εγο ο γιγχια εφεντις προς πολισα το χοραφι μου πο εχο στο
 κινο στο αβλακι σιν καλιβα του μουσταφαγα κε τοχομε το παζαρι απο
 δηακοσα γροσα τι ζεψα* οσεσ ζεψες πουνα βγι εχο βεκιλι το λατιφι το
 δημητρι το τζισι τατζι να παν με το μολαγιμι κε να το μετρισον με φοβο
 θιο το το πουλισα το δημητρι μιρα μαζι με ταδελφια του κε μου με-
 τρισε στο χερι διακοσα γροσα μετριτα κε τριακοσα γροσα του τακαμα
 χαβαλεν (παρέπεμψα) να τα μετρισι στο χερι του κηρ νικολα ζισι τα-
 τζι κε να μου παρι ενα τεζκερε που τα λαβι για τα πιλιπα τα γροσα
 εχι να δοσι ενατι μισου κι απανο στο χαρεμι μου οσο να κοψι το χοραφι
 σαν το μετρισουν για χαρις φιλιγια ο στο μαγι κε αν περασι να τρε-
 χουν με το διαφορο το τακτικο εντεκα κε μισο κι εχο βεκιλι το λατιφι
 να πανε με το δημητρι ζισι ναγιπουν το σπαχιδον να δοσουν το ταπι

1833 θερητις 11

γιαχγια εφεντις (Σφραγίς τουρκική)
 λατιφισ μαρτιρας
 Τζοτζι τζιλισ
 τολι γοιζος μαρτιρας

Πωλητήριο του ἔτους 1834 εἰς τὸ χωριὸ Βούρμπιανη.

την σημερον φανερονο κε ομολογο εγο ο γηοργη νηκος μαζη με τα
 αδερφηα μου κοταν κε γηανην απο χορηον σελιτζη οτη επουλησαμε τα
 χοραφηα του γηοργη κουση μαζη με τα αδερφηα του ρηζον κε κηρκαν
 του κηρ τα σαδηα κε εχη μηα καρηα στην ακρη κε εχη το ζηση λαγο
 σηνορο απο τη κατο μερηα κε το εχη παρμενο απο το κοτα παπαστερηο
 κε απο το αλο μερος εχη δηα ανηγμα (πρός ἐκχέρσωσιν) να ηνε δηκο του κε
 τα επουλησαμε δηα γροσηα τρηακοσηα ηκοσπεντε ητη γροσηα 325 κε
 δεν εχη καεναν μηνα να του κρηνη ξενος η χορηανσο ουτε αδερφος ηνε
 τορα ος νηκοκηρης τα εδοσαμε με τη θεληση μας κε οχη αλο εγο ο
 γηοργη νηκος μαζη με ταδελφηα μου του τα πουλησαμε

1834 αβγουστος 15

ζηση νηκολα λησκατοητη μαρτηρας

* Μονάς ἐπιφανείας, ὄση ἔκταση ὀργωνε ἓνα ζευγάρι (βοδιῶν) μέσα σὲ μιὰ ἡμέρα.

χαρηση νηκολα τζακουμης μαρτηρο
 ζηκο παρκης (Μπάρκης) μαρτηρας
 γηοργι μιτση λησκατζητη μαρτιρας
 τζημος νατοης μαρτηρας
 νατζη χαρηση μαρτηρας του γ...νηκου
 νηκολας δοσηα (κρπατάζι;) ... κε μαρτηρο
 νικολας θεοχαρης απο σελτζη μαρτηρας.

δηνο τον ταπη του γηοργη κουσι βουρπιανιτη μαζί με ταδελφια του
 δηα τα χοραφια οπου αγορασεν απο τον γηοργι νηκο το ενα στα κερ-
 τασαδηα ωπησο κε το αλο στην ασπρι πετρα κε τα σηνορα με τα κατα
 πος ηνε στην ομολογια κε καενας δεν εχη να του γινη* μαντες δηα
 ταφτο του δηνο το ταπι

1842 δικεμβριος 20

καπο ατζεμης

ο σπαχης

(Σφραγίδα τετράγωνη σὲ δακτυλιόλιθο).

«Σ η μ. Ἡ ἐπικύρωσι τοῦ Σπαχῆ στὴν ἀπέναντι σελίδα τοῦ πωλητηρίου».

1835

«Πωλητήριο ἀγροῦ εἰς τὸν κάμπο τῆς Κόνιτσας»

με τὸ παρόν μου φανερώνω ἐγὼ ἢ μάντζενα μαζί με τὰ πεδιά μου πῶς
 ἐπούλιστα το πατρικόν μου χωράφη τοῦ μήτζου Βασίλη παπαγιανη ἀπὸ
 κορτήνιοτα ζεψες 7 καὶ κλήματα ευτακόσια ἤτοι ἐντὰ καὶ κλήματα ευ-
 τακόσια πρὸς ογδοήντα την ζεψα. τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τὸ σέρβενον ἀπὸ
 τον κεφαλαρη οηνορέβη με του σάλκου καὶ ἀπὸ τὸ πλευρῶ τοῦ ἰδίου
 σάλκου ἀπὸ τὸ ἄλο λόγγος ἀπο τὸ κατο τοῦ σέχη καὶ κανένας δεν ἐχη
 νὰ τὸν πηράξη ὅθεν ἐγένετο τὸ παρον εἰς ἐνδηξην ἀλιθίας ἐγὼ ὁ πα-
 παγιάνης με λόγον τῆς μάντζενας ἐμέτρια καὶ ἐγραψα καὶ μαρτυ-
 ρῶ

1835

χριστος τζακας μαρτιρας

βασιλης πλαχαβας μαρτιρο

(ὄπισθεν) πουλιση τοις Μανθινας Πλαχαβα διὰ χωράφι εἰς Σερβινῶ
 Κοκιντζιδες.

1835

Μία διαθήκη ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸ (οἰκογενεϊκὸ) μας ἀρχεῖο. (Ἡ διαθέτις ἦταν ἢ γιὰ τὸ
 ἐκ μητρὸς προσπάτου μας...)

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος Πατρὸς υἱοῦ καὶ πνεύ-
 ματος ἀμῆν

Ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος ἐστὶ θνητὸς, ἢ δὲ ὥρα τοῦ θανάτου ἄδηλος ἐγὼ
 φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας, ἀλλ' ὑγιῶς ὦν τῷ σώματι καὶ σώας ἔχων τὰς
 φρένας, ἠβουλήθην πρὸς ἀποφυγὴν ὄλων τῶν διχονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἤθε-
 λον συμβῆ μετὰ τὸν θανατόν μου, διατάτω περὶ τῆς περιουσίας μου.

α' παραδίδω τὴν ψυχὴν μου τῷ θεῷ παρ οὗ ἐδόθη, τὸ δὲ σῶμα μου τῇ
 γῆ, ἐξ ἧς ἐπλάσθη τὸ ὅποιον διατάσσω νὰ ταφῆ χωρὶς τινὸς μεγαλο-
 πρέπειας κατὰ τὴν χριστιανικὴν συνῆθειαν.

* Ἐνόχλησις.

θ' ὅλη ἡ περιουσία μου κινητὴ καὶ ἀκίνητη εἶναι τῆς θυγατρὸς μου γόνιζος κληρονομία. καὶ ἐξ αὐτῆς ἔχει νὰ κάνῃ τὴν χρησιανικὴν συνήθειαν εἰς τὴν ταφὴν μου.

γον: ὅτι μερικὰ εἰδήματα, δηλαδὴ ἓνα γκιρντάνι, ὁποῦ ἔχει ὁ ἄλλος ὁ γαμπρός μου γιάννης νούκαλης, καὶ ἄλλο ἓνα κακάβι ὁποῦ ἔχει ὁ ἄλλος ὁ γαμβρός μου, αὐτὰ τὰ ἀφήνω τοῦ γαμπροῦ μου γεώργη ζήκο, νὰ τὰ λάβῃ αὐτός, καὶ νὰ εἶναι κληρονόμος τῶν ὑπαρχόντων μου. ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τούτων ὑπέγραψα τὴν παροῦσαν διαθήκην καὶ παρεκάλεσα τοὺς ὑπογεγραμμένους μάρτυρας νὰ τὴν μαρτυρήσωσι. καὶ παρακαλῶ τὸ κριτήριον τῆς πολιτείας μας νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτὴν τὴν τελευταίαν θέλησίν μου καὶ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. ἔτος 1835 σεπτεμβρίου ἁ Βούρμπανη, δημήτριος Ἱερεὺς μαρτυρῶ (ὁ συντάξας αὐτὴν)

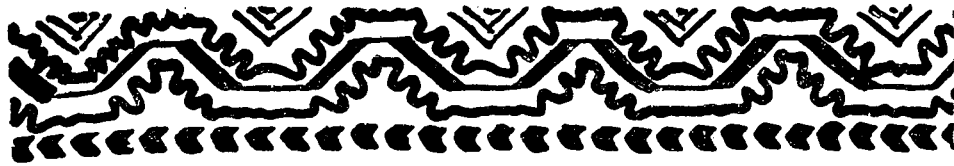
παπαναστασις μαρτηρῶ

παπα ἀποστῶλης ἡερευς μαρτηρω

παπαζηκος πνευματικος μαρτηρο με λογον της σταθενας (σοῦρη;)

ὁ τοῦ ἀγίου βελλᾶς καὶ πωγωνιανῆς Παρθένιος ὑπομαρτυρῶ.

Ἄρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ
Πρωτ. ἱεροκήρυκος Νικοπόλεως

ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΙΝ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ ΤΟΥ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ*

Γ'

Μετὰ τὴν τοιαύτην, οὕτως ἢ ἄλλως, ἐξασφάλισιν τοῦ οἰκοπέδου, ἰδία μέριμνα κατεβάλλετο ἐν τοῖς ἐφεξῆς διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Γυμνασίου, πρωτοστατοῦντος τοῦ τότε Μητροπολίτου Νικοπόλεως Ἰωακείμ Β', τοῦ Βαλασιάδου.

Τοῦτο θεβαιούμεθα ἐξ ἐτέρου πρακτικοῦ τῆς 1ης Ἰουλίου 1923, ὅτε συνεκροτήθη ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, κατὰ πρόσκλησιν αὐτῆς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοῦ Ἱεράρχου γενικὴ τῶν πολιτῶν τῆς Πρεβέζης συνέλευσις ἐκ τῆς «Ἀντιπροσωπείας, Δημογεροντίας, Ἐφορείας καὶ Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκ τῶν Ἐνοριακῶν Ἐπιτροπῶν τῶν ἕνδεκα τῆς πόλεως Πρεβέζης Ἱερῶν Ναῶν, ἐκ τοῦ κ. Δημάρχου καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ἐκ τῶν Προέδρων τῶν ἐν Πρεβέζῃ ἀνεγνωρισμένων Σωματείων ἤτοι Συλλόγου φιλελευθέρων, Δικηγορικοῦ Συλλόγου, Ἱερατικοῦ Συνδέσμου, Ἐνώσεως Λειτουργῶν Μ. Ἐκπαιδεύσεως, Ἐμπορικοῦ Συλλόγου, Κτηματικῆς Ἐνώσεως, Συνδέσμου Ἀλιέων, Συνδέσμου Κτιστῶν, Ἐργατικῆς Ἐνώσεως, Μουσικοῦ Συλλόγου, Συλλόγου Καφφεπωλῶν, Συλλόγου Παντοπωλῶν, Συλλόγου Ἀρτοποιῶν, Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς Γυμνασίου, Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑλληνικοῦ Σχολείου, Σχολικῶν Ἐπιτροπῶν Ἀου καὶ Βου Δημοτικῶν καὶ ταμείου Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας καὶ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πρεβέζης τῶν διατελεσάντων ἐπὶ τουρκοκρατίας μελῶν τῶν Κοινοτικῶν Σωματείων»¹⁵.

Ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως, κηρύξας τὴν ἐναρξιν τῆς συνεδριάσεως, μεταξὺ ἄλλων, εἶπεν εἰς τὴν ἀγόρευσιν αὐτοῦ καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐκ τῆς Κοινοτικῆς ταύτης περιουσίας τὰ Κοινοτικὰ Σωματεῖα ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν πόλιν κατόπιν ἐρωτήματος τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ 1918 δι' ἐκθέσεως αὐτῶν ἐχαρακτήρισαν τὴν περιουσίαν ταύτην ὡς ἰδιώτημον καὶ ἐξητήσαντο τὴν διοίκησιν αὐτῆς ὑπὸ Ἐπιτροπῆς, ἥτις νὰ διαθέσῃ ταῦτα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν φιλανθρωπικῶν σκοπῶν καὶ δὴ διὰ τὴν συντήρησιν Νοσοκομείου ἢ Ἱατρείου ἢ Φαρμακείου ἢ Ταμείου πτωχῶν κατὰ τὸ ἐν Ἰωαννίνοις σύστημα καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ μεταξὺ Μητροπόλεως καὶ Δήμου σχετικῶς ἀνταλλαγέντα κατέληξεν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς γενικῆς τοιαύτης Συνελεύσεως συνιστάμενον εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ λυσιτελεστέρου τρόπου χρήσεως καὶ διοικήσεως τῆς ἱεράς ταύτης περιουσίας, τοῦ τρόπου τούτου ὑποβαλλομένου εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως»¹⁶.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 418.

15. Κ ὦ δι ξ Β' Ἀντιπροσ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 278.

16. Αὐτόθι, σελ. 278 - 279.

Λαβὼν ἐν συνεχείᾳ ὁ τότε Δήμαρχος Πρεβέζης τὸν λόγον προέβη εἰς διαφόρους προτάσεις καὶ κατέληξεν εἰς τὸ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ἡ ἐπιτακτικωτέρα πασῶν (τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως) τυγχάνει ἢ τοῦ Γυμνασίου, διότι τὸ ὑπάρχον καὶ ἀκατάλληλον καὶ ἀνθυγιεινὸν τυγχάνει, διὰ τοῦτο ἐκφράζων τὴν εὐχὴν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου προτείνει, ὅπως τὸ προϊόν τοῦ ἔτους τούτου ἐκ τῆς εἰρημένης κοινοτικῆς περιουσίας διατεθῆ διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ Γυμνασίου»¹⁷.

Εἰς ταῦτα πάντα «ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος παρατηρεῖ —εὐθὺς ἀμέσως δευτερολογήσας— ὅτι ὁ κ. Δήμαρχος ἐν τῇ ἀγορεύσει του προέλαβεν αὐτόν, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Γυμνασίου, διότι ἐὰν παρέλειπε νὰ εἰσηγηθῆ τοῦτο ἐν τῇ προτέρᾳ ἀγορεύσει του τὸ ἔπραξε, διότι ἀνέμενε νὰ λυθῆ πρῶτον ὁ τρόπος τῆς χρήσεως καὶ διοικήσεως τῆς Κοινοτικῆς περιουσίας ὡς σχετιζόμενος ἀμέσως μὲ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ Γυμνασίου, ἤδη ὅμως οὐ μόνον ἀποδέχεται τὴν γνώμην τοῦ κ. Δημάρχου, ἀλλὰ καὶ ὑπερθεματίζων προτείνει, ὅπως αἱ Ἐκκλησιαί συνεισφέρουσιν ὅ,τι πρέπει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οικονομικῆς αὐτῶν καταστάσεως, διότι ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνεγέρσεως τυγχάνει μεγάλη. Τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἐπιπροσθέτει, καὶ σήμερον ἀναγνωρίζει καὶ πρότερον ἀνεγνώρισεν, ὡς δεικνύει ἡ σχετικὴ τῆς Μητροπόλεως ἐνέργεια καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ γηπέδου Ἐμῖν Ἀγᾶ διὰ τῆς καταβολῆς Δραχμῶν 8.000. Ἀφοῦ δὲ πρὸς τοῦτο διὰ μακρῶν ἐξιστόρησε τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Ἐπιμελητηρίου Μελᾶ ἐπὶ τῷ τέλει νὰ ἐπιτύχῃ ἐκ τούτου τὴν ἀνάγεσιν τοῦ πρώτου ὁρόφου ἐφ' οὗ εἶτα νὰ προσθέσῃ καὶ δεῦτερον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Σχολαρχείου καταλήγει μὲ θερμὴν σύστασιν πρὸς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἐπιτροπὰς, ἵνα συνεισφέρουσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου ποσὸν προσθέσας, ὅτι πρὸς τοῦτο θέλουσι διατεθῆ καὶ τὰ ἑξῆς κονδύλια 1) παρὰ τῷ ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν κατατεθὲν ποσὸν ἐκ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τοῦ 1897 2) τὸ προϊόν τοῦ ἐνοικίου τοῦ γηπέδου Ἐμῖν Ἀγᾶ καὶ 3ον) τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Κηροπλαστείου»¹⁸.

Ἐν συνεχείᾳ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια τῶν ἑνδεκα τότε ἐνοριακῶν ἱερῶν Ναῶν τῆς Πρεβέζης, ἀποδεχθέντα τὴν οὕτως γενομένην θερμὴν σύστασιν - προτάσιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως, ἀπεφάσισαν πρῶτον μὲν νὰ διαθέσουσι ἅπαν τὸ προϊόν τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς λοιπῆς ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος καὶ β) τὰς ἐκ κηροῦ, δίσκων, δωρεῶν, εἰσπράξεις αὐτῶν τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀφ' οὗ πρωτίστως ἀφαιρέσουσι τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἔσοδα λειτουργίας αὐτῶν, ἀπαγορευθείσης οἰασδήποτε ἄλλης δαπάνης ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς, κατ' αὐτὴν τὴν χρονικὴν περίοδον. Ἴδου δὲ καὶ τὰ σχετικὰ κείμενα:

«Λαβὼν τὸν λόγον ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς Ἁγίου Χαραλάμπους κ. Ἀπόστολος Τσακαλιώτος ἀναφέρει ἐξ ὀνόματος τῶν συναδέλφων του, ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἀναγνωρίζουσα τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεγέρσεως Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου παρ' ὅλην τὴν οικονομικὴν δυσπραγίαν τοῦ Ναοῦ προτείνει ὅπως διατεθῆ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὸ ἐφετεινὸν εἰσόδημα τοῦ ἐλαιοκάρπου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ ἀνερχόμενον κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς εἰς Δραχμὰς περίπου 5.000 καθὼς καὶ ἡ ἀξία τῶν στρεμμάτων τοῦ Ἱ. Ναοῦ ἀνερχομένης εἰς Δραχμὰς 6.700.

Μετὰ τὴν ὁμόφωνον ἐπιδοκιμασίαν τῆς προτάσεως ταύτης ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως καὶ αἱ λοιπαὶ Ἐπιτροπαὶ ἴτοι Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίου Κωνσταντίνου, Προφήτου Ἡλιοῦ, Ἁγίου Βασιλείου,

17. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 278 - 279.

18. Αὐτόθι, σελ. 279.

Ἁγίου Ἀθανασίου, Ἁγίου Ἰωάννου (τοῦ Χρυσοστόμου), Κοιμησεως Θεοτόκου καὶ Ἁγίας Παρασκευῆς (προφανῶς καὶ Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅστις Ἰ. Ναὸς ἐκ παραδρομῆς προφανῶς παρελείφθη, διότι οὗτος συμπληροῖ τὸν ἀριθμὸν ἕνδεκα), ἐδήλωσαν ὅτι συμμερίζονται τὴν πρότασιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς Ἁγίου Χαραλάμπους καὶ διαθέτουσι ὑπὲρ τῆς ἐπιτακτικῆς ταύτης ἀνάγκης τὸ προϊόν τοῦ ἐλαιοκάρπου τῆς ἐφετεινῆς αὐτῶν ἐσοδείας μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν τυχόν ὑπαρχόντων χρεῶν αὐτῶν. Ἀκολούθως ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ἐγκρίνασα προθύμως τὰς προτάσεις ταύτας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐνοριακῶν Ἐπιτροπῶν ἀπεφάσισεν ὅπως ἐφέτος λόγω τῆς ἐπιτακτικῆς ταύτης ἀνάγκης παύσῃ οἰαδήποτε τῶν ἱερῶν Ναῶν ἐπισκευῆ καὶ διακόσμησης, ἅπαντα δὲ τὰ περισσεύματα τῶν ἱερῶν Ναῶν κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐφετεινῆς ἐσοδείας τοῦ ἐλαιοκάρπου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀναγκαίων ὑποχρεώσεων ἐκάστου Ναοῦ διατεθῆ ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου»¹⁹.

β' «Ἡ γενικὴ τῶν πολιτῶν τῆς πόλεως Πρεβέζης Συνέλευσις ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς κατὰ τὴν ἔκτακτον αὐτῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει σήμερον Κυριακῆν 1ης Ἰουλίου τοῦ 1923 συνεδρίασιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἁγίου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἰωακείμ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἐπιβεβλημένην ἀνάγκην τῆς ἀνεγέρσεως Διδακτηρίων πρὸς χρῆσιν τοῦ τε Γυμνασίου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἀπεδέξατο τὴν ἐπομένην ἀπόφασιν

ἀποφασίσει

1) Ὅπως τὸ καθαρὸν εἰσόδημα τὸ προκύπτον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους λήγοντος τὴν 31ην Μαρτίου τῆς Κοινοτικῆς περιουσίας ἧς γίνεται μνεία ἐν τῷ προηγουμένῳ πρακτικῷ καὶ ὧν τὰ εἰσοδήματα θὰ ᾧσιν προσωρισμῶς ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους πρὸς συντήρησιν Νοσοκομείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἰδρυμάτων διατεθῆ ἐφ' ἅπαξ ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως Κτιρίων καταλλήλων διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπὸν ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένῳ γηπέδῳ.

2) Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἐγένετο δήλωσις παρὰ τῶν ἐνοριακῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπῶν, καθ' ἣν τὸ καθαρὸν περίσσευμα τοῦ τρέχοντος οἰκονομικοῦ ἔτους ἦτοι τὰ περισσεύματα ἐκ τῆς ἐσοδείας τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ ἐξ οἰασδήποτε ἄλλης προσόδου ὡς καὶ τὰ ἀποθέματα παρελθουσῶν χρήσεων διατεθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως Ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἐπιτρεπομένης ἀπὸ τοῦδε οἰασδήποτε ἄλλης δαπάνης πρὸς ἐπισκευὴν καὶ καλλωπισμὸν Ναοῦ καθόσον ἐθεωρήθη ὅτι καὶ ἡ ὡς ἄνω εἰσφορὰ τῆς Κοινοτικῆς περιουσίας καὶ ἄλλα ἐξ ἄλλων ταμείων ἀποθέματα περὶ ὧν προέβη εἰς δηλώσεις ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης δὲν θὰ ᾧσιν ἐπαρκῆ πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν»²⁰.

Τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν ὑπογράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Πρόεδρος: Ὁ Νικοπόλεως Ἰωακείμ, παραπλευρῶς δ' ἐν τῷ αὐτῷ ὑπ' ὄψιν Κώδικι, τὰ μέλη: Καὶ ἀκολουθοῦν 42 ὑπογραφαί.

Ἐνταῦθα, χάριν τῆς ἱστορίας, ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἐξῆς λίαν συγκινητικὸν περιστατικόν, ὃπερ τότε ἔλαβε χώραν καὶ ὑπενθυμίζει ἡμῖν τὴν περίπτωσιν τῆς πτωχοτάτης χήρας τοῦ Εὐαγγελίου, ἧτις ἔβαλεν εἰς τὸ Γαζοφυλάκιον τοῦ Ἱεροῦ «λεπτὰ δύο», ὁ Κύριος ὁμως «προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς: ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων

19. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 280.

20. Αὐτόθι, σελ. 282 - 83.

εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτῆς ἔβαλον, αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς» (Μαρκ. ιβ', 42 - 44). Ἡ χήρα λοιπὸν Γεωργία Μπάκα ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν Νικοπόλεως, ἐζήτησε καὶ συντάγῃ εἰς τὸν Κώδικα τῶν Διαθηκῶν προᾶξις δωρεᾶς ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Γυμνασίου ἔχουσα οὕτως:

«Ἐν Πρεβέζῃ σήμερον τὴν 12 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τοῦ χιλιοστοῦ ἐνακκοιστοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου ἔτους ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἰωακείμ Ζαγοριανοῦ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Παν. Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Μιχάλη ἐφημερίου Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ Κωνσταντίνου Χαλικιά Γραμματέως τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ἐνεφανίσθη ἡ ἐκ Πρεβέζης καὶ ἐκ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἀγίου Βασιλείου Γεωργούλα χήρα Κ. Μπάκα, ἥτις καὶ ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς:

Ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ὡς χριστιανὴ ὀρθόδοξος ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων τῆς Πρεβέζης θέλω νὰ συνδράμω εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Γυμνασίου καὶ Σχολαρχείου διὰ τοῦτο παρακαλῶ ἡ οἰκεία ἐπιτροπὴ νὰ δεχθῆ τὰς ἐλαχίστας οἰκονομίας μου ἀνερχομένας εἰς δύο (ἀριθ. 2) καὶ τρεῖς $\frac{1}{2}$ χρυσᾶς λίρας τ. καθῶς καὶ εἰς τρία καὶ ἥμισυ ($3\frac{1}{2}$) χρυσᾶ 20) φρ., τὰ ὁποῖα εὐχαρίστως προσφέρω ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Γυμνασίου καὶ Σχολαρχείου ὑπὸ τὸν ὄρον, ἵνα κατὰ τὴν ἰ. Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας ὅπου τελεῖται τὸ Μνημόσυνον τῶν εὐεργετῶν τῆς Κοινότητος μνημονεῖται μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν εὐεργετῶν καὶ τὸ ὄνομά μου ἦτοι Γεωργούλα χήρα Κων. Μπάκα.

Τῆς προσφορᾶς ταύτης καὶ τοῦ σχετικοῦ ὄρου γενομένων ἀποδεκτῶν ὑπεγράφη τὸ παρὸν ὡς ἔπεται...»²¹.

Περαιτέρω σκόπιμον ἐθεωρήθη, ὅπως ἐκλεγῆ ἐπιτροπὴ ἐξ ἐγκρίτων πολιτῶν, ἥτις, τελοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως, θὰ ἐπωμίζετο τὸ ὄντως βαρὺ ἔργον τῆς προωθήσεως τῶν προαποφασισμένων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Γυμνασίου. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ συνεκέρθη καὶ ἐνήργησεν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1923. Τότε «ἐνεκρίθη ὅπως ἐκλεγῆ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐπταμελὴς Ἐπιτροπὴ ἥτις διατελοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ ἔχουσα ὡς βάσιν οὐ μόνον τὰ προϊόντα ποσᾶ τῶν ἱερῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐξοχικῶν Ναῶν (Μονῶν), ἀλλὰ καὶ τὰ ἑξῆς ποσᾶ 1) τὰ παρὰ τῷ ὑποκαταστήματι τῆς Ἀθηναϊκῆς τραπεζῆς, ἐν Ἰωαννίνοις κατατεθέντα ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου 2) τὰ παρὰ τῷ ταμίᾳ τῆς Ἐφορείας εὐρισκόμενα καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς ληξιάσης διαχειρίσεως αὐτῆς προελθόντα καὶ 3) τὰ εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως κατατεθέντα ὑπὸ τοῦ ταμίου τῆς Ἐφορείας τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Πρεβέζης τῆς χρήσεως τοῦ προλήξαντος ἔτους μετὰ τῶν τυχόν ὑπαρχόντων περισσευμάτων τοῦ Κηροπλαστείου νὰ ἐπιμεληθῆ μετὰ δραστηριότητος καὶ μὲ τὸ κῦρος τῆς ἀπολύτου τῆς Γεν. Συνελεύσεως πληρεξουσιότητος ὅλην των εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Γυμνασίου καὶ Σχολαρχείου ἀναφερομένων ἦτοι συμπληρώσεως Ἐπιτροπῆς ἐκλογῆς σχεδίου προμηθείας ὑλικῶν διενεργείας ἐράνων, ἐξευρέσεως πόρων καὶ παντὸς μέσου ταχυτέρας ἐνάρξεως καὶ ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου.

Διενεργηθείσης δὲ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ γενομένης τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων ἀνεδείχθησαν μέλη τῆς ἐπταμελοῦς ταύτης Ἐπιτροπῆς οἱ κ. Εἰρηίδης Τσάντης Ἰατρός διὰ ψήφων 29, Κωνσταντῖνος Μόραλης διὰ ψήφων 22, Σπυρίδων Φονταρᾶς διὰ ψήφων 21, Χαράλαμπος Καστάνης διὰ ψήφων 17, Γεώργιος Περγιδάκης διὰ ψήφων 17, Χρήστος Σωτηρέλης διὰ ψήφων 14 καὶ Πύρρος

21. Βιβλίον Διαθηκῶν τῶν Κληροδοτημάτων Πρεβέζης (1814 - 19), σελ. 284.

Κουνκουρής διά ψήφων 15, ἐπιλαχόντων τῶν κ. Ἰωάν. Ρέντζου διά ψήφων 12, Νικολάου Λαζάρου διά ψήφων 13, Σπυρίδ. Φραντζῆ διά ψήφων 12, Ἀποστόλου Τσακαλώτου διά ψήφων 12, Βασιλείου Μπάλκου διά ψήφων 9 καὶ Γεωργίου Τσακαλώτου διά ψήφων 10»²².

Τελευταίας ἐξ ἄλλου εἰδήσεις, περὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος, ἀπαντῶμεν εἰς τὸ ἐπίσης τελευταῖον πρακτικὸν τῆς ἐκτάκτου Γεν. Συνελεύσεως τῆς 22ας Νοεμβρίου 1925. Ἐν αὐτῷ «ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος εἰσηγούμενος ἀναφέρει ὅτι ἐλλογίαις τοῦ Θεοῦ, φιλομουσίᾳ τῶν πολιτῶν Πρεβέζης καὶ συνδρομαῖς τόσον τῶν Ἱερῶν τῆς πόλεως Ναῶν ὅσον καὶ τῆς ἐντίμου Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κτηματικῆς Ἐνώσεως ὡς καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸ ἔργον τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Κτιρίου τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου προχωρεῖ ἀλματωδῶς, ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τούτου ἐντεταλμένη οἰκεία ἐπιτροπὴ ἐκθέσασα εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν τὸ ἀπὸ τῶν βάθρων μέχρι τοῦ πρώτου ὀρόφου ὑπελόγησεν 1) εἰς τὴν ἐφετινὴν ἑλαιοδοσίαν τῶν Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν ἐξ ἧς προσεδόκα ἱκανὰ τὰ ἀποτελέσματα 2) εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ἐντίμου Κτηματικῆς ἐνώσεως 3) εἰς τὴν ἐπιβολὴν φόρων διὰ τῆς λιμμενικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἐξ οὗ θὰ ἠπλίζετο ἡ εἰσπραξις ἐτησίως δραχμῶν 200.000, αἵτινες θὰ ἐχρησίμευον ὡς βάσις δανείου πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ Γυμνασίου 4) εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ Κράτους διὰ δραχμῶν ἐξ 150.000, αἵτινες εἰσέτι δὲν ἐλήφθησαν, διότι ὡς ἀπεδείχθη ὁ κ. Γεν. Ἐπιθεωρητῆς (ὁ ἀποχωρήσας ἐκ τῆς ὑπηρεσίας Ἰωαννίνων) δὲν διεβίβασε τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ 5) εἰς τὴν διενέργειαν ἐράνων μὴ πραγματοποιηθέντων εἰσέτι, ὅτι ὑπὸ τῶν ὑπὸ σκέψιν τούτων τῶν μελετηθέντων ἐν γενικωτέρᾳ Συνεδρίᾳ εἰς ἣν παρίστατο καὶ ὁ Γενικὸς Διοικητῆς, πόρων ἕνεκα διαφόρων καιρικῶν ἀναγκῶν μόνον ἐκ τῆς Κτηματικῆς ἐνώσεως ἐκ δραχμῶν 100.000 ἐπραγματοποιήθη, οἱ δὲ ἕτεροι οὐχὶ καθόσον καὶ ὁ ἐλαιόκαρπος κατεστράφη ὥστε νὰ μὴ ἀποδώσῃ ποσὸν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ αὐτῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ οἱ φόροι ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων εἰσέτι δὲν ἐπεβλήθησαν οὐδὲ ὁ ἔρανος καὶ τῶν πολιτῶν ἐνηργήθη καὶ ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ἐπιτροπὴ ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ τρόπου τῆς πληρωμῆς τῶν πρὸς τὸν ἐργολάβον κ. Ἰωάννην Κετσώνην ὑποχρεώσεών της ἐσκεφθῆ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὴν ἐκποίησιν τῶν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην κειμένων ἐλαιοδένδρων τῶν Ἱερῶν ἐξοχικῶν Ναῶν Μονῶν, τὰ ὁποῖα κινδυνεύουσι νὰ διαρπαγῶσι καὶ ἀπαλλοτριωθῶσι ὑπὲρ τῶν κατοίκων ὡς διηραπάγησαν καὶ τὰ λειβάδια τούτων ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Κοινότης ἱκανὰ ποσὰ θὰ προσεδόκα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρμόδια Ἐπιτροπὴ μετὰ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουσι λόγους νὰ παραδέχωνται, ὅτι κινδυνεύουσιν ὠρισμένως τὰ ἐλαιόδενδρα ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνερχομένων εἰς 3.000 περίπου, ἑξ ἑξαχμιάδας (6.000) μόνον δραχ. εἰσέπραξεν ἡ Κοινότης, διὰ τοῦτο μετ' ἀπόφασιν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἐκάλεσε τὴν παροῦσαν Γενικὴν Συνέλευσιν 1) ὅπως σκεφθῆ νὰ προλάβῃ τὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων διαρπαγὴν τῶν ἐλαιοδένδρων τούτων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν διὰ τῆς ἀμέσου ἐκποιήσεως ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, αἱ ἀνάγκαι τῶν ὁποίων τυγχάνουσι ἀπαιτηταὶ καὶ 2) ὅπως μετὰ τὴν διευθέτησιν τούτων σκεφθῆ καὶ ἐπὶ ἐτέρου σοβαροῦ ζητήματος ὑπὲρ οὗ θὰ εἰσηγηθῆ τὰ προσήκοντα. Μετὰ τὴν εἰσηγησὶν ταύτην τοῦ Σεβασμιωτάτου Προέδρου λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Ἰωάννης Ἀνγερινὸς προσθέτει ὅτι κατόπιν τῶν εἰλικρινῶν καὶ σαφῶν τούτων λόγων τάσσειται ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ἐκποιήσεως τῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐκ τούτων ποσῶν ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου, διότι καὶ εὗτος διαβλέπει τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἀρπαγῆς αὐτῶν διὰ

22. Κ ὦ δ ι ξ Β' Ἀντιρ., σελ. 285.

τῆς ἀπαλλοτριώσεως ὑπὲρ τῶν χωρικῶν Ἀγίας Τριάδος, Νεοχωρίου καὶ Ἀγίου Θωμᾶ... Ἡ Συνέλευσις ἐπιδοκιμάσασα πλήρως τὸσον τὴν εἰσῆγησιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Προέδρου, ὅσον καὶ τὴν διαχείρισιν τοῦ Ταμείου τῆς ἐπὶ τούτου Ἐπιτροπῆς, ἀποφασίζει παμψηφεί ὅπως τὰ ὑπὲρ τῆς Ἐφορείας τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου διὰ προηγουμένης αὐτῆς ἀποφάσεως διατεθέντα ἐλαιόδένδρα τῶν Ἱερῶν ἔξοχικῶν Ναῶν (Μονῶν) Ἀγίας Τριάδος, Ἀγίου Θωμᾶ, Ἀγίου Μηνᾶ, Ἀγίων Ἀποστόλων, Ἀγίας Σωτῆρος, τὰ κείμενα εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην πωληθῶσι καὶ τὸ προῖον τῆς πωλήσεως διατεθῆ ὑπὲρ τοῦ ἀνεγειρομένου Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην συνεζητήθη καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκποιήσεως τούτων. Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ κ. Δήμαρχος ἀναφέρει ὅτι δυνάμει τοῦ Νόμου 2442 ὁ μόνος τρόπος εἶναι ἡ μεταβίβασις τῶν ἐλαιοδένδρων τούτων εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας, ἥτις δυνάμει τοῦ ὡς ἄνω Νόμου δύναται νὰ ἐκποιήσῃ διὰ τὴν ἀνάγεισιν σχολείου τοιαύτης φύσεως ἀντικείμενα καὶ συνιστᾷ ὅπως ἡ διαχειριστικὴ τούτων οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ προβῆ εἰς τὴν τοιαύτην μεταβίβασιν. Ἐπειδὴ ὁμως ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὁ Νόμος 2508, ὅστις συνιστᾷ τὴν ἴδρυσιν Ἀνωτέρας Ἀντιπροσωπείας καὶ καταργεῖ τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας Σωματεία, καὶ ἐπειδὴ συμφώνως τούτῳ δὲν κατηρτίσθη εἰσέτι ἡ ἀνωτέρω Ἀντιπροσωπεία ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ προβῆ νομίμως εἰς τὴν τοιαύτην μεταβίβασιν, δυνάμει δὲ ἐκδοθέντος Προεδρικοῦ Διατάγματος ἐπιτρέπεται ἡ διαχείρισις τῶν Κοινοτικῶν καὶ λοιπῶν Περιουσιῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων Σωματείων ἐφ' ὅσον δὲν συνεστήθη ἡ ἀνωτέρα Ἀντιπροσωπεία, ἀλλὰ μόνον ἡ διαχείρισις οὐχὶ δὲ καὶ ἡ πώλησις, διὰ ταῦτα πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου προτείνει νὰ γένηται ἡ προσήκουσα ἐνέργεια παρὰ τῆ Κυβερνήσει ἵνα ἄρῃ τὴν περιοριστικὴν διαταγὴν τοῦ Διατάγματος καὶ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὠπιτροπὴν τὴν μεταβίβασιν. Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις μετὰ τὴν μελέτην τοῦ Διατάγματος ὁμοφώνως ἐγκρίνει τὴν μεταβίβασιν τῶν ἐλαιοδένδρων εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας, ἐφ' ὅσον δὲν δύναται ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ προβῆ εἰς τὴν πώλησιν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Γυμνασίου διάθεσιν παρακαλεῖ δὲ τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν ὅπως ἐγκρίνῃ διὰ Διατάγματος τὴν τοιαύτην μεταβίβασιν καὶ πώλησιν τῶν ἐλαιοδένδρων ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου, καὶ ἐξουσιοδοτεῖ τὸσον τὴν ἐκπαιδευτικὴν Πρόνοιαν, ὅσον καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Γυμνασίου καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ἐπιτροπὴν νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ παρὰ τῆ Σεβαστῆ Κυβερνήσει καὶ ἀμέσως καὶ διὰ τῶν τέως πληρεξουσίων καὶ δι' ὧν νομίζουσι προσφόρων μέσων τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης»²³.

Τελικῶς ὁμως οὐδὲν τούτων συνετελέσθη. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπιτροπὴ πλέον ἐπὶ τῆς ἐξακριβώσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν περιουσιῶν καὶ πόρων ἐπὶ τουρκοκρατίας Χριστιανικῆς Κοινότητος Προβέξης, ἐπελήφθη τοῦ θέματος τούτου καὶ ἀπεφάσισεν, ὅπως «Β' Ἡ διαχείρισις τῶν περιουσιῶν τῶν ἔξοχικῶν ναῶν (γράφε καὶ Μονῶν) τῆς πόλεως Προβέξης ἦτοι Ἀγίου Σπυρίδωνος, Ἀγίου Θωμᾶ, Ἀγ. Ἀποστόλων, Ἀγίου Μηνᾶ, Μεταμορφώσεως (Ἀγ. Σωτῆρος) καὶ Ἀγίας Τριάδος, τὰ ἔσοδα τῶν ὁποίων μετὰ τὴν ἀπὸ 10 Φεβρ. 1927 ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐξ ὀλοκλήρου διετίθεντο πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Προβέξῃ Ἐκπαιδευτηρίων νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ταμείου Ἐκπαιδ. Προνοίας Προβέξης ὑποχρεουμένην ἵνα τὰ ἐκ τούτων ἔσοδα διαθεθῆ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως συμφώνως τῷ Νόμῳ 2442, χορηγοῦσα εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν εἰρημένων ἔξοχικῶν ἐκκλησιῶν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν τούτων»²⁴.

23. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 294 - 95.

24. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἡ ἱερὰ Μονὴ Ζαλόγγου, ἐν Ἀθήναις 1959, σελ. 73 - 100.

Τοιουτοτρόπως, τῇ 13ῃ Φεβρουαρίου 1929, διὰ πρωτοκόλλου παραδόσεως καὶ παραλαβῆς, συνταχθέντος καὶ ὑπογραφέντος ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἰωακείμ, μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς παρ' αὐτῷ Ἐπιτροπῆς, παρέδωκεν εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας Πρεβέζης κ. Εὐάγγελον Ἀλεξανδροῦν καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα κατόπιν παρέλαβε καὶ μέχρι σήμερον νέμεται τὸ Γυμνάσιον Πρεβέζης!

Ε Π Ι Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Οὕτως, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἔχει ἡ προϊστορία καὶ ἱστορία —κατὰ τὴν πρώτην τοῦλάχιστον φάσιν— τοῦ Γυμνασίου τῆς Πρεβέζης, οὗτινος ἡ μὲν θεμελίωσις ἐγένετο τῷ 1925, ἡ δὲ ἀνέγερσις εἶχε περατωθῆ τῷ 1928, καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἤρξατο κατὰ τὸ σχολικὸν 1928 - 29.

Πιστεύομεν, ὅτι ἀδιάστως ἤδη ἐσχηματίσθη ἡ γνώμη περὶ τοῦ πόσον ἡ Ἐκκλησία τῆς Νικοπόλεως, διὰ τῶν Ἱεραρχῶν καὶ λοιπῶν ἐκπροσώπων αὐτῆς ἐμόχθησε, καὶ διὰ πολλῶν τῷ ὄντι ἀγῶνων οὐ μὴν καὶ θυσιῶν, ἐπέτυχε τὴν ποαγματώσιν τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ σκοποῦ.

Ἀρμόζει, ἄρα, εἰς πάντας τοὺς φιλοτίμως ἐργασθέντας, κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς, εὐεργέτας τοῦ Γυμνασίου ὁ ἔπαινος καὶ ἡ εὐχαριστία· εἰς δὲ τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Νικοπόλεως ὁ ἀπαραμείωτος σεβαστὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πάντων μὲν τῶν Πρεβεζαίων, ἰδιαίτατα δὲ ὅλων ἐκείνων, οἵτινες ἐσπούδασαν, ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου Ἰδρύματος.

Καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν εἰς γενεᾶν καὶ γενεάν! . .

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

Μαδάρα, ή γυμνή και υπεράνω του ύψους της δενδρώδους βλαστήσεως ζώνη των όρεων, ή φέρουσα μόνον ποώδη φυτά, ή ύπαλκιή. Λέγεται και γκόλο, ζάροκο, σπανό. Φρ. «έγινε μαδάρα» ή και «μαντάρα» ό τόπος, ήτοι άπεγυμνώθη πάσης βλαστήσεως.

Ξερομαδάρα δέ, ό γυμνός και άνυδρος τόπος.

Μαδάρες, έν Κρήτη τά Λευκά Όρη.

Μαδουρή, νησίς παρά τήν Λευκάδα έχουσα τήν όνομασίαν από τήν έποχήν που ήτο άδενδρος.

Μαδέρι κ. ματέρι (τό). Σανίς διπλασίον πάχους του συνήθους χρησιμοποιούσα εις στήριξιν όροφών, δαπέδων, ίκρωμάτων (σκαλωσιές) κλπ. Συνήθως έν ξύλου κωνοφόρων δασικών ειδών, ώς πεύκης, έλάτης, κυπαρίσσου, άλλα και έν λεύκης κ.ά. (Λαογρ.) Όταν στο σπίτι τρίζουν τά ματέρια κάποιος (άπό τούς οικείους) θά πεθάνη (Ζαγόρι).

Μαδω (ρ.) Μάδημα (τό). Μαδητός (έπ.) Έπί φυτού μαδητόν τό ξεφυλλισμένο. Έπί δένδρου, τό άποκλαδισμένο. Έπί τόπου, μαδημένος ό ξεδάσωτος. Έπί άνθρώπου (μετρ.) ό άπογυμνωθείς τής περιουσίας του. Φρ. «τόν μαδήσανε» ήτοι τόν ξεπενταριάσανε.

Μαζεύω κ. μαζεύω. (ουσ.) μάζωμα (τό) και μάζωξη (ή).

—«μαζεύουν τόν άμάραντο και τό μελισσοχώρι».

—«πού 'σαι τσαούση γλήγορε, μάσε τά παλληκάρια.»

Μαζώματα, έν 'Ηπειρω, τά άλλαχού διάφορα χόρτα ή χόρτα του βουνοϋ. Ταύτα συλλεγόμενα από γυναίκες, χωρικές ή τσοπάνισσες, μετά τās φθινοπωρινάς και έαρινάς βροχάς πωλούνται εις τά Ίωάννινα και τās άλλας πόλεις, διαλαλούμενα εις μελωδικούς τόνους: —«μαζώωματα... Πάρτε μαζώματα...»

Πρμ. «Άνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα». (γνωστή ή σημασία).

Μάζωξη, ή συνέλευσις, συνάθροισις, συγχέντρωσις.

Μάνα (τό). Είς τά χωριά του Δυτ. Ζαγορίου, τά κείμενα κατά τήν ζώνην τής Όξυάς (Μακρίνον, Βωβούσα, Έλατοχώρι, Φλαμπουράρι κλπ.). Έτσι όνομάζεται παχύρρευστος σακχαρώδης ουσία εκκρινόμενη από τά φύλλα τής Όξυάς, ή όποία μέ τήν νυκτερινήν δρόσον σχηματίζει ένα είδος άποϋ. Οί χωρικοί τό όνομάζουν μάνα δανεισθέντες τό όνομα από τό μάνα τής Παλαιάς Διαθήκης.

Μανουσάκι κ. μανούσι (τό). Κυρίως τό ευώδες και καλλωπιστικόν φυτόν *Viola odorata*, κοινώς μενεξές, κατ' έπέκτασιν δέ και όλα τά έχοντα ευώδη άνθη. Έκ τούτων τά περι τήν έποχήν του Πάσχα άνθοϋντα λέγονται πασχαλομάουσα. Δημ. δίστ. λέγει:

Μανουσάκια, μανουσάκια
μόσκους και γαρουφαλάκια.

Μάντρα (ή) κ. μαντρί (τό) γενικώς χώρος περιφραγμένος διά τοίχου

* Συνέχεια έν του προηγούμενου, σελ. 463.

ἢ ἄλλου περιφράγματος. Συνήθως τὸ ποιμνιοστάσιον, εἴτε εἶναι ἀπλοῦς περιφραγμένος χώρος εἴτε πρόκειται περὶ κτίσματος ἐκ λιθοδομῆς. Τὸ μαντρί εἶναι ἡ κατοικία τῶν ποιμενικῶν ζώων. Κατασκευάζεται δὲ μόνον εἰς τὰ χειμαδιὰ διότι μόνον τὸν χειμῶνα τὰ ζῶα μαντρίζονται χάριν προφυλάξεως ἀπὸ τοῦ ψύχους. Τὸ θέρος διανυκτερεύουν εἰς τὸ ὑπαίθριον.

Εἰδικὰ μαντριά, προβατομάντρι, γιδομάντρι, γαλαρομάντρι, ζυγουρομάντρι, ἀρνομάντρι, κατσικομάντρι κλπ. Ὅλα μαζί, σπιτομάντρια.

Μαντρῶνω σημαίνει περιφράσσω διὰ μανδροτοίχου.

Μαντρίζω, ὀδηγῶ τὰ ζῶα εἰς τὸ μαντρί, τὰ εἰσάγω εἰς τὸ μαντρί.

Λέγουν τραγουδῶντες εὐτραπέλως: —Κωσταντή, Κωσταντή, βαρ' τὰ γί —βαρ' τὰ γίδια στὸ μαντρί.

Αἰνίγμα: «Καλαγκαθένιο τὸ μαντρί καὶ κόκκινα τὰ γίδια» (τὸ ρόδι).

Μάντρα λέγουν εἰς τὴν Αἰτωλίαν τὸ καλὸ καπνοτόπι. Μελισσομάντρι εἶναι μανδροτόιχος μὲ ἐντοιχισμένες κυψέλες.

Μαξιλλάρι (τὸ) ἐξάρτημα τοῦ Νεροπρίονου. Εἶναι ὁ ἐκ ξύλου καρυδιάς ἢ πλατάνου φορεὺς ὃ ὁποῖος τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ φορείου, ἄλλως τεζιά ἢ τεζάκι καλούμενος, διὰ τοῦ ὁποίου προωθοῦνται τὰ πρὸς πρῖσιν κορμοτεμάχια εἰς τὸν καταροάκτην (τὰ πρίονια). Εἰς κάθε φορεῖον ὑπάρχουν δύο μαξιλλάρια. Τὸ ἓνα εἶναι μονίμως καὶ σταθερῶς προσηροσμένον ἐπὶ τῶν διαμήκων δοκῶν τοῦ φορείου καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ πρόσθιον ἄκρον του. Τὸ ἄλλο εἶναι κινητὸν καὶ τοποθετεῖται ἐπίσης ἐπὶ τῶν διαμήκων δοκῶν τοῦ φορείου, ἀλλὰ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐξαρωμένῃ ἀπὸ τὸ μῆκος τοῦ πρὸς πρῖσιν φερομένου κορμοτεμαχίου. Μὲ ἄλλας λέξεις τὸ πρὸς πρῖσιν κορμοτεμάχιον (κούτσουρο) ἐπακουμβῆ μὲ τὰ δύο ἄκρα του εἰς κάθε μαξιλλάρι. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ μαξιλλαρίου ὀνομάζεται *στῆθος*. Τὸ κορμοτεμάχιον ἀκίνητοποιεῖται ἐπὶ τῶν μαξιλλαρίων μὲ σιδηρᾶ ἐλάσματα ὀνομαζόμενα *μάτσικες* (βλ. λ.).

Μασσιά (ἢ) (πρόφ. μασιά). Ὁ διοστήρ εἰς τὸ σύστημα τοῦ κάτω τριβῆος τοῦ Νεροπρίονου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μονοκόμματον τμήμα ξύλου (βέργαν) κατὰ προτίμησιν ἐκ καρυδόξυλου διὰ τὴν σκληρότητά του καὶ ἔχει μῆκος 2 μέτρα περίπου καὶ διάμ. 4-5 ἐκ.

Μασχαλίδα (ἢ) ἄλλως κινάρι (βλ. λ.) πριστη σάνις ἔχουσα τὰ δύο της ἄκρα καμπύλα, λαμβανομένη μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐκ τοῦ κορμοτεμαχίου τῶν ἀροσανίδων καὶ πρὸ τῆς διαμορφώσεως τοῦ κεντρικοῦ πρίσματος τοῦ κορμοτεμαχίου ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνονται αἱ κανονικῶν διαστάσεων σανίδες.

Μάτσικα (ἢ). Σιδηροῦν ἔλασμα παλαμοειδές, στερεούμενον ἐπὶ τοῦ μαξιλλαρίου τοῦ προσηροσμένον εἰς τὸ φορεῖον τοῦ νεροπρίονου, μὲ δύο σιδηρᾶ στελέχη διαμπερῶς διατρυπῶντα τὸ μαξιλλάρι. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς ἄκρου των, τοῦ ἐπὶ μαξιλλαρίου, φέρουν ἀνὰ μίαν ὀπὴν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀντιθέτου ἄκρου των, κοχλίωσιν πρὸς στερέωσιν αὐτῶν μὲ παξιμάδια. Ἐπὶ τῶν ὀπῶν δέχονται τὸ ἀπεξυσμένον ἄκρον τοῦ παλαμοειδοῦς ἐλάσματος, ἥτοι τῆς μάτσικας, ἢ ὁποία φέρει ἐν εἰδει δακτυλίων τρεῖς ὀδόντας. Οἱ ὀδόντες «δαγκώνουν» τὸ ἐπὶ τοῦ μαξιλλαρίου ἐπακουμβοῦν κορμοτεμάχιον καὶ τὸ συγκατοῦν εἰς τὴν θέσιν του ἀμετακίνητον καθ' ἣν στιγμήν τοῦτο δέχεται τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν τοῦ κατακορύφως κινουμένου πρίονος. Τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κορμοτεμαχίου τὸ ἐπακουμβοῦν ἐπὶ τοῦ κινητοῦ μαξιλλαρίου στερεοῦται ἐπὶ τούτου μὲ σιδηρᾶς σφήνες. Ἐνισχύεται δὲ τὸ σφήνωμα τοῦτο καὶ δι' ἐνδιαμέσων ἐκ σκληροῦ ξύλου (πρίνου) σφηνῶν. Κατὰ παρόμοιον τρόπον στερεοῦται καὶ τὸ κινητὸν μαξιλλάρι ἐπὶ τῶν ἐπιμήκων δοκῶν τοῦ φορείου.

Μέγας (ὁ) ὁ Νότος, ὁ Νοτιάς, ὁ νότιος ἄνεμος ἢ καιρὸς συνοδευόμενος

από βροχάς ή απλώς από υγρασίαν, καθ' ὃ μεγάλης διαρκείας. Φρ. «ἐπῆρε μέγας» ἢ «ἐπίασε μέγας». Τὸ ὄνομα λαμβάνεται ὡς οὐσιαστικόν. Ὡς ἐπίθ. ἔχει θηλ. μεγάλη. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βασιλικῆς ἀπαντᾷ τὸ περιέργον τοπωνύμιον «Δέντρα μεγάλες». Πρόκειται περὶ συδενδρίας δρυῶν ὑψηλόρων πλησίον βρύσης.

Τὸ οὐδ. μέγα καὶ μεγάλο. Εἰς τὴν κοινότητα Κορύτιανης (Κατσανοχώρια) τὸν «Μέγα δέντρο» (δρυῶς). Καὶ δάσος ὀνομαζόμενον «Μεγάλα κλαριά».

Μελάς (ὁ) τὸ ἡμιπαράσιτον τῆς Ἑλάτης *Viscum album* L. τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο ἐν Ἠπειρῷ ὀνομάζεται «βρὺ ἐλάτινο» (Χελδραΐχ. Μενίδι Ἄρτης). Ὀνομάζεται καὶ Ἰξὸς λόγῳ ὁμοιότητός του πρὸς τὴν Ἰξίαν ἡμιπαράσιτον δασικῶν καὶ ὀπωροφόρων πλατυφύλλων εἰδῶν. Οἱ λευκοὶ σφαιρικοὶ καρποὶ του φέρουν διαφανῆ κολλωδὴ οὐσίαν ἐξ ἧς κατασκευάζονται ἰξόβεργες. Ὁ μελάς δίδεται ὡς τροφή εἰς τὰ ποιμενικά ζῶα μὲ ἀποτέλεσμα τὴν αὐξήσιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς. Συνδέεται πρὸς τὰ παγανιστικά ἔθιμα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καταγόμενα ἀπὸ τὴν δενδρολατρείαν τῶν Κελτῶν. Τὰ ἔθιμα αὐτὰ τείνουν νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ παρ' ἡμῖν.

Γαλ. gui γερμ. mistel ἀγγλ. misteltoe.

Μελιὸς (ὁ) τὸ δασ. δένδρον *Fraxinus ornus* ἢ μελία τῶν ἀρχαίων. Λέγεται καὶ φράξος καὶ μέλεγος. Τὸ ξύλον του εἶναι ἀσαπέστατον, σκληρόν, ἐλαστικόν καὶ ἐλαφρόν. Ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατεσκευάζοντο τὰ δόρατα, ἐνῶ τὰ ἀκόντια κατεσκευάζοντο ἀπὸ ξύλον κρانيᾶς. Σήμερον ἔχει μεγάλην ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, καρροποιίαν, κυρίως εἰς τιμόνια ἄμαξῶν καὶ εἰς σκάφη ἀεροπλάνων καὶ αὐτοκινήτων. Δυστυχῶς τὸ πολύτιμον τοῦτο εἶδος τείνει νὰ ἐκλείψῃ. Μέχρις ἐσχάτων ἐφύετο εἰς τὰ ὑγρὰ πεδινὰ ἐδάφη τῶν Ν. Ἄρτης καὶ Πρεβέζης ὁπόθεν ὅμως ἐξέλιπε διασωθέντων μόνον ὀλίγων κακομόρφων ἀτόμων παρὰ τὴν Σκάλαν τοῦ Λούρου. Ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἐκτιμᾶται τὸ ξύλον του ὅσον καὶ τοῦ Γαύρου διὰ τὸ ἀσαπὲς καὶ μακρόζωνον. Διὰ τοῦτο οἱ χωρικοὶ θέλοντες νὰ δηλώσουν ἄκραν ὑγείαν, μάλιστα οἱ εὐρισκόμενοι εἰς προχωρημένην ἡλικίαν, λέγουν κτυπῶντες τὰ στήθη των: «γαύρους κὶ μέλεγους».

Μελικοκκιά (ἡ). Θάμνος ἢ δενδρούλλιον *Cercis siliquastrum*. Λέγεται καὶ ἀγριλιά καὶ τσικουδιά, ἀλβ. μάλιστα, ἐν Θεσσαλίᾳ κουτσουπιᾶ. Οἱ μαῦροι βρόσιμοι καρποὶ τῆς, μελικουκκα κλπ. Εἶδος τῆς χαμηλῆς ζώνης τοῦ παραμεσογείου δάσους, ἀπαντᾷ ἐν Ἠπειρῷ ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ ὕψους τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ἐπὶ καλῶν ὄχι πετρωδῶν ἐδαφῶν. Ὁ Εὐάγγελος Μπόγκας τὴν ἀναφέρει ὡς φυομένην ἄλλοτε ἐντὸς τῆς παρὰ τὴν συνοικίαν Ἀηδὸν μαχαλᾶ δασώδους ορειματιᾶς. Τὴν συγγέει ὅμως μὲ τὴν μελίαν. Ἔχει ξύλον ἀσαπὲς καὶ σκληρόν ὡς τὸ τῆς μελίας καὶ κατάλληλον εἰς κατασκευὴν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν ἐν γένει ἀγροτικῆς χρείας, μάλιστα μετὰ προηγουμένην ἀποξήρανσίν του ἐν σκιᾷ. Πρὸς τοῦτο οἱ χωρικοὶ «κερυνιάζουν» τὰ ξύλα, τοποθετοῦντες αὐτὰ εἰς τὸ κερᾶνι δηλ. εἰς τὸν μεταξὺ τῶν μαδεριῶν καὶ τῆς ἀταβάνωτης σκεπῆς χῶρον, ὅπου ταῦτα ξηραίνονται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ καπνοῦ τοῦ ἀνοικτοῦ τζακιοῦ τῆς οἰκίας.

Μελισσοβότανο (τό). Τὸ ποῦδες φαρμακευτικὸν φυτὸν *Melissa officinalis* L. Λέγεται καὶ ἀπλῶς μέλισσα, ἀλλαχοῦ φλουσκούνι κ. μέντα. Ἡ Ἠπειρωτικὴ δημ. μοῦσα ἔχει τραγουδήσει τὸ μελισσοβότανο:

«Διψᾷ κ' ἢ ἀγρουμέλισσα γιὰ ἡμιρον λουλούδι
Τὸν μέλι τρῶν οἱ ἄρχοντες κὶ τοῦ κίρι οἱ ἄγιοι
κὶ τοῦ μελισσοβότανου κρατοῦν τὰ παλληκάρια».

(παλληγκάρια τὰ παιδιά πού ἔλεγαν τὰ κάλαντα, τὰ ὅποια φαίνεται κρατοῦσαν κλώνους μελισσοβότανου). Ἀκόμη:

—Σάν τὰ μερμήγκια περπατοῦν σάν τὰ μελίσινα βάζουν
σάν τὸ μελισσοβότανο στὰ γκρέκια τους γκρεκιάζουν». (τὰ ποιμενικά ζῶα)

Λέγεται καὶ μελισσοχόρταρο:
Πάνω στὸ τρίκορφο βοννὸ μάνα καὶ θυγατέρα
μαξεύουν τὸν ἀμάραντο καὶ τὸ μελισσοχόρταρο.

Με ρά δι (τὸ) κ. μερόδεντρο τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος *Quercus conferta*
Kit.

Μεραδιά ἔκτασις καταλαμβανομένη ἀπὸ μεράδια καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἀπὸ φυλλοβόλους δρυὲς ἐν γένει ἢ καὶ φυλλοβόλα πλατύφυλλα γενικώτερον, μάλιστα πρεμνοφυοῦς μορφῆς. Ἰπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν σχηματίζεται βοσκοτόπι καλούμενον μεράδι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀ γ ρ ί δι τὸ ὁποῖον παραγωγικῶς εἶναι μικροτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸ μεράδι.

Με ρ ἄ ν τ ζ α (ἢ) κ. Μεράντζι. Τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος *Ostrya carpini-foolia*, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ συνήθως μετὰ τοῦ Γαύρου εἴτε εἰς ἰδίας συστάδας εἴτε ἐντὸς συστάδων δρυὸς φυλλοβόλου. Εἰς ἀμιγῆ συστάδα ἀπαντᾷ εἰς τὴν μόνην περιπτῶσιν ἐν Ζαγορίῳ ὡς τμῆμα τοῦ δάσους τῆς Ἐλάτης τῆς κοινότητος Μπούλτσι (Ἐλάτη) καὶ γνωστὸν ὡς βακούφι «Ἄης Γιώργης», ἀφιερωμένον εἰς τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

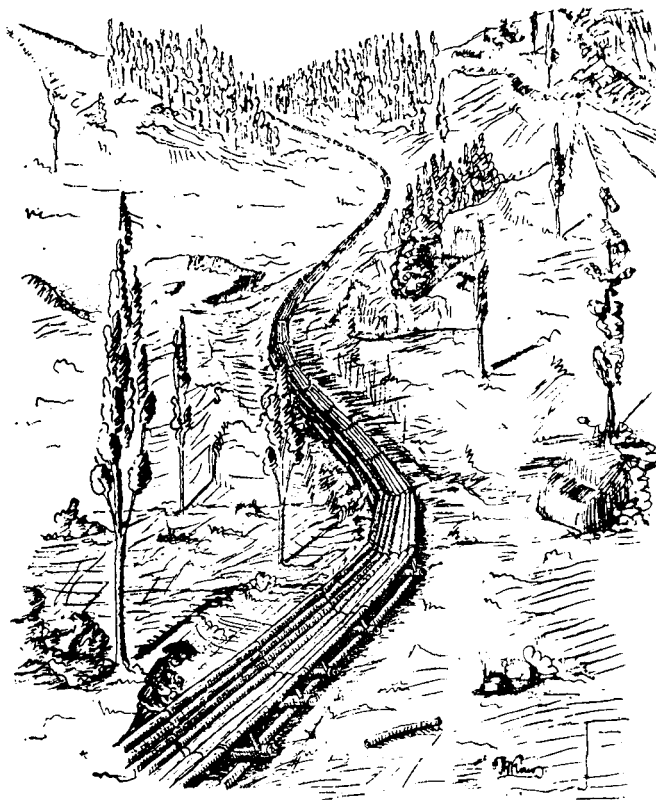
Με ρ τ ζ ι ν ι ἄ, Μερτσούνο κ. Μουρτζίνα. Τὰ δασοβοτανικά εἶδη *Juniperus foetidissima* καὶ *J. exelsa*, ὀλίγον διαφέροντα ἀλλήλων καὶ οὐδόλως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς διάφορα διακρινόμενα. Εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν ὑψηλὴν ζώνην τῶν βελονοφύλων δασῶν ἐπὶ τῆς Τύμφης, τοῦ Λάκμωνος καὶ λοιπῶν ὄρεων τῆς Ἠπείρου, ἐν Ζαγορίῳ δὲ κατὰ τὰς κοινότητας Τσεπέλοβον, Σκαμνέλι, Λαῖστα, Βουσοχώρι, Βωβοῦσα κλπ. καθὼς καὶ εἰς τὴν ὑπαλικὴν ζώνην τοῦ Μιτσικελίου. Συνήθως ἀπαντοῦν κατ' ἄταμα ἢ συδενδρίας καὶ μόνον παρὰ τὸ Τσεπέλοβον σχηματίζουν ἀμιγῆς δάσος ἐπὶ πετρώδους κλιτύος. Τὸ ξύλον εἶναι χρώματος καστανερούθρου, ἀσαπέστατον, σκληρὸν καὶ δυσκατέργαστον.

Μεταφοραὶ

Ὅσον ἀρχαία εἶναι ἡ ἀπόληψις ἢ ἡ παραγωγή δασικῶν προϊόντων, ἄλλο τόσον ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἀπολήψεως εἰς τὸν τόπον τῆς καταναλώσεως. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν δασικῶν προϊόντων εἶναι ὅτι παρουσιάζουν μέγα βᾶρος καὶ μικρὰν τιμὴν ἢ ἀξίαν ἀνταλλακτικῆν. Ἐντεῦθεν τὸ δημιουργούμενον πρόβλημα μεταφορᾶς, διότι τὰ δασικὰ προϊόντα δὲν ἀντέχουν εἰς δαπανηρὰν μεταφορὰν. Ὀλιγώτερον δὲ πάντων ἡ καύσιμος ὕλη ἢ ὑποία ὅσον ἀπαραίτητος ἦτο διὰ τὴν ζωὴν μιᾶς πόλεως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἄλλων καυσίμων, τῶν μὴ δασικῶν, τόσον ἡ ἀγοραία τιμῆς τῆς ἦτο μικρά. Καὶ ἐπειδὴ ἡ καύσιμος ὕλη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβῇ πρὸς μίαν πόλιν ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, ἔπρεπε ἡ πόλις νὰ ὑπάγῃ πλησίον τῆς πηγῆς καυσίμου ὕλης. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγε ὅτι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καύσιμον ὕλην «εὐπαρακόμιστον προσήκει εἶναι τῆς πόλεως τὴν θέσιν». Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους πού ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῇ ἡ καύσιμος ὕλη προσιτὴ ἀπὸ ἀπόψεως μεταφορᾶς, ἦτο ἡ συμπύκνωσις τῆς ἐντὸς αὐτῆς περι-

κλειομένης ἐνεργείας. Ἡ συμπύκνωσις αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀνθρακοποιήσεως. Εἰς αὐτὸ ἀποσκοπεῖ ἡ ἀνθρακοποίησις τοῦ ξύλου, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίσης ἀρχαία δασοπονικὴ ἐνέργεια. Πολλὰ δάση μάλιστα ἐν Ἡπειρῷ καθίσταντο ἐκμεταλλεύσιμα μέχρι τοῦ μεσοπολέμου, χάρις εἰς τὴν ἀνθρακοποίησιν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν δασικῶν καυσίμων, ὁ ἀρχαιότερος καὶ μᾶλλον πρωτόγονος τρόπος ὑπῆρξεν ὁ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης μυϊκῆς δυνάμεως. Ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὤμων καὶ νώτων μετεφέροντο τὰ φορτία τῶν καυσοξύλων

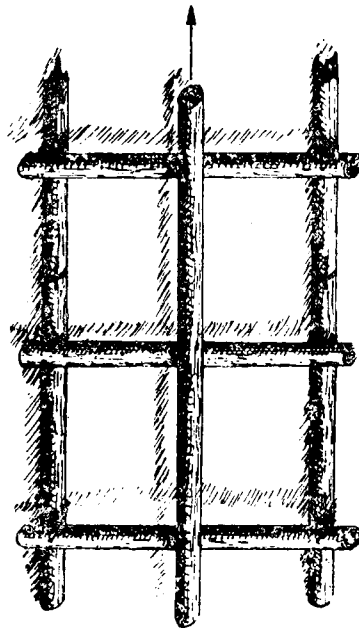
Φάρα

καὶ ξυλανθράκων τὰ προοριζόμενα τόσοσιν διὰ τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας, ὅσον καὶ τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν ἀγορὰν. Ἡ ζαλίκα, ἢ ζάλος (βλ. λ.) εἶναι ἡ ἀπλουστέρα καὶ ἀρχαιότερα μέθοδος μεταφορᾶς, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν οἰκονομικῶς συμφεροντικὴ χάρις εἰς τὴν δουλείαν. Μὲ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ δούλου ἢ δι' ἀνθρώπων μεταφορὰ περιωρισθῆ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν καὶ εἰς τὴν μεταφορὰν διὰ τὴν κατανάλωσιν ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἐσχάτης πενίας.

Σχεδὸν ἐξ ἴσου ἀρχαῖος τρόπος μεταφορᾶς μὲ τὸν διὰ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως εἶναι ἡ μεταφορὰ διὰ τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως. Ἡ μεταφορὰ ἐπὶ τῆς ράχους τῶν ὑποζυγίων ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἦτο συνήθης καὶ ἐξακολοθεῖ νῦν εἶναι εἰς τινὰς περιοχὰς, καίτοι πολὺ μετριασθεῖσα. Βαίνει δὲ πρὸς πλήρη ἐξαφάνισιν

καὶ ἀντικατάστασιν μὲ τὴν τροχήλατον μεταφορὰν. Εἰδικῶς ὅμως προκειμένου περὶ μεταφορᾶς δασικῶν προϊόντων καὶ μάλιστα ξύλου χρησίμου εἰς τὰς τέχνας πάντοτε ὑπάρχει σοβαρὸν τὸ ζήτημα τῆς μεταφορᾶς τῶν κορμῶν ἢ κορμοτεμαχίων ἢ ἡμιπεξεργασμένης ξυλείας, ἀπὸ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς (ύλοτομίας) εἰς τὸν τόπον τῆς μεταφορᾶς εἰς τροχοφόρα ἢ ἄλλα μέσα συγχρόνου μεταφορᾶς ἢ τὸν τόπον τῆς τελικῆς ἐπεξεργασίας. Ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέροντες εἶναι οἱ λαϊκῆς ἐπινοήσεως τρόποι μεταφορᾶς οἱ χρησιμοποιηθέντες παρ' ἡμῖν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ τόπους. Διακρίνομεν μεταφορὰς διὰ ξηρᾶς καὶ μεταφορὰς διὰ τοῦ ὕδατος.

Εἰς τὰς διὰ ξηρᾶς μεταφορὰς ἔχομεν τὸν ἀπλούστερον τρόπον διὰ σύρτου, εἰς τὸν ὁποῖον ξεχωρίζομεν τὸν ἀπλοῦν σύρτην καὶ τὸν σύρτην μὲ τινὰς ξυλίνας

Κρεβατόδρομος

κατασκευᾶς (βλ. σύρτης). Ἐπειτα ἔχομεν τὴν βάρσαν ἢ ὁποῖα εἶναι εἶδος ξυλίνης κοίτης κατασκευαζομένη ἀπὸ αὐτῶν τούτων τὸς πρὸς μεταφορὰν κορμῶν (βλ. εἰκόνα).

Τρίτον ἔχομεν τὸν ξυλόδρομον (βλ. λ.) κατασκευαζόμενον εἰς διαφόρους τύπους ἀναλόγως πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους. Καὶ τέλος τὴν κρεβάτα ἢ κρεβατόδρομον. Ὁ κρεβατόδρομος συντίθεται ἐκ πολλῶν κρεββατίων καὶ κάθε κρεββάτι ἐκ τεσσάρων κορμοτεμαχίων ἐκ τῶν ἰδίων πρὸς μεταφορὰν ξύλων, τὰ ὁποῖα ἅμα φθάνουν εἰς τὸ τέμα τοῦ κρεβατοδρόμου συντίθενται εἰς κρεββάτια κατὰ συνέχειαν. Μετὰ τὴν μεταφορὰν ὅλων τῶν ξύλων ἀποσυντίθενται τὰ κρεββάτια καὶ μεταφέρονται εἰς τὸ τέμα δι' οἰουδήποτε τρόπου ἐν ἀνάγκῃ ἐπασυντιθέμενα εἰς νέα κατὰ συνέχειαν κρεββάτια (βλ. σχῆμα).

Εἰς τὴν διὰ ποταμοῦ μεταφορὰν, τὰ δένδρα ὑλοτομοῦνται τὸ φθινόπωρον

ἀποκλαδίζονται και ἀποφλοιοῦνται ὥστε νὰ στεγνώσουν και ἑλαφρύνουν, ρίπτονται δὲ εἰς τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἐπομένου ἔτους. Τὰ τῆς μεταφορᾶς βλ. λ. μπροστινέλλα, πσινέλλα και ποταμός.

Μηλιάδι κ. Μηλιάδι (τό). Πολύτιμον δασοβοτανικὸν εἶδος σποραδικῶς φυόμενον ἐντὸς τῶν δασῶν τῆς Ἠπείρου τῆς ζώνης τῶν ψυχροβίων κωνοφόρων. Ἐἶναι ὁ κυρίως Φράξος *Fraxinus excelsior*, τοῦ ὁποίου τὸ ξύλον, κατάλληλον διὰ τὴν ἐπιλοποιίαν και ἄλλας πολυτίμους κατασκευὰς φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰς ὀνομασίας Λεσποτάκι, Κελεμπέκι και Ντουσπουτάτς. Ἡ μεγάλη του ζήτησις συνετέλεσε εἰς τὴν ἑξαφάνισιν σχεδὸν τοῦ εἶδους ἐξ ὅλης τῆς χώρας. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου σήμερον καλύπτονται δι' εἰσαγωγῶν.

Μιτσικέλι. Ὅρος ἐπίμηκες συγκείμενον ἐξ ἄσβεστολίθου ἐπικαθημένου ἐπὶ φλύσχου, τὸ ὁποῖον διῆκει ἐκ Β. πρὸς ΝΑ. ἀνατολικῶς τοῦ διαύλου Ἰωαννίνων. Ἀνήκει εἰς τὸ ὄρεογραφικὸν σύστημα τῆς Τύμφης και ἀποτελεῖ τὸ δυτικὸν ὄριον τοῦ ὄροπέδιου τοῦ Ζαγορίου. Ἡ δυτικῆς ἐκθέσεως κλιτύς του εἶναι ἄδενδρος, ἡ ἀνατολικὴ οὖσα δασοβριθῆς περιλαμβάνει τρεῖς κλιματικὰς ζώνας. Τὴν ζώνην τῶν δρυμῶν εἰς τὸ κάτω ἤμισυ αὐτῆς και τὰς ζώνας ἐλάτης και ὄξυᾶς εἰς τὸ ἄνω ἤμισυ παρακειμένας ἀλλήλων. Ὑπεράνω τῶν ζωνῶν τούτων, ἐκτείνεται ἡ ὑπαλικὴ ζώνη ἐπὶ τῶν γυμνῶν ἀκρωρειῶν αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν κοινοτήτων, Μπούλτσι, Ζονδήλας (Δικορύφου) και Καλωτᾶς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ μήκους του αὐτῆν εἰς ὕψος 1000 μ. παρὰ τὴν θέσιν Ἅγιος Ἀθανάσιος τῆς περιφερείας κοινότητος Ἀσπραγγέλων ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ζαγορίου. Εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον του ὁ περιώνυμος αὐτῆν τοῦ Δρίσκου ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον εἰς τὴν χειμαρροκοιλιάδα τοῦ Ἀράχθου.

Μόλιστα βλ. Μελικοκιά.

Μουάγκα (ἡ) τὸ ποῶδες φυτὸν Μολόχα *Malva sylvestris* L. εἰς τὴν ἀλβανικὴν φωνὴν συνηθέστατα ἀκουόμενον κατὰ τὴν Ἑπαρχίαν Κονίτισης.

Μουγγρι (τὸ) και μοῦγγρος (ὁ). Οἱ νεαροὶ και τρυφεροὶ βλαστοὶ τῆς δρυός, τῶν εἰδῶν πλατυφύλλου, γρανίτσας κλπ. οἱ ἐκπτυσσόμενοι τὴν Ἄνοιξιν και με τοὺς ὁποίους διατρέφουν τὰ νεαρὰ οἰκόσιτα και ἡμιοικόσιτα ποιμενικὰ ζῶα μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισιν, ἦτοι τὰ ἀρνάκια και κατσιάκια.

«Μουγγρίζω» σημαίνει ἀρχίζω νὰ διατρέφω με μοῦγγρο τὰ ζῶα. Λέγουν — «ἐμούγγρισα τὰ ἀρνιά ἢ τὰ κατσιάκια». Μετὰ τὸ μούγγρισμα ἀκολουθεῖ ἡ διατροφή με κλαρὶ και ἡ ἐλευθέρη βοσκή. Τὸ μουγγρι λέγεται και μπουμπουκι (βλ. λ.). Φράσις «πᾶμε γιὰ μπουμπουκι» ἦτοι πρὸς συλλογὴν τρυφερῶν βλαστῶν δρυός.

Μούλα (ἡ) μουλάρι. Ὑβρίδιον ἵππου και ὄνου. Εἰς τὴν ὄρεινὴν ζῶην και οἰκονομίαν ὁ ἡμίονος ὑπῆρξεν ἀνεκὰθεν μοναδικὸν και πολύτιμον μέσον συγκοινωνίας και μεταφορᾶς ἀνθρώπων και ἐμπορευμάτων. Πλεονεκτεῖ τῶν ἄλλων ζῶων μεταφορᾶς κατὰ τὴν ἀντοχὴν εἰς φόρτον, τὴν πορείαν ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρους τῶν συνθηκῶν, τὸ λιτοδίαιτον και τὴν νοημοσύνην. Ὁ ὄρεινὸς ἡμίονος ἀποκτᾶ πλησίον τοῦ κατόχου του καταπληκτικὴν νοημοσύνην και εὐφυΐαν. Ἀντιλαμβάνεται τὸν κίνδυνον ποῦ προέρχεται ὄχι μόνον ἀπὸ ἐπικίνδυνα ἄλλα ζῶα, ἀλλὰ και ἀπὸ ἐπικινδύνους ἀνθρώπους, κακοποιούς και ὄργανα ἀσφαλείας και τάξεως τῆς ὑπαίθρου, ἐὰν συμβαίνει ὁ κάτοχός του νὰ ἐνεργεῖ παρανόμους και λαθραίας μεταφορᾶς. Τότε τὸ ζῶον ἐγκαταλείπει αὐτομάτως τὸν δρόμον ποῦ ἀκολουθεῖ, τρέπεται πρὸς δυσβάτους και ἀποκρύφους ἀτραπούς, ἄνευ τῆς συνοδείας τοῦ κατόχου του, τὸν ὅποιον ἀναμένει εἰς κεκαλυμμένα σημεῖα. Κατὰ τὰς μεταφορὰς ξυλείας τῆς ὁποίας τὸ μήκος ἀνέρχεται συνήθως εἰς 4 μ. τὸ φορτωμένον ζῶον κατορθώνει νὰ

έλισσεται διά σκολιῶν ἀτραπῶν ἐντὸς τοῦ δάσους χωρὶς τὸ φορτίον νὰ προσκρούῃ ἐπὶ τῶν ἐκατέρωθεν δένδρων ἢ βράχων ἢ ὅπως λέγουν «περνάει χωρὶς τράκου». Ὑπάρχουν μάλιστα μεταφορεῖς ἔχοντες ζῶα ἐξησκημένα εἰς τὰς τοιαύτας μεταφορὰς οἱ ὅποιοι εἶναι περιζήτητοι ἀπὸ τοὺς δασεπιχειρηματίας πού ἔχουν νὰ πραγματοποιήσουν μεταφορὰς ἀπὸ δασικά τμήματα μακρὰν τῶν ὁδῶν μεταφορᾶς διὰ τροχοφόρων. Ἡ ἀγοραία τιμὴ ἐνὸς καλοῦ ἡμιόνου εἶναι συνήθως διπλασία τῆς τιμῆς ἐνὸς καλῆς ποιότητος ἵππου. Ὁ κάτοχος ἐνὸς καλοῦ ἡμιόνου εἶναι ὑπερήφανος γιὰ τὸ ζῶον του τὸ ὅποιον φροντίζει μὲ ἰδιαιτέραν στοργήν.

«Ὁ Γιάννης ὁ πραγματευτής, ὁ Γιάννης ὁ στρατιώτης
ἀπὸ ψηλὰ κατέβαινε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
σέρνει μουλάρια ἀφόρτωτα, μουλάρια φορτωμένα
κι' ἡ μούλα ἢ χρυσοκάπουλη βαστάει τὸν νεῖον ἀφέντη».

Ἄτομικὰ ὀνόματα ἡμιόνων καὶ ἵππων, συνήθως ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος, φαρῆς, ντορῆς, κανέλλα, γρίθας, μαῦρος κλπ.

Μοῦρτζὰ (ἢ) ὁ δασικὸς θάμνος τῆς ζώνης τῶν αἰθιολῶν πλατυφύλλων Κράταιγος *Crataegus oxyacantha* κ. *C. Monogyna*. Παρὰ τοῖς βλαχοφώνοις μουντσέσι καὶ μουντσές.

Εἰς τὴν πλησιόχωρον περιοχὴν τῆς Μακεδονίας, **μπαγκανιὰ** (ἢ) ἴσως ἐκ τῶν ἀκανθωδῶν βλαστῶν τῆς ὀνομαζομένων μπαγκούνια.

Μοῦρτος. Λιμενίσκος ἐν Θεσπρωτία παρὰ τὴν Ἑγουμενίτσαν ὑπόθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τοῦ β' παγκ. πολέμου ἐγίνετο ἐξαγωγή βαλανιδίου. Τὸν ἀναφέρουν οἱ περιηγηταὶ Σπὸν καὶ Οὐῆλερ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μούρτου ὑπῆρχε ἰκανῆς ἐκτάσεως βαλανιδοδάσος, τμήμα τοῦ καθ' ὅλην τὴν παράλιον Θεσπρωτίαν ἐκτεταμένου δάσους Βαλανιδιᾶς τοῦ ὁποίου σήμερον σώζονται ὑπολείμματα. Τὸ ὄνομα Μούρτος εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ μουσουλμανικοῦ ὀνόματος Μουρτεζᾶς ὁ ὁποῖος ἦτο Τούρκος τσιφλικούχος τοῦ τόπου.

Μπάμια ἢ Γρηᾶ. Ἡ πέδη, τεμάχιον ξύλινον τετραγωνικῆς διατομῆς, στρεπτῶς ἠρμωσμένον πρὸς τὸν κατευθυντήρα τοῦ πλαισίου τὸ ὅποιον φέρει τὰ πρίονια, ἄλλως καταρράκτης, εἰς τὸ Νεροπρίονον.

Ἡ μπάμια χρησιμεύει ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰ νὰ ἐμποδίξῃ ἢ νὰ κατακρατῇ τὸν τροχὸν προωθήσεως, τὸν λεγόμενον ρέθ (βλ. λ.) νὰ ἐκτελέσῃ παλινδρομικὴν κίνησιν, ἢτοι κίνησιν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ προωστικὴ κίνησις τοῦ φορείου, ἐφ' ὅσον δηλ. συνεχίζεται ἡ κοπιτικὴ ἐργασία τοῦ πρίονος καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μετατρέπῃ τὴν κίνησιν εἰς ἀντίστροφον, ὅταν κατὰ τὸν χειρισμὸν τῆς πρίσεως θέλωμεν νὰ παλινδρομήσῃ τὸ κούτσουρον. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διακόπτομεν τὴν ἐπαφήν τῆς μπάμιας μὲ τὸ ρέθ σηκώνοντες τὴν ἄλυσον τὴν περιτυλισσομένην εἰς τὸ ροδάνι.

Μπαρούτι (τὸ) ἢ πυρίτις. Πρὸς κατασκευὴν τῆς, παλαιότερα, εἰς τοὺς μαρουτόμυλους τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως ἐχρησιμοποιοῦντο μαλακοὶ ξυλάνθρακες κατασκευαζόμενοι ἀπὸ ξύλα Ἰτιάς, Πεύκου, Ἐρείκης κλπ. Ἡ πυρίτις αὐτὴ ἀνέδιδε πολὺν καὶ μαῦρον καπνὸν ὁσμὴν δὲ χαρακτηριστικὴν. Ἔτσι ἐλέγετο «βρωμαεὶ μπαρούτι» δηλοῦσα ἐπερχόμενον κίνδυνον. Τὸ κατῆς ποιότητος μπαρούτι ἐλέγετο κοπρομπάρουτο. Μπαρουτόμυλοι ἢ μπαρουτατζήδικα ὑπῆρχον εἰς πολλὰ ὄρεινὰ μέρη, ὅπως εἰς τὰ Ἄγραφα παρὰ τὸ Μαυρίλον.

Μπαρούτι ὀνομάζεται ἐπίσης ὁ σπόρος τοῦ κρομμίου διὰ τὴν λεπτότητά του. Λέγουν «σπέρνω μπαρούτι». Ἐκ τοῦ σπόρου - μπαρούτι λαμβάνεται τὸ κοκκάρι, τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν κρομμύων.

Μπάτσα (ή) πληθ. μπάτσες. Ἡ ἐλατόκλαρα. Κόπτονται ἐλατόκλαρες πρὸς διατροφήν τῶν ποιμενικῶν ζώων, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κλαδομὴν ἢ κλάρον εἰς τὰ κωνοφόρα. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις, λ.χ. πρὸς στρώσιν ἐπὶ τοῦ χωματίνου δαπέδου τῶν σπιτιῶν κατὰ τὸν χειμῶνα, τῶν μαντριῶν, πρὸς χρησιμοποίησίν των ὡς σαρώθρων κλπ.

Μηλὸς (ὀ) καὶ κατὰ συγκ. μπλὸς, ὀ πηλός. Ἀργιλώδη ἐρυθρὰ ἢ λευκὰ ἐδάφη διαποτιζόμενα προσλαμβάνουν λασπώδη ὑφήν. Πολλαχοῦ δημιουργοῦνται οἱ λεγόμενες βούλιες ἤτοι ἐδάφη κινητὰ εὐκόλως ὑποχωροῦντα εἰς τὸ βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ βυθισθῇ ἐντὸς τῆς βούλιας. Ἀπαντᾷ καὶ ὡς πιν. (βλ. πηλός).

Μπλαντίκι τὸ (πρόφ. βλανδίκι). Ἡ πλατύφυλλος δοῦς *Quercus conferta* Kit. Ἐνιαχοῦ ἐν Ἠπειρῷ ὡς ἐν Σιταριᾷ ἢ Μπόσιορη. Γενικῶς ὅμως τὸ δασόδενδρον τοῦτο ὀνομάζεται πλατίτσα ἢ πλατυκλάρι.

Μπόλια (τὰ) ἐν Κουρέντοις τὰ πολυσπόρια, μίγμα διαφόρων ὄσπριων ὅπερ προσκομίζεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν «γὰ διάβασμα» κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Παναγίας τῆς Πόλυσπορίτισσας (25 Νοεμβρίου).

Ἐθιμον καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἑορτάζοντο τὰ πυανέμια εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Θησέως ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ Κρήτης, δι' ἔλλειψιν τροφῆς, ἀνέμιξε καὶ ἔβρασε διάφορα ὄσπρια, τὰ ὁποῖα ἔφαγε μετὰ τῶν συντρόφων Ἡ ἑορτὴ ἤγετο κατὰ τὸν μῆνα Πυανεσιῶνα 14 Ὀκτωβρίου — 12 Νοεμβρίου.

Μπότσι καὶ μπότσι (ἀλβαν.) σημαίνει ἄδειο, κούφιο, κατὰ συνέπειαν ἄχρηστον. Ἔτσι ὀνομάζεται τὸ κατώτερον τμήμα τοῦ ὑλοτομομένου δένδρου, τὸ μετὰ τὸ πρέμνον καὶ τοῦ χρησίμου κορμοτεμαχίου ἢ τὸ μέχρι τῆς στηθιαίας διαμέτρου (εἰς ὕψος 1,3 τοῦ μ. ἀπὸ τὸ ἔδαφος). Τὸ τμήμα τοῦτο λόγω τῆς καμπυλότητός του (καμπούρας) εἶναι τεχνικῶς ἄχρηστον καὶ ἐγκαταλείπεται εἰς τὸ δάσος. Τὸ μπόσι εἶναι τόσον μεγαλύτερον ὅσον περισσότερον ἐπικλινές εἶναι τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποῖου φέεται τὸ ὑλοτομούμενον δένδρον (βλ. ἀποκουρά).

Μπομπολιά (ή) δασοβοτανικὸν εἶδος τῆς ζώνης τῶν δρυμῶν, ἀπαντώμενον καὶ κατὰ τὴν παράλιον ζώνην, *Celtis australis*, Κελτίς. Οἱ καρποὶ τῆς μπομπολιά, ὡς ἐκ τοῦ σφαιρικοῦ των σχήματος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ δένδρου.

Μποσιούλες (οἱ). Κηκίδες μεγάλου μεγέθους ἀναπτυσσόμεναι ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς δρυὸς συνεπεία ἐντομολογικῆς προσβολῆς. Κατ' αὐτὴν τὸ ἔντομον ἐναποθέτει τὰ αὐγά του ἐντὸς τοῦ παρεγγυματικοῦ ἰστοῦ τοῦ φύλλου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σχηματισθῇ ἡ κηκίς. Ὡστε αὕτη εἶναι τὸ κουκκούλι τοῦ ἐντόμου ἐντὸς δὲ ταύτης θὰ ὑποστῇ τὰς μεταμορφώσεις του ἀπὸ λάρβας μέχρι τελείου ἐντόμου ὁπότε διατριπᾷ τὸ κέλυφος τῆς κηκίδος καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

(Λαογρ.) Μαντεία τοῦ φύλου τοῦ κωφορομένου ἐμβρύου. «Ἡ γαστρομέν' τ'ν κόβ. Ἄν ἔχ' μέσα σ' κλήκι (λάρβα) θὰ γεννήσῃ πιδί. Ἄν ἔχ' μίγχα (τέλ. ἔντ.) θὰ γέν' κουρίτσι». Ἡ αὕτη διαπίστωσις ἰσχύει προκειμένου καὶ περὶ τῶν ποιμενικῶν ζώων (Ζαγόρι).

Μπότσικας (ὀ) κ. μποτσίκι (τό). Τὸ βολβῶδες φυτὸν *Urginea* (*Scilla*) *Maritima*, γνωστὸν καὶ ὡς κρομμύδα, ἀγριοκρομμύδα, σκυλοκρομμύδα, κρομμυδάσκελα, ἐν Λευκάδι ἀσκυλοκάρα. Ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν χαμηλὴν Ἠπειρὸν ἤτοι τοὺς Νομούς Ἀρτης, Πρεβέζης καὶ Θεσπρωτίας. Γνωστὸν τὸ ἔθιμον ἀναρτήσεως τῶν βολβῶν τῆς εἰς τὰ ὑπέρθυρα διὰ τὴν ζωογόνησιν τοῦ οἴκου κατὰ τὴν πρωτοχρο-

νιάν, ἔξ οὗ καὶ ἁγιοβασιλίτσα, ἐπωνομάζεται.

Μ π ο ὕ κ α (ἡ) δασοβοτανικὸν εἶδος Ὀξυά. *Fagus sylvatica* L. Τὸ ὄνομα ἐπιχωριάζει εἰς τὰς βλαχοφώνους περιοχὰς τῆς Β. Ἑλλάδος καὶ τῆς Πίνδου. Ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ γερμαν. *buche* καὶ τὸ ἀγγλ. *beech* ἔξ οὗ *buch* κ. *boos* σημαίνοντα βιβλίον, ἐνῶ ἀρχικῶς ἐσημαιοῦν ὄξυά (βλ. ὄξυά).

Μ π ο υ λ ο ὕ κ ι (τὸ) ἄθροισμα, ὁμάς. Ἐπὶ ζώων, τὸ ποιμνιον ἢ τιμήμα τοῦ ποιμνίου. Καὶ ρ. μπουλουκιάζω, σιμίγω, καταρτίζω μπουλούκι, κοπαδιάζω. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συλλαβίζω. «Μπουλουκιάζει τὰ γράμματα» δηλ. συλλαβίζει ἢ διαβάζει συλλαβίζοντας. Λέγει καὶ ὁ Λουκόπουλος: «Ἐκεῖ (στὴν πινακίδα) ἐμεῖς τὰ μπουλουκιάσαμε τὰ γράμματα». (Βουνὰ τοῦ Κατσαντώνη σ. 221).

Μ π ο υ μ π ο ὕ κ ι (τὸ) ὁ διογκωμένος καὶ ἔτοιμος πρὸς ἔκπτυξιν ἀνθοφόρος ἢ φυλλοφόρος ὀφθαλμὸς τῶν φυτῶν. Μπουμπουκιάζει τὸ κλαρί, γεμίζει μπουμπούκια. Ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ φυλλιάζει. ἐκπτύσσει φύλλα. Λέγει τὸ δημ. τραγ.

«Νὰ πρασινίσουν τὰ βουνὰ νὰ μπουμπουκιάσῃ ὁ τόπος».

Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν δὲ αὐτὴν τὸ μπουμπουκιάζω ἔχει κάποια ἀπόχρωσιν χώρου: «Νὰ μπουμπουκιάσῃ τὸ κλαρί, νὰ κλειοῦν τὰ μονοπάτια.»

Μπουμπούκι λέγεται, ὡς εἶδομεν, καὶ ὁ μούγγρος (βλ. λ.) διότι τὸ νεαρὸ βλαστάρι εἶναι ἓνα εἶδος μπουμπούκι μὲ τὸ ἀρχέφυτρον εἰς τὸ ἄκρον ἐμφανὲς καὶ ἐν δράσει.

Μ π ρ ἄ τ ο (τὸ) μεταξὺ τῶν βλαχοφώνων τῆς Ἠπείρου ὀνομάζεται ἡ Ἐλάτη ἀπαντῶσα ἐπὶ τῆς Πίνδου ὑπὸ δύο εἶδη ἢ παραλλαγὰς τὴν *Ahies cephalonica* κ. τὴν *A. Borigii regis*. Συνηθέστερον ἀκούγεται εἰς τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης ὡς καὶ ἐν Βωβούση, Περιβολίω, Ἀβδέλα κ.ἄ.

Μ π ρ ἄ χ ο ς (ὁ) ὀνομάζεται βλαχοφώνως τὸ ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς Πλατάνου φυσιολογικῶς ὑπάρχον χνούδι, τὸ ὁποῖον προστατεύει τὸ φύλλον ἀπὸ τὴν ἔντονον ἐξάτμησιν.

Μ π ρ ἰ ν ο ς (ὁ) τὸ δασοβοτανικὸν εἶδος *Quercus coccifera* L. τὸ κοινῶς γνωστὸν πουργάρι. Ἐπὶ τὴν μορφήν πρίνος ἀπαντᾷ εἰς τοπωνύμια, εἰς σύνθετα καὶ εἰς τὸ δημ. τραγοῦδι (βλ. πρίνος).

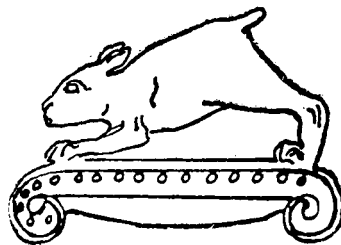
Μ π ρ ο σ τ ἄ ρ η ς (ὁ) ὁ ὀδηγός, ἐκεῖνος ποὺ πηγαίνει μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποὺ ἀκολουθοῦν. Ἐπὶ ποιμνίων τὸ γκεσέμι, τράγος ἐπὶ αἰγοποιμνίου, κροῦς ἐπὶ προβατοποιμνίου. Τυφλωμένος ὁ Κύκλωψ Πολύφημος ἐκφράζει τὴν ἐκπληξίν του διότι τὸ ἀγαπημένο του κριάρι, τὸ γκεσέμι τῶν προβάτων του ἔβγαине ἔσχατον ἀπὸ τὸ μαντρί ἐνῶ ἄλλοτε ἔβγαине πρῶτο καὶ πρῶτο ἐπέστρεφε τὸ βράδν σέροντας πίσω του τὰ πρόβατα. Καὶ ὁ Χριστοθασίλης στὸ διήγημα «Ὁ Γκιόσος μου» βάζει τὸν τσέλιγγα νὰ φωνάζει στὸν πιστικὸ ποὺ ἐπιχειροῦσε νὰ ξεκυπρώσῃ τὸ γκεσέμι τῶν γιδιῶν, λόγῳ γήρατος: «Μὴν τὸ ξεκυπρώνεις τὸ τραγί, ὦρέ. Δὲν κάνει νὰ τὸ ντροπιάσουμε στὰ μάτια τοῦ κοπαδιοῦ του ποὺ τὸ ἔσερνε περὶ φάνα τόσα χρόνια πίσω του...». Ἐπὶ ξύλων (κορμομαχιῶν) μπροστάρι (τὸ) εἶναι τὸ μπροστινὸ κούτσουρο τῆς μεταφερομένης παρτίδος. Ὄταν ἡ μεταφορὰ γίνεται διὰ ποταμοῦ τὰ μπροστινὰ κούτσουρα σχηματίζουν σχεδιάν καλουμένην μπροστινέλλαν (βλ. λ.) ἢ ὑποία προηγείται τῆς κορμοπομπῆς. Τὴν πομπὴν κλείει ἄλλη σχεδιά κορμῶν καλουμένην πινέλλα (βλ. λ.). Τῶν σχεδιῶν ἐπιβαίνουν δασεργάται μεταφορεῖς οἱ ὁποῖοι τὰς κατευθύνουν διὰ τοῦ ρεύματος καὶ οἱ ὁποῖοι ἐφωδιασμένοι μὲ καμάκια παρακολουθοῦν τὴν πορείαν τῶν ξύλων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κορμοπομπῆς. (Βλ. Μεταφοραὶ δασικαί).

Μπροστινέλλα (ή). Σχεδία συναρμολογούμενη από ἀριθμόν τινά κορμών ἢ κορμοτεμαχίων (κουτσούρων) ἢ πελεκητῶν ξύλων, ὡς στύλων, δοκῶν κ.ἄ., ἡ ὁποία σχεδία κατὰ τὰς μεταφορὰς ξυλείας διὰ ποταμῶν, προηγείται τῆς κορμοπομπῆς κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῆς πρὸς τὸ σημεῖον ἐκβολῆς καὶ συγκεντρώσεως. Τῆς σχεδίας ἐπιβαίνουν δασεργάται μεταφορεῖς οἱ ὁποῖοι, ἐφωδιασμένοι μὲ καμάκια ἐπιβλέπουν τὸν πλοῦν τῶν ξύλων ὥστε ταῦτα νὰ προχωροῦν κανονικῶς, νὰ μὴ σκαλώνουν εἰς τὰς ὄχθας, νὰ μὴ προσαράζον εἰς τὰ ἀβαθῆ, νὰ μὴ συμπλέκονται μεταξὺ των καὶ δημιουργοῦν φράγμα, ἐμποδίζον τὴν πορείαν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Τὰ κατευθύνουν δὲ πρὸς τὸ μέσον τοῦ ρεύματος, φροντίζοντες νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν ποσότητα τοῦ ὕδατος ὥστε ταῦτα νὰ μὴ βουλιάζον καὶ μὴ παραμένουν εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Τὴν πομπὴν τῶν ξύλων κλείει ἄλλη σχεδία ὡς ἡ μπροστινέλλα, καλουμένη πισινέλλα, τῆς ὁποίας ἐπιβαίνουν ἄλλοι δασεργάται οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζουν τὰ πλέοντα κορμοτεμάχια νὰ παραμείνουν ὀπίσω καὶ ἐν γένει βοηθοῦν τὸ πρῶτον συνεργεῖον εἰς τὸ ἔργον του.

Μπροστινέλλα ἐπίσης λέγεται ἐν Ἡπειρῶ, τὸ ἐμπρόσθιον τεμάχιον τοῦ ἐσωβράκου:

Τοῦ 'λειπε ἡ μπροστινέλλα
ἢ βρακοθηλειὰ κι' ἡ σέλλα.

Σέλλα ὁ καβάλλος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Π. ΠΑΥΛΙΔΟΥ

Δημοδιδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ*

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΔΙ

(ΞΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΜΑΓΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ)

ΜΕΡΟΣ Γ'

Πρόβατα και γίδα, γάλα και τυρί, άλογα και βόδια

188) Τὸ ὀνομάτισμα τοῦ Σατανᾶ.

Ὅταν μαρκαλιοῦνται τὰ πρόβατα ἢ τὰ γίδια, δὲν κάνει νὰ ὀνοματίξῃς τὸν σιαϊτάνη (τὸν διάβολο) διότι θὰ γεννηθοῦν τὰ πρόβατα παρασούσουμα (ἀνάπηρα ἢ κακοσχηματισμένα).

Σέλλιανη, Τσουρίλλα, Βρουσοπούλα, Λαμπανίτσα, Πετροβίτσα, πιστεύουν ὅτι στὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ ἀρνὶ θαρθῆ ἀντίστροφα (θ α ρ θ ἦ τ' ἀ ν ά π ο τ α).

189) Τὸ στειροχόρτι.

Ὅταν μιὰ προβατίνα ἢ μιὰ γίδα βρῆ στὸ βουνὸ στειροχόρτι καὶ φάῃ, τότε φτειάνει στειροβότανο. Ἡ προβατίνα αὐτὴ μένει στεῖρα πάνω ἀπὸ τρία χρόνια καὶ δὲν δέχεται τὸ ἀρσενικὸ νὰ τὴν μαρκαλήσῃ.

Περὶ στειροβότανου ἔχομεν ἀναφέρει στὸ κεφάλαιον περὶ συλλήψεως, τοκετοῦ κτλ.

190) Τὸ ποδαρικὸ τ' Ἀηθασιλιού.

Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ὅποιος ἔχει σφαχτὰ (γιδοπρόβατα) εἴτε μικρὸ εἴτε μεγάλο κοπάδι, φτειάνει μιὰ κοφτόπητα. Κοφτόπητα βέβαια γίνεται καὶ γιὰ τὰ χωράφια.

Ἡ σημασία τοῦ κοφτοῦ εἶναι ὅτι τὸ σιτάρι συμβολίζει τὴν εὐτυχία, τὴν προκοπὴ καὶ τὸν πολλαπλασιασμό.

Ἐπίσης φτειάχνει καὶ εἰδικές βασιλοκούλουργες, πὺν δὲν ἔχει σημασία ἢ ποιότης τῶν ὑλικῶν εἴτε ἡ ποσότης ἀλλὰ ἡ ἰχνογράφησις. Ἐπὶ τῆς κουλούρας ἢ γυναικία πὺν τίς φτιάχνει, εἴτε μὲ κονταρίτσα (κονταρίτσα εἶναι ἡ βελόνη τοῦ πλεξιματος), εἴτε μὲ ξύλο, σχεδιάζει, τὸ μαντοῖ, γίδια, πρόβατα, ἀκόμη καὶ τὴν ἀλαταριά. Ἐπὶ πλέον ζωγραφίζουν βαλάνια, εἴτε τὸ εὐκολώτερο πατοῦν βαλάνι στὴ ζύμη καὶ σχηματίζονται ἔτσι τὰ ἀρνητικὰ ἀποτυπώματα.

Ἄλαταριά εἶναι ἡ θέσις ὅπου ἀλατίζεται τὸ κοπάδι. Εἶναι ἐπίπεδο μέρος καὶ ἔχει στὴν μέση πεντέξη ἢ καὶ περισσότερες πλάκες πάνω στὶς ὁποῖες ἀπλώνονται χονδρὰ σπειριὰ ἀλάτι γιὰ νὰ τρῶνε τὰ ζῶα, τὰ ὑποία ἰδίως τὰ γίδια, κάνουν σὰν τρελλὰ ὅταν τ' ἀφήνῃς νὰ τρέξουν στὴν ἀλαταριά.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 469.

Και επανερχόμεθα στην κοφτότητα και τὰ κουλούρια. Αὐτὰ τὰ παίρνει ἕνα θηλυκὸ τοῦ σπιτιοῦ, συνήθως ἡ γυναῖκα ἢ ἡ κοπέλλα τοῦ σπιτιοῦ ὅταν εἶναι καθαρὴ, δηλαδή δὲν ἔχει περίοδο. Ἄμα δὲν εἶναι καθαρὴ, ὅποιαδήποτε καθαρὴ γυναῖκα, συγγενῆς τοῦ νοικοκύρη, εἴτε ἡ γυναῖκα τοῦ τζομπάνου, ἅμα ὁ τζομπάνος εἶναι μισθωτὸς καὶ ἔχει σιμὰ τὴν γυναῖκα του.

Αὐτὴ θεκινάει νύχτα, πρὶν ἀκόμη ὁ τζομπάνος ἀνοίξη τὴν πορτὰ τοῦ μαντριοῦ, τὴν ἀνοίγει μόνη της, ἔχοντας στὴν ἀγκαλιά της τοῦφες ἀπὸ πουρνάρια πού τις ἔκοψε μόνη της μὲ τὰ χέρια της, στὸ δρόμο πού ἔρχονταν. Προχωρεῖ κατ' εὐθείαν στὴν γωνιά τῆς καλύβας, πρὸς τὴν φωτιά (καὶ τὴν Πρωτοχρονιά ὀπωσδήποτε θὰ εἶναι ἀναμμένη φωτιά), ἀκουμπάει τις τοῦφες καὶ φυσάει νὰ ἀνάψουν καὶ νὰ κάνουν πρᾶτς - πρᾶτς. Μετὰ εὐχεται χρόνια πολλὰ τοῦ τζομπάνου καὶ λέει: «Ὅσα πρᾶτς - πρᾶτς, τόσα ἀρνιὰ καὶ κατσίκια».

Ἔπειτα βγαίνει στὸ μαντρί καὶ περνάει στὸ κέρατο τοῦ κριαριοῦ ἢ τοῦ τράγου πού εἶναι τὸ πρῶτο γεσέμι καὶ ἔχει τὸ καλύτερο κουδοῦνι, τὴν βασιλοκούλουρα. Τὸ ζῶο κουνάει τὸ κέρατο καὶ τὸ κουλούρι πέφτει. Τὸ ξαναβάζουν δευτέρη καὶ τρίτη φορά, γιὰ νὰ τὸ γκρεμίση τὸ κριάρι (ἢ τραγί) τρεῖς φορές. Κάθε φορά πού πέφτει ἡ βασιλοκούλουρα κυττάζουν ἂν θὰ πέση ὀρθὰ ἢ ἀνάποδα. Ὅρθὰ εἶναι μὲ τὰ σκέδια ἀπὸ πάνω, ἀνάποδα μὲ τὰ σκέδια ἀποκάτω. Ὅταν πέση δυὸ φορές ὀρθὰ τὸ κοπάδι τοῦτη τὴν χρονιά θὰ προκόψη. Ἄν πέση καὶ τις τρεῖς φορές ὀρθὰ, τότε εἶναι πού θὰ παραπροκόψη.

Ἀντιθέτως ἂν πέση δυὸ φορές ἀνάποδα, ἡ χρονιά δὲν θὰ πάη καλὴ καὶ τρεῖς φορές, τότε θὰ εἶναι καταστροφικὴ.

Αὐτὴ ἡ πρόληψις καὶ τὸ μαντολόγημα, ἴσχνε στὰ χωριά πού φοροῦσαν τσιὰμικα, δηλαδή ρουτιὰ οἱ γυναῖκες. Ἄπὸ τὴν Ἑλεζνα καὶ μέχρι Σεριζιανῶν (ὅπως καὶ σὲ ἄλλα χωριά τῆς Λάγκας Σουλίου, μὴ ὑπαγόμενα ἐθιμοτυπικῶς στὴν παραμυθιά) ἔχουν ἄλλην ἐθιμοτυπίαν διὰ τὸ Ἀγιοβασιλιάτικο ποδαρικό.

Ἐκεῖ, κρατοῦν τὰ ζῶα κλεισμένα μέχρι τὴν ὥρα πού θὰ τὰ ἐπισκεφθῆ μιά κοπέλλα ἢ ὁποῖα νὰ εἶναι καλότυχη, δηλαδή νὰ ζῆ καὶ ὁ πατέρας της καὶ ἡ μητέρα της, νὰ εἶναι προκοπιάρια, νὰ μὴν εἶναι κουτσή - στραβὴ ἢ κατὰ κάποιον τρόπον ἀνάπηρη σωματικῶς ἢ διανοητικῶς (τρελλὴ — χαζή). Αὐτὴ περνάει στὸ κέρατο κάθε βοῖδιοῦ, κριαριοῦ πού ἔχει κουδοῦνι, τράγου μὲ κουδοῦνι τὸ κουλούρι καὶ εὐχέται: «Νὰ προκόψουν καὶ τ' ἀρνιὰ θηλυκά».

Ἄν τὸ κοπάδι εἶναι κάπως μεγάλο καὶ ὁ νοικοκύρης εἶναι ἤδη μικροτσέλιγκας, τότε ἡ εὐχὴ εἶναι: «Νὰ προκόψουν, νὰ χιλιάσουν καὶ τ' ἀρνιὰ θηλυκά».

Ἀπαραίτητος ἐπίσης ὄρος εἶναι νὰ εἶναι ἡ κοπέλλα καθαρὴ, δηλαδή νὰ μὴν τῆς ἔχει ἐρθῆ ἡ περίοδος, τὰ ροῦχα ὅπως λένε ἀπὸ τὴν Βαλανιδιά καὶ πρὸς τὴν Λάγκα, τὰ συνήθεια, ὅπως λένε ἀπὸ τὴν Βαλανιδιά μέχρι τὴν Σκάλα Φιλιατῶν. Ἄπὸ τὴν ἡλικία πού ἀρχίζει τὴν περίοδο, ἡ κοπέλλα θεωρεῖται ἀκατάλληλη γιὰ ποδαρικό.

Τὴν κοπέλλα φιλεύουν πίττα, ψωμί, γάλα ἢ τυρὶ (συνήθως τὸ τυρὶ ἐκείνης τῆς μέρας), τὰ ὁποῖα πιγαίνει στὸ σπίτι της, τρώγοντας κάτι τι ἐπὶ τόπου. Τὴν κουλούρα πού ἔχει μπῆ στὸ κέρατο τρώγει ὁ τζομπάνος.

Ἐφόσον τὸ γάλα ἢ τὸ τυρὶ ἐκείνης τῆς μέρας δὲν δοθῆ ὅλο στὴν κοπέλλα, τότε τὸ ὑπόλοιπο δίνεται στοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ προκόψη τὸ βιὸ (τὰ ζῶα).

Ἐἰς τὴν περιοχὴν Ντουσκάρας, τὸ κουλούρι πού βάζουν στὸ κέρατο τοῦ γεσεμιοῦ γιὰ νὰ δοῦνε ἀπὸ τὸ πέσιμό του ἂν θὰ πάη καλὰ ἡ χρονιά, τὸ κόβει

ὁ τζομπάνος καὶ τρώγει ἓνα κομμάτι, ἄλλο τρώγει ἡ κοπέλλα καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ μικρὰ κομματάκια ὄλοι οἱ σπιτικοί, γιὰ νὰ πάη καλά τὸ διό.

191) Τὸ ἀγίασμα τῶν Θεοφανείων.

Τὸ ἀγίασμα τῶν Θεοφανείων, τρίτην κατὰ σειρὰν χρησιμοποίησιν εἶχε τὸ ράντισμα τῶν ζώων γιὰ νὰ προκόψουν. (Πρῶτα ράντιζαν τὸ σπίτι, δεύτερα τὸν σπόρο τοῦ καλαμποκιοῦ).

Ἐπίσης μὲ τὸ ράντισμα τὰ προφύλαγαν ἀπὸ κάθε ἐπιζωοτία. Στὰ ἑλληνόφωνα μόνον τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων χρησιμοποιοῦσαν τὸ ἀγίασμα ὑπὲρ προκοπῆς καὶ ὑγείας τῶν κτηνῶν, ἐνῶ στὰ ἄλβανόφωνα, ὁποιαδήποτε μέρα, πρὸ πάσης ἄλλης θεραπείας τὰ ραντίζουν μὲ τὸ ἀγίασμα πὺ κρᾶτησαν.

192) Τὰ κουλούρια τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Στὰ Σκαλαπανίσια χωριά, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ φτειάχνουν κουλοῦρες γιὰ τὰ βῶδια. Ψηλὰ σ' αὐτὲς σχεδιάζουν βῶδια, τὸν ζυγὸ, ἀλέτρια εἰ δυνατόν μὲ τὸν ζευγίτη καὶ τὰ βάζουν στὸ κέρατο τῶν ἀροτριόντων (τῶν χωραφιάρικων) βωδιῶν ἢ ἀγελάδων, μὲ τὴν διαδικασία πὺ γίνεται γιὰ τὰ γιδοπρόβατα. Τὸ κουλούρι τελικὰ κόβει ὁ ζευγίτης καὶ τρώγει τὸ πρῶτο κομμάτι, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἀπὸ λίγο μοιράζονται σ' ὅλη του τὴν οἰκογένεια.

193) Τὰ κουλούρια τ' Ἀη - Λουκᾶ.

Τὰ χωριά πὺ βρίσκονται στὴν δεξιὰ ὄχθη τοῦ Κωκυτοῦ καθὼς καὶ τὰ χωριά τοῦ Φαναρίου, ἀντὶ γιὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τὰ κουλούρια γιὰ τὰ βῶδια, ἓνα γιὰ κάθε χωραφιάρικο ζῶο, τὰ φτειάχνουν τοῦ Λουκᾶ (18 Ὀκτωβρίου) καὶ τὰ περνοῦν στὸ κέρατο γιὰ νὰ προκόβῃ τὸ ζευγάρι. Ἐπειτα τὰ πηγαίνουν στὸ σπίτι καὶ τὰ κρεμνοῦν ὀλόκληρο χρόνο, ὥσπου νὰ γίνουν καινούργια.

194) Τὸ μάτιασμα.

Γιὰ νὰ μὴν ματιάζονται τὰ ἀρνιά, κατσίκια κτλ. τοὺς βάζομε φυλαχτά, ἀπὸ χάντρες, εἶτε κολλιὲ ἀπὸ δεκάρες, νύχι χαμόραγκα, θαλασσινὰ κοχύλια, σχεδὸν ὅπως καὶ στὰ παιδιὰ.

195) Φυλαχτὸ κοπαδιοῦ.

Γιὰ τὸ κακὸ τὸ μάτι καὶ γενικὰ κάθε κακὸ, προφυλάγουν τὸ κοπάδι ὡς σύνολον μὲ φυλαχτὸ πὺ τὸ βάζουν στὸ γκεσέμι, εἶτε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ γκεσέμια καὶ τὸ ὁποῖον γίνεται ὡς ἑξῆς:

Παίρνουν ἄρτο (ἀντίδωρο) ἀπὸ τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ, θυμίαμα ἀπὸ Ἐξαίρετω, χῶμα ἀπὸ Ἄγιο ἢ ἐκκλησία καὶ τὰ κάνουν φυλαχτό. Μετὰ τὸ φυλαχτὸ τὸ βάζουν σὲ κουδοῦνι τὸ ὁποῖο κλείνουν χτυπώντας τὰ χεῖλη του νὰ κλείσουν. Τὰ χεῖλη τοῦ κουδοῦνι βέβαια.

Τὸ κουδοῦνι αὐτὸ κρεμασμένο σὲ κριαρι ἢ τράγο, φυλάει ὄλο τὸ κοπάδι.

196) Τὰ κουδοῦνια τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ὅταν θέλουν νὰ ἀρματώσουν ἓνα ζῶο μὲ κουδοῦνι, εἶτε μικρὸ εἶτε μεγάλο (βῶδι - ἄλογο) τοῦ φοροῦν κουδοῦνι στίς 25 Μαρτίου γιὰ πρώτη φορὰ. Τὸ κουδοῦνι τὸ εὐλογεῖ αὐτὴν τὴν μέρα ὁ παπᾶς.

197) Τὸ κούφαμα τοῦ κοπαδιοῦ.

Τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ ἀφαιροῦν ὄλα τὰ κουδοῦνια ἀπὸ τὸ κοπάδι. Τὸ Πάσχα τὰ δίνουν στὸν παπᾶ νὰ τὰ εὐλογήσῃ καὶ τὰ ξαναφορᾶν στὰ ζῶα.

198) Ἡ ἐπιζωοτία.

Ἄμα πέφτει ἀρρώστεια στὰ ζῶα, τότε φωνάζουν τὸν παπᾶ νὰ τὰ εὐλογή-

ση στο μαντρί. Μόνο τὰ ἀλθανόφωνα χωριά ραντίζουν και με ἀγίασμα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔχουν φυλαγμένο στοὺ σπῖτι τους, εἰς κάθε περίπτωση ἐπιζωοτίας.

Καὶ οἱ τουρκαλθανοὶ τῆς περιοχῆς (ὅπως και ὅλοι οἱ ἀρβανίτες) εἰς περίπτωση ἐπιζωοτίας καλοῦσαν Ἑλληνα (γκρέκο) παπᾶ, γιατί μόνο αὐτουνοῦ ἡ εὐχή πιάνει και ὄχι τοῦ χότζια τους.

199) Ἀλοιφή γιὰ μασταρᾶ.

Ὄταν τὰ ζῶα τὰ χτυπαίε μασταρᾶς (μαστῆτις) τότε καίεε μαροῦτι και τράγιο μαλλί και καπνίζουε τὸ πονεμένο μαστάρι. Ἐπειτα τὸν σκροῦμπο, τὸ ὑπόλειμμα τοῦ καμμένου μαλλιού, τὸν κάνουν ἀλοιφή και τὸ ἀλείφουε. Μετὰ με ἓνα κόκκινο σκοινὶ σταυρώνουε τρεῖς φορὲς τὸ πονεμένο μέρος και μετὰ δένουε τὴν κόκκινη κλωστή στ' αὐτὴ γιὰ νὰ φύγη τ' ἀερισκό.

200) Ἀλλη ἀλοιφή γιὰ μασταρᾶ.

Στὰ χωριά τῆς περιοχῆς Κωκντοῦ, γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ μασταρᾶ (μαστίτιδος) καίεε μπότσκα (ἀγριοκρέμμυδο) και τὴν ἔβαζουε και βάζουε ἀκόμη στοὺ μαστάρι. Ἄδικα τῶν ἀδικῶν μου εἶπαν ὅσοι τὸ χρησιμοποίησαν, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ τὸ ξαναχρησιμοποιοῦν σὲ νέα περίπτωση.

201) Τὸ κομπόδεμα τοῦ λύκου.

Ὄπως κομποδένουε τὸν παπᾶ, ἔτσι κομποδένουε και τὸν λύκο γιὰ νὰ μὴν πέφτη στοὺ κοπάδι. Τὸ κομπόδεμα γίνεται με φλούδα ἀγριοσυκιάς τὴν ὁποία μετὰ κομμοῦν στὴν γρεντὰ (δοκάρι τοῦ σπιτιού). Ἐκεῖ τὸ ξόρκι μένει ἓνα χρόνο και ξανά τὸν κομποδένουε.

202) Τὰ κέρατα τῆς γίδας.

Ἡ γίδα ἔχει κέρατα, ἐπειδὴ τὴν ἔφκιασε ὁ σιαϊτάνης (σατανᾶς) και τὴν ἔφκιασε σὰν τὴν ἀφεντιά του.

203) Τὸ βούλωμα τῶν γιδιῶν στὰ γόνατα.

Ὄταν ἔφκιασε ὁ σατανᾶς τὰ γίδια, ὁ Χριστὸς τοῦ πρότεινε νὰ ἀρμεξουε ὁ ἓνας τὸ κοπάδι τοῦ ἄλλου. Καὶ ὅπως τὰ ἀρμεγε ὁ Χριστὸς, τὰ βούλωε με καυτὴ σφραγίδα στὰ γόνατα και τὰ ἔκανε δικὰ του. Ἀπὸ τότε ἔμειναν ἡμερα.

204) Τὰ ἀγριόγίδα και τὰ ζαρκάδια.

Ὄταν ὁ σατανᾶς εἶδε πὼς ὁ Χριστὸς σφραγίζει τὰ γίδια και θὰ τὰ κἀνη δικὰ του, τότε τὰ χούγιαξε (τοὺς φώναξε δυνατὰ) και τὰ πρόντηξε. Ὅσα ἔφυγαν ἔγιναν ἀγριόγίδα και ζαρκάδια. Αὐτὰ εἶναι κοπάδι τοῦ Σιαϊτάνη και δὲν ἔχουε τὴ βούλα τοῦ Χριστοῦ στοὺ γόνατο.

205) Ὁ λύκος.

Ὁ λύκος εἶναι ἓνα ζούδιο ποὺ ἔκαμε ὁ σατανᾶς γιὰ νὰ φάη τὸ κοπάδι τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ναὶ μεν ὁ σατανᾶς τὸν ἔφκιασε, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν σηκώση, νὰ τὸν κἀμη νὰ ζωντανέψη. Τότε ὁ Χριστὸς φώναξε: «Σῆκου λύκε νὰ φᾶς τὸν ἀφέντη σου». Σηκώθηκε ὁ λύκος και δάγκασε τὸν σατανᾶ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε εἶναι κουτσός. Σώθηκε ὁ σατανᾶς γιατί τρύπωσε στὴν γῆς.

Ὁ λύκος, ἐπειδὴ φκιάστηκε ἀπὸ τὸν σατανᾶ, δὲν λυγᾶει οὔτε τὸν σβέροκο, οὔτε τὸ μπροστινὸ του πόδι.

206) Ὁ σκύλος.

Ὁ Χριστὸς ἔφκιασε τὸν σκύλο γιὰ νὰ κυνηγᾶ τὸν λύκο, ράχη σὲ ράχη.

207) Ὁ Ἀη - Μηναῆς.

Ὁ Ἄη - Μηνᾶς φυλάει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸν λύκο καὶ τὸν τσάκαλο, καθὼς καὶ τὰ γίδια. Ὅποιος ἔχει σφαχτὰ, φυλάει τὴν γιορτὴ του καὶ κείνη τὴν μέρα στὸ σπίτι τοῦ τζομπάνου, τοῦ τσέλιγκα καὶ γενικά ὅποιος ἔχει ζῶα, δὲν ἀνοίγουν ψαλίδι οὔτε πιάνουν μαχαίρι στὰ χέρια τους, γιὰ νὰ μὴν τοὺς τὰ φάη ὁ λύκος κι' ὁ τσιάκαλος.

208) Ὁ Ἅγιος Μάμας.

Ὁ Ἅγιος Μάμας εἶναι προστάτης τῶν κοπαδιῶν. Οἱ βλάχοι, ἀλλὰ καὶ ὄσοι ἔχουν κύριο ἐπάγγελμα τὴν κτηνοτροφία κρατοῦν ἀργία στὴν γιορτὴ του καὶ σέβονται τὴν μνήμη του.

209) Τὰ ἀπόδαυλα.

Ἀπὸ Γκρίκας μέχρι Ξηρολόφου, δὲν μαζεῖουν ἀπόδαυλα οἱ γυναῖκες στὸ ζαλίκι τους, γιὰ νὰ μὴν τοὺς τρώη ὁ λύκος τὰ ζῶα.

210) Ὁ σπλῶνος.

Δὲν πρέπει νὰ χτυπήσης τὸ ζῶο μὲ σπλῶνο, διότι θὰ πιάση σκουλήκια.

211) Οἱ γκούβροι.

Πρέπει νὰ μὴν ἀφήσης τὰ ζῶα σου νὰ τὰ χτυπάη τὸ χαλάζι, διότι πιάνει γκούβρους. Περιεργὸ διότι ἀπὸ τοὺς γκούβρους βγαίνουν τὰ ἔντομα ποὺ λέγονται ρογκαῖνες.

212) Τὸ λυκοφάγωμα.

Δὲν κάνει νὰ πάρης τὸ μαλλὶ ἀπὸ λυκοφάγωμα (οὔτε ἀπὸ ζῶο φαγωμένο ἀπὸ τσιάκαλο), οὔτε τὸ κρέας του κάνει νὰ φαγωθῆ.

Ἄμα φαγωθῆ, παθαίνει ὁ λαιμός μας, ὅπως ὁ λύκος τ' ἀρπάζει ἀπὸ τὸ λαιμό. Ἐπίσης γιὰ τὸ μαλλί, διότι ξαναπαίει ὁ λύκος στὸ κοπάδι.

213) Ἡ νοθεΐα.

Δὲν κάνει νὰ νοθεύης τὸ γάλα, οὔτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ προϊόντα σου, διότι παθαίνει τὸ θιό, παθαίνουν τὰ ζῶα δηλαδὴ ἀρρώστειες ἢ ἄλλο τι κακό.

214) Τὸ φιδιασμένο ζῶο.

Τὸ ζῶο ποὺ τὸ δάγκασε φίδι, τὸ πλένουν μὲ ἀφροὶ γάλακτος μετὰ τὸ τζινᾶνε μὲ ἀγκάθι γιὰ νὰ βγῆ τὸ δηλητήριο.

215) Πότε τὰ τρώγει τὸ φίδι.

Δὲν πρέπει ὅποιος ἔχει σφαχτὰ (γιδοπρόβατα) νὰ ἀρταίνεται τὴν Τετάρτη ἢ τὴν Παρασκευή, γιὰ τὸ δαγκάνει τὸ φίδι τὰ γίδια. Οὔτε καὶ τὴν σαρακοστὴ γενικά.

Ἐνὸς κτηνοτρόφου ἀπὸ τὸ Ραδσβύζι, ποὺ ρουφοῦσε ἀφροὶ ἀπὸ τὴν καρδάρα, μετὰ τὸ ἄρμεγμα, τοῦ ἔφαγε τὸ φίδι 11 γίδες, μιὰ κάθε φορὰ ποὺ ἀρταίνονταν. Τὸ πρῶτὸ χαλοῦσε τὴν νηστεία καὶ ἀπὸ τὸ μεσημέρι ὡς τὸ βράδυ τῆς ἴδιας μέρας τὸ φίδι θὰ τοῦκανε τὴν ζημιὰ. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ σὲ ἄλλους στὴν Βαρμπόμπα (Φτέρη), στοὺς βόσκοντας στὸ λειβάδι Βασιάνι καὶ ἀλλαχοῦ.

216) Τὸ κόψιμο τοῦ γάλακτος.

Ὄταν τὸ γάλα κόβεται καὶ δὲν γίνεται τυρὶ, εἴτε γιαούρτι, ξορκίζεται μὲ δύο τρόπους. Πρῶτος νὰ πάρης κερὶ Μεγαλοπεφτίσιο, νὰ τὸ ἀνάψης καὶ νὰ στάξῃς λίγο μέσα. Καὶ ὁ δεύτερος νὰ βάλῃς ἓνα ἀρσενικὸ κουτάβι νὰ χλαπακίσῃ (νὰ φάη χλάπ χλάπ) τρεῖς φορές στὴν σειρὰ. Γιὰ νὰ στρέξῃ καλύτερα, πρέπει τὸ κουτάβι νὰ χλαπακίσῃ Παρασκευὴ - Σάββατο - Κυριακῆ, γιὰ νὰ κόψῃ τὸ κακὸ

τὸ μάτι, εἴτε τὰ μάγια, τὸ Σαββατοκύριακο. Ἡ πρόληψις αὐτὴ ἐπικρατεῖ εἰσέτι στὴν Ντουσκάρα, ἐνῶ στὰ ἄλλα χωριά ὅσοι τὸ κάνουν, τὸ κρύβουν γιὰ νὰ μὴ συχαίνεται ὁ κόσμος.

217) Τὸ γάλα τῆς Ἁγία - Τριάδας.

Τὸ γάλα τῆς μέρας τῆς Ἁγιατριᾶδας, δὲν πρέπει νὰ πηγαίνει στὸ σπίτι, ἀλλὰ νὰ δίνεται στοὺς φτωχοὺς, γιὰ νὰ προκόψουν τὰ σφαχτά.

Συνήθεια πὺν ἔχει ἀτονήσει καὶ σπανίως νὰ βρεθῆ κανεὶς, νὰ τὸ κάμη.

218) Τὰ πηδούλια.

Τὰ πηδούλια (οἱ κάμπιες τῆς μύγας τοῦ τυριοῦ) καταπολεμοῦνται μὲ τὸ πηδουλόξυλο. Ἐνὰ δηλαδή, μέσα στὸν τενεκὲ τοῦ τυριοῦ, εἴτε στὸ ἀσπί βάλῃς πηδουλόξυλο, τότε δὲν πιάνει σκουλήγια.

219) Ὁ κοῦρος.

Δὲν κάνει νὰ ἀρχίσης τὸν κοῦρο τῶν προβάτων ἢ τῶν γιδιῶν στὴ γιόμισι τοῦ φεγγαριοῦ, γιὰ τὸ μαλλὶ ἢ τὸ σκουτὶ δὲν φτουράει (δὲν ἀντέχει) καὶ τὸ τρώει ὁ κόφος (σκῶρος).

220) Αἴσιες καὶ ἀποφράδες μέρες γιὰ τὸν κοῦρο.

Ἡ Τρίτη, ἢ Πέμπτη καὶ τὸ Σάββατο εἶναι γρουσουζικες μέρες γιὰ τὸ κούρεμα καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσης ἀπὸ αὐτές. Ἐνὰ τυχὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεχιστῆ τὸ κούρεμα καὶ σὲ τέτοιες μέρες, τότε ἢ κακὴ τους ἐπίδρασις ξορκίζεται, ἂν τὸ ψαλίδι τὸ ἔχῃς ἀνοίξει ἀπὸ τὴν προηγούμενη μέρα, πὺν δὲν εἶναι ἀποφράδα.

221) Ἐξαίρεσις Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς τῆς ἐβδομάδος τῶν ἀπόκρεω.

Τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Παρασκευὴ τῆς Κρεατινῆς, ὅσον καὶ τῆς Τυρινῆς, ἐπιτρέπεται νὰ τρῶς χωρὶς νὰ κινδυνεύης νὰ σοῦ δαγκάση τὰ ζῶα τὸ φίδι.

222) Τὸ κόπρισμα τοῦ σφαγίου.

Ἐνὰν τὸ σφάγιο, μόλις τὸ σηκώσης νὰ τὸ πᾶς γιὰ πούλημα, κοπρίση ἀμέσως ἢ μόλις ἀρχίση τὸ δρόμο, τότε θὰ πούληθῆ ἀμέσως.

223) Τὸ κόπρισμα τοῦ φορτηγοῦ ζῶου.

Ἐνὰ ζῶο μόλις φορτωθῆ μὲ πρᾶγμα γιὰ πούλημα στὸ παζάρι κοπρίση ἀμέσως, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ φόρτωμα θὰ πούληθῆ γρήγορα.

Ἐνὰ εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ζῶο γιὰ πούλημα, τότε θὰ πούληθῆ ἀμέσως.

Ἐνὰ τὸ φορτώσης γιὰ νὰ πᾶς στὸν μῦλο καὶ κοπρίση ἀμέσως ἢ στὸ δρόμο, τότε θὰ βρῆς γρήγορα σειρά.

224) Τὸ δάγκαμα τῆς γλώσσας.

Ἐνὰ σφάξης ἕνα ζῶο καὶ βρεθῆ μὲ τὴν γλώσσα δαγκαμένη ἀνάμεσα στὰ ἄγόνια του, τοῦτο σημαίνει ὅτι γρήγορα θὰ σφαχθῆ καὶ ἄλλο ἀπὸ τὸ κοπάδι.

Ἡ πρόληψις αὐτὴ ἰσχύει ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Παραμυθιάς, ἐκατέρωθεν τοῦ Κωκυτοῦ, μέχρι Τσουνκίδας.

225) Τὸ κῦτταγμα τοῦ πλάτη.

Στὴν περιοχὴ, ὅπου κάποτε ἢ Δωδώνη καὶ τὸ μαντεῖο τῆς ἦταν θρησκευτικὸ κέντρο καὶ τοῦ ὁποίου οἱ Θεσπρωτοὶ ἦταν οἱ προστάτες καὶ κυρίαρχοι, ἢ μαντεία, ὅπως ἀπὸ τὴν ἐν γένει περιγραφὴν τῶν προλήψεων καὶ ξορκιῶν πὺν κάμνομεν φαίνεται, ἢ ἐπιθυμία τῆς προγνώσεως τοῦ μέλλοντος εἶναι ζωηρὰ καὶ ἐξασκεῖ-

ται με χίλιους τρόπους. Δεν μπορούσε να ξεχαστή ή οστεομαντεία. Έτσι κυτάνε την πλάτη των μικρών ζώων, προβάτων, αμνών, εριφίων και γιδιών.

Ο πλάτης κατ' άρχην δείχνει για εκεί που άλατίζεται. Δηλαδή για κείνον που έχει το κοπάδι και δίνει άλατι στην άλαταριά του στο ζώο που σφάχτηκε.

Ο άγοραστής είτε τυχόν φιλοξενούμενος, δεν έχει να άφεληθῆ από την άμοπλατομαντεία.

Ο πλάτης χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πλατύ δείχνει για την οικογένεια, ότι κλειοῖ ἢ πόρτα τοῦ νοικοκυρίου. Το δεξιά και μικρότερο, δείχνει για την συγγένεια και το άριστερά και δεύτερο σε πλάτος, για τους γνωστούς. Πόλεμοι, κακοκαιρίες και γενικά πληγές του συνόλου, φαίνονται στο πάνω μέρος του πλατύσματος που δείχνει την οικογένειαν.

Το πρώτο που κοιτάζεται είναι το μνήμα, που φαίνεται υπό μορφήν επιμήκους χαρακιᾶς. "Αν είναι μικρή ἢ μεγάλη, δείχνει αν πρόκειται να πεθάνῃ μικρόπαιδο ἢ μεγάλος στα χρόνια. "Επειτα κοιτάζουν αν ἔχη δρόμο, ο οποίος φαίνεται υπό μορφήν ανηφορικῆς ἑλικσειδοῦς γραμμῆς προς τα δεξιά ἢ σπανίως τα άριστερά. Μετά την εὐτυχίαν ἢ την δυστυχίαν. "Αν είναι ρόδινο, καθαρό και φωτεινό, δείχνει εὐτυχία, σκοτεινό και μαυρομελανιασμένο, δείχνει δυστυχίαν. "Επειτα δείχνει τον ψόφο των μεγάλων ζώων, υπό την μορφήν τομαριών που κρέμονται. Είναι δὲ τα τομάρια, σκοῦρες κηλίδες, σαν τα νερά του ξύλου αλλά πιο άοιδαίς, με κατεύθυνσιν προς τα κάτω. Ο ὑποφαινόμενος δεν εἶδε τους ἑξηγητάς τῆς άμοπλάτης να συμφωνοῦν πάντα στον χαρακτηρισμόν των τομαριών, διότι εκεί που άλλος προμάντευε πολλήν ψόφο ζώων, ἕτερος διέβλεπε μάχες με πολλούς νεκρούς.

Πόλεμοι, αίματοχυσίες, επιδημίες και θανατικά, φαίνονται στο επάνω μέρος.

Διαφωνία ὑπάρχει και ως προς τον χρόνον δια τον ὅποιον ισχύει ἡ μαντεία. Μερικοί πιστεύουν ότι ο πλάτης δείχνει σε σαράντα μέρες, ἔνω οἱ περισσότεροι το παρατείνουν σε ἕνα χρόνο.

226) Ἡ Ἄγία Μαῦρα.

"Όσοι ἔχουν ζευγάρια, δεν δουλεύουν τῆς Ἄγίας Μαύρας, διότι σκάζει τ' άλώνι στην άλακιά. Τέτοιες περιπτώσεις αναφέρονται στο Ραδοβύζυ, στο Ραχούλι (ἢ φοράδα του Νικόλα Ρίζου) και άλλαχού.

227) Τοῦ Ἁγίου Κηρύκου.

Του Ἁγίου Κηρύκου, ἔκτος από άργία γεωργική είναι και άργία των μεγάλων ζώων. Ζώο που θά δουλέψῃ στην γιορτή του, τις 15 Ἰουλίου, είτε θά πάθῃ νταμπλά (ἡμιπληγία) είτε θά το βαρέσῃ ἢ άστραπῆ.

228) Το δώρισμα.

"Όσοι ἔχουν κοπάδι, για να τους προκόβῃ πρέπει να δίνουν κανένα ζώο στους φτωχούς για μανάρι, για να προκόβῃ το βίό.

Πιο ξακουσμένος για την γενναιοδωρία του ἦταν ο Ἄναστας Γιάννης από το Πόποβο, τσελιγκας στον Γκουρίλλα και ως το νερό τῆς προβατίνας, με χιλιάδες σφατά, ο ὅποιος ἔδινε 100 κάθε χρόνο, γι' αυτό και ο Θεός εἰλογοῦσε το βίό του και του πήγαινε μπροστά, δηλαδή προώδευε. Ἐπειδὴ ὅ,τι ἔδινε, τόδινε με την καρδιά του, γι' αυτό ὅσοι πήραν μανάρι απ' αὐτόν προκόψαν και ἔγιναν τσελιγκάδες.

229) Τὸ χίλιασμα.

Ὅταν τὰ ζῶα σου φτάσουν ἢ περάσουν τὰ χίλια, τότε πρέπει γιὰ νὰ μὴν πάρουν τὸν κατήφορο, νὰ μὴν ἀρχίσουν καὶ χάνονται νὰ τὰ τελαλήσης τρία Σάββατα στὸ παζάρι τῆς Παραμυθιάς. Πιὸ γουρλῆς κήρυκας ἐθεωρεῖτο ὁ Σαντήκ Ἀράπης, ποὺ καθόταν στὴν συνοικία τοῦ Ἀη - Νικόλα.

Ἐπρεπε νὰ φωνάξῃς παπᾶ νὰ κάμῃ δοξολογία γιὰ τὸ χίλιασμα καὶ νὰ δεχτῇ τίς εὐχὲς τῶν ἄλλων τσελιγκάδων ἢ τῶν ἐξεχόντων τῆς περιοχῆς, στοὺς ὁποίους ἔκανε τραπέζι καὶ ἔδινε δῶρα ὁ χιλιάσας τσελιγκας. Ἀπὸ τὸ τελάλισμα ἢ τελέλισμα, ἔμεινε στὸ Πόποβο καὶ τὸ ἐπίθετο Τελέλης.

Στὰ τελευταῖα χρόνια ἀτόνησε αὐτὴ ἡ συνήθεια, ἐνῶ τὸ δῶρισμα σχεδὸν ἐξέλιπεν καὶ ἐκείνο.

230) Τὸ γέννημα τῆς μούλας.

Ὅταν γεννήσῃ μιὰ μούλα, τότε ἐνενηταετησίαν στὰ ἑκατὸ τὸ σπίτι θὰ χαθῇ καὶ ἓνα στὸ ἑκατὸ θὰ χιλιάσουν τὰ χοντρά του ζῶα.

Στὴν περιοχὴ μας ἀναφέρεται μιὰ μούλα τοῦ Μουσταφάγα Πρόνοιου ποὺ γέννησε καὶ τὸ σπίτι πήρε τὴν κάτω βόλτα.

231) Ἡ ἀποπληξία τοῦ ἀλόγου.

Γιὰ νὰ θεραπεύσουν ἓνα ἄλογο ποὺ ἔπαθε νταμπλά (ἀποπληξία) τοῦ καῖνε τίς φλέβες τοῦ λαιμοῦ μὲ σίδερο ἢ στὰ πόδια ἢ μὲ ξύλο ἀπὸ συκιά.

232) Τὸ ξόρκισμα τοῦ ματιοῦ γιὰ τὰ ἄλογα.

Τὸ μάτι θεωρεῖται ὡς ἡ κυρία αἰτία τοῦ νταμπλά. Πρέπει ὁποῖος τὸ μάτιασε νὰ τὸ φτύσῃ.

Ἀναζητεῖται λοιπὸν ὁ ἔνοχος γιὰ νὰ τὸ φτύσῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ μὴν θέλῃ ἢ νὰ μὴν εὐρεθῇ, διότι ἔφυγε, τότε μπορεῖ νὰ τὸ φτύσῃ ὁποιοσδήποτε, διὰ λογαριασμό του ἐννιὰ φορὲς λέγοντας «φτοῦ ἀπὸ τὸν τάδε».

Γενικὰ ἐναντίον τοῦ ματιοῦ ὡς προληπτικὸν μέσον φοροῦνται φυλαχτά. Στὰ μικρὰ πουλάρια χάντρες, φοῦντες μὲ κυριαρχοῦν τὸ κόκκινο χρῶμα.

Τὰ πιὸ μεγάλα ζῶα φοροῦν χάντρες καὶ σειρὰν ἀπὸ κουδουνάκια, κοινῶς λεγόμενα ζίλια (τὰ ζίλια). Τὰ κερατζίδικα (τὰ ζῶα τῶν ἀγωγιατῶν) ἰδίως τῶν ἀρθανιτάδων ἀγωγιατῶν, ἦσαν καταστόλιστα καὶ ἀποτελοῦσαν ἓνα χαριτωμένο σύνολο καὶ ὀπτικῶς καὶ ἀκουστικῶς, διότι οἱ τσιάμηδες ἦσαν ἱκανώτατοι νὰ ἐπιτυγχάνουν ἀρμονικὸν συνταυτισμὸν τῶν ἤχων τῶν κουδουνιῶν καὶ φυλαχτὸ στὸ κουδούνι μὲ ὑδράργυρο.

233) Τὸ κουτάλι τῆς γαϊδούρας.

Γιὰ νὰ μὴν ξεχνᾶμε καὶ τὴν συμπαθητικὴν μας γαϊδούρα, γιὰ νὰ προφυλάξωμε αὐτὴν καὶ τὸ μικρὸ της ἀπὸ τὸ μάτι, μπορεῖ νὰ βάλωμε φοῦντες, ἀλλὰ ἀποτελεσματικώτερο στὴν περιοχὴ Ντουσκάρας θεωρεῖται τὸ κρέμασμα στὸ λαιμὸ της ἐνὸς κουταλιοῦ, κατὰ προτίμησιν μεταλλικοῦ.

Μὲ αὐτὸ καὶ τὸ μάτι ἀποδιώχεται καὶ τὸ γαϊδουράκι πηγαίνει κοντὰ στὴν μάννα του.

Τέλος τῆς κτηνοτροφίας.

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ*

(ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ)

Τοῦ Παργινοῦ Στεριανοῦ Λεξιλογίου

Καινούργια στοιχεία καὶ παραδρομὲς λέξεων ἀπὸ τὴν λεξικογραφικὴ σειρὰ κατὰ τὴν δακτυλογράφησι, ἐπέβαλαν τὴν κατάρτισι συμπληρωματικοῦ λεξιλογίου. Τοῦτο, βέβαια, ἀποτελεῖ ἀτέλεια τῆς ὅλης ἐργασίας, ἀλλὰ οὔτε τὰ μέσα, οὔτε κυρίως, ὁ πολὺ περιορισμένως διαθέσιμος χρόνος μου —χρόνος ἀναπαύσεως ἢ στοιχειώδους διασκεδάσεως γιὰ ἄλλους— θὰ ἐπέτρεπαν τὴν ἀνασύνταξι τοῦ λεξιλογίου καὶ παρένθεσι τῆς ὕλης στὴν οἰκεία θέσι. Οἱ ἴδιοι λόγοι δὲν ἐπέτρεψαν τὴν διόρθωσι μερικῶν —ὀλίγων εὐτυχῶς— λεξικογραφικῶν, ὀρθοῦ συσχετισμοῦ ἢ καὶ ἄλλων λαθῶν διὰ τὰ ὁποῖα ἐπικαλοῦμαι τὴν συγκατάβασι ἐκείνου ὁ ὁποῖος θὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὴν μικρὴ προσφορὰ μου.

* ἀβαντάγιο (τό) = Ἴτ. λ. *avvantaggio*, κέρδος, πλεονέκτημα.

ἀγκαλὰ = ἐπανορθ. σύνδ. καίτοι, μολονότι, παρ' ὄλ' αὐτά.

ἀγκαλιὰ (ἦ) = τὰ σιδερένια στεφάνια (ὄλο τὸ σύστημα) ποὺ δένουν τὴν κἀναλη τοῦ μύλου.

ἀδράχι (τό) = ὁ κεντρικὸς ἄξονας στὸν ὁποῖο εἶναι ἐνσωματωμένη ἢ φτερωτὴ τοῦ μύλου, ὁ ὁποῖος δίνει τὴν κίνησι στὴν μυλόπετρα.

ἀδρός, —ιά, —δρὺ (ὄ, ἦ, τό) = ἐπίθ. δυνατός, ζωηρός, δομύς. Πρβλ. «τ' ἀδριὸ τὸ ξίδι τ' ἀγγειὸ του χαλάει».

* ἀκράτης (ὄ) = τουρκ. λ. σύντροφος.

ἀλαφροῦς (ὄ) = ἐλαφρὸς / «βαρειῆς (οἶ)» καὶ ἀλαφροῦς (οἶ) = οἶ δύο πλευρῆς τοῦ μογλοῦ τοῦ κανταρινοῦ, ἀπὸ τῆ μιὰ ζυγίζονται μικρὰ βάρη καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεγάλα.

ἀλπακὰς (ὄ) = τουρκ. λ. εἶδος γούνας.

ἀμμουδέρα (ἦ) = ἀμμώδης τοποθεσία (καὶ ἀμμώδης θυθός).

* ἀμπαντονάρω (ο) = Ἴτ. λ. *abbandonare* ἐγκαταλείπω, ἀμπαντονάρισμα (τό).

ἀμπώνω καὶ ἀμπώνω (ο) = ἀπωθῶ, σπρώχνω, προστακτ. ἄμπωνε καὶ ἄμπωσε. ἄλλ. λ. ἄμπωμα (τό), ἄμπωξιὰ (ἦ), ἀμπωμένος (ὄ).

ἀναθράω (ο) = ἀναβλύζω, ἀνάβρα (ἦ) = ἀνάβλυσμα.

ἀντισκόφτω (ο) = διακόπτω, ὑπολαμβάνω. Πρβλ. «μὴ μὲ ἀντισκόφτεις».

ἀπο = ἰδιωματισμὸς ἀποσυνθέσεως συνθέτων μὲ τὴν πρόθεσι «ἀπό» ρημάτων καὶ παρεμβολῆς μεταξὺ των ἄλλων στοιχείων τοῦ λόγου. Ὁ τόνος παραμένει ἢ ἀναβιβάζεται. Πρβλ. ἀντὶ τῆς φράσεως «ἀποτελειώσατε τὸ μάζεμα» = «ἀπο τὸ τελειώσατε τὸ μάζεμα», ἀντὶ τῆς φρ. «τὰ σκουτιὰ τὰ ἀπόπλυνα» (ἀπέπλυνα, τελείωσα τὸ πλύσιμό τους) = «ἀπὸ τὰ ἐπλυνα τὰ σκουτιὰ» κ.λ.π.

ἀποθυμάω (ο) = ἐπιθυμῶ. Πρβλ. «ἀποθύμησα τὴν ἀγάπη μου».

ἀποσβολιὰ (ἦ) = ἐκπληξι, ἀξαφνιά. Ρ. ἀποσβολώνω —ομαι.

* ἀνταλῆς (ὄ) = τουρκ. λ. νησιώτης.

ἀντίχαρι (ἦ) = ἀνταπόδοσι ὀφειλομένης χάρις. Πρβλ. «ἦ χάρι θέλει ἀντίχαρι καὶ πάλε χάρι μένει».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 330.

ἀξαιίνω (ρ) = αὔξάνω.

ἀπόβγαλμα (τό) = ἔκτρομα, «ἀπόρριγμα».

ἀποτέτοιος, ἀποκειίνος, ἀποτοῦτος, ἀποδαῦτος = ἀντωνυμίες πού χρησιμοποιοῦν πρόχειρα ἢ με περιφρόνησι κάποιος, ὅταν δὲν θυμιέται ἢ δὲν θέλει νὰ «λογοπιάκη» κάποιον.

ἄρα (ἦ) (ἀρὰ) = κατάρα μόνο στή «φράσι «ἄρα καὶ κατάρα».

ἄρατα πέρατα = φράσι σὲ ξόρκια, με τὴ σημασία νὰ φύγη ἕνα κακό, βασκανιά, ἀρρώστεια. Προβλ. «πῆρε τὰ ἄρατα πέρατα» = πῆγε στὸ διάολο.

*ἀργκελέδι (τό) = τουρκ. λ. ὑποζύγιο.

ἀρονοπού (τό) = προβατόμαλλο.

ἀρόπκιο (τό) = Ἴτ. λ. arpeggio διαδοχικὴ ἢ σποραδικὴ (ἀλλὰ με κάποια σειρὰ στήν ἐπανάληψι) ἐκτέλεσι τῶν ἤχων μίᾱς συγχορδίας.

ἀσκολσονν = τουρκ. λ. ἐπιφώνημα ἐπιδοκιμασίας, μεγάλης ἱκανοποιήσεως. μπράβο, με εὐχαρίστησες πολύ, συγχαρητήρια.

ἄψυς καὶ ἄψιδος (ὀ) = δριμύς. *Ἄλλ. λ. ἀψώνω καὶ ἀψιώνω, —ομαι, ἄψ(ι)ωμα (τό).

βαγιόκλαρο (τό) = κλαδί ἢ φύλλο τῆς φοινικιάς, ἐπειδὴ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων (τῶν Βαγιῶνε) στολίζουσι (με σταυρούς κατασκευασμένους ἀπ' αὐτὰ ἢ ἄλλα στολίδια) τὴν ἐκκλησιά.

βαίζω (ρ) = γέρον, κλίνω ἀπὸ μιὰ μεριά. *Ἄλλ. λ. βάϊσμα (τό), βαϊστός ἢ βαϊσμένος (ο).

*βαρούσι (τό) = τουρκ. λ. προάστειο.

βαρυγκώμα (ἦ) = δυσφορία, στενοχώρεια. Ρ. βαρυγκωμάω.

*βάχτι (τό) = τουρκ. λ. καιρός, χρόνος / ἕνα ἀπὸ τὰ πέντε χρονικά διαστήματα στὰ ὁποῖα χώριζαν οἱ τουρκοὶ τὴν ἡμέρα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ προσευχηθοῦν μετὰ ἀπὸ ἕλαφρὸ πλύσιμο τῶν χειρῶν τους. / τύχη, φρ. «κάνε με βάχτι καὶ ρίξε με ἀπ' τὸ φράχτη».

*βεντερούγα (ἦ) = ραχιτισμός. Προβλ. «τὸν βρήκε συφορά, ὁ γιός του

ἔβγαλε τὴ βεντερούγα».

*βερέμι (τό) = τουρκ. λ. φυματίωσι.

βιδούρι (τό) = ὅ,τι καὶ μπραγάτσι (βλ. λ.).

βίζα (ἦ) = Γαλλ. λ. visa θεώρησι ἐγγράφου, διαβατηρίου. Ρ. βιζάω.

*βίσταλόγγα (ἦ) = Ἴτ. λ. vista longa τηλεσκόπιο γιὰ ἕνα μάτι.

βοζίλα (ἦ) = ὁ μοχλὸς τοῦ συστήματος σηκωτήρα (βλ. λ.) με τὴν ὁποία ἀνασηκώνεται ὅλο τὸ κινητὸ σύστημα τοῦ νερόμυλου.

βολᾶ (ἦ) = φορὰ. Προβλ. «μιὰ βολὰ κι' ἕναν καιρό», «ἐγὼ μιὰ βολὰ τὸ θέλω τὸ δικίο μου».

βουδούρης (ὀ) = τουρκ. λ. κοντὸς καὶ παχύς.

γαδίνα (ἦ) = δοχεῖο γιὰ τοποθέτησι διαφόρων φαγητῶν, σουπιέρα.

γαλάντης (ὀ) = Ἴτ. λ. galante ἄψογος στοὺς τρόπους καὶ τὸ ντύσιμο.

γαλάτος (ὀ) = ἐπίθ. θηλαστικὸ πλούσιο σὲ γάλα. Προβλ. «ἐμ γαλάτα, ἐμ μαλλάτα, ἐμ τ' ἄρνια μας θηλυκά».

γαλιφιὰ (ἦ) = φιλοπροσωπεία, ψεύτικη εὐγένεια. *Ἄλλ. λ. γαλιφιιάζω, γαλιφης (ὀ).

*γεμιτζῆς (ὀ) = τουρκ. λ. ναύτης.

γε(ἦ γι)νάτι (τό) = τουρκ. λ. θυμός, ὀργή, πείσμα. Προβλ. «τὸ γινάτι βγάνει μάτι». Ρ. γινατώνω (μετβ. καὶ ἀμετβ.) —ομαι, γινάτωμα (τό), γινατωμένος (ὀ).

γιάμα (ἦ) = τουρκ. λ. λεηλασία, λαφυραγωγήσι. «κάνω γιάμα».

*γιασαξῆς (ὀ) = τουρκ. λ. φρουρός, σωματοφύλακας.

γιασιὰ καὶ γιασιασίν = τουρκ. λ. ἐπιφ. μπράβο. Προβλ. «γιασιὰ γιασιασίν Κιαζῆμ Γιάνναλη».

γιόμωσι (ἦ) = γέμισμα. Προβλ. «τὸ φεγγάρι εἶναι στή γιόμωσι». *Ἄλλ. λ. γιομώζω (ρ), γιόμισμα (τό), ὀλόγιμος (ὀ).

γιορντάνι (τό) = τουρκ. λ. ζωνάρι πάλινο, πέτσινο, ἀπὸ πολύτιμο ἢ κοινὸ μέταλλο. Περιδέροιο. Προβλ. «νᾶμουν φλωρὶ στὸ στῆθος της γιορντάνι

στην ποδιά της».

γιουνάνος (ό) = τουρκ. λ. Ἑλληνας. Πρβλ. «πότε (όταν) ἄρχινῆκανε τὰ τόπια καὶ βαράγανε τὸ γιουνάτο στην καρδιά». γιουνάνικο (τό) = τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος, Βασίλειο.

*γιούσ - μπάσης (ό) = τουρκ. λ. κατώτερος ἀξιοματικὸς (λοχαγός).

γκαγκανιάζω (ο) = ἀδυνατιζώ. γκαγκανιάρης (ό).

γκέλα (ή) = τουρκ. λ. ὄρος τοῦ ταβλιού. ἀποτυχία στη ζαριά. Πρβλ. «ἔκανε γκέλα». «ἤφερα γκέλα».

γκιόβα (ή) = σιδερένιος τόμος ξυλουργικοῦ μπάγκου μὲ τὸν ὁποῖο σφίγγονται καὶ ἀκίνητοῦν διάφορα ξύλα γιὰ νὰ πριονιστοῦν, πλανιαριστοῦν κ.λ.π.

γκιόλι (τό) = τουρκ. λ. λιμνάζον νερό. Πρβλ. «γίγχε γκιόλι».

γκοβίλας (ό) (ἐπίθ.) = τουρκ. λ. πονηρός, τεμπέλης.

γκουιλώνω καὶ γκιολώνω ἢ γκουρλώνω (ο) = θγάζω τοὺς βολβούς τῶν υατιῶν ἔξω ἀπὸ τὴς κόγχης, ἀπὸ μεγάλη ἔκπληξι ἢ φόβο. Ἄλλ. λ. γκουρλο— (ἢ γκιολο) ἢ γκουιλομάτης (ό).

γκυλιστάρι (τό) = ξύλινος μοχλὸς τοῦ μυλωνᾶ πάνω στὸν ὁποῖο, μὲ ἀξιοθαύμαστο τρόπο, καταφέρει καὶ μεταφέρει τὴν ὀγκώδη μυλόπετρα ἔξω ἀπὸ τὴ θέσι της γιὰ νὰ τὴν ἐπισκευάση ἢ χαράξη κ.λ.π.

γομπός (ό) = ἐπίθ. καμπούρης.

γοοικᾶω (ο) = ἀκούω μετὰ προσοχῆς, ἐννοῶ, ἀντιλαμβάνομαι.

γοοπάρω (ο) = μεταβάλλομαι, μόνο γιὰ τὴς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ. πρβλ. «ὁ καιρὸς γροπάρησε στὸ χιονιά».

δαρτίζω (ο) = δέρονω. Πρβλ. «δάοτισα τὴς ἐλῆές». δάρτισμα (τό).

δαυλί, ἀπόδαυλο ἢ ἀπόκαυτρο (τό) = μισοκαμμένο καυσόξυλο.

δέσι (ή) = τὸ σημεῖο εἰς τὸ ὁποῖο ὁ μυλωνᾶς ἐκτρέπει τὸ νερὸ ἀπὸ ἀρδευτικὸ ἢ ἄλλο αὐλάκι στὸ μυλαύλακο, χοησιμοποιῶντας κλαριά, πέτρες καὶ λάσπη.

δρόπικας (ό) = ὑδροπικία. Ρ. ὑδροπικιάζω.

δυναμάρι (τό) = ὑποστήλωμα, ὑποστήριγμα.

*εἰβαλά = τουρκ. λ. εὐχαριστῶ, ὁ Θεὸς νὰ σ' ἔχη καλά.

ἔμ = μόριο πὺ σημαίνει ἔκπληξι, ἀπορία ἢ καὶ ἐπιτείνει συμπλεκτικῶς. Πρβλ. «ἔμ τοῦτο νύμφη;», «ἔμ κερατᾶς. ἔμ ζημιωμένος», «ἔμ ἔφραε τὴν κόττα ἔμ ἔχεσε καὶ τὴν πόρτα».

ἔν = ὅ,τι καὶ ἔμ (βλ. λ.). Ἄλβ. λ. Πρβλ. «ἔν τοῦτο νύμφη;»

*ἐντροάτα (ή) = Ἴτ. λ. entrata, εἰσοδος, εἰσαγωγή.

ἔπ = πολὺ ἢ καθόλου. Πρβλ. «εἶναι τος ἔπ (καὶ ἔπου) χαμένος». «Ἄν ἔγει ἔπ μυαλό στην κόκκα» (Ἄλβ. κό'κ = κεφάλι).

*ἐσιέκ(ι) (τό) (προφ. ἐσέκ(ι) = τουρκ. λ. γομάρι.

*ζαλίμης (ό) = τουρκ. λ. ἄδικος, ἐκβιαστής.

ζαμπάκι (τό) = τὸ λουλούδι νάρκισσος. ζαμπακιά (ή) = τὸ φυτό.

θεωρία (ή) = ὥραία μεγαλοπρεπῆς ἐμφάνισι. Ἄλλ. λ. θωράω (ο), θώρισμα (τό).

θιάμα (τό) = θαῦμα. θιάμασμα (τό). Πρβλ. «Ποιὸς εἶδε τέτοιο θιάμασμα παραξενιά μεγάλη».

*ἰμλιάκι (τό) = τουρκ. λ. ἰδιοκτησία.

*ἰντροίζης (ό) = τουρκ. λ. γενναῖος, ἀντρεῖος / ἐπίθετο τουρκ. οἰκογενείας τῆς Πάργας.

*ἰσπάπι (τό) = τουρκ. λ. ἐπικύρωσι, κατακύρωσι.

καβίλλα (ή) = ξύλινος πύρος γιὰ ἀρμολόγησι ξυλίνων κατασκευῶν.

καβουομάς (ό) = τουρκ. λ. παστωμένο βοδινὸ κρέας.

καῖτι (τό) = τουρκ. λ. ὁ ὀριζόντιος πῆχυς πὺ χωρίζει τὰ τζάμια τοῦ ἴδιου παραθυροφύλλου.

*κακοῦμι (τό) = τουρκ. λ. πολῦτιμο γουναρικό.

κάναλι (ή) = ὁ ὀγκώδης (κάθε-

τος σχεδόν) σωλήνας πού δέχεται τὰ νερά τοῦ μυλαύλακου καὶ τὰ ὀδηγεῖ (διὰ τοῦ φουσουνοῦ) μὲ πίεσι στὴ φτερωτὴ γιὰ νὰ δώσει τὴν κίνησι.

κανώνομαι (ρ) = ἀντιστέκομαι ἀπειλητικά, κάνω τὸ παλληκαροῦ. Πρὸ γλ. «μὴ μοῦ κανώνεσαι ἐμένα».

*καποράλος (δ) = Ἴταλ. λ. *caporale* λοχίας.

καραβώνω (ρ) = γεμίζω νερά. λιμνάζω.

καρναμπίζι (τὸ) = τουρκ. λ. κουνοπίδι.

κάρτα (ἦ) = Ἴτ. λ. *carta* χαρτί, χάρτης, ταχυδρ. δελτάριο κ.λ.π.

κάρτα - μιάνκα (ἦ) = ἠθικός, ἔντιμος, λευκός.

*κασαβέτι (τὸ) = τουρκ. λ. μεγάλη στενοχώρεια, θλίψη.

*κασαμπαλῆς (δ) = τουρκ. λ. προερχόμενος ἀπὸ πόλι (καζά), πρωτευουσιάνος.

*κασσαφόρτα (ἦ) Ἴτ. λ. *cassa forte* χρηματοκιβώτιο.

*κατιμάς (δ) = τουρκ. λ. κομμάτι δεύτερης ποιότητος κρέατος πού δίνει ὁ γασάπης μαζί μὲ τὸ καλὸ (ἀλλ. τσόντα).

κατσιοῦπι (τὸ) = ἄσκι ἀπὸ δεομάτι γίδινο.

καψίζω (ρ) = (μόνο γιὰ τὰ μάτια) καμῶ.

κεντρώνω (ρ) = ἐμβολιάζω. Ἄλλ. κεντρί (τό), κεντράδι (τό), κέντρωμα (τό), κέντρος (δ).

κεφτεντένι (τὸ) = τουρκ. λ. ἐπίμηκες τσεκοῦρι γιὰ τὸ κόψιμο τοῦ κιμά. κεφτεντενόξυλο (τὸ) = ὁ τάκος πάνω στὸν ὁποῖο κόβεται ὁ κιμάς.

*κιμπάρικος (δ) = ἐπίθ. τουρκ. λ. ὠραῖος, ταιριαχτός, καλοβαλμένος.

*κίστι (τὸ) = τουρκ. λ. δόσι. πρὸ γλ. «τὸ χω μὲ κίστια», «ἦρθε τὸ κίστι».

κλαπατσιμπαλο (ἦ —νο) (τὸ). συνήθ. στὸν πληθ. = τὰ μουσικὰ ὄργανα.

*κοντουρατζῆς (δ) = τουρκ. λ. ὑποδηματοποιός. Αὐτὸς πού κατασκευάζε κοντοῦρες (παπούτσια παλαιὰς μόδας).

κόπιτσα (ἦ) = ἡ μικρὴ μετάλλινη

πόρπη, ἀποτελουμένη ἀπὸ «σερνικό» (ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τοῦ ρούχου) καὶ θηλυκὸ, σὲ σχῆμα «Ω» ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅ,τι καὶ κόπιτσα (βλ. λ.).

κορασιάνι (τὸ) = τουρκ. λ. μῆγμα ἀπὸ ἄιμο (ἢ τριμμένα κερραμίδια), νερὸ καὶ ἀσβέστη, πού χρησιμοποιε στίς τοιχοποιίες.

κορτετζάρω (ρ) = Ἴτ. λ. *corteggiare* ἐπιδιώκω ἐρωτικὲς σχέσεις, ἐρωτοτροποῶ.

κορφοκέφαλο (τὸ) = τὸ ἐπάνω (κορφινὸ) μέρος τοῦ κεφαλιοῦ.

κόσσια (ἦ) = πλεξούδα, κοτσίδα.

κουμάσι (τὸ) = τουρκ. λ. σκυλλοκαλύθα / παληάνθρωπος.

κουνενές (δ) = ξεμωραμένος γέρος. Καὶ γερο - κουνενές (δ).

κουνουπίτσα (ἦ) = ὑδροχαρῆς θάμνος, λυγαριά.

κο(υ)ρασιάνι (τὸ) = βλ. λ. κορασιάνι.

*κουρτέσης (δ) = Ἴτ. λ. *cortese* εὐγενικός, εὐπροσήγορος.

κουτσούνα (ἦ) = δέσμη ἀπὸ μάλλινη κλωστή.

κοψοχολιάζω —ομαι (ρ) = κόπτω + χολῆ) = φοβοῦμαι ἢ φοβίζω κάποιον ὑπερβολικά. κοψοχολίασμα (τό).

λαγγιόλι (τὸ) = κομμάτι ὑφάσματος.

λαλίδι (τὸ) = ἠχηρὸ παιγνιδάκι τῶν μικρῶν παιδιῶν.

λάπα (ἦ) = γίδα μὲ ζαρωμένα πρὸς τὰ κάτω αὐτιά.

*λεμές (δ) = τουρκ. λ. κατωτέρου ποιοῦ ἄνθρωπος, ἀλήτης.

*λιανέτι (τό) = τουρκ. λ. κατάρα. πρὸ γλ. «νὰ μὴ γλυτώση ἀπὸ τὸ λιανέτι μου».

λιάσσα (ἦ) = πρόχειρη πόρτα μὲ ξύλινο σκελετὸ καὶ πλεγμένη ἀπὸ κλαδιά ἢ μὲ κερρωμένα σανίδια, σὲ φράχτη περιβολιοῦ.

λιμοξίφτερο (τὸ) = εἶδος γερακινοῦ / πανέξυπνος ἄνθρωπος. πρὸ γλ. δὲν τοῦ ξεφεύγει τίποτες αὐτουνοῦ, εἶναι λιμοξίφτερο».

λιχομανάω (ρ) = ἀσθμαίνω, λαχανιάζω. λιχομάνιασμα καὶ λιχομάνι (τό).

καὶ λιχομανιὸ (τό).

λογοφέρνω (ρ) = λογομαχῶ.
πρβλ. «τὰ λογοφέραμε λίγο χτές με τὸν πατέρα μου».

λολάδερφος (ὀ) = ἑτεροθαλῆς ἀ-
δερφός.

λυτάρι (τὸ) = ὄ,τι καὶ περιδικλά-
ρι (βλ. λ.).

μαζώνω (ρ) = μαζεύω. μάζωξι
(ῆ). «'Αλιάγας κάνει μάζωξι ἐτοῦτο
Μάη τὴν ἄνοιξι».

μακάτι (τὸ) = ἐξάρτημα τοῦ ἀρ-
γαλειοῦ.

μαλέτ(ι)κος (ὀ) = ἐπίθ. νεαρός,
μικρός, μικροκαμωμένος, ἀμούστακος.

μαντζάλω (ῆ) = ξυλουργ. ἐργα-
λεῖο, ἦτοι παλιά λίμα μπηγμένη σὲ ξύ-
λινο χερουῖλι πὸν χρησιμεύει στὸ θγάλ-
σιμο τοῦ ἀθῆρα (βλ. λ.) ἀπὸ τὶς ξύ-
στρες καὶ διάφορα ἄλλα κοφτερὰ ἐρ-
γαλεῖα. Ρ. μαντζαλώνω.

*μαραζιλῆς (ὀ) = τουρκ. λ. (ἐπίθ.)
ἄρρωστος ἀπὸ στενοχώρεια, φυματι-
κός.

μασκάδος (ὀ) = (ἐπίθ.) με πλα-
τεῖα μούτρα (μάσκα), ἰδίως γιὰ τὸ
χαρακτηρισμὸ πλωτῶν.

μασιὰ (ῆ) (πρόφ. machià) = εὐ-
θυτενὲς σιδερένιο φτυαράκι γιὰ τὴν ἐ-
ξυπηρέτησι τοῦ τζακιοῦ.

ματα— (μετὰ) = πρόθ. με τὴ ση-
μασία τοῦ πάλι, ξανά. Πρῶτο συνθε-
τικὸ πολλῶν λέξεων π. χ. ματαπιάνω
ματαβάνω, ματαπαίρνω, ματαροίγνω
κ.λ.π. κ.λ.π. Φρ. «πάλε μάτα» = ξανά,
ἄλλη μιὰ φορά.

μαυράδι (τὸ) καὶ ἀντίθ. ἀσπράδι
(τὸ) = ἡ ἴρις καὶ ὁ ἀμφιβληστροειδῆς
τοῦ ματιοῦ.

*μεντέτ(ι) = τουρκ. λ. ἐπιφώνημα
ἀπελπισία, ἄγχους, ἐπαναλαμβανόμενο
συχνὰ στοὺς τούρκικους ἀμανέδες.

μαρὸ (τὸ) = προσωνύμιο τοῦ πον-
τικιοῦ, γυμνοσάλιαγκα καὶ ἄλλων ἀη-
δῶν ζωῶφιων.

μόρσο (τὸ) = Ἴτ. λ. morso τόρ-
μος ξυλουργικῆς κατασκευῆς πὸν μπαί-
νει σὲ ἰσοπαχὴ ὑποδοχὴ γιὰ σύνδεσι
(στὶς γωνίες τῶν κουφωμάτων κ.ἄ.).
Ρ. μορσάρω = πελεκᾶω ἢ κατ' ἄλλον

τρόπον λεπταίνω τὸ ξύλο ὥστε νὰ γίνῃ
μόρσο. μορσάρισμα (τό).

μότι = παραφθορὰ τῶν συμφυρ-
μένων χρον. ἐπίρρ. ἅμα + ὄτι (ὀ σύνδ.
ὄτι πολλῆς φορῆς στὸ Π.Ι. σὸν χρον.
ἐπίρρ. π.χ. «ὄτι ἐρχόμουνα», «ὄτι εἶ-
μουνα ἔτοιμος νὰ κινήσω») πρβλ. «μό-
τι φᾶς, μᾶσε τὰ πιᾶτα».

μουατζίρης (ὀ) = τουρκ. λ. γύ-
φτος.

*μουσλούκι (τὸ) = τουρκ. λ. ἡ κά-
νουλα (βαρελιοῦ, βρύσης).

*μουτκαλή (τὸ) = τουρκ. λ. μονὰς
βάρους (ἐνάμισυ δράμι).

μαγιασιόνι (τὸ) = Γαλλ. λ. ψάθι-
νο καπέλλο.

*μαγιονέτα (ῆ) Ἴτ. λ. baionetta
ξυφολόγη. Μετ. μεγάλο μαχαίρι.

μπάζα (ῆ) = ἐπιτυχία μεγάλου
κέρδους στὸ χαρτοπαίγνιο ἢ στὸ ἐμ-
πόριο. πρβλ. «ἔκανε γερὴ μπάζα στὴν
πρέφα» / μπάζα (τὰ) = ἀχρηστα ὑ-
λικὰ οἰκοδομικὰ ἢ χῶμα χρησιμοποιού-
μενα γιὰ ἐπίχωσι. Ρ. μπαζάρω καὶ
μπαζώνω, μπάζωμα καὶ μπαζάρισμα
(τό).

*μπαλαμούτι (τὸ) = τουρκ. λ. πο-
νηριά, ἀπάτη, κλέψιμο στὰ χαρτιά.

μπαμπάτ(ι)κος (ὀ) = ἐπίθ. ἐ-
κεῖνος πὸν εἶναι μεγάλος σὲ ἡλικία καὶ
φαίνεται μικρός («μικροφέρνει»).

μπαδάκι, καὶ τσανακομπάρδακο
(τὸ) = παληό, χωρὶς ἀξία μικροαν-
τικείμενο, σκεῦος. πρβλ. «μάς' τὰ τσα-
νακομπάρδακά σου γιατί μᾶς ἔπιακες
τὸν τόπο».

*μπαροῦτ - χανές (ὀ) = τουρκ. λ.
ἀποθήκη μπαρούτης, πυρομαχικῶν.

μπεημπουρέκι (τὸ) = τουρκ. λ. εἰ-
δος τουρκικοῦ γλυκίσματος.

*μπελετζίκι (τὸ) = τουρκ. λ. κό-
σμημα, βραχιόλι.

μπίθας (ὀ) = Ἄλβ. λ. (πρβλ. «νὲ
μπίθ' πρᾶπ' σ») ὁ πσιινός. πρβλ. «μοῦ
σκότισες τὸ μπίθα», «τᾶρριξε στὸν
μπίθα (τάφαγε)».

μπιραέτι (τὸ) = τουρκ. λ. ἀθῶος.
πρβλ. «τὸν ἔβγαλα μπιραέτι» (καὶ με-
τὴ σημασία ὅτι τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ
στενόχωρη θέσι ἢ τὸν ἔβγαλα ἀσπρο-
πρόσωπο) / ἐπέτυχα πρβλ. «ἄν δὲν ἦ-

σουνα ἐσὺ δὲ θ'ἀβγαίνα μπιραέτι.

*μπίρος (ὀ) = τουρκ. λ. παλληκάρι, λεβέντης, καλὸς.

μποδάω (ρ) = ἐμποδίζω, μπόδισμα καὶ μπόδιο (τό). προβλ. «κάθε μπόδιο γὰ καλὸ».

*μπουραζάνης (ὀ) = τουρκ. λ. σαλπιχτής.

μπροῦτο (τό) = Ἴτ. λ. brutto μικτό βάρους. καὶ σπόρο (τό). προβλ. «πέζο (βάρους) μπροῦτο ἦταν σαράντα ὀκάδες».

μυλάλακο (τό) = αὐλάκι τοῦ μύλου.

Νικολοβαρβάρα (τ' "Αἰ—) = ἡ 4η, 5η καὶ 6η Δεκεμβρίου, πὺν γιορτάζονται ἡ Ἁγ. Βαρβάρα, Ἁγιος Σάββας καὶ Ἁγιος Νικόλαος. Γιὰ τίς γιορτὲς αὐτὲς (γιὰ νὰ θυμῶνται τὴ σειρά τους) καὶ ἡ φράσι «Νικολίτσι Βαρβαρίτσι καὶ στὴ μέση ὁ Ἁγιος Σάββας».

νταμπάρο (τό) = πανωφόρι.

ντερίνα (ἦ) = βαθὺ δοχεῖο ἀπὸ πορσελάνη ἢ πήλινο, μὲ καπάκι, μέσα στὸ ὁποῖο ἀδειάζεται τὸ φαγητὸ ἀπὸ τὴν κατσαρόλα, πρὶν σερβιριστῆ ἢ χρησιμεύει γιὰ ἐναπόθεσι διαφόρων φαγοσίμων (ἐληῶν, ζάχαρης κ.ά.).

*ντουθαῖλι (τό) = τουρκ. λ. πετσέτα τοῦ φαγητοῦ.

*ντουμπίσα = ἐπίρο. γιομάτα, πλήρωσ / ντουμπίσα (ἦ) = ξυλοδαρμός.

ντραβουτζίκα (ἦ) = τουρκ. λ. δερμάτινο σακκούλι, ντυροβάς.

ντράς (ὀ) = τουρκ. λ. χοντροῦ ὕφασμα γιὰ πανωφόρια.

Ξαδειάζω (ρ) = εὐκαιρῶ, τελειώνω τὴ δουλειά μου. Ἄλλ. λ. Ξαδειά (ἦ), Ξέδειασμα (τό).

Ξαμώνω (ρ) = συγκρίνω δύο μῆκη, παραβάλλω μὲ τὸ μάτι, Ξάμωμα (τό).

Ξανακυλάω (ρ) = ἀρρωσταίνω πάλι ἀπὸ μιὰ ἀρρώστεια λίγο ἀφ' ὅτου γίνω καλά.

Ξαρχῆ (ἦ) (ἐξ + ἀρχῆς) = ἀπὸ τὴν ἀρχῆ. προβλ. «σοῦ τῶπα ἀπὸ μιὰς

Ξαρχῆς».

Ξαφριστῆρι (τό) = ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἀφαίρεσι τῆς «ἀφριᾶς» ἀπὸ τὸ βραζόμενο κρέας.

Ξεπεζεύω (ρ) ἀφιπλεύω. Ξεπέζεμα (τό).

Ξετροῦχω (ρ) = κυνηγῶ ἕναν, τρέχω ἀπὸ πίσω του.

Ξεχλιάζω (ρ) + τὸ ρίχνω ἔξω, Ξεσκάω.

ὀκνὸς (ὀ) = ὀκνηρός, τεμπέλης.

οὔρος (τό) = οὔρον.

οὐφίτσιο (τό) = Ἴτ. λ. officio ἀξίωμα, τιμητικὴ θέσι. *ὄφικιάλος καὶ *ὄφικιάλης ἢ *ὄφικιάλες (ὀ).

πάγα (ἦ) = Ἴτ. λ. paga (pagare). πλήρωμή. προβλ. «Δήμαρχος χωρὶς πάγα».

παίνα (ἦ) = ἔπαινος, κομπασμός, αὐτοεπίδειξι. Ἄλλ. λ. παινοῦμαι (ρ) —νεύω (ρ), παινεσιᾶ (ἦ), παινεσιάρης (ὀ).

πανωθιὸ = (τοπ. ἐπίρο. ἀπὸ πάνω. ἀντιθ. κατωθιὸ = ἀπὸ κάτω. προβλ. «ρίξε πανωθιὸ σου (ἐπάνωθι) ἕνα σκουτὶ μὴν πουντάρης».

παπαδέλα (ἦ) = εἶδος μικροῦ ἀσπρόμαυρου ἀποδημ. πουλιοῦ.

παπαρδέλα (ἦ) = ψευτιά πὺν ἀποβλέπει σὲ αὐτοεπίδειξι. π.χ. «μᾶς σκότισε μὲ τίς παπαρδέλες του», «λέει ὀλο παπαρδέλες».

παπάς (ὀ) = μογλὸς τοῦ μυλωνᾶ πὺν χρησιμεύει γιὰ τὴ μετακίνησι τῆς μυλόπετρας.

παπαφίγκος (ὀ) = πανὶ τοῦ ἱστιοφόρου. / κάθε παιχιδάκι πὺν κατασκευάζεται μὲ διαφόρους μετασχηματισμοὺς ἐνὸς κομματιοῦ χαρτιοῦ, κυρίως ἀπὸ τὸν «παπαφίγκο» ἦτοι σχέδιο (ἐπιτυγχανόμενο μὲ ἀλλεπάλληλες ἀναδιπλώσεις) πὺν παριστάνει πλοῖο μὲ ἀνοιχτὰ πανιά.

παράξυμα (τό) = τὸ πελέκημα (ἄλλ. χάραγμα) τῆς μυλόπετρας (παρά + ἔξω). Ρ. παραξένω.

παρπροχτὲς = μία μέρα πρὶν ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ (καὶ ἀντίπροχτες).

*πασσαβάντι (τό) = Ἴτ. λ. pas-

savanti ή άδεια πού χορηγοῦσαν οἱ τουρκ. άρχές (πρὸ τοῦ 1913) γιά ζείνους πού ἐπικοινωνοῦσαν μὲ τὰ Ἴόνια. μεταφ. διαβατήριο.

*πέλλο (τό) = Ἴτ. λ. pelle γούνα, γουναρικό.

περιδάρι (τό) = κομμάτι σανίδας πού συνδέεται μὲ τὸ κάτω μέρος τῆς κασσούνας ὅπου ρίχνεται τὸ ἄλεσμα, ἐνώ τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς ἀκουμπάει ἐλεύθερο στή μυλόπετρα, μὲ τὴν περιστροφή τῆς ὁποίας ἀναπηδάει καὶ ρυθμίζει τὴν πτώσι τῆς κανονικῆς ποσότητος ἀλέσματος. / ἔξυπνος καὶ εὐκίνητος ἀνθρωπος.

περπέρω (ῆ) = φλύαρη γυναίκα.

πέσουλα (ῆ) = Ἴτ. λ. renzola μακρὸ κομμάτι ξύλου καρφωμένο κάτω ἀπὸ τὸ κοράκι τοῦ καϊκιῦ, ἀντὶ τοῦ ὁποίου καὶ φθεῖρεται ἀντικαθιστάμενη συχνά.

πιατέλλα (ῆ) = μεγάλο ρηχὸ δοχεῖο σὲ σχῆμα πιάτου. Ἄλλ. λ. πιατάντζα (ῆ), πιατικό (τό) κ.λ.π.

πιένος (ὀ) = Ἴτ. λ. ripeno γεμάτος, πλήρης, χορτάτος.

πίκουλος (ὀ) = Ἴτ. λ. piccolo μικρός, μικροκαμωμένος.

πιλατεύω (ο) = ἀνακατεύω, πιάνω, χαϊδολογῶ.

πλανάρω (ο) (Γαλλ. λ. planer) =

ἀνυψώνομαι. Γιά τὰ σκάφη πού ἀπὸ ταχύτητα παίρνουν ἀνύψωσι (πλανάρισμα).

πλαστήρι (τό) (βλ. δκλαή).

πλημμάρω (ο) = πλημμυρίζω.

πλημμάρισμα (τό).

πλεξίδα (ῆ) = ὑποδοχὴ τοῦ ἄδραχτιοῦ στήν κάτω μυλόπετρα.

πλόχερος (ὀ) καὶ πλοχεριά (ῆ) = ἡ ποσότητα πού χωράει μιὰ χούφτα. π.χ. «ἕνας πλόχερος ρύζι», «μιὰ πλοχεριά ἀλεύρι».

πλυμιδόχαρτο (τό) = χρωματιστὸ χαρτί γιά τὴν ἐπένδυσι βιβλίων, τετραδίων κλπ. Ἴσως ἀπὸ τὸ πλουμίζω.

*ραβαῖσι (τό) = τουρκ. λ. μεγάλη διασκέδασι, ἔξαιρετικό γλέντι.

ρεκάζω (ο) = κλαίω σπαρακτικά. ρέκασμα (τό).

ρεματίζομαι (ο) = παίρνω κρύωμα ἀπὸ ρεῦμα ἀέρος.

ριζαῦτι (τό) = τὸ σημεῖο τοῦ κεφαλιοῦ κάτω ἀπὸ τὸ ἀντί. Πρὸβλ. «τοῦβαλε τὸ λιβόρθερο μέσ' στὸ ριζαῦτι».

*ριφούτζιο (τό) = Ἴτ. λ. rifugio καταφύγιο, λιμάνι.

*ρουφέτι (τό) = τουρκ. λ. συντεχνία.

Συνεχίζεται

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΩΝ/ΤΙΝΟΥ ΚΙΤΣΟΥ

Διευθυντοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας

ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ*

III. ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ: Η ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΘΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ

Α'

1. Οἱ τρεῖς Μεγάλοι Παιδαγωγοί, κατὰ τὴν νεανική τους ἡλικία, ζοῦν ἀνάμεσα στοὺς ἐργαζομένους ἀνθρώπους εἴτε ἐργάτες καὶ τεχνίτες εἶναι αὐτοὶ (Σωκράτης, Kerschensteiner) εἴτε ἀγρότες καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι (Pestalozzi). Πονοῦν γιὰ τὸν συνάνθρωπο (τῆς ἐποχῆς των ὁ καθένας) στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὶς βιοτικές του ἀνάγκες¹³ καὶ συλλαμβάνουν τὴ λύση τῶν προβλημάτων του μὲ τὴ μόρφωσή του.

2. Συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ κοινωνικά προβλήματα τοῦ καιροῦ των (ἐλλειψη ἀνθρώπων τοῦ ἀγαθοῦ στὸ κοινωνικὸ σύνολο (= Σωκράτης), κοινωνικὴ ἀδικία στὸν ἀγροτικὸ Ἑλβετικὸ λαὸ (= Pestalozzi), ἀνάγκη καλῶν πολιτῶν - μελῶν μιᾶς ἠθικῆς κοινότητος (= Kerschensteiner) καὶ μὲ τὰ κηρύγματά τους καὶ τὴ διαφωτιστικὴ τους δραστηριότητα λαμβάνουν θέση ἔναντι αὐτῶν τῶν προβλημάτων καὶ ἀσκοῦν μὲ τὶς ιδέες των τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὴν κοινωνία καὶ στοὺς ἡγέτες της¹⁵.

3. Ἐπιδιώκουν τὴ συνεχῆ δικὴ τους μόρφωση καὶ τὸν πνευματικὸ ἀνεφοδιασμό τους (ὁ Σωκράτης συνεχῶς ἐρευνᾷ καὶ ἐρωτᾷ, ὁ Pestalozzi σπουδάζει Νομικά, Γεωπονικά, ἐκπαιδεύεται σὲ ἀγρόκτημα καὶ ταξιδεύει, ὁ Kerschensteiner σπουδάζει δάσκαλος, καθηγητῆς, μελετᾷ, ταξιδεύει). Ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς των (Σωκράτης: θρύλοι γιὰ τὰ Μηδικά, ἀτμόσφαιρα δογματικῶν φιλοσόφων, σοφιστῶν καὶ ποιητῶν, Pestalozzi: Γαλλικὴ ἐπανάσταση, Ρουσσώ, φυσιοκρατικὲς ἀντιλήψεις, Kerschensteiner: βιομηχανικὴ ἐπανάσταση καὶ ιδέες 19ου - 20οῦ αἰῶνος), ἀλλὰ μποροῦν καὶ διεισδύουν βαθύτερα στὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀντιτίθενται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ των ὑψώνοντας ἄφοβα τὰ κηρύγματά τους καὶ ἐφαρμόζοντας ἐπίμονα τὰ παιδαγωγικά τους σχέδια. Ἀνάμεσα σὲ μύρια ἐμπόδια διαμορφώνουν δικὴ τους κατεύθυνση στὴν ἐκπαίδευση τῆς χώρας των καὶ στὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ, ὥστε τὸ ἔργο τους νὰ θεωρηθῆ χρησιμοκαὶ νὰ θρῆ συνεχιστὰς τοὺς μαθητὰς των καὶ τοὺς φλογεροὺς ὁπαδοὺς των¹⁶.

4. Τὸ ψυχικὸ τους ἄπλωμα, κατὰ τὸ παιδευτικὸ τους ἐνέργημα, ἀγγίζει τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἡλικιῶν καὶ ὅλων τῶν καταστάσεων (παιδιά, ἐφήβους, ἐνηλίκους, ἐργάτας, ἀγρότας, ἡγέτας, ὑπηκόους, ὀμαλοῦς, ἀνωμάλους). Ἄν συμβαίη νὰ μὴ διαπιστώνωμε τοῦτο ἀπόλυτα καὶ στοὺς τρεῖς παιδαγωγούς μας (ὁ Σωκράτης π.χ. δὲν παιδαγωγεῖ μικρὰ παιδιά), παρατη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 479.

ροῦμε ὅπωςδήποτε τὴ ἐνδόμυχη τάση τους νὰ θεωροῦν ὡς ἀντικείμενο παι-
δαγωγίας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς διάκριση καὶ νὰ μὴ περιορίζονται
κατὰ τὶς μορφωτικὲς ἐπαφές των σὲ ἄτομα μιᾶς ὠρισμένης ἡλικίας ἢ κατα-
στάσεως.

5. Ἡ ἀγωγή τους τελεῖται μὲ ποικίλες μορφές καὶ σὲ ποικίλους τό-
πους ἀνάλογα μὲ τὶς συνήθειες τῆς ἐποχῆς, τὶς περιστάσεις καὶ τὶς ἀνάγκες,
στὴν ἀγορά, στὶς συντροφιές, στὰ γυμναστήρια (Σωκράτης), στὸ σχολεῖο, σὲ
συνέδρια, σὲ συναντήσεις (Pestalozzi, Kerschensteiner), μὲ τὴ μορφὴ διδασκα-
λίας, παραδείγματος ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, μὲ τὰ συγγράμματα καὶ
τὶς μελέτες, μὲ ὀργανωτικὰ μέτρα τῆς ἐκπαιδεύσεως, μὲ ὀμιλίες καὶ διαλέ-
ξεις, μὲ συνεντεύξεις καὶ συζητήσεις.

6. Ἀπὸ τὴν τεχνικὴ τῆς ἀγωγῆς, ποὺ χρησιμοποιοῦν¹⁷, ὁ Σωκράτης
τὴν «διαλεκτικὴ», ὁ Pestalozzi τὴν «ἐργασία μὲ ἐποπτικὰ μέσα», ὁ Kerschen-
steiner τὴν «διδασκτικὴ τοῦ σχολείου ἐργασίας», διαφαίνεται ὅτι, κατὰ τὸ παι-
δευτικὸ τους ἐνέργημα, θεωροῦν ἀπαραίτητη καὶ τὴν αὐτενεργὸ συμμετοχὴ
τῶν μαθητῶν τους στὴν ἀνακάλυψη τῆς ἀλήθειας, στὴν καλλιέργεια τοῦ χα-
ρακτηῆρος, στὴν ἐκμάθηση μιᾶς τέχνης χρήσιμης γιὰ τὴ ζωὴ. Ἔχουν ἐμπι-
στοσύνη στὶς ἐξελικτικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Κεντρίζουν τοὺς μαθητὰς,
τοὺς συζητητὰς, τοὺς συνεργάτας των νὰ μποροῦν νὰ ζυπνοῦν μέσα στὸν
ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους τὶς ἀλήθειες τῆς ζωῆς, τὰ δικαιώματά τους καὶ τὴν ἀν-
θρώπινη οὐσία τους μὲ τὶς κοινὲς ἀναλύσεις στὰ πνευματικὰ, μεταφυσικὰ καὶ
ἀξιόλογα προβλήματα.

7. Στὴν ὀλικὴ σύνθεση τοῦ ψυχικοῦ των βίου κυριαρχεῖ τὸ ἰδεῶδες
τῆς μορφώσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ γίνεται ἀντικείμενο ὀλοκληρωτικῆς
ἀφοσίωσεως. Ὁ Σωκράτης δέχεται καὶ θανατώνεται, ὁ Pestalozzi διαθέτει τὴν
περιουσία του, τὴν οἰκογενειακὴ εὐτυχία του, τὴν ὑγεία του καὶ ὅλη του τὴ
ζωή, ὁ Kerschensteiner μοχθεῖ σ' ὄλο του τὸν βίον, ὅλοι τους εἶναι ὀλοκληρω-
τικὰ ἀφωσιωμένοι στὴν παιδαγωγία τοῦ ἀνθρώπου (8 - σελ. 283-307 καὶ
329-347).

8) Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Σωκράτης ἦταν ἀφωσιωμένος στὴν ὑπηρεσία τῆς
ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος στὸν ἄνθρωπον, ὁ Pestalozzi στὴν ἐξυπηρέτηση ὄχι
μόνον τῶν βιοτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ
ἀνθρώπου καὶ ὁ Kerschensteiner στὴν ἀνάδειξη ὄχι μόνον μορφωμένων ἐπαγ-
γελματιῶν ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονα ἠθικῶν πολιτῶν - ἀνθρώπων προσηλωμένων
στὶς ἀνώτερες ἀξίες τῆς ζωῆς¹⁸ φανερώνει ὅτι οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοὶ εἶχαν
θεωρήσει τὸν ἄνθρωπον κάτοχον πνευματικῆς οὐσίας¹⁹ καὶ προσέβλεπαν, ἀπώ-
τερα, μὲ τὴν παιδαγωγία τους στὴν ἀφύπνιση καὶ καρποφορία αὐτῆς τῆς
οὐσίας του.

Β'

1. Ἡ ἀφοσίωση τῶν παιδαγωγῶν σ' ἓνα τέτοιο ἔργο ἀποτελεῖ ψυχικὸ
φαινόμενο ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰ ἰσχυρότατη τάση δημιουργίας ἀνθρώ-
πων μὲ ἔντονη τὴν πνευματικὴ τους οὐσία, ἀπὸ ἓναν δυναμισμό, ποὺ διατί-
θεται μὲ ἀμείωτη ἐτοιμότητα γιὰ ὠρισμένο σκοπὸ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν δυ-
ναμισμό τῶν ἀφωσιωμένων στὴν τέχνη, στὴν ἐπιστήμη, στὴ θρησκεία ἢ σὲ
κάθε ἄλλη ἀνώτερη δημιουργία ἀνθρώπων.

Τὸ δυναμικὸ στοιχεῖο, ἢ ἰσχύς κι' ἡ διάρκεια σ' αὐτὴ τὴν ἀφοσίωση
προοδίδουν ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ στὸ φαινόμενο τοῦτο, ὥστε νὰ μὴ
εἶναι ἀπλῆ συναισθηματικὴ κατάσταση. Δὲν εἶναι δηλαδὴ μιὰ ἀπλῆ «κλίση»,

που έκδηλώνεται ως επιθυμία να άσχολεϊται τὸ ἄτομο με κάτι ἀπὸ προδιάθεση ἢ ἀπὸ συνήθεια, οὔτε ἀκόμη μιὰ «ροπή» που έκδηλώνεται ως ἐνισχυμένη κλίση με ἀφθονώτερες τις πηγές δυναμισμοῦ. Εἶναι, ἀντίθετα, μιὰ μορφή ἰσχυρότατης ἐπιθυμίας γιὰ ἕνα ὠρισμένο ἐπίτευγμα, που κινεῖ σὲ συνεχῆ δραστηριότητα τὴν ἀνθρώπινη ὄντοτητα με ἀκατάπαυστη ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἐμπόδια ψυχικὴ ὄρμη.

Ἔτσι, ἡ ἰσχυρότατη αὐτὴ ἐπιθυμία κατέχει τὸ κέντρο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ ὁδηγεῖ σταθερὰ τὸ φορέα της ν' ἀναλωθῆ γιὰ τὴν πραγμάτωση κάποιου σκοποῦ. Με τὴ διαρκῆ ἐπικράτειά της στὴν ψυχὴ παίζει ὁδηγητικὸ καὶ δημιουργικὸ ρόλο στὶς ἄλλες τάσεις καὶ δυνάμεις. Οἱ βαθύτατες λογικὲς ἀναλύσεις ἐπὶ τῶν ἀνθρωπολογικῶν θεμάτων ἀπὸ τὸν Σωκράτη, τὸν Pestalozzi καὶ τὸν Kerschensteiner μαρτυροῦν, ὅτι ἡ ὄρμη αὐτὴ ὠθοῦσε τὴ νοημοσύνη τους ν' ἀναπτύσσει γύρω ἀπὸ τὴ σταθερὴ ἰδέα, τις πρὸ διεισδυτικὲς παρατηρήσεις, καὶ τις εὐφυέστερες ἀφαιρέσεις, μιὰ σειρά ἀναζητήσεων, που τις ἀκολουθοῦσε σὲ πείσμα ὅλων τῶν ἐμποδίων. Ἴσως, σὲ μερικὲς περιπτώσεις, νὰ περιορίζῃ τὴν εὐρύτητα τοῦ πεδίου τῆς νοημοσύνης, ἀλλ' ὅ,τι χάνει ἐκεῖνη σὲ ἔκταση τὸ κερδίζει σὲ βάθος. Ἡ ἀδιάκοπη ἐπίσης ἐπιμονὴ τους στὴν πραγμάτωση τῶν σκοπῶν τους μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ ὄρμη αὐτὴ ἰσχυροποιεῖ τὴ βούληση κι' ἀποβαίνει ἐπιδέξια ν' ἀνακαλύπτῃ τις πρὸ μυστικὲς καὶ ἱκανὲς ἐνέργειες, που θὰ ὑπηρετήσουν πρῶτοτυπους σκοπούς.

2. Ἡ ὄρμη ὅμως αὐτὴ, δὲν κυριαρχεῖ μόνον στὶς ἄλλες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τις προϋποθέσεις καὶ τις ἔχει ἀνάγκη στὴν τροφοδότησή της, γιὰ νὰ καρποφορήσῃ.

Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀφοσίωση σ' ἕνα τέτοιο ὑψηλὸ ἔργο, ὅπως εἶναι ἡ μόρφωση ἀνθρώπων, προϋποθέτει, φαίνεται, μιὰ ἐνέργεια ρυθμιστικὴ, ἢ ὁποῖα ἐπιφέρει στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ μιὰ πειθαρχία, που προφυλάσσει ἀπὸ συγκρούσεις συναισθημάτων. Ἡ ρυθμιστικὴ αὐτὴ ἐνέργεια συγγενεῦει με τὴν ἐνέργεια τῆς λογικῆς κι' ἐξασφαλίζει τὴν ὀλόψυχη στροφὴ πρὸς τὸ ἐπιδικώσιμο ἐπίτευγμα. Προϋποθέτει δηλαδὴ τὸν συλλογισμό, διότι στὴν ὥρα τῆς ἐκδηλώσεώς της γίνεται μιὰ ἐξατομίκευση τοῦ ἀντικειμένου της, τελεῖται μιὰ ἀξιολόγηση, τὴν ὁποῖα καθιστᾷ ἱκανὴ μόνον ἢ ἐξελιγμένη σκέψη. Ὁ φορέας της δὲν θὰ δεχόταν αὐτὴ τὴν ἀποκλειστικὴ ἐπιθυμία του, ἂν δὲν εὔρισκε τρόπο νὰ ἔχῃ τὴ συναίσθηση, ὅτι βρῖσκεται «ἐν τάξει» καὶ νὰ τῆς δίνη ἔτσι μιὰ παραδεκτὴ φαινομενολογία. Ἀναζητεῖ νὰ βρῖσκῃ λόγους νὰ ἱκανοποιηθῆ. Ἄν ἡ ἰσχυρότατη αὐτὴ ἐπιθυμία τῶν παιδαγωγῶν, ὅπως καὶ ὅλων τῶν μεγάλων δημιουργῶν (28-), προσφέρῃ μιὰ πειστικότητα σ' αὐτοὺς γιὰ τὴν ἀξία της, τοῦτο γίνεται, ὄχι γιὰτὶ γεννᾶται, με τὴν ἐκδήλωσή τους, κάποια «συμπάθεια» στοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴ γέννηση παρόμοιων καταστάσεων, ἀλλὰ γιὰτὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ γνωρίζει νὰ φέρῃ στὴν ὑπηρεσία της τὴ λογικὴ. Ἄπ' ὅλα αὐτὰ διαφαίνεται, ὅτι ὑπάρχουν κάποιες κρυφές ἀναλογίες εἰδικῆς συγγενείας μεταξὺ τῆς διαγωγῆς τῆς λογικῆς καὶ τῆς λογικῆς τῆς ἰσχυρῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὴ μόρφωση ἀνθρώπων.

Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ, ὀφείλομε ν' ἀναγνωρίσωμε, ὅτι ὑπάρχει σύγχρονα καὶ ἡ ψυχολογικὴ πραγματικότητα μιᾶς ἀταξίας ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ αὐτὴ ὄρμη. Πολλὲς φορὲς οἱ φορεῖς της παιδαγωγοὶ αἰσθάνονται σὰν ἕνα παιγνίδι μερικῶν συναισθηματικῶν δυνάμεων, οἱ ὁποῖες, ἐνῶ εἶναι πολὺ πειθαρχημένες, τείνουν οὐ σύγχρονα νὰ τοὺς ὠθήσουν σὲ πράξεις, γιὰ τις ὁποῖες αἰσθάνονται ὅτι χάνουν τὴν πρωτοβουλία καὶ τὸν ἔλεγχο. Ἐεχνοῦν συχνὰ τὸ κοινωνικὸ περίγυρο καὶ τις δυσκολίες τῆς πραγματικότητος, εἶναι ὑπερβολικὰ ἀπαιτητικοὶ στοὺς ἄλλους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θέλουν παρόμοια βίωση τῆς ἰδίας ὀρμῆς

(Pestalozzi και Kerschensteiner), αφαιρούνται προσηλωμένοι στους έσωτερικούς των λογισμούς και παραμένουν παράξενα ακίνητοι και άπραγοι ή αποδεικνύονται άσυγκράτητα έρεθιστικοί στους άλλους, για να τους έξαναγκάσουν στην πολύπλευρη και βαθύτατη διερεύνηση της άληθείας (Σωκράτης). Αυτή ή ψυχολογική πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από μās ως άσυνήθιστη κατάσταση άνισορροπίας, ως άταξία, δημιουργείται, τις στιγμές εκείνες, κατά τις οποίες το πνεύμα ξεφεύγει από τα δεσμά της καθιερωμένης συμπεριφοράς της ψυχοσωματικής όντότητος και άπομονώνεται προσβλέποντας επίμονα στο όραμά του (άντικείμενο της όρμης) και δίνεται ολοκληρωτικά και άγωνιά, με την πίεση της πραγματικότητας, να το έγγιση, να το κατακτήσει, όποτε με τη μόνωσή του αυτή δεν υπολογίζει την συμπεριφορά, τις δυνατότητες των άλλων, το κοινωνικό περίγυρο. Αυτή ή κατάσταση διαφαίνεται καθαρά στις έκτενείς βιογραφίες για τον Σωκράτη, τον Pestalozzi και τον Kerschensteiner και στις δικές των είλικρινείς όμολογίες (έξάψεις, παράφορες έnéργειες, συμπεριφορά άπραξίας κι' αφαιρέσεως)²⁰. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι υπάρχει, ταυτόχρονα, και ή ικανότητα της κανονικής ρυθμίσεως των έσωτερικών καταστάσεων από την προσωπική βούληση και τη λογική έnéργεια και ή συναίσθηση της στιγμιαίας άταξίας.

Η άφοσίωση στην παιδεία προϋποθέτει άκόμη την έnéργεια της δημιουργικής φαντασίας. Το αντικείμενό της περιβάλλεται με τη φαντασία από ένα ώραίο περίγυρο και ιδανικοποιείται: γίνεται περισσότερο παρόν, παίρνει μιá έσωτερική παρουσία και μάλιστα σιγά - σιγά μιá άναγκαία παρουσία. Οί φορεΐς της γοητεύονται από το άναμενόμενο επίτευγμα και αισθάνονται έντονώτερη τη στροφή της όντότητός των προς αυτό. Αυτό το τέρμα, που βλέπουν νοερά, βρίσκεται πάντοτε μπροστά τους και τους κρατεί άνήουχα προσηλωμένους σ' αυτό. "Έχει δουλέψει γι' αυτό ή φαντασία τους με τις ύποθέσεις, τους στοχασμούς, τις συλλήψεις τρόπων, σχεδίων και μέσων και έχει γίνει ή άξιολόγησή του. Είναι ή 'Ιθάκη του αιώνιου Όδυσσέα, που το όραμά της πάντοτε παρόν, τον κρατάει άκατάβλητο ποντοπόρο στις κακουχίες και στις θαλασσοταραχές. Οί πόθοι του Σωκράτη για τον τέλειο άνθρωπο, οί όραματισμοί και τα όνειρα του Pestalozzi για άnúψωση του βιοτικού και πολιτιστικού επίπεδου του λαού και οί στοχασμοί του Kerschensteiner για την όργάνωση της εκπαίδευσής στη χώρα του, που θα έξασφάλιζε τους αύριανούς καλούς τεχνίτας και έναρέτους πολΐτας, όλα αυτά είναι καρποί της δημιουργικής των φαντασίας.

3. Υπάρχουν όμως και έξωτερικοί παράγοντες, οί όποιοι τροφοδοτούν την ίσχυρή αυτή όρμη των τριών παιδαγωγών, για τη διάπλαση ανθρώπων. Άναφέραμε στα βιογραφικά τους δεδομένα τις δυσκολίες και τις συνθήκες άναπτύξεως και άγωγής των, κατά τα παιδικά τους χρόνια, άναφέραμε επίσης το πνευματικό κλίμα της έποχής των και τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα των καιρών τους στον στενώτερο κι' εύρύτερο χώρο. Όλα αυτά θα έλεγαν οί ψυχαναλυταί έξύπνησαν κι' έπηρέασαν έμφυτες τάσεις των και τις μετέβαλαν σε ίσχυρή όρμη για τον έξανθρωπισμό των ανθρώπων, η άπετέλεσαν το ίσχυρό εκείνο ύπόστρωμα πόθων στην ψυχή τους, που ζητούν ν' αναβιώσουν κι' αναζούν στο αντίκρουσμα παρομοίων καταστάσεων σ' άλλους ανθρώπους (παιδιά, άνδρες, γυναΐκες, γέροντες). Οί άπωθούμενες στο άουνεΐδητο άνεκπλήρωτες έπιθυμίες των για την ίκανοποίηση βιοτικών και πνευματικών άναγκών, που αισθανόταν έντονα, και ή έλλειψη εύκαιριών για την πλήρωσή των, συνετέλεσαν στην ίσχυροποίηση αυτής της έπιθυμίας και στη μεταβολή της σε όρμη άνάλογης δράσεως, εύεργετικής όχι μόνον για τον έαυτό τους, αλλά και για τους άλλους ανθρώπους. Συμβαΐνει και σε πολ-

λούς άλλους μεγάλους δημιουργούς να υπάρχει ένα υπόστρωμα βιωμάτων από την παιδική τους ηλικία, που αποτελεί κίνητρο στις δραστηριότητες της ώριμης ηλικίας των. Πολλοί απ' αυτούς στις βιογραφίες των το αναφέρουν και επιμένουν στα γηρατεία τους να αποδίδουν σ' αυτό την γενεσιουργό αίτια των μεγάλων δημιουργημάτων τους (2-, 26-). Οί πίκρες από τη ζωή, ή άμεση έμπειρία της σκληρής πραγματικότητας από τα έφηβικά χρόνια οδηγούν τον άνθρωπο συχνά να υφάνη τους εύγενικούς πόθους του και να προσφέρη την οντότητά του, κατά την επίγεια πορεία του, για τη δημιουργία μιās ζωής για τους συνανθρώπους του καλύτερης, ευτυχέστερης, από τη δική του (13- σελ., 421 - 444, 33- σελ., 355 - 375, 46-). Μια δυσκολία στη ζωή, μια ταλαιπωρία, μια διδαχή, ένα κοινωνικό περιστατικό, ένα ανάγνωσμα, μια βιοτική έμπειρία αποτελούν τη σπίθα που ρίχνεται στη ψυχή του ανθρώπου και γίνεται, άργότερα, με τη συνδρομή και άλλων παραγόντων, ή φλόγα εκείνη που θερμαίνει τα μεγάλα έργα. Για τους τρεις παιδαγωγούς, που αναφέρουμε, έχουμε δεδομένα για τους έξωγενείς παράγοντες (πτωχή οικογενειακή προέλευση, συναναστροφή με πτωχούς και ταλαιπωρουμένους ή ανήσυχους ανθρώπους), οί όποιοι μαζί με τις ένδογενείς δυνάμεις επέδρασαν στη διαμόρφωση της ίσχυρής όρμης των προς την παιδεία και συνετέλεσαν στην καρποφορία της.

4. Από την ανάλυση του φαινομένου τούτου της άφομοίωσης στην παιδεία του Σωκράτη, του Pestalozzi και του Kerschensteiner διαπιστώνουμε, ότι έχουμε μπροστά μας όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του φαινομένου που λέγεται πάθος. Βρήκαμε στην άφομίωση αυτή μια ίσχυρότατη όρμη προς ώρισμένο σκοπό, ή όποια παρουσιάζει άμείωτη την έτοιμότητά της για δημιουργία, κατέχει το κέντρο της ανθρώπινης ψυχής, παίζει ρυθμιστικό ρόλο στις άλλες ψυχικές δυνάμεις, ενώ σύγχρονα και προϋποθέτει αυτές, γνωρίζει να φέρη στην ύπηρεσία της τη λογική, ενώ συχνά προκαλεί και τη σιγμιαία έσωτερική άταξία. Άκριβώς, τα στοιχεία αυτά συνθέτουν την έννοια του πάθους (47 - σελ. 3γ4, 40 -, 48 -).

5. Άντικείμενο του πάθους αυτού είναι ή ποικιλότητα βοήθεια στον συνάνθρωπο ν' αναπτύξη στην πλήρη μορφή τους όλες τις δυνάμεις της οντότητός του, να γίνη άνθρωπος. Η προσφορά αυτή έπιτελείται με την άμεση ή έμμεση υλική βοήθεια και με την ποικιλόμορφη διδαχή για την άφύπνιση των πνευματικών δυνάμεων.

Στα περιληπτικά δεδομένα από το βίο και τη δράση των τριών φορέων αυτού του πάθους είχαμε διαπιστώσει τα έξής:

Οί δραστηριότητες των έσκόπευαν να καταστήσουν οικονομικά αυτόν τους, να κάμουν αυτούς καλούς πολίτας και ήθικους ανθρώπους και να τους άφυπνίσουν μια ευρύτερη θεώρηση της οντότητός των μέσα στο κοινωνικό σύνολο και μέσα στο σύμπαν.

Αυτές οί ευεργετικές των δραστηριοτήτες άναφερόταν στους ανθρώπους όλων των ηλικιών και όλων των κοινωνικών και οικονομικών καταστάσεων.

Κατά τις παιδευτικές ενέργειές των έτρεφαν έμπιστοσύνη στις έξελικτικές δυνάμεις του ανθρώπου, στην ανθρώπινη φύση του, κι άναζητούσαν πάντοτε τους καλύτερους τρόπους για την εκκόλαψη αυτής της ανθρώπινης φύσεως (διαλεκτική, έποπτεία, εργασία).

Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν τα γνωρίσματα μιās ίσχυρής τάσεως για τη δημιουργία ώλοκληρωμένων ανθρώπων. Έτσι, το πάθος του Σωκράτη, του

Pestalozzi καὶ τοῦ Kerschensteiner εἶναι πάθος δημιουργίας ἀνθρώπων.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς δημιουργίας στὸ πάθος αὐτὸ μᾶς παρέχει τὴ δυνατότητα νὰ τὸ κατατάξωμε στὰ θετικὰ πάθη²¹, δηλαδὴ στὰ πάθη ἐκεῖνα ποὺ στρέφονται πρὸς εὐμενῆ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα ἀντικείμενα, ὅπως εἶναι τὰ πάθη γιὰ τὴν Τέχνη, γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, γιὰ τὴ Θρησκεία, γιὰ τὴν Πατρίδα κλπ. (47 - σελ. 318, 29 -, 7 - σελ.61 - 64).

Ἀπὸ τὶς προηγούμενες διαπιστώσεις μας ὡς πρὸς τὶς ἐπιδιώξεις τῶν δραστηριοτήτων τῶν τριῶν παιδαγωγῶν (ἀντιμετώπιση οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν προβλημάτων τῶν συνανθρώπων των) διαφαίνεται ἀκόμη, ὅτι, ἂν οἱ φορεῖς ἄλλων θετικῶν παθῶν δημιουργίας σκοπεύουν μὲ τὰ εἰδικὰ ἔργα τους νὰ ἱκανοποιήσουν καὶ νὰ θέσουν σὲ ἔντονη παραγωγικὴ λειτουργία ἓνα τομέα τῆς συνειδήσεώς των, τὴν γνωστικὴ συνείδηση (ἐπιστήμη) ἢ τὴν αἰσθητικὴ συνείδηση (Τέχνη) ἢ τὴν Θρησκευτικὴ συνείδηση, οἱ φορεῖς τοῦ πάθους δημιουργίας ἀνθρώπων σκοπεύουν νὰ βοηθήσουν στὴ διατήρηση τῆς βιολογικῆς ὄντοτικότητος τοῦ ὁποιουδήποτε ἀνθρώπου (κάθε ἡλικίας καὶ καταστάσεως) καὶ στὴν ἀφύπνιση τῆς ἰκανότητος γιὰ κατανόηση καὶ καρποφορία ὅλων τῶν συνειδησιακῶν καταστάσεών του (γνωστικῶν, ἠθικῶν, αἰσθητικῶν, φιλότητος, θρησκευτικῶν), κατὰ συνέπεια στὴν ἀφύπνιση καὶ σταθερὴ συνέχιση τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου του²². Τὸ πάθος τῆς δημιουργίας ἀνθρώπων σκοπεύει ἀναλυτικώτερα νὰ ξυπνήση καὶ νὰ κρατῆ σὲ συνεχῆ διέγερση τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀντιλαμβάνεται καὶ νὰ πολλαπλασιάζῃ τὴν προσπάθεια τῆς ψυχῆς του, ὅταν ἐρμηνεύῃ μέσα της τὴν πραγματικότητα (πνευματικὴ, γνωστικὴ συνείδηση), νὰ κατανοῆ καὶ νὰ ἐπαυξάνῃ τὴν ἐνέργειά της ποὺ ἐπιδιώκει τὴ σύνδεσή του μὲ τὶς ἄλλες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις (ἠθικὴ συνείδηση), νὰ αἰσθάνεται τὴν ὁμορφιὰ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς Τέχνης (καλλιτεχνικὴ συνείδηση), τὴν αὐθόρμητη ἀγάπη καὶ ψυχικὴ γειννίαση πρὸς τὸν συνάνθρωπο (συνείδηση φιλότητος) καὶ τὴν εὐσέβεια γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος, (Θρησκευτικὴ συνείδηση)²³.

6. Ἀλλὰ, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ βιογραφικὰ τους στοιχεῖα, οἱ τρεῖς παιδαγωγοὶ μας ζοῦσαν καὶ οἱ ἴδιοι ἔντονα τὶς συνειδησιακὰς των καταστάσεις, τὴν πνευματικὴ τους οὐσία, διότι καὶ τὴν γνωσιολογικὴ μὲν τὴν τους (γνώσεις, διανοητικὴ καλλιέργεια) συνεχῶς συνεπλήρωναν καὶ ἐνδιαφερόταν ζωηρότατα γιὰ τὰ μεγάλα κοινωνικά, ἠθικά, αἰσθητικά καὶ μεταφυσικά προβλήματα. Τὸ πάθος των διαμορφωνόταν ἀπὸ ἓνα σταθερὸ, συνεχῆ, ἀλλεπάλληλο συνδυασμὸ τοῦ ἐντόνου βιώματος τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου μέσα τους καὶ τῆς ζωηρῆς ἐπιθυμίας των ν' ἀφύπνισθῆ καὶ νὰ λειτουργήσῃ αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο καὶ στοὺς ἄλλους, στοὺς ὁποιουδήποτε ἄλλους, συνανθρώπους των.

Ἔτσι, τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ τῆς ζωῆς των, σ' εὐρύτερη ἀνάλυση, εἶναι ἡ αἰωνιότητα τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου, ἢ διαίωσις τῆς πνευματικῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ διαπίστωση κάθε φορὰ, ὅτι συμβάλλουν, ἔστω κι' ἐλάχιστα, σ' αὐτὸ τὸν ὑψηλὸ σκοπὸ, ἱκανοποιεῖ αὐτοὺς βαθύτατα, τοὺς ἐνισχύει στὶς προσπάθειές των ἀνάμεσα σὲ δυσπερβλήτα ἐμπόδια καὶ τοὺς ὀδηγεῖ στὴ θυσία καὶ τῆς ὑπάρξεώς των ἀκόμη.

7. Ἡ ἐμπιστοσύνη, ποὺ ἔτρεφαν στὶς ἐσωτερικὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν, τῶν παιδαγωγουμένων ἀνθρώπων, οἱ τρεῖς Μεγάλοι Παιδαγωγοὶ καὶ ἡ ἰδιαίτερη φροντίδα τους νὰ βροῦν τὶς πρὸ κατάλληλες γιὰ τὴν κατάστασή τους μεθόδους ἀγωγῆς των φανερώνουν ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ σεβασμὸ, ποὺ εἶχαν

γι' αὐτούς. Ὁ σεβασμός, λοιπόν, πρὸς τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖο βοήθησαν νὰ φτάσῃ σ' ὠρισμένα ἐπιτεύγματα, εἶναι ἓνα ἄλλο βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς παιδευτικῆς τῶν ἐνεργείας.

Ἔτσι, οἱ φορεῖς αὐτοῦ τοῦ πάθους, δὲν εἶχαν καθορίσει μόνον μὲ σαφήνεια τὸ τέρμα, στὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ φθάσουν οἱ μαθηταὶ τους, ἀλλὰ καὶ σεβόταν τὰ μερικώτερα βήματά τους, τὶς δυνάμεις τῶν, καὶ ξεκινούσαν πάντοτε ἀπ' αὐτά, ὥστε ἡ δημιουργία τους ὡς ἀνθρώπων νὰ εἶναι κυρίως αὐτοδημιουργία μὲ τὴν ἔλλογη καὶ κατάλληλη σὲ κάθε περίπτωση δική τους βοήθεια καὶ ὁδηγία. Γι' αὐτό, ἐσωτερικὰ οἱ τρεῖς παιδαγωγοὶ ζοῦσαν καὶ μιὰ ἀγωνία, μιὰ ἀνησυχία, νὰ μὴ πιέζουν μὲ τὴ βοήθειά τους τὶς αὐτοεξελισσόμενες δυνάμεις. Σ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία ὀφείλεται ἡ μέριμνά τους νὰ ἐπινοήσουν τίς πρὸ κατάλληλες μεθόδους ἀγωγῆς. Κοντὰ στὴ ζωηρὴ ἐπιθυμία τους νὰ ἰδοῦν ζωντανὸ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο στοὺς συνανθρώπους τῶν, αἰσθανόταν καὶ τὴν ἀγωνία νὰ μὴ συμβῆ καὶ παραγνωρίσουν τὴν ἡλικία, τὴν κατάσταση καὶ τίς δυνάμεις καὶ ἀδυναμίες τῶν μαθητῶν τους. Τὸ πάθος τῶν εἶναι ἰσχυρὴ ὀρμὴ πρὸς κάποιο ἐπίτευγμα, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὴ ἀγωνία, εἶναι πάθος δημιουργίας ἀνθρώπων μὲ εἰδικές, κατάλληλες, ἐνεργείες. Αὐτό, ἀκριβῶς, τὸ πάθος εἶναι π ά θ ο ς π α ι δ α γ ω γ ι α ς.

Γ'

1. Μὲ τὸν πρῶτο τοῦτο σταθμὸ τῆς ἐρευνητικῆς μας πορείας, ἐφθάσαμε, κατὰ τὴν πρώτη ἀνίχνευση, στὸν καθορισμὸ τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας. Ἐπειδὴ τὰ εἰσαγωγικά αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι γνωρίσματα γενικοῦ χαρακτήρος, θὰ συνεχισθῆ, στὰ ἐπόμενα κεφάλαια, ἡ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ παιδευτικοῦ τῶν ἐνεργήματος, γιὰ ν' ἀποκαλυφθῆ ἡ ἰδιαίτερη φύση τοῦ πάθους τῆς παιδαγωγίας, καὶ θ' ἀναλυθοῦν τὰ ἐσωτερικὰ βιώματα τῶν τριῶν Μεγάλων Παιδαγωγῶν, γιὰ νὰ διαφανῆ καθαρώτερα τὸ ψυχικὸ ὑπόστρωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐδράζεται ἡ ἰσχυρότατη ὀρμὴ τοῦ πάθους αὐτοῦ.

2. Ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά τοῦτα στοιχεῖα, ποὺ στηρίζονται σὲ γνωστὰ ἀσφαλῶς βιογραφικὰ δεδομένα γιὰ τοὺς τρεῖς Μεγάλους Παιδαγωγούς, προέκυψε ἡ διαπίστωση ὅτι ἡ ἀφοσίωση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν στὴν Παιδαγωγία ἐνέχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θετικοῦ πάθους δημιουργίας. Τὴ διαπίστωση αὐτὴ δὲν βρῖσκομε στὰ κείμενα τῶν βιογράφων τους, οὔτε τῶν ἄλλων συγγραφέων, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο τους. Ὁ Η. Μαργου, ὁ R. Hubert, ὁ J. Chateau, ὁ L. Meylan, ὁ Μ. Παπαμαύρου, ὁ Γ. Παλαιολόγος, ὁ Δ. Μωραϊτης, ὁ Α. Τσίριπας, ὁ Α. Ἰσηγόνης κ.ἄ. στὰ ἱστορικὰ γιὰ τὴν παιδεία ἔργα τους, καθὼς καὶ οἱ εἰδικοὶ βιογράφοι τοῦ Σωκράτη (Ξενοφῶν, Πλάτων), τοῦ Pestalozzi (Me Stael, Pestalozzianum (25 - σελ. 18 - 40) καὶ τοῦ Kerschensteiner (Berthand, ἡ Ἔνωση τῶν ὁπαδῶν του (3 - σελ. 6 - 24, 129)), δὲν ἀναλύουν ἀπὸ παρῶμοια σκοπιὰ τὴν ἀφοσίωση τῶν Μεγάλων Παιδαγωγῶν στὴν Παιδεία καὶ δὲν ἀναζητοῦν ν' ἀνεύρουν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ συνθέτουν τὸ θετικὸ πάθος δημιουργίας τῶν.

3. Ἀπ' αὐτὴ, ἐπίσης, τὴν πρώτη ἀνιχνευτικὴ ἐνεργείά μας προέκυψε ἀκόμη καὶ ἓνας νέος χαρακτηρισμὸς τοῦ φαινομένου τῆς ἀφοσίωσης στὴν Παιδεία (= πάθος παιδαγωγίας ἀνθρώπων), τὸν ὁποῖον δὲν ἀνευρίσκομε μὲ τὴν αὐτὴ διατύπωση σὲ κείμενα, στὰ ὁποῖα ἀναλύονται ἢ προβάλλονται οἱ

ἀρετὲς πὺ δὲφείλου νὰ κοσμοῦν τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδαγωγοῦ. Ὁ R. Hubert ἀναλύοντας τὰ στοιχεῖα τῆς παιδαγωγικῆς κλήσεως καὶ τονίζοντας τὶς ἀπαραίτητες ἰκανότητες τοῦ Παιδαγωγοῦ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ παιδί, γιὰ τὴν ἔννοια τῶν ἀξιών, τὴ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς, τὴν καλὴ ὑγεία, τὶς ἀνεπτυγμένες πνευματικὲς ἰκανότητες, τὶς ἠθικὲς ἀρετὲς, τὴ χαρὰ, τὴν εὐθυμία, τὸν ἰδεαλισμὸ (19 - σελ. 762 - 768). Ὁ E. Spranger θέλει ν' ἀνήκη ὁ Παιδαγωγὸς στὸν κοινωνικὸ τύπο (37 - σελ. 313 - 315). Ὁ F. W. Foerster ζητεῖ τὸν ἠθικο - θρησκευτικὸ χαρακτήρα στὸν Παιδαγωγὸ (23 - σελ. 227 - 229). Ὁ A. Ferriere ἀπαιτεῖ τὴν ἀπαραίτητη μὲρφωση ἐπὶ τῆς τεχνικῆς τῆς μαθήσεως, τὴν κατοχὴ τῶν προϊόντων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν εὐρεῖα, φιλοσοφικὴ, θεώρηση τοῦ κόσμου (22 - σελ. 86 - 89). Ὁ A. Delmouζος θεωρεῖ τὴ μὲρφωση, τὸ χαρακτήρα καὶ τὴ συνεπῆ στάση στὴ ζωὴ ὡς ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς Παιδαγωγικῆς Προσωπικότητος (13 σελ. 61). Ὁ N. Ἐξαρχόπουλος διακρίνει ὡς ἀρετὲς τοῦ Παιδαγωγοῦ τὴ γενικὴ μὲρφωση, τὸ τάκτ καὶ τὴ φαιδρὴ ἰδιοσυγκρασία (17 - σελ. 317 - 322). Ὁ E. Παπανούτσιος ἀναλύοντας τὸ ἔργο τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Pestalozzi ὁμιλεῖ γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ ἦθος, πὺ δὲκρινε αὐτοὺς τοὺς μεγάλους Παιδαγωγοὺς (38 - σελ. 83 - 160). Στὰ κείμενα ὅλων αὐτῶν τῶν Παιδαγωγῶν δὲν ἀναφέρεται, οὔτε ἀναλύεται, ἔστω καὶ θεωρητικὰ (δογματικά), τὸ φαινόμενο τῆς ἀφοσιώσεως στὴν Παιδεία ὡς θετικὸ πάθος Παιδαγωγίας ἀνθρώπων οὔτε χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὅρος ἀκόμη: Πάθος Παιδαγωγίας²⁴.

4. Συμβαίνει ἀκόμη νὰ καταλήγη εὐλογο κανεῖς στὸ γενικὸ συμπέρασμα, ὕστερα ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῆς βιογραφίας καὶ τῶν δραστηριοτήτων Μεγάλων Παιδαγωγῶν, ὅτι καὶ ὠρισμένοι Παιδαγωγοί, ὅπως καὶ ἄλλοι δημιουργοὶ (καλλιτέχναι, ἐπιστήμονες, ἀναμορφωταὶ κλπ.) εἶναι φορεῖς ἐνὸς θετικοῦ πάθους δημιουργίας. Ἐνα τέτοιο συμπέρασμα καὶ τοῦ κοινοῦ ἀκόμη μελετητοῦ, ἀνεξερεύνητο ὅμως ἐπιστημονικά, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διερευνηθῆ σήμερα συγκριτικὰ καὶ νὰ καταχωρισθῆ ὡς ἔκφραση μιᾶς πραγματικότητος στὴν παιδαγωγικὴ ὁρολογία τῶν εἰδικῶν. Τὰ πρῶτα δεδομένα ἀπὸ τὴν μέχρι τώρα ἔρευνά μας εἶναι ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικά, γιὰ νὰ προχωρήσωμε στὴ συστηματικώτερη ἀνάλυση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ἢ ὅποια ἀκολουθεῖ στὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

13. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἔνωση τῶν ὁπαδῶν τοῦ Kerschensteiner (Vereinigung für staats, Burgerliche Bildung und Erziehung) ἢ ὅποια διέδωσε τὶς ἰδέες του μετὰ τὴν ἐπανεκδοσὴ ὠλοκληρωμένου τοῦ ἔργου του σὲ ὀκτώ τόμους. Ἡ μέθοδος σχολικῆς ἐργασίας καὶ τὸ σύστημα ὁργανώσεως σχολείων ἀπετέλεσαν ὑπόδειγμα ἐκπαιδεύσεως σὲ πολλὰς χώρας.

14. α) Βλέπε σχετικὲς σκέψεις τοῦ Σωκράτη: Ξενοφῶντος Οἰκονομικός, Πλάτ. Πολιτεία.

β) Τὸ ἔργο τοῦ Pestalozzi: Παρατηρήσεις γιὰ τὴ βιοτεχνία, τὴν παιδεία καὶ τὴν πολιτικὴ (1822) (Γερμανιστί).

γ) Τὸ ἔργο τοῦ Kerschensteiner: Αἱ βάσεις τῆς ὁργανώσεως τῶν σχολείων (Γερμανιστί).

15. Ὁ Σωκράτης ἐπιδρᾷ στοὺς μαθητὰς του, στοὺς συζητητὰς του στρατηγούς, ἐμπόρους, δικαστὰς (Ξεν. Ἀπομν.). Τὰ βιβλία τοῦ Pestalozzi διαβάζονται ἀπὸ τὸν ἀγοστόκοσμο, ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἡγέτες τῆς χώρας του καὶ ἄλλων χωρῶν (Γαλλίας, Πρωσίας, Γερμανίας): Μ. Παπαμαύρου: Ἀθήναι 1929 σελ. 88, 93, 103 - 204.

H. Pestalozzi: 'Ο Kerschensteiner συνεργάζεται και επιδρά στους επαγγελματίες, βιομηχάνους, εργάτες και εμπόρους της Βαυαρίας και επιτυγχάνει την συμπαράσταση στο έργο του των κρατικών ηγετών της Βαυαρίας (3 - σελ. 20 - 42).

16. 'Ο Σωκράτης τὸν Πλάτωνα, ὁ Pestalozzi τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ Pestalozzianum στὴ Ζυρίχη, ὁ Kerschensteiner τοὺς δημιουργοὺς τῆς 'Ενώσεως τῶν ὁποδῶν τοῦ Kerschensteiner στὸ Μόναχον.

17. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο ἀναλύονται οἱ μέθοδοι ἀγωγῆς τῶν τριῶν παιδαγωγῶν.

18. Βλ. ἀνωτέρω βιογραφικὰ δεδομένα.

19. Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο ἀναλύεται ἡ φιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία κάθε παιδαγωγοῦ (βλ. Χάρτης τῶν δυνατοτήτων μὲ τὰ ἰδανικά ὄρια τοῦ ἀνθρώπου).

20. Βλ. α) τὸ «Κύκνειο ἄσμα» τοῦ Pestalozzi, β) τὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνος καὶ γ) (3 - ,).

21. 'Υπάρχουν καὶ τὰ ἀρνητικὰ πάθη, ὅπως τὰ πάθη τοῦ ποτοῦ, τῆς φιλαργυρίας, τῆς φιλαρχίας, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ κλπ. Θετικὰ ἢ ἀνώτερα καὶ ἀρνητικὰ ἢ κατώτερα πάθη συναντοῦμε ἄφθονα στὰ κείμενα τοῦ μεγάλου ψυχολογοῦ 'Ομήρου, βλ. I. Θ. Κακριδῆ: 'Ομηρικὲς ἔρευνες, 'Αθήνα 1944.

22. Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ συνειδησιακὲς καταστάσεις τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητος εἶναι τὸ ἰδιαιτέρο γνώρισμά της, πὸς τὴν διακρίνει ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔμβια ὄντα, εἶναι ἐκείνο, πὸς ὀνομάζομε πνεῦμα καὶ πὸς ἀπαντᾶται μόνον στὸν ἄνθρωπον.

23. Στὸ κεφάλαιο τοῦτο γίνονται οἱ εἰσαγωγικὲς μόνον διαπιστώσεις, οἱ ὁποῖες θεμελιώνονται στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο: 'Ο Χάρτης τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ἰδανικά ὄρια.

24. Συνήθως χρησιμοποιεῖται γι' ἄλλα ἀντικείμενα πάθος δημιουργίας ὁ ὄρος = πάθος καλλιτεχνίας, πάθος ἐπιστήμης, πάθος θρησκείας κλπ.

IV. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ Α'ΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

1. Agustsson - S. J. - La doctrine d' Education de G. Kerschensteiner, lib. r. Rodstein Paris 1936.
2. Adler - A. μετ. Γ. Παλαιολόγου: 'Ανθρωπογνωσία, 'Αθήνα 1934.
3. Bertrande. L' oeuvre scolaire de G. Kerschensteiner Munich, ed Dunod (et Pinat Paris 1914.
4. Berichthaus - ed Pestalozzi et son temps, Zurich - Lausanne, Payot. 1928.
5. Breier - E. - Π. 'Ιωαννίδης: 'Ιστορία τῆς Φιλοσοφίας, 'Αθήνα 1957.
6. Bridel - G. biographie de H. Pestalozzi, Lausanne, 1853.
7. Burloud - A. Precis de Psychologie, Paris 1952.
8. Chateau - J. K. Κίτσου: Οἱ Μεγάλοι Παιδαγωγοί, ἐκδ. Κένταυρος, 'Αθήνα 1958.
9. Cohn - J. - Γ. Παλαιολόγου: Πρωτοπόροι φιλόσοφοι, 'Αθήνα 1928.
10. Compayre - μετ. Σ. Μελά: 'Ο Πεσταλότσης, ἐκδ. 'Αγκύρας.
11. Cresson - A. Socrate sa vie son oeuvre, P. U. F. 1917.
12. Delbos - V. Figures et doctrines philosophiques Plon, Paris 1921.
13. Δελμούζου - Α.: Μελέτες καὶ Πάρεργα, 'Αθήνα 1958.
14. Donnard - A.: Socrate selon Platon, Mermod, Lausanne, 1945.
15. Ehm - A. L' Education nouvelle, ed. Alsatia, Paris 1938.
16. 'Ελλην. 'Εγκυκλοπαιδείαι - Λεξικά.
17. 'Εξαρχοπούλου - Ν. Γενικὴ Διδακτικὴ 'Αθήνα 1916 (II).
18. Hubert - R. Histoire de pedagogie Paris 1949.
19. Hubert - R. - Κ. Κίτσου - Ν. Σκουλάτου. Γενικὴ Παιδαγωγικά, Κένταυρος 'Αθήνα 1959.
20. Hughenin - J.: Education et culture d' apres Kerschensteiner, Flammarion 1933.
21. Θεοδοωρακοπούλου 'Ι.: Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα 'Αθήνα Β' ἐκδ. 1947

22. Ferrierre - A.: Nos enfants et l'avenir du pays, Neuchatel, Paris 1942.
23. Foerster A. (P. Bovet): L'ecole et le caractere, Neuchatel, Paris.
24. Ίατρίδου Γ.: Ίστορία Παιδαγωγικής 'Αθήναι 1939.
25. Jullien - M. - A. - Expose de la methoded'education de Pestalozzi, Paris 1842.
26. Καλλιάφα - Σ. Ψυχολογία τοῦ βάρθους ἔκδ. Π. Δημητράκου, 'Αθήναι 1950.
27. Kerschesteiner - G. - Γεωργάκη Γ. *Έννοια τοῦ σχολείου ἐργασίας, 'Αθήναι, σελ. 60 - 88.
28. Κίτσου - Κ. Τὸ Πάθος καὶ ἡ δημιουργία, Περιοδ. Παιδεία καὶ Ζωή, Νοεμβρίου 1961, 'Αθήναι.
29. Lalande - A. Vocabulaire de philosophie, Paris.
30. Meylan - L. L'actualite de Pestalozzi ed Scarabee, 1961.
31. Meylan - L.: Pestalozzi et l'educationa l'humanite, ed - Natur und Geis Zurich, 1946.
32. Μωραΐτης Δ., Ίστορία Παιδαγωγικής 'Αθήναι 1953.
33. Nuttin - J, Psychanalyse, Louvain, 1950.
34. Ξενοφῶντος Οἰκονομικός.
35. Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα.
36. Παλαιολόγου Γ. Ι. Ε. Πεσταλότσης, 'Αθήναι 1953.
37. Παλαιολόγου - Γ.: Γενική Παιδαγωγική, 'Αθήναι 1957.
38. Παπανούτσου - Ε., Φιλοσοφία καὶ Παιδεία, 'Αθήναι 1959.
39. Παπαμαύρου Μ., Η. Pestalozzi, ἔκδ. Α. Ράλλη, 'Αθήναι 1929.
40. Pieron - H., Vocabulaire de la psychologie, Puf 1951.
41. Πλάτωνος Ἀπολογία Σωκράτους.
42. Πλάτωνος Διάλογοι.
43. Πλάτωνος Συμπόσιον (Ι. Συκουτρή).
44. Πλάτωνος Κρίτων.
45. Πλάτωνος Πολιτεία.
46. Pfister - USK. - Σωτηρίου: Ψυχανάλυση καὶ Παιδαγωγική, 'Αθήναι.
47. Pradines - M., Traite de psychologie PUF 1946 II.
48. Ribot - T., Essais sur les passions, Alcan 1912.
49. Σύλλογος ὠφελίμων Βιβλίων: Ὁ Πεσταλότσης 'Αθήναι 1902.
50. Τσιρίμπα - Α. - Κωνσταντοπούλου Ε. Ίστορία Παιδαγωγικής, 'Αθήναι 1953.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μαρίου Βύρωνος Ραΐτη Ph. D.
Καθηγητού Συγκριτικής Φιλολογίας
Southern Illinois University, U.S.A.

Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΠΡΑΪΑΝΤ

Ὁ Ἀμερικανὸς ποιητὴς, λόγιος, καὶ νομομαθὴς William Cullen Bryant (1794 - 1874), ἀπὸ τὴν Μασσαχουσέτη, ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους καὶ πιὸ ἐνθουσιώδεις φιλέλληνες τῆς ἐποχῆς τοῦ 1821 καὶ μετέπειτα στὸν Νέο Κόσμο. Τὸ ὄνομά του πρέπει νὰ μνημονεύεται μαζὺ μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Βύρωνα καὶ τοῦ Σέλλεϋ, καὶ τὰ φιλελληνικά του ποιήματα νὰ μεταφραστοῦν καὶ νὰ γίνουν πνευματικὸ κτῆμα τοῦ πανελληνίου.

Ὁ Μπραΐαντ ἄρχισε νὰ γράφει ποιήματα νεώτατος. Σὲ ἡλικία δεκαεπτὰ ἐτῶν ἔγραψε τὸ στοχαστικὸ, καὶ συχνὰ ἀνθολογούμενο, ποίημα «Thanatopsis» (θανάτου ὄψις), πὺν μὲ τὸν λεπτὸ λυρισμὸ του, τὴν συγκρατημένη μελαγχολία του, καὶ τὴν στοικὴ παραδοχὴ τοῦ θανάτου κατάπληξε τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς¹. Ἀπὸ μικρὸς ὁ Μπραΐαντ ἐσπούδασε μόνος του τὶς κλασσικὲς γλώσσες καὶ λογοτεχνίες, ἐφοίτησε στὸ Κολλέγιο Οἰῦλιαμς, καὶ ἔμαθε τὸ νομικὸ ἐπάγγελμα πραχτικά, ὅπως ἦταν συνήθεια τότε. Μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη σταδιοδρομία ὡς δικηγόρος, ὁ Μπραΐαντ ἀφοσιώθηκε στὴν ποίηση καὶ τὴν δημοσιογραφία, ἔγινε δὲ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοῦ Evening Post.

Ἡ ἀρθρογραφία του διακρίνεται πάντοτε γιὰ ἀγνὸ φιλελευθερισμὸ, ἰδεολογίαν, καὶ προσήλωσιν σὲ ἠθικὰς ἀρχάς. Φυσικὸ ἦταν νὰ συγκινηθῆ ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ 1821, καθὼς καὶ ἄλλων ὑποδούλων λαῶν, ἀργότερα δὲ ὑποστήριξε θερμὰ καὶ τὴν χειραφέτησιν τῶν σκλάβων στὶς Η.Π.Α. Τὰ φιλελληνικά του ποιήματα, ὅλα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἥρωισμὸ καὶ τὶς σκληρὰς δοκιμασίας τῶν συγχρόνων του Ἑλλήνων, εἶναι τὰ ἐξῆς: «Ἡ σφαγὴ τῆς Χίου», «Ἡ Ἑλληνίδα Ἀμαζών», «Ὁ Ἑλλήν Πατριζάνος», «Τὸ Ἑλληνόπουλο». Ἐπίσης σὲ δύο ἄλλα του λυρικά —«Σ' ἕνα σύννεφο», «Ἡ συζυγία τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀφροδίτης»— ὅλα τῆς ἰδίας ἐποχῆς, 1824 - 28, καὶ πὺν ἀνατυπώθηκαν ἐπανειλημμένα στὸν περιοδικὸ τύπο, ἀναφέρθηκε ὁ Μπραΐαντ μὲ θέρημν στὴν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα καὶ τὰ μαχόμενα τέκνα τῆς².

Καὶ ὡς δικηγόρος ὁ Μπραΐαντ ἀγωνίστηκε γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια, προσπαθώντας νὰ ἐξασφαλίσῃ καλὴ χρῆσιν χρημάτων πὺν εἶχαν μαζευτῆ σὲ ἔρανο γιὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τὸν Μάρτιο τοῦ 1826³. Ἡ πρώτη του ὁμως φιλελληνικὴ ἐκδήλωσιν ὑπῆρξε ἕνας ἐνθουσιώδης λόγος πὺν ἐκφωνήθηκε τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1823 στὸ Great Barrington, Massachusetts, ὅπου ζοῦσε τότε. Μεταξὺ ἄλλων, σὰν ἕνας δεύτερος Shelley, ὁ ἐνθερμος αὐτὸς φίλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς (σὲ μετάφρασίν μου) :

«Τίποτε τὸ φτηνὸ καὶ ἄχρηστο δὲν μπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τέτοιο γενναϊόδορο γένος (τὸ Ἑλληνικόν). Στὴν Ἑλλάδα ἐμφανίστηκε ὁ πολιτισμὸς, καὶ ὁ μεγάλος παλμὸς πὺν αὐτὴ ἔδωσε στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα δὲν θὰ σταματήσῃ ποτέ. Ἐκεῖ ἡ ποίηση, ἡ γλυπτικὴ, καὶ ὅλες οἱ σπουδαῖες τέχνες τῆς ζωῆς ἀνακαλύφθηκαν ἢ ἐτελειοποιήθηκαν, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ κληροδοτήθηκαν στὶς ἐρχόμενες γενεές. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρ-

Ξε τὸ πραγματικὸ λίκνο τῆς ἐλευθερίας ὅπου οἱ πρῶτες δημοκρατίες λικνίστηκαν. Ἐμεῖς εἴμαστε μαθητὲς τῶν μεγάλων τῆς ἀνδρῶν, σὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης, ἠθικῆς, καὶ χρηστῆς διοίκησης· ἐν συντομίᾳ, τὸ πνεῦμα τῆς —σὲ κάθε κλάδο διανοητικῆς δημιουργίας— ἔχει διδάξει, καταχτήσει καὶ καταπλήξει τὸν κόσμον· αὐτὴ διατήρησε τὴ μάθηση καὶ τὴν θρησκεία (Χριστιανισμὸ) ὅταν ἡ Εὐρώπη ὅλη ἔγινε λεία τῶν βαρβάρων εἰσβολῶν, καὶ ὁ κόσμος τῆς ὀφείλει ἕνα χροῖος εὐγνωμοσύνης πού θὰ ἦταν μικροπρεπὲς νὰ τὸ ξεχάσῃ, ἢ νὰ μὴ τὸ ἀνταποδώσῃ μὲ μεγίστη βοήθεια καὶ εὐεργεσία»⁴

Τὸ ποίημα πού ἀκολουθεῖ ἐδῶ, σὲ πρόχειρη ἀπόδοσή μου, «Τὸ Ἑλληνόπουλο», ἔχει ὠραία καὶ πολὺ συγκινητικὴ ἱστορία. Ἐνα ὄρφανὸ προσφυγόπουλο ἀπὸ τὴν βασανισμένη Ἑλλάδα, ὁ Χριστόδουλος Μιλτιάδης Λεωνίδας Εὐαγγελίδης, ἦρθε στὴν Ἀμερική γιὰ νὰ σπουδάσῃ. Ἡ εὐφυΐα, τὸ ἦθος, καὶ ἡ εὐγενικὴ του ὁμορφιά ἐντυπωσίασαν τοὺς Ἀμερικανούς, καὶ ἡ κοινωνικὴ του πρόοδος ὑπῆρξε ραγδαία. Ὁ γνωστὸς ζωγράφος Robert W. Weir ἐφιλοτέχνησε ἕναν ὠραῖον πίνακα τοῦ νεαροῦ Εὐαγγελίδη πού τόσο ἄρεσε στοὺς Ἀμερικανούς πού ἐπήγαιναν νὰ τὸ δοῦν, ὥστε οἱ ἐκδότες τοῦ *Talisman* τὸν ἔκαμαν χαλκογραφία καὶ τὸν ἐτύπωσαν στὸ περιοδικό τους τὸ 1829. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μπράϊαντ πού εἶχε γνωρίσει τὸν Εὐαγγελίδη καὶ εἶχε θαυμάσει τὸν πίνακα καὶ τὴν ὁμορφιά τοῦ νέου, ἐμπνεύστηκε καὶ ἔγραψε «Τὸ Ἑλληνόπουλο», τὸ 1828, πού δημοσιεύθηκε ἀμέσως στὸ *Critic*, καὶ ξανατυπώθηκε στὸ *Talisman* μαζὺ μὲ τὴν ὠραίαν προσωπογραφία. Τότε πιά, ἕνα χρόνον μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποφασιστικὴ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνεξαρτησία εἶχε ἐξασφαλιστῆ. Ὁ Μπράϊαντ λοιπὸν στὸ ποίημά του θεωρεῖ τὸ Ἑλληνόπουλο ὡς ἕνα θετικὸ καὶ αἰσιόδοξο σύμβολο τοῦ ἀναγεννομένου Ἑλληνισμοῦ. Ἔτσι στὸ στιχοῦργημα αὐτὸ δὲν χρησιμοποιεῖ πολεμοχαρεῖς ἐκφράσεις, οὔτε δείχνει ἐκδικητικὸ μένος, ὅπως στὰ ἄλλα του φιλλελληνικά ἔργα. Ἀντίθετα «Τὸ Ἑλληνόπουλο» εἶναι ἕνας ὕμνος γιὰ τὴν αὐγὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ἀναγέννησης.

Ἡ φίλια Μπράϊαντ καὶ Εὐαγγελίδη κράτησε μέχρι θανάτου. Τὸ 1853, ὅταν ὁ Ἀμερικανὸς λόγιος ἐπισκέφθηκε τὴν Ἑλλάδα, συνάντησε τὸν φίλο του, τὸν διαπρεπῆ πλέον πολίτη τῆς ἐλεύθερης πατρίδας, ὡς πρόξενο τῶν Η.Π.Α. στὴ Σύρο. Τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ θυμῆθηκε ὁ ἄξιος Εὐαγγελίδης σὲ μιὰν ἐπιστολὴν εὐγνωμοσύνης πού ἔστειλε στὸν Μπράϊαντ στὰ γεράματά του, τὸ 1875, ἕξι χρόνια πρὶν πεθάνῃ, θυμίζοντάς του «Τὸ Ἑλληνόπουλο», πού τὸ πορτραῖτο του ἀκόμα κοσμεῖ μιὰ πανεπιστημιακὴ αἴθουσα τῆς περιοχῆς⁵.

Πρόκει ἐδῶ νὰ παρατηρήσουμε τὸ ρόλο πού παίζει συχνὰ μιὰ τέχνη ὡς πηγὴ ἐμπνευσης μιᾶς ἄλλης. Οἱ ποιητές, στὴν φιλλελληνικὴ αὐτὴ περίπτωσι, ἐμπνέονται ἀπὸ τοὺς ζωγράφους. Ἰπὸ ἀνάλογες κάπως συνθῆκες ἐπηρεάστηκε καὶ ὁ μεγάλος φιλέλληνας συγγραφέας τῆς Γαλλίας, ὁ Victor Hugo, καὶ ἔγραψε τὸ γνωστὸ ποίημα «L' enfant», τὸ 1828, γιὰ ἕνα ἄλλο ἀνώνυμο καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ Ἑλληνόπουλο. Ὁ Οὐγκώ εἶχε δεῖ τοὺς τεράστιους, ὠραίους καὶ ἐντυπωσιακοὺς πίνακες τοῦ ρομαντικοῦ, καὶ ἐπίσης φιλέλληνα, ζωγράφου Εὐγενείου Ντελακρουᾶ στὸ περίφημο Salon. Οἱ πίνακες αὐτοὶ εἶχαν ὡς θέμα τους τὴν καταστροφὴ τῆς Χίου καὶ διάφορα ἄλλα γεγονότα, λυπηρὰ καὶ τραγικά, τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τῶν ἰσχυρῶν ἐντυπώσεων πού τοῦ προξένισαν οἱ συγκινητικὲς σκηνὲς τοῦ Ντελακρουᾶ —καθὼς ἐπίσης καὶ τοῦ Βυρωνικοῦ φιλλελληνισμοῦ πού εἶχε ἐπιρεάσει καὶ τὸν ζωγράφο, καὶ τὸν Οὐγκώ, καὶ τὸ Μπράϊαντ— ὁ θερμοαίματος γάλλος ρομαντικὸς ποιητὴς συνέθεσε τὸ ὠραῖο του ποίημα, ὅπου ἡ συγκίνησι, μὲ τέχνη, συγχρατιέται μέχρι τὴν τελευταία στροφὴ καὶ τότε πιά ξε-

σπάει με την λακωνική μὰ τυπικά Ἑλληνική ἀπάντηση τοῦ βασανισμένου παιδιοῦ. Στὴν ἔξοχη μετάφραση τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, ὁ Οὐγκὼ καταλήγει ὡς ἐξῆς, καθὼς ρωτᾶει τὸ μικρὸ ἀγόρι τί δῶρο θέλει:

«Μὴν τὸ πουλί, πὺν κεληιδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα;

Τί θες κι ἀπ' ὄλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα; Πές! Τ' ἄνθος, τὸν καρπὸ; Θες τὸ πουλί;

—Διαβάτη,

μοῦ κρᾶζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι:
Βόλια, μπαρούτη, θέλω, νά!»⁶

Σὰν Εὐρωπαῖος ὁ Οὐγκὼ ἔζησε ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀγωνία καὶ τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ ξέσπασμά του μαρτυρᾶει τὴν ἀγανάκτηση κάθε σκεπτομένου ἀνθρώπου γιὰ τὶς βαρβαρότητες τῶν Τούρκων. Ἀνάλογα αἰσθήματα εἶχαν ἐμπνεύσει καὶ τὰ πρῶτα φιλελληνικὰ ποιήματα τοῦ Μπράϊαντ. Τὸ 1828 ὅμως γιὰ τὸν Ἀμερικανὸ ποιητὴ ἦταν ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς νέας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς εἰρήνης καὶ πνευματικῆς προόδου, καὶ μὲ τὸ δίκαιό του ὁ ἰδεολόγος λόγιος ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ ἔργο του κάθε ἰδέα ἢ ἠγῶ πολέμου καὶ βίας.

Οἱ ὑπηρεσίες τοῦ Μπράϊαντ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ δὲν ἐσταμάτησαν μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Σεβασμιος πιά καὶ ἀνεγνωρισμένος καλλιτέχνης, λόγιος, καὶ ἀνθρωπιστῆς μὲ ὑψηλὸ παρᾶστημα, ὁ Μπράϊαντ ἐδημοσίευσε τὶς λαμπρές του ἔμμετρες μεταφράσεις τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Οἱ ἀποδόσεις του τῆς Ἰλιάδας (1870) καὶ τῆς Ὀδύσσειας (1871), σὲ ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα, ἐγνώρισαν σημαντικὴν ἐπιτυχίαν, συγκριθῆκανε δὲ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν μνημειώδη καὶ κάπως ἐλεύθερη ἀπόδοση, στὰ ἴδια μέτρα, τοῦ Ὀμήρου ἀπὸ τὸν μεγάλο ἀγγλοποιητὴ καὶ στοχαστὴ Ἀλεξάντερο Πόουπ (1715 - 25), ἀνατυπώθηκαν δὲ ἐπανειλημμένα καὶ κυκλοφοροῦν ἀκόμη καὶ σήμερα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ Ἐμμετρες Ἑλληνικὲς ἀποδόσεις τοῦ στιχογραφήματος αὐτοῦ ἔχουν δημοσιευθῆ συχνά.
- ² «THE MASSACRE AT SCIO», «THE GREEK AMAZON», «THE GREEK PARTIZAN», «THE GREEK BOY», «TO A CLOUD», «THE CONJUNCTION OF JUPITER AND VENUS». THE POETICAL WORKS (NEW YORK: D. APPLETON, 1925). Μία ἔμμετρη Ἑλληνικὴ μου ἀπόδοση τοῦ ποιήματος «Ἡ σφαγὴ τῆς Χίου», ἐδημοσιεύθη στὴν Χιακὴν Ἐπιθεώρησιν, No 23 (Ἰούλιος 1970), σελ. 84.
- ³ A MEMOIR OF BRANT'S LIFE, BY R. H. STODDARD, IN THE POETICAL WORKS OF W. C. BRANT (NEW YORK, 1925), P. XLIX.
- ⁴ PARKE GODWIN, A BIOGRAPHY OF W. C. BRANT, WITH EXTRACTS OF HIS PRIVATE CORRESPONDENCE (NEW YORK, 1886), I, 187. Ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἔχη ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν περιφημὴ εἰσαγωγὴ τοῦ Σέλλεϋ στὸ δράμα του Ἑλλάς (1822), ὅπου ὁ ἀγγλος φιλέλληνας εἶχε γράψει τὸ γνωστὸ «Εἴμεθα ὄλοι μας Ἑλληνες!» ἀναφερόμενος σὲ κάθε πολιτισμένο ἄτομο.
- ⁵ BRANT, THE POETICAL WORKS, ED. P. GODWIN (NEW YORK: 1967) I, 347 - 8 (NOTE). ALSO, P. GODWIN, A BIOGRAPHY OF W. C. BRANT, II, 73.
- ⁶ Κ. Παλαμᾶ, «Τὸ Ἑλληνόπουλο». Ξανατονισμένη Μουσική. Ὁραία ἔμμετρη ἀπόδοση τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἔγινε καὶ ἀπὸ τὸν Ἀ. Γεροντικόν, καὶ ἐδημοσιεύθηκε στὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν, τόμ. 1956, σελ. 302.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΤΛΟ

Ξεχάστηκαν οἱ ἔνδοξοι Ἑλληνες ἀπὸ τὰ περασμένα,

ἐκεῖνοι ποῦ γιὰ παράστημα ἦτανε καὶ πνεῦμα ἑακουσμένοι.
 Τὰ κόκκαλά τους λυώνουνε μὲ μούχλα σκεπασμένα,
 στὸν ἄνεμον ἢ σκόνη τους πλανιέται σκορπισμένη.
 Οἱ μορφές ποῦ χαράξανε στὸ μάρμαρο ἐπάνω
 τοῦ χρόνου τὸ πέρασμα ἐπέζησαν, μόνο,
 καὶ μὲ τὶς τέφρες τους μαζὺ στὸ χῶμα πεταγμένες
 θυμίζουσι λαμπρὲς ἐποχές, τώρα λησμονημένες.

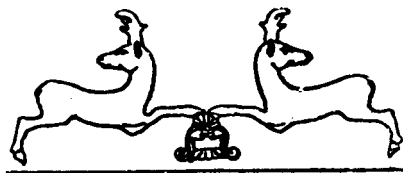
Κι ὅμως οἱ μυρτιές ἀνθίζουν ἀκόμα ἐκεῖ. Οἱ πηγές
 ἀναβλύζουσι χαρούμενα ὅπως στὰ χρόνια τὰ παλιά.
 Λουλούδια ἀνθίζουν μέσα ἀπὸ στάχτες ἡρωικές,
 καὶ σήμερα ὅπως καὶ ἄλλοτε, παντοτινά.
 Ἐκεῖ ἡ Φύση σμιλεῦει μ' εὐγένεια καὶ τώρα
 τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὄψη, στὴν αἰώνια αὐτὴ χώρα,
 κι ἀντιγράφει καὶ πάλι μορφές ἀγωνιστῶν
 σὰν αὐτοὺς ποῦ ἐπολέμησαν στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν.

Ἄγορι μου! ἡ πρώτη σου ματιὰ ἔμαθε νὰ ζητᾷ
 τὸν παράδεισο στῆς Ἑλλάδας τὸ οὐράνιο πνεῦμα·
 οἱ ἄνεμοι τῆς ζωήρεψαν τὰ μάγουλά σου τὰ σκυθρωπά,
 τὸ ἠλιόφως τῆς σοῦ πύρωσε τὸ βλέμμα.
 Μὲ μελωδίες τοῦ δάσους τ' αὐτιά σου μεθύσαν,
 τὶς ἴδιες παλιές ἀρμονίες ποῦ οἱ ἀρχαῖοι θάρδοι ὑμνῆσαν.
 Οἱ φλέβες σου φουσκώνουν μὲ αἶμα ἡμιθέων,
 ποῦ κοιμοῦνται στὴ γῆ τῶν πατρικῶν σου πανθέων.

Λεύτερο εἶναι τώρα πιά τὸ ἱστορικό σου ἔθνος·
 τὰ μεγάλα σου ἀδέρφια μὲ κτύπημα γερὸ
 τσακίσανε —πρὶν ἐσὺ νοιώσεις τὸ ἄγχος—
 τὸν ἀνυπόφορο, θάρβαρο, δουλωτικὸ ζυγὸ.
 Κι ἡ Ἑλλάδα, ἡ ξεπεσμένη, ἡ ἔκπτωτη, βλέπει σὲ σένα
 τὴ νιότη τῆς ν' ἀναγεννιέται ὅπως στὰ περασμένα:
 ἕνα νέο βλαστάρι τῆς ἀρχαίας ἀμπέλου, ὁμορφο, λεῖο,
 ποῦ ἔκαμε τὰ ἔθνη νὰ σιγοῦν στῆς σκιάς τῆς τὸ μεγαλεῖο.

WILLIAM CULLEN BRYANT (1828)

ἀπόδοση: Μ. ΒΥΡΩΝ ΡΑΪΖΗΣ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

1

Σὰ θάρθης πίσω, Ἀδελφέ,
βάδιζε σιγά,
βάδιζε σιγά...
Κάτου ἀπ' τὰ ξασμένα σύγνεφα
ποῦ σεριανίζουν κουρασμένα
στοὺς ὀρίζοντες τῶν δειλινῶν,
οἱ Χρόνοι ἔχουν στήσει
τ' ἀραχνένια τους ἀργαλειὰ
κι ἀργοπλέκουν τὶς ἱστορίες
τῶν ἡμερῶν μας.
Ἀπ' τὴ στροφή τοῦ δρόμου,
ὡς ἀντικρύσεις τὸ σπίτι μας
νὰ στέκεται
ὀρόσημο τρανὸ
στ' ἀόρατο πεδίο
τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἀγώνων,
συγκράτησε τὸ καρδιοχτύπι σου.
Μονάχα κάνε τὸ σταυρὸ σου
εὐλαβικὰ
καὶ πές:
εὐλογημένη τοῦτ' ἡ ὥρα.

2

Ἡ θύρα τοῦ κήπου πάληωσε
καὶ τρίζει φρικτὰ
ὡς τὴν ἀνοίξεις...
Τόσα χρόνια, τί περιμένεις,
Γέρασε κι αὐτή,
σκουριάσαν οἱ ἄρμοί της
ἀπ' τὴ βροχὴ καὶ τὴν ὑγρασία.
Τὰ χαλίκια στὰ δρομάκια
σμιλεύτηκαν περισσότερο,
μ' ἀκάμα κάνουν θόρυβο
ὅταν βαρυπατᾶς.
Θαρρῶ τοὺς στερνοὺς καιροὺς,
οἱ καταγίδες
ἔρχονται πὺδ συχνὲς
στὸν οὐρανὸ μας.
Τὶς πὺδ πολλὲς φορὲς
ρίχνουν
τοὺς πρώτους ἀνθούς, τὰ πρῶτα
(φύλλα
κ' εἶναι μιὰ λύπησι νὰ βλέπης
δέντρα χωρὶς στολίδια
στὴν καρδιά τ' Ἀπρίλη.

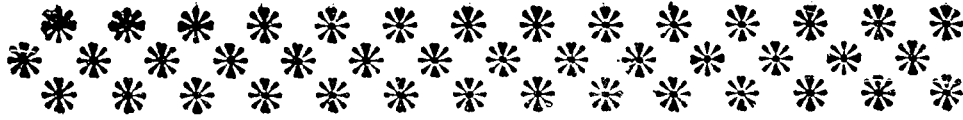
3

Βάδιζε σιγά,
βάδιζε σιγά...
Εὐκόλα τρομάζουν τὰ περιστέρια
ποῦ φιλοσοφοῦν κουρνιασμένα
κάτου ἀπ' τὴ φιλύρα.
Ἄν εἶναι σούρουπο,
στὸ κατῶφλι θὰ κάθεται
ὁ Πατέρας.
Θὰ καπνίζει τὴν πίπα του
σκεπτικὸς κι ἀμίλητος
βυθισμένος στοὺς συλλογισμοὺς του,
χαμένος στὸ δικό του κόσμο,
τὸν παιδεμένο.
Θὰ σάναγνωρίση
ὅταν τὸν πλησιάσης,
θὰ σοῦ γνέψη
τὸ καλῶς ἤρθες,
θὰ σοῦ κάμη θέση
νὰ καθῆσης δίπλα του.
Θᾶναι σὰ νὰ μὴν εἶχες φύγει
ποτέ.

4

Δὲν πέθανε τίποτες
ἀπ' ὅ,τι ἤξερες,
μὴ φοβᾶσαι.
Μονάχα ποῦ γίναμε πὺδ κλειστοὶ
στοὺς ἑαυτοὺς μας.
Ἦταν κι αὐτὸ μιὰ ἀνάγκη —πές—.
Ἰστούσο ἔχουμε τὶς ἴδιες καρδιές,
τὰ ἴδια αἰσθήματα.
Θὰ σάπλώσουμε τὸ χέρι
μὲ στοργή,
θὰ σὲ κυττάξουμε στὰ μάτια
μ' ἀγάπη,
θᾶναι ξανὰ ὅπως τότες,
στὰ ὡραῖα χρόνια τᾶγουρα,
θᾶναι ὅπως τὸνειρευτήκες
στὶς πικρὲς στιγμὲς
τῆς ξενιτιάς σου.
Ὅλα στὸ βάθος τους μένουν ἀπλᾶ,
καθὼς τᾶφτιασε ὁ Θεός,
ὅλα στὸ βάθος τους μένουν ἀνθρώ-
(πινα
τῶσο πολὺ ἀληθινὰ
κι ἀνθρώπινα.

ΝΙΤΣΑ ΚΑΠΑ — ΝΤΑΡΙΑΗ

ΚΩΣΤΑ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΟΙ ΠΕΡΙΛΕΙΠΟΜΕΝΟΙ

Διήγημα

Οι Ἴταλοι στὸν πόλεμο τοῦ Σαράντα πολέμησαν μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη καὶ ἐπίμονα κι ἄς λέγαν στὴν Ἀθήνα πὸς τάχα φεύγαν μὲ τὸ πρῶτο πού τους ριχνόμαστε. Καί, παρόλο πὸν δὲν εἶχαν ποτέ τους οὔτε μία νίκη, ἔστω καὶ τοπικὴ, ἄς τόσο εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ διαλένε αὐτοὶ πάντα τὸν τόπο πού θάδιναν μάχη καὶ νὰ καθορίζουν, γενικά, τὴ γραμμὴ ὅπου ὀργάνωναν τὴν ἀμυνά τους. Ἐπειτα ἀπ' τὰ Χριστούγεννα, μέσα στὸ βαρὺ χειμῶνα, παγίωσαν αὐτὴ τὴ γραμμὴ πού αὐτοὺς εὐνοοῦσε —ψηλὰ οἱ θέσεις τους καὶ τὰ παρατηρητήριά τους ἀκόμα ψηλὰ— κι ἐμεῖς, ἀδύναμοι πάντα καὶ λιγώτεροι, μὲ τὴ ξιφολόγη ἀπόκοντα, τοὺς εἶχαμε πλησιάσει καὶ τοὺς καρτερούσαμε στὰ χαμηλότερα ὑψώματα, σὲ στενόχωρα μέρη, στὶς ἀπλοχωριές. Καὶ ἡ Ἀπάνω Ἡπειρος δὲν εἶναι παρὰ βουνὰ τὸ περισσότερο, βράχια, ρέμματα, ξεροπόταμοι καὶ κακοτοπιές. Παντοῦ εἶναι φτωχὴ ἡ Ἑλλάδα.

Ἀγαπάει ὅμως ὁ Θεὸς καὶ τὸ νοικοκύρη. Καὶ σὲ μιὰ περίπτωσι μονάκριβη σὲ μᾶς, στὸν παραλιακὸ τομέα, βρέθηκε νὰ εἶναι ἀκριθῶς πίσω ἀπ' τὴ γραμμὴ ἐπαφῆς, στὰ φυλάκιά μας ἀπὸ κάτω, μιὰ χαράδρα βαθειὰ καὶ στενόμακρη, σὰ σκαμμένη μὲ τὸ τετραγωνικὸ μέτρο, σχεδὸν κατακόρυφη στὶς δυὸ πλευρὲς τῆς, ὄλο βράχια κι ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, ὅπου βαθειὰ κάτω εἶχε τὴν κοίτη του ἕνας χείμαρρος, ἀπροσδόκητα ὄχι μεγάλος, ἐνοχλητικὸς μόνον ὅταν ἔβρεχε καὶ μάζευε νερὰ ἀπ' τὰ μακρινὰ ψηλότερα ὑψώματα. Καὶ μέσα στὶς δυὸ κατακόρυφες τομῆς τῶν βράχων, σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τῆς χαράδρας, πολλὲς ἑκατοντάδες μέτρα, ὑπῆρχαν πάρα πολλὲς σπηλιές —τις μετροῦσες σὲ δεκάδες— ὅλες μ' ἕνα μικρὸ ἄνοιγμα στὴ χαράδρα καὶ μὲ βάθος ἀρκετὸ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν βράχων. Χωρὶς νὰ ἐπικοινωνῆ ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ὁμαλὲς μέσα, ἀπλόχωρες, ἀνεξάρτητες, θρῖσκόνταν στὴ σειρὰ σχεδόν, μιὰ γραμμὴ εὐθεῖα οἱ ἰσόγειες στὸ ἴσωμα τῆς κοίτης, ἀπὸ πάνω τους σὲ μικρὴν ἀπόστασι κι ἀνάκατα τὰ ἀνώγεια, ὁ πρῶτος ὄροφος, καὶ σὲ πολλὲς μεριές καὶ δεύτερος καὶ τελευταῖος. Σκαρφάλωνες μὲ πολλὴν εὐκολία, ἄμπαινες μόλις σκύβοντας λιγάκι καὶ μὲ ἄνεση καταλιζόσουν ἐκεῖ μέσα. Δέν ἔκανε καὶ τόσο κοῦβο.

Ἦταν ἕνα ὁμορφο γεωλογικὸ φαινόμενο καὶ γιὰ τοὺς στρατιῶτες μας ἕνα δῶρο Θεοῦ. Σ' αὐτὲς τὶς σπηλιές, τὶς τόσο πρόσφορες, εἶχαν ἐγκατασταθῆ ὅλες οἱ διμοιρίες καὶ ὄλοι οἱ λόχοι, δυὸ τάγματα περίπου, οἱ διοικήσεις τους, τὰ τηλέφωνα τους, τὸ ὕλικό τους. Κατέβαιναν οἱ φρουροὶ ἀπ' τὰ φυλάκια καὶ πήγαιναν κατ' εὐθείαν στὸ διαμέρισμά τους. Καὶ εἶχε κι ἄλλα προσόντα τὸ κρησφύγετο αὐτὸ μ' ὄλο τὸ μᾶκρος του, ἦταν ἡ χαράδρα κι ἀθέατη ἀπ' τὸν ἐχθρὸ καὶ τὰ παρατηρητήριά του καὶ ἀνυρόβλητη. Κάτω στὸ βάθος τῆς πὸν κλωθογύριζε καὶ ἡ κοίτη τοῦ ξεροπόταμου, γύριζαν ἀμέριμνα οἱ στρατιῶτες μας, κοιτάζαν νὰ ξεμουδιάσουν περπατώντας, ἔκαναν ἐπισκέψεις ἀπὸ λόχο σὲ λόχο κι ἀπὸ σπηλιὰ σὲ σπηλιὰ —ἡ κάθε μιὰ χωροῦσε ξαπλωμένους καὶ δεκά καὶ εἴκοσιν ἄντρες— ἀκόμα καὶ τὰ μουλάρια βολεῦτηκαν σὲ δυὸ τρεῖς ἰσόγειες μὲ μεγάλο ἄνοιγμα καὶ ἡ περίφημη

αὐτὴ χαράδρα πῆρε καὶ ὄνομα. Τὴ βάφτισαν: Ἡ λεωφόρος μὲ τὶς πολυκατοικίες. Ἐκεῖ μείναμε σωστοὺς τέσσερες μῆνες, ἀσάλευτοι καὶ ἀμετακίνητοι ἀπ' τὸν ἄλλο κόσμον.

Μόνο χακὶ κυκλοφοροῦσε στὴν ἰδιόρρυθμη αὐτὴ πολιτεία, ἄφθονο χακὶ, οἱ ἴδιοι ἄντρες, κανένας περαστικός. Οἱ πεζικάριοι, οἱ στρατιῶτες τῆς πρώτης γραμμῆς, ζοῦσαν ἐκεῖ μέσα ἀπομονωμένοι. Ἀκόμα καὶ ὁ οὐρανὸς ψηλὰ ἦταν λίγος. Κι ἀπότομα, ἓνα βράδυ, τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Τετάρτης, ἐγκαταλείψαμε ὅλοι μαζί τὶς πολυκατοικίες μας. Πήραμε τὰ πράγματά μας ὅλα, τὸ ὑλικό, τὰ μουλάρια — ὅσα ἀπόμειναν — τοὺς ἄντρες ὅλους καὶ βγήκαμε νύχτα ψηλὰ στὸ ξάγναντο, στὸ πίσω μέρος τῆς χαράδρας, πρὸς τὸ Νότο, κι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πορεία προσεχτικῆ, ἀλλὰ σύντονη, βρεθήκαμε ξημερώνοντας σὲ ἄλλη ὄροσειρά, τὴν τρίτη ἀπὸ ὅσες συναντήσαμε στὸ δρόμο μας, κάπου εἴκοσι πέντε χιλιόμετρα πίσω, κι ἐκεῖ βαλθήκαμε ἀμέσως νὰ δάλουμε διπλοσκοποὺς καὶ νὰ στήσουμε στὶς κορυφές πολυβόλα. Περιμένουμε ἐμεῖς τώρα τὸν ἐχθρὸ καὶ ὠρίζαμε ποῦ θὰ σταθοῦμε, μὰ αὐτὸ δὲν ἦταν καμιὰ σπουδαία πιά παρηγοριά. Τὸ ἄλλο βράδυ θὰ φεύγαμε πάλι γιὰ πίσω. Πίσω μας, στὰ πλαγιά μας, ἔρχονταν ἄλλοι ἐχθροί, οἱ Γερμανοί. Καὶ μᾶς εἶχαν στὴ μέση.

Ἐδῶ ποὺ ἤρθαμε, ἔχει ἀπλόχωρον ὀρίζοντα καὶ ἀνοιχτὸν οὐρανό. Καὶ εἶναι στὰ πόδια μας ἀπὸ κάτω μιὰ πραγματικὴ πολιτεία, μὲ πολίτες, Ἕλληνες δικούς μας Βορειοηπειρώτες, ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, μὲ σπίτια ἀληθινά, ὄχι μόνο πέτρα, ἀλλὰ καὶ ξύλο, πατώματα, ταβάνια, μὲ κατώγεια, ἀνώγεια πραγματικά. Καὶ τὸ πιὸ μεγάλο κτίριο, μὲ πολλὰ δωμάτια καὶ αἴθουσες, τὸ σχολεῖο ποὺ ὡς χτὲς τὸ βράδυ ἦταν στρατιωτικὸ μας νοσοκομεῖο καὶ τώρα ἄδειασε κι εἶναι ἐγκαταλειμένο, ὀλάνοιχτο, ἀφύλαχτο. Καὶ τὴν ἐκκλησία μέσα στοὺς κήπους μὲ δεντρολίβανο καὶ θάγιες, ἓνα παλιό, πολὺ παλιό κτίριο, μὲ πελεκημένη πέτρα, ἀσοβάτιστο, ἀχρωμάτιστο ἀπ' ἔξω, ὅπως ὄλες οἱ ἐκκλησίες μας στὴν Ἡπειρο. Εἶναι ἓνα κεφαλοχώρι δικό μας, ἐλληνικὰ μιᾶνε κι ἐδῶ, ἀπὸ Ἕλληνες ὀρθοδόξους, ὅπως Ἕλληνες κατοικοῦνε ὅλα τὰ χωριά τῆς σκλαβωμένης Ἡπείρου ἀπὸ τὴ Χιμάρα κάτω ὡς τὴ Μοσχόπολη ψηλὰ.

Δὲν εἶναι γιὰ νὰ μείνουμε πολὺ ἐδῶ, αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα μας καὶ μοῖρα τοῦτου τοῦ τόπου. Οἱ ντόπιοι, οἱ πολίτες, εἶναι ἀμίλητοι, ἀγέλαστοι, συννεφιασμένοι περισσότερο ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μας. Δὲν ἐκδηλώνονται, δὲ λένε σὲ κανένα τὸ παράπονό τους, τὴν ἀνησυχία τους, τὸν τρόμο τους. Πάλι σκλάβοι, πάλι ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα. Κοιτᾶνε τοὺς στρατιῶτες μας μόνο, τ' ἀδέρφια τους ἀπ' τὴν ἄλλη Ἑλλάδα μὲ τὸ χακί. Τί φταῖνε αὐτοί; Αὐτοὶ ἔκαμαν κάτι πάρα πάνω ἀπ' τὴ μοῖρα, τὸ ξέρον. Τὰ μάτια τους πλανεύτηκαν ἄλλη μιὰ φορὰ. Οἱ γέροι, οἱ πατεράδες τῶν νέων, ξέρον τὶς ἄλλες δυὸ περιπτώσεις. Μὲ τὴ νίκη ἤρθαν πάντα οἱ Ἕλληνες στὸν τόπο τους καὶ τούτῃ τὴ φορὰ τὸ ἴδιο. Ἡ νίκη ἦταν δική τους, ἡ μοῖρα ὄχι.

Ξεκιμᾶνε καὶ πᾶνε στὸ στρατονόμο, τὸ μοῖραρχο ποὺ ὡς χτὲς βράδυ ἦταν στὴ μικρὴ τους πολιτεία καὶ διοικοῦσε τὴν περιφέρεια. Πᾶνε καὶ τὸν βρίσκουν τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ πείστηκαν πῶς ὁ στρατός μας τοὺς ἀφίνει, ἤρθεν ἡ ἀπόφαση, ἤρθεν ἡ μοῖρα τους. Μαζεύονται στὸ γραφεῖο του ὅσοι χωροῦν καὶ τοῦ μιᾶνε ὅλοι μαζί:

— Καπετάνιε, δὲν τὸ βαστάσει ἡ καρδιά μας. Ἐπρεπε, βέβαια, νὰ σοῦ τὸ ἔχουμε εἰπωμένο ἀπὸ καιρὸ, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέρα ποὺ ἤρθες, ἔχεις δίκιο νὰ μᾶς τὸ πῆς. Δὲν τὸ κάναμε. Μὰ δὲ μᾶς βαστάει ἄλλο ἢ ψυχὴ. Πίσω ἀπ' ἐδῶ, πολὺ κοντά, στὸ ἀριστερὸ βουνό, στὸν Ἄη Λιά, πρὶν ἀπ' τὸν κάμπο, στὴν ἐρημιά, οἱ Ἴταλοι φεύγοντας τὴν ἄλλη μέρα, ἔχουν ἀφίσει πολλὰ ὄπλα. Καὶ σφαῖρες κασέλες ὑλόκληρες. Καὶ χειροβομβίδες. Καὶ ὄλμους. Τὰ ἔχουν κρύψει σὲ σπηλιά. Τὴν

ἔχουν γεμίσει. Ἄν δὲ σᾶς δείξουμε ἑμεῖς τὸ μέρος, δὲ τῆ βρῖσκετε. Πᾶμε νὰ τὰ μαζέψτε νὰ τὰ πάρτε σεῖς μαζί σας.

Ὁ στρατονόμος φούντωσε μὲ μιᾶς:

— Ξέρετε, λέω ἐγώ, τί ἐξουσία μοῦ δίνει ὁ νόμος τέτοιες ὥρες; Νὰ σᾶς τουφεκίσω ὅλους καὶ νὰ σᾶς ἀφίσω τούμπανο τὸν καθένα. Τώρα, μωρέ, τὰ λένε αὐτά; Ποῦ εἴσατε τόσον καιρό, βρὲ γελαντζήδες; Καὶ σᾶς εἶχα μὴ βρέξι καὶ μὴ στάξι, κάθε μέρα σᾶς εἶχα μπροστά μου.

— Τότε νικώσαμε, ἀειντε λίγο ἀργότερα, λογαριάζαμε, τὸ λέμε τοῦ καπετάνιου. Τότε δὲ μᾶς πλάκωνεν ἡ ἀνάγκη. Ἀμαρτήσαμε, ἀργήσαμε, ἀλλὰ καὶ τώρα προλαβαίνετε. Θὰ σᾶς πᾶμε ἑμεῖς ἐκεῖ, τὰ παιδιὰ ἐδῶ. Καὶ ἂν δὲν προφταίνετε νὰ τὰ πάρτε τὰ ὄπλα, χαλαῶστε τα, κάψτε τα, τινάξτε τα. Εἶναι ἀμαρτία νάρθουν νὰ σᾶς χτυπήσουν αὔριο μ' αὐτὰ καὶ νὰ σᾶς κάψουν μὲ τόσο ὕλικό. Ξεκινάμε, κύριε μοίραρχε, προλαβαίνουμε. Θὰ σᾶς τὰ δώσουμε ἑμεῖς στὰ χέρια, δόστε μας παλληκάρια καὶ ὀρίστε ποῦ θὰ τὰ πᾶμε.

— Νὰ τινάξω στὸν ἀέρα ἐσᾶς πρώτα, λέω ἐγώ, νὰ σᾶς κρεμάσω στὴν ἀγορά, αὐτὸ μοῦ λέει ὁ Νόμος. Τί τὸ θέλω τὸ στρατοδικεῖο καὶ τὰ χαρτιά καὶ τίς μαρτυρίες; Σὲ τέτοια ὥρα, μωρὲ φοβιτισάργηδες, σὲ τέτοια ὥρα κρατᾶνε τόσους μῆνες τὰ μυστικά καὶ τὰ λένε ἔτσι γιὰ νὰ ξαλαφρώση ἡ ψυχὴ σας; Κι ἐγὼ ἔμεινα τόσον καιρὸ ξέγνοιαστος μὲ τόσο δυναμίτη ἀκουμισμένο στὰ πόδια μου, καθόμωνα σ' ἀναμμένα κάρβουνα ἀπάνω καὶ σεῖς τσιμουδιά. Ἐγὼ φταίω ποῦ δὲ σᾶς κρέμασα ὡς τὰ τώρα καὶ ποῦ δὲ σᾶς κρεμάω οὔτε τὴν ὥρα τούτη. Τί νὰ προλάβω, μωρέ, αὐτὴ τῆ στιγμή, ποῦ νὰ βρῶ ἄντρες καὶ μουλάρια, σὲ ποιὸν νὸ τὸ ἀναφέρω καὶ νὰ μὴ μοῦ τραθήξῃ τὰ γαλόνα μὲ τὸ μυαλὸ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη ποῦ σᾶς εἶχα; Σὲ σᾶς, μωρέ, τίς ἀλεπούδες, τοὺς ἀπρόκοφτους, τοὺς τενεκεδέμιους, τίς παλιοσουπιές.

Αὐστηρὸς ἦταν πάντα ὁ καπετάνιος κι ἀναβε μὲ τὸ πρῶτο, αὐστηρὸς ἦταν καὶ τούτη τῆ φορὰ. Καλόκαρδος ἦταν στὸ τέλος, καλόκαρδος καὶ τούτη τῆ φορὰ. Ἄς εἶναι, οὔτε γειὰ δὲν τοὺς εἶπε. Τὸν χάσανε ἑνωρὶς τὴν ἄλλη μέρα. Τὸν εἶδαν τὰ ἀπόγευμα νὰ κατηφορίζῃ μὲ τοὺς ἄντρες του, ὅλη τὴ δύναμη μαζί, καὶ πᾶνε κάτω γιὰ «τὸ λεύτερο». Ἐκεῖ θὰ δοθῇ, ἀκούστηκεν, ἡ μεγάλη μάχη, στὰ παλιὰ σύνορα. Ἑλλάδα μὲ Ἰταλία, μὲ Γερμανία, μὲ Βουλγαρία, μὲ τὴν Ἀρβανιτιὰ ἐδῶ. Τῆ Θεσσαλονίκη τῆ χάσαμε κίολας. Θεέ, γιατί τῶκαμες αὐτό;

Ἦρθαν σήμερα τὸ πρωὶ τούτα τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης γραμμῆς κι εἶναι σὰ νὰ δρόσιαν αὐτὴ τὴν τελευταία μέρα, τὴν τελευταία ὥρα. Αὔριο τέτοια ὥρα θάρθουν οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἀρβανιτάδες. Θὰ ξαναπᾶνε στὶς θέσεις τους, τίς ξέρουν. Θὰ ξαναπάρουν τὸ σχολεῖο, θὰ κάνουν ἀποθήκη τὴν ἐκκλησία, θὰ μποῦν στὰ μαγαζιά, στὰ σπίτια. Θὰ τοὺς ξαναζητήσουν τὴ σπηλιά, θὰ θυμηθοῦν τὸ δρόμο, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ξεχωρίσουν. Θὰ τοὺς βάλουν νὰ τοὺς πᾶνε ἐκεῖ. Θὰ βάλουν ἀγγαρεία αὐτὰ τὰ Ἑλληνόπουλα τῶν εἴκοσι χρονῶν τοῦ χωριοῦ, αὐτοὺς τοὺς πολῖτες μὲ τὰ συγκρατημένα, τὰ φοβισμένα, τὰ ἀνέκφραστα πρόσωπα. Καὶ καθὼς εἶναι Μεγάλῃ Βδομάδα, αὔριο θὰ στηθοῦνε ἐδῶ πολλοὶ σταυροί, σ' ὅλη τὴν Ἠπειρο, σ' ὅλη τὴν Πατρίδα!

Γιόμισε τὸ πρωὶ γιὰ τελευταία μέρα ἡ μικρὴ πολιτεία ἀπὸ ἑλληνικὸ χακί. Πρὸς τὸ ἀπόγευμα ἀραιώσε. Δυὸ τρεῖς ὥρες πρὶν πέση ὁ ἥλιος, φαινόταν ἀραιὰ καὶ ποῦ κανένας ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μας ἢ μιὰ μικρὴ συντροφιά ἀπ' αὐτούς. Ὁ πόση διαίσθησι ἔχει αὐτὸς ποῦ παλεῦει μὲ τὸ θάνατο! Αὐτὰ τὰ παρουτοκαπισμένα παιδιὰ, μὲ τὰ τσαλακωμένα ρούχα, ὁ διμοιρίτης ἀξιωματικός, ἔνα πολὺ νέο παιδί, κι ἄντρες του, ἔντεκα ἄντρες παιδιὰ τοῦ βουνοῦ, παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, ὅπως κι αὐτοί, αὐτοὶ εἶναι οἱ τελευταῖοι. Θὰ περάσουν ἀπ' αὐτοὺς χωρὶς τίποτα

νάχουν νά ποῦν καὶ θὰ τοὺς ἀφίσουν ἀμέσως, θὰ τοὺς ἀφίσουν στὸ σούρουπο, στὸ σκοτάδι, τὴν πραγματικὴ νύχτα... Ποιὸς βρίσκει τέτοιες ὥρες τῆ δύναμη νὰμιλήσῃ;

— Σταθῆτε, παιδιά, νὰ πάρετε ἓνα νερό.

(Ἦταν πρὶν τέσσερες μῆνες, πὺν πέρασαν ἀργὰ νύχτα Δεκέμβρη πὺν ἔβρεχε, οἱ πρῶτοι στρατιῶτες μας ἀπ' τὸ δρόμο τοῦτο κι ἦταν ἀνοιχτὰ τὰ σπίτια κι ἦταν ἀναμμένα φῶτα στὶς κάμαρές τους. Στὰ μαγαζιά, στὰ σπίτια τοὺς ἔδιναν κρασί, κονιάκ, καρύδια καὶ γλυκά. Τῶρα τοὺς σταματοῦν γιὰ λίγο νερὸ στὴ βρύση. Εἶναι μαζεμένοι ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ ἐκεῖ, ἀπὸ εἴκοσι χρονῶν κι ἀπάνω ὅλοι οἱ ἄντρες).

— Παιδιά, ἄειντε κι αὐτὴ τὴ φορὰ!... Σῦρτε στὸ καλὸ. Καλὴ σας τύχη. Ἄς μὴ λέμε τίποτα... Ἄλλὰ κοιτᾶτε, τῶπαμε καὶ τοῦ στρατονόμου ἀπὸ προχτὲς καὶ δὲ μᾶς πρόσεξε. Παιδιά, καθὼς θὰ κατεβαίνετε, ἀριστερά σας κάπου δυὸ χιλιόμετρα ἔχουνε οἱ Ἴταλοι κρυμμένα ἀπὸ πρὶν πολλὰ ὄπλα. Τάχουν σὲ μιὰ σπηλιά πὺν ἔχει μεγάλο λάκκο, κρύβει ὀλόκληρο λόχο. Τὴν ἔχουν γεμίσει ὄλη μὲ ὄπλα ἀπείραχτα, μὲ χειροβομβίδες, μὲ σφαῖρες, μὲ πολυβάλα, μὲ δτι ὑλικὸ τοὺς ἔστειλαν ἀπὸ πάνω καὶ δὲν πρόλαβαν νὰ τὸ μοιράσουν στοὺς δικούς τους πὺν ἔσεῖς τοὺς γυρίσατε πίσω. Αὐτὰ θαρθοῦν ἀμέσως νὰ τὰ ζητήσουν γιὰ νὰ σᾶς ρίξουν. Ἐλάτε νὰ πᾶμε νὰ σᾶς δείξουμε τὸ μέρος —μόνοι σας δὲν τὸ βρίσκετε— καὶ ρίξτε ἐκεῖ μέσα φωτιά, κάψτε τα, τινάξτε τα στὸν ἀέρα νὰ μὴν τὰ βροῦν.

Αὐτὰ τὰ παιδιά, οἱ στρατιῶτες μὲ τὸ νεαρὸ διμοιρίτη τους δὲν ξέρανε ἀπὸ ἀνακριτικὴ, δὲν ξέρανε ἀπὸ νόμους, ξέρανε μόνο πὼς πολεμᾶνε γι' αὐτὰ τὰ ἀδέρφια τους. Πίσω ἀπ' τὰ φυλάκιά τους ἦταν πάντα ἡ φτωχὴ Ἑλλάδα, ἡ Πατριδα, τὸ Γένος. Κοιτάξανε τὰ ἄλλα παιδιά μὲ τὰ πολιτικὰ ρούχα, τὰ Ἡπειρωτόπουλα, κοιτάξανε τοὺς ὄριμους ἄντρες πὺν τοὺς μιλοῦσαν, κοιτάξανε τοὺς γέρους πὺν ὅλοι ἐπεβεβαίωσαν τὸν κίνδυνο.

— Εἶναι μακριά; ρώτησαν.

— Θὰ τὸ κάνουμε ἐμεῖς νὰ εἶναι γρήγορα καὶ σιμὰ. Θὰ σᾶς φέρουμε πάλι στὸ δρόμο σας νὰ μὴ χρειαστῆ νὰ ξανακατεβῆτε στὸ χωριό. Πρὶν πέση ὁ ἥλιος, θὰ εἶστε στὸ δρομολόγιό σας γιὰ κεῖ πὺν σᾶς περιμένει ὁ στρατονόμος.

— Εἶναι πολλὰ ὄπλα;

— Θὰ εἶναι καὶ πενήντα φορτώματα. Κασέλες μὲ σφαῖρες, μὲ ὄμους, μὲ χειροβομβίδες. Καὶ ὄπλα, ἀραβίδες, ὄσες φαντασθῆς. Καὶ πολυβόλα. Ἀνακατεμένα εἶναι, στὸ σωρὸ, τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο. Δὲ θὰ χρειασθῆτε οὔτε νὰ κοιτάξετε μέσα. Ἀπὸ μακρὰ θὰ σταθῆτε νὰ τὰ τελειώστε.

Ὁ διμοιρίτης κοίταξε τοὺς ἄντρες του. Ἦταν περιττό. Ἄπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἦταν ἀποφασισμένοι.

— Πᾶμε, ἀλλὰ γρήγορα. Κάθε λεπτὸ ἔχει γιὰ μᾶς ἀξία.

Ἐγινε σὰν κάτι ἀπὸ ἀρχὴ πανηγυριοῦ. Ἀκούστηκαν φωνές ἀπὸ πολλὰ στόματα χωριανῶν. Ὅλοι συμφωνοῦσαν τὴν ὑπέρτατη ἐκείνη ὥρα.

— Θὰ πᾶνε τὰ νέα παιδιά, τὰ πιὸ νέα, θὰ τρέξουν. Ἔτσι κι ἄλλοιῶς τὸ εἶχανε πῆ νὰ πᾶνε τὰ παιδιά αὐτὴ τὴν ὥρα νὰ τὰ σημαδέψουν, νὰ ρίξουν αὐτὸ τὸ βράδυ. Ἀκοῦτε. Βγάλτε ἔπειτα στὸν ἀνήφορο ἀπὸ κάτω, μεσιάστε τὸ δρόμο. Καὶ γυρίζοντας, ἂν βρῆτε κατὰ δῶ Ἴταλούς, τὸν ἀνήξερο. Ἐρχόσαστε ἀπ' τὸν κάμπο, ἀπὸ δουλειές. Καὶ ὄχι πολλὲς κουβέντες μ' αὐτούς. Κανεῖς μας δὲν ἔχει νὰ πῆ ποτέ του σ' ὄλη του τὴ ζωὴ λέξη γιὰ ὄσα εἶπαμε, γιὰ ὄσα ἀποφασίσαμε, γιὰ ὄσα θὰ γίνουν. Κι ὅποιος προδώσῃ, ἀνάθεμα, νὰ μὴ παραδώσῃ ψυχὴ!

Δὲν ἦταν δυὸ χιλιόμετρα μόνο, ἦταν περισσότερο ἢ ἀπόσταση καὶ ὄλο βράχια, πότε ἀνήφορος, πότε κατήφορος, πουθενὰ κορδέλλα. Τέσσερα παιδιά τοῦ

χωριοῦ ἀνάκατα μὲ τοὺς ἔντεκα στρατιῶτες τρέχαν χωρὶς ἀνάσα. Ὁ καιρὸς δὲν τοὺς ἔπαιρνε, γιὰ λεπτομέρειες δὲν πρόφταναν. Νὰ τινάξουν τὴ σπηλιὰ αὐτὴ ἦταν ἡ σκέψη ὄλων, μιὰ ὥρα ἀρχήτερα. Τράβηξεν ἀπὸ μακριὰ ὁ διμοιρίτης τὸ πιστόλι του καὶ σημάδεψε τὴν εἰσοδὸ τῆς σπηλιάς, κάπου ἑκατὸ μέτρα ἀπέναντί του, ἐκεῖ πού ἔδειχναν τὰ Ἡπειρωτόπουλα. Ἐρριξε καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές. Τίποτα. Βάλθηκε τὸ ὄπλοπολυβόλο, στήθηκε κανονικὰ μὲ ὅλο τὸ στοιχεῖο του, νὰ τὸν βοηθήσῃ. Οὔτε κι αὐτὸ ἔδινεν ἀποτέλεσμα. Οἱ σφαιρὲς βροντοῦσαν ἀνάμεσα στοὺς βράχους. Ἐπειτα ὁ «γέρος» ὁ Κίμωνας ὁ πιὸ παλιὸς στρατιώτης —καλὸ μάτι, καλὸ αὐτί— ζύγισε λιγώτερο βιαστικὰ τὰ πράγματα, κατάλαβε τί γίνεται, πήρε τὸ ὄπλο του καὶ τράβηξε μιὰ. Οἱ ἄλλοι σταμάτησαν νὰ δοῦν. Ἐπεσεν ἔξω. Ξανάρριξε μὲ περισσότερη κρίση καὶ αὐτοκυβέρνηση. Τότε εἶναι πού ἔγιναν ὅλα γῆς Μαδιάμ. Δὲν ἔμεινεν οὔτε ὁ βράχος. Εἶναι πού στάθηκαν ἀπέναντι καὶ σὲ ψηλότερο τόπο, τὰ βράχια τοὺς ἔφτασαν. Σηκώθηκε σύννεφο ἀπ' τὸν καπνὸ κατὰμαυρο καὶ ἡ βουή ἀπ' τὴν ἔκρηξη, αὐτὴ ὅπωςδήποτε ἀκούστηκε πολὺ κάτω ἀπὸ ὅπου ἦταν οἱ ὑπόλοιποι δικοὶ μας, ἀκούστηκε καὶ στὴ θάλασσα μακριὰ κι ἀκόμα πέρα.

Ἄρα, ὁ καιρὸς δὲν ἦταν συννεφιασμένος, ἀπειλητικὸς, κακὸς. Ἦταν μιὰ ὁμορφὴ, θαυμάσια ἀνοιξιὰτικὴ ἡμέρα, ὅλη φῶς καὶ λάμψη. Ἡ βραδιά πού ἐρχόταν, ἦταν κι αὐτὴ καθαρῶτατη, γλυκειά, ὀλόδροση. Φτάσανε τὰ παιδιὰ, τὰ τέσσερα τοῦ χωριοῦ καὶ τὰ ἔντεκα μὲ τὸ διμοιρίτη, πολὺ κάτω ἀπ' τὸ χωριό, στὸ σταυροδρόμι, ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸν ἀνήφορό τους, τὸ βράχο τους. Στάθηκαν πρῶτοι οἱ στρατιῶτες. Δὲν ἤθελαν νὰ παρασύρουν ἄλλο μακριὰ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ.

Στάθηκαν ὄλοι. Ὡς τώρα μιλοῦσαν μὲ τόσην ὄρεξη, μὲ τόσο αὐθορημισμὸ καὶ ἀνεβαίνοντας γιὰ τὴ σπηλιὰ καὶ ἔπειτα κατεβαίνοντας ὡς ἐδῶ, στὸ σταυροδρόμι. Δὲν μιλοῦσαν γιὰ τὸν πόλεμο. Γιὰ τίς πατρίδες τους μιλοῦσαν, τὰ χωριά τους, τὴ θάλασσα, τὴν Ἀθήνα. Τώρα σώπαιναν, λὲς καὶ θὰ γινόταν κάποια τελετὴ. Ὡς τόσο κανεὶς δὲν ἄνοιγε τὸ στόμα γιὰ νὰ πῆ τὴν πρώτη λέξη. Ὁ διμοιρίτης, τὸ νέο παιδί, ἔπιασε στὰ χέρια σταυρωτὰ τὸν πρῶτο πού εἶχε κοντὰ του ὀδηγό. Δὲν τὸν ἀγκάλιασεν, ἔκαμε νὰ τὸν ἀγκάλιασῃ καὶ σταμάτησε. Ἐπιασε μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Ἡπειρωτόπουλου καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ ἀριστερό του κι ἔγειρε πρὸς αὐτὸ τὸν ἑαυτὸ του ὀλόκληρο, ἀλλὰ γιὰ λίγο. Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ στρατιῶτες του, ὄλοι, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Καὶ ὁ «γέρος».

— Θὰ εἴσατε, ρώτησαν τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ —αὐτὰ μόνον μίλησαν—
θὰ εἴσατε πάντα ἐδῶ κοντὰ μας;

— Θὰ εἴμαστε πάντα κοντὰ σας.

— Θὰ ξανάρθετε;

— Θὰ ξανάρθουμε.

— Θὰ ξανάρθετε γρήγορα;

— Θὰ ξανάρθουμε γρήγορα.

— Θὰ ξανάρθετε σεῖς οἱ ἴδιοι;

— Θὰ ξανάρθουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.

Ἄρα, ὁ οὐρανὸς δὲ δάκρυζεν. Ἦταν μιὰ ἔξοχη βραδιά, μόνον ἄνοιξη, χωρὶς σύννεφα, χωρὶς ἄνεμο, χωρὶς κακὸ σημάδι. Ἦταν ὅμως στ' ἀλήθεια μιὰ τροχὴ σιγανή, λεπτὴ, διαμαντένια. Ἦταν αὐτὴ στὰ μάτια αὐτῶν τῶν νέων παιδιῶν ἐκείνη τὴν ὥρα. Ποιοὶ δάκρυζαν ἔτσι, τόσο ἄφωνα, τόσο διακριτικὰ, κοιτῶντας τὸ πρόσωπο ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου μονάχα; Αὐτοὶ πού στάθηκαν μπροστὰ στὸν ἀνήφορό τους καὶ τὸ βράχο τους ψηλὰ ἢ οἱ στρατιῶτες μας πού δὲν μπορούσαν νὰ ποῦν τὸ τελευταῖο «γεια σας», τὸ τελευταῖο «εὐχαριστῶ»; Ὡ, μὴ μοῦ ζητᾶτε νὰ τὸ πῶ, μὴ μοῦ ζητᾶτε νὰ τὸ γράψω!

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ

(Δ ο κ ῆ μ ι ο)

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀρχίζει νὰ εὐδοκιμῇ στὸν τόπο μας ἕνα εἶδος κριτικῆς ποὺ εἶναι τὸ συμπαθητικώτερο ἀπ' ὅλα· πρόκειται γιὰ τὴν κριτικὴν ποὺ γράφεται ὄχι ἀπὸ καθῆκον, φιλικὸ ἢ ἀμειβόμενον, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκλεκτικὴν συγγένεια τοῦ κριτικοῦ μετὰ τὸν συγγραφέα ἢ καλλιτέχνη ποὺ παρουσιάζει. Εἶναι λοιπὸν αὐτὴ γέννημα μιᾶς παρόρμησης ψυχικῆς, ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ ἀφοσιωθῇ ἐντατικά, γιὰ μικρὸ ἢ μεγάλον διάστημα, στὸ ἔργο ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὸ βρίσκει λύσεις σὲ δικά του προβλήματα, ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήματα δικά του, κάποιο ἀντίκρουσμα στὸ δικό του πνευματικὸ κεφάλαιο, μετὰ ἄλλα λόγια συναντᾷ ἕνα συγγενικὸν ὀρίζοντα, ποὺ μέσα σ' αὐτὸν κινουῦνται ἄνετα τὰ ἐνδιαφέροντα, οἱ ἀπορίες του, καὶ συχνὰ οἱ ἴδιες του οἱ ἀγωνίες. Ἔτσι βλέπουμε, μέσα σὲ λίγες ἢ πολλὰς σελίδες, μιὰ κριτικὴ *ad hominem* ποὺ ἔχει τὸ δικό της ὕφος, ποὺ στέκεται μακριὰ ἀπὸ σοφὲς θεωρίες, ποὺ δὲν ἔχει τὴν αὐστηρὴν μεθοδικότητα καὶ τὴν ἐπιβλητικὴν ἐμβριθεῖα τῆς κατ' ἐπάγγελμα κριτικῆς, —ὅταν, ἐννοεῖται, εἶναι σοβαρῆ, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει πάντα,— μὰ ποὺ εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ μιὰ θερμὴ πραγματικὴ συμπάθεια γιὰ τὸ θέμα της, ἀπὸ μιὰ συγκινητικὴ ζεστασιά ψυχῆς γιὰ τὸ πρόσωπο ποὺ ἔστησε μπροστά της τὸ ἔργο ποὺ κρίνει. Μπορεῖ ὁ τρόπος αὐτὸς νὰ βλέπῃ κανεὶς τὰ πράγματα νὰ ὀδηγῇ συχνὰ σὲ ἐνθουσιασμοὺς ποὺ, ἂν εἶναι ἀνεδαφικοί, καταλήγουν σὲ μικρὰς ἢ μεγάλας ὑπερβολὰς. Πάντα ὅμως, ὅταν κανεὶς μετὰ ἀγάπην ἀντικρῦζῃ τὸν στόχον του, εἶναι καλύτερα ἐτοιμασμένος γιὰ μιὰ ἐπαφή, πού, πλούσια ἀπὸ συγκίνηση, μπορεῖ νὰ τοῦ χαρίσῃ μιὰ κριτικὴ ἐποπτεία πῶς θερμῆ, μὰ καὶ πῶς ὀλοκληρωμένη. «Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ χῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον». Γι' αὐτὸ πολλὰς φορὰς αὐτὲς οἱ ἀόρατες ψυχικὲς γέφυρες, ποὺ ἐνώνουν φύσεις ὁμοειδεῖς, χρησιμεύουν στὸ νὰ φωτιστοῦν προσωπικότητες ἢ θέματα μετὰ ἕνα φῶς, ποὺ ἢ σοφώτερον ἀνάλυση καὶ ἢ διεισδυτικώτερον ἐμβριθεῖα ἀδυνατοῦν νὰ χύσουν ἐπάνω τους.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι καὶ ἡ μέθοδος καὶ ἡ πείρα συντελοῦν πολὺ στὸ νὰ εὐφορήσῃ ἢ προσπάθῃ ἐρμηνείας μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἢ ἑνὸς ἀνθρώπινου ἔργου. Μὰ καὶ ἡ συμπάθεια, ποὺ ἀναδίνεται ἀπὸ μιὰ συγγενικὴ φύση, ἀγκαλιάζει τὸν στόχον της, εἰσχωρεῖ ὅμως συγχρόνως μέσα στὴν μᾶζαν του, ὅπως τὸ φῶς ποὺ κάνει διαφώτιστον τὸν ἀλάβαστρο. Ἔτσι τὸν δείχνει σὰν παλλόμενον ζωὴν, ὄχι σὰν πλᾶσμα ποὺ πέρασε ἀπὸ τὸ τραπέζι τῆς κριτικῆς ἀνατομίας. Τὸν δείχνει ὅμως ὄχι σὲ ὅλον τὸν κόσμον, ὅπως αὐτὴ ἡ τελευταία, μὰ μονάχα σὲ κείνους ποὺ θέλουν πραγματικὰ νὰ τὸν πλησιάσουν, ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἔργο του σαγηνεύει τὴν εὐαισθησίαν τους, ἀδελφῆ τῆς δικῆς

τους ευαισθησίας. Δημιουργείται δηλαδή ειδικά γι' αυτές τις συγγενικές φύσεις, από την έπαφή με τὸ ἔργο αὐτό, «μιά μαγεία πλούσια σὲ ὑποβολές, πὸν περιέχει συγχρόνως τὸ ἀντικείμενο καὶ τὸ ὑποκείμενο, τὸν ἔξωτερικὸ κόσμον, ὅπου κινεῖται ὁ καλλιτέχνης καὶ τὸν καλλιτέχνη τὸν ἴδιον», καθὼς λέει ὁ Baudelaire στὸ λαμπρὸ καὶ τελευταῖο ἔργο του: *L' Art Romantique*.

Τώρα, ἀφοῦ προσπαθήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε τὴν εἰδικὴ σημασίαν τῶν μελετῶν πὸν ἀναφέραμε παραπάνω, καὶ νὰ μποῦμε στὸ εἰδικὸ τους κλίμα, πρέπει νὰ ἰδοῦμε ποῖο θὰ εἶναι τὸ κοινὸ πὸν σ' αὐτὸ ἀπευθύνονται, καὶ ἐπὶ τῆ εὐκαιρίᾳ νὰ ἀποσαφηνίσουμε τὸν ὄρον: Κοινὸ, καὶ νὰ ἰδοῦμε ποῖο εἶναι στὴν ἐποχὴ μας τὸ ἐννοιακὸ του περιεχόμενο. Σὲ παλαιότερες ἐποχὲς ὁ ὄρος ἦταν χοντρικὰ ξεκαθαρισμένος. Κοινὸ ἦταν, σὲ ἀναφορὰ μετὰ τὴν λογοτεχνία, τὴ μουσικὴ καὶ τὲς εἰκαστικὲς τέχνες, ἡ μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ πὸν ἔδειχνε κάποιο μικρὸ ἢ μεγάλον ἐνδιαφέρον γιὰ τὲς πνευματικὲς ἢ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος. Αὐτὴ ἡ μερίδα ἦταν σχετικὰ πενιχρή. Ὑπῆρχε βέβαιον μετὰ τῶν λίγων μεμνημένων καὶ τῆς μάζας τῶν ἀπληρῶν, πὸν εἶχαν τὴσὴν σχέση μετὰ τὲς καλὲς τέχνες ὅση ὁ φάνης μετὰ τὸ ρετινόλαδον, καὶ τὲς τιμοῦσαν «χασμοῖς ἀκαίροις τοῦ στόματος», καὶ σημαντικὲς ὁμάδες συνανθρώπων, πὸν ἀπὸ ἐγωισμό, μανία ἐπίδειξης ἢ καὶ ἀπλή ὀλιγοφρένεια, ἰσχυρίζονταν ὅτι παρακολουθοῦν τὴν κίνηση τὴν πνευματικὴν ἢ τὴν καλλιτεχνικὴν, καὶ ἦταν πρόθυμοι νὰ γίνονιν κύμβαλα ἀλαλάζοντα σὲ κάθε λογῆς ληρολογήματα, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ἀκατατόπιστοι.

Ἡ ἐποχὴ μας ὅμως, πὸν προώθησε τὴν μεγάλη ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, παρουσιάζει διαιρέσεις πολὺ πὸν περίπλοκες. Τώρα, στὸ πρῶτον τμήμα τῆς παλαιᾶς διαίρεσης τοῦ κοινοῦ, παρουσιάζονται ὑποδιαίρεσεις πολλὲς καὶ ποικίλες, πὸν ἐμπνέονται συχνὰ ἀπὸ πνεῦμα φατριαστικὸ καὶ μισαλλόδοξον. Εἶναι γνωστὲς οἱ φιλοφρονήσεις μετὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς μοντέρνας καὶ τῆς παλαιᾶς ποίησης, τῆς κατὰ παράδοσιν καὶ τῆς ἀνεικονικῆς ζωγραφικῆς. Ἡ νέα νλυπτικὴ, ἡ νέα μουσικὴ σπάζουν τὰ νεύρα ὄλων ἐκείνων, πὸν, ἐπειδὴ βλέπουν νὰ ἀδικοῦνται οἱ κλασικὲς τους ἀγάπες, φρενάρουν ἀπότομα καὶ νιὰ νιὰ πάντα ρίχνουν ἄγκυρα σὲ κάποιο χρονικὸ ὄροσημον, καὶ ἀπὸ κεί πέρα θεωροῦν ἔργο τοῦ σατανᾶ κάθε νέα προσπάθεια νιὰ δημιουργία. Καὶ ὅσον προχωροῦνε μέσα στὸν κοῖνον, τόσο πληθύνονται τὰ σενάκλα καὶ οἱ κάστες καὶ οἱ σχολές. Ἄρκει κανεὶς νὰ σκεφτῆ πόσον ἀνεξάρτητα ἀποκλάδια ξεπέταξε ἡ νέα ζωγραφικὴ, πόσον ὑποσχολὲς πὸν ἡ καθενιὰ τους πιστεύει, μαζί μετὰ τὸ δικὸν τῆς κοινῆς, —τοὺς πιστοῦς τῆς πὸν εἶναι βέβαιοι ὅτι ἄοπαξαν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ κέρατα,— πὸν ἔφτασε σὲ ὀριστικὲς λύσεις, καὶ πὸν βάζει τελείαν καὶ παῦλα σὲ κάθε ἀναζήτηση. Μέσον σ' αὐτὸν τὸν κυκεῶνα ἀπὸ καλλιτεχνικὲς ροπές, πὸν ἡ καθενιὰ ἔχει τὴν αὐτὴν καὶ τοὺς αὐλικούς τῆς, τεμένη καὶ πιστοῦς καὶ ὀπαδοὺς καὶ ὑπηρέτες, ἡ ἐπίσημη κοιτικὴ μιλάει ἀόμοια καὶ γενικὰ γιὰ τὸ Κοινὸ, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται στὰ ἐπὶ μέρους κοινὰ.

Τὰ κοινὰ ὅμως, τὰ πολλὰ κοινὰ, μετὰ περισσὴ ἀναίθεια ἐμφανίζονται στὲς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς καὶ εἶναι ποανητικὴ χαρὰ νὰ ἀκοῦν κανεὶς ἐκεῖ, μετὰ κάποια ἴσως δόση ἀποέπειας, τὲς ἀφελῆς ἢ μνημένες γνώμεις σχετικὰ μετὰ κάποιον πίνακα, γνώμεις, πὸν ἂν τὲς ζυμῶσιν κανεὶς σὲ νιὰ σκάφον, θὰ βγάλῃ τὸ πὸν πασοδαλὸ κοιτικὸ φῶραμα πὸν ἠποσεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῆ. Πρέπει λοιπὸν νὰ πασοδεχοῦμε, ὅτι ἡ κάθε καλλιτεχνικὴ τάση ἔχει τὸν δικὸν τῆς περίβολον, πὸν συγκεντρώνει τοὺς δικούς τῆς πιστοῦς, τοὺς ἀνθρώπους δηλαδή πὸν ἡ ἡλικία τους, ἡ μόρφωση καὶ τὸ περιβάλλον τους, καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἰδιο-

συγκρασία τους, ἀναδεικνύουν σὲ ἄριστους δέκτες καλλιτεχνικῶν μηνυμάτων, πού ἐκπέμπονται μὲ αὐστηρὰ εἰδικὸ μῆκος κύματος. Ἐὰν εἶναι σωστὰ τοποθετημένα ἔτσι τὰ πράγματα, καὶ ἐπειδὴ, ἐὰν κανεὶς θεωρῇ ἀλάθητο τὸν δικό του τρόπο νὰ βλέπῃ, νὰ αἰσθάνεται καὶ συνεπῶς νὰ ἀξιολογῇ τὴν ξένη ἐργασία, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ πλανηθῇ καὶ νὰ ἀδικήσῃ, καλὸ θὰ εἶναι, στὰ ζητήματα τοῦλάχιστο τῆς τέχνης, ἢ μισαλλοδοξία νὰ δώσῃ τὴν θέση της στὴν καλόβουλη ἀνοχή: Ἐὰν ἕνας καλλιτέχνης, κατεβαίνοντας μαζί μας τὸ ρεῦμα τοῦ χρόνου, ρίχνει κάπου ἀγκυρα καὶ δὲν σαλεύει ἀπὸ κεῖ πού ἄραξε, ἐὰν ἕνα κοινὸ σταματᾷ τὶς προτιμήσεις του χρονικὰ κάπου μέσα στὴ ροὴ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, καὶ ἀπὸ κεῖ δὲν μπορεῖ πιά νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ, σὰν ἄλλοι, καλλιτέχνες ἢ ἄλλο κοινό, προχωροῦν πάντα μὲ φουσκωμένα πανιά, ὅλα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσουν οὔτε τὸν καλλιτέχνη οὔτε τὸ κοινὸ του νὰ βλέπουν μέσα ἀπὸ τὸ πρῶμα τῆς συμπάθειας τὸν ἄλλο, ἐκεῖνον πού κοιτάζει μὲ διαφορετικὲς φόρμουλες νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν κόσμον του, πού εἶναι πάντα μία μονάχα ἀπὸ τὶς ὄψεις τοῦ τρομερὰ πολυσύνθετου κόσμου μας. Κάτου ἀπὸ τὸν ἴδιο φακό, πού δὲν εἶναι θολὸς ἀπὸ φανατισμὸ, στενοκεφαλιά ἢ μεροληψία, πρέπει νὰ βλέπῃ καὶ τὸ κοινό, —αὐτὸ πού διαβάζει ἢ ἐπισκέπτεται τὶς ἐκθέσεις,— τὸ βιβλίον ἢ τὸ καλλιτέχνημα, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι στὴν τέχνη δὲν ὑπάρχει θάνατος, ἀλλὰ νεκροφάνεια καὶ ὅτι αὐτὸ πού φαίνεται ξοφλημένο σήμερον τοῦλάχιστο σὲ μᾶς, μπορεῖ, ἐὰν οἱ συνθήκες τὸ ἐπιτρέψουν, αὔριο νὰ ἀναστηθῇ καὶ μπροστὰ στὰ δικά μας μάτια, ὅπως εἶναι ζωντανὸ γιὰ τὸ εἰδικὸ δικὸ του κοινό. Μπορεῖ νὰ μὴ μοῦ ἀρέσῃ ὁ Σικελιανός, καὶ ἐνδιάθετα δικαιολογῶ αὐτὴ μου τὴν πνευματικὴ στάση, παρὰ τὸν θαυμασμὸ μου γιὰ τὴν μαγεία τοῦ λόγου του, ἀπὸ τὴν στατικότητα τῶν ἰδεῶν του καὶ τὸ ἀνεδαφικὸ, καθὼς μοῦ φαίνεται, ἀγκυροβόλημα σὲ φανταστικοὺς ὄρμους. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μὲ πραγματικὸ ἐνδιαφέρον διάβασα τὴν μελέτη τοῦ κ. Ἐρατοσθένη Καψωμένου: *Εἰσαγωγή στὴ Λυρικὴ Σκέψη τοῦ Σικελιανοῦ*, γιὰτὶ μὲ τὴν ἀμεμπτη φιλολογικὴ του ἐρμηνεία καὶ μὲ τὴν γνήσια ἀγάπη γιὰ τὸ θέμα του, μὲ ἔπεισε ὅτι τὸ σταμάτημά μου μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν τόσο πρωτότυπη καὶ γραφικὴ μορφή τῶν Γραμμάτων μας ἔχει τὴ ρίζα του σὲ μιὰ ἀληθινὴ συμπάθεια ἀνθρώπου γιὰ ἄνθρωπον, μιὰ συμπάθεια πού, ἀκόμη καὶ ἂν ἀγνοηθῇ ἢ οὐσιαστικὴ προσφορά τοῦ ποιητῆ στὴν ἑλληνικὴ ποίηση, ἢ συμμετοχὴ του ἢ ἀρρενωπή, αὐτὴ καὶ μόνον, στὰ πάθη τοῦ λαοῦ σὲ δύσκολους καιροὺς, καὶ ἢ γενναία μέθεξιν στοὺς κινδύνους του, εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ τὴν στηρίξουν.

Ἄν τώρα φύγουμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς λογοτεχνίας καὶ πλησιάσουμε μιὰ ἀπὸ τὶς εἰκαστικὲς τέχνες, τὴν ζωγραφικὴν, θὰ ἰδοῦμε καὶ ἐκεῖ νὰ παρουσιάζεται τὸ ἴδιο φαινόμενο: μιὰ κριτικὴ θεώρησις γεμάτη συμπάθεια, πού τὴν γεννάει μιὰ εὐτυχὴς συγκυρία, ὡς πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριον, συγγενῶν ἰδιοσυγκρασιῶν. Μπορεῖ νὰ μὴ συμφωνῇ κανεὶς οὔτε μὲ τὴν τεχνολογία, οὔτε μὲ τὶς προθέσεις, οὔτε μὲ τὴν κοσμοθεωρία τοῦ καλλιτέχνη, μὰ οὔτε καὶ μὲ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ κοιτικοῦ του, χωρὶς αὐτὸ βέβαιον νὰ δηλώνῃ ὅτι ἔχει δίκην ἐκεῖνος πού δὲν συμφωνεῖ.

Διάβασα τελευταῖα μιὰ πολὺ ὡραία ἐργασία τοῦ κ. Ἄντ. Πρόκου μὲ θέμα: *Οἱ σύγχρονοι Ὅριζοντες τῆς Ζωγραφικῆς*. Οὐσιαστικὰ, ἀντικείμενον τῆς μελέτης εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Ἀλέκου Κοντοπούλου, καλλιτέχνη δόκιμου, σοβαροῦ καὶ ἀναγνωρισμένου. Λίγη ἐργασία του ἔχω ἰδῆ, ἐδῶ στὴν Πανακοθήκη, καὶ αὐτὸ θὰ ἦταν ἀρκετὸ νὰ μὲ ἐμποδίσῃ νὰ ἔχω γνώμη. Ἐπειδὴ

ὅμως ὁμολογῶ ὅτι κόλλησα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει στὴν παληὰ θεματογραφία καὶ στὰ παληὰ ἐκφραστικὰ μέσα, ἐπειδὴ πιστεύω ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ψυχὴ του πρέπει νὰ εἶναι ὁ μεγάλος σκοπὸς τῆς τέχνης, καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ προσωπογραφία, ποὺ δίνει τὴν ἀνθρώπινη φυσιογνωμία σὰν ἀδρὸ ἀντικαθρέφτισμα μιᾶς ψυχῆς σὲ κάθε στιγμή τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴ ζωὴ, εἶναι ἕνα θαυμαστὸ πεδίο δράσης γιὰ ἕναν καλλιτέχνη, δὲν μπορῶ νὰ βλέπω τὴν μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταβάλλεται ἀπὸ σκοπὸς σὲ μέσο γιὰ τὴν ἔκφραση ἀφηρημένων ἰδεῶν. Ὅταν ἀπὸ μιὸ ἀνθρώπινο κεφάλι βλέπω νὰ φυτρῶνουν σύρματα καὶ ἐλατήρια καὶ κάθε λογῆς διαβολικὰ σύνεργα, εἶναι, γιὰ μένα τουλάχιστο, προφανῆς ὁ σκοπὸς τοῦ καλλιτέχνη νὰ δώση, σὲ μιὰ γενικὴ φόρμουλα ἐξυλικευμένο, τὸν ὀρισμὸ τῆς ἔννοιας: ἄγχος, ποὺ εἶναι ἡ ἐναγώνια προσμονὴ ἀγνωστοῦ, μὰ τρομεροῦ καὶ πολυσήμαντου κινδύνου. Μὰ οἱ κίνδυνοι, ποὺ περικυκλώνουν τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶναι οἱ ἴδιοι γιὰ ὅλους, μπορεῖ κανεὶς μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι ἡ κλίμακά τους ἔχει τόσα σκαλοπάτια ὅσα ἡ σκάλα τοῦ Ἰακώβ. Γι' αὐτὸ ἡ λέξη Ἄγχος, ποὺ δηλώνει μιὰ ψυχικὴ κατάσταση ἀνώμαλη, κατάντησε στὴν ἐποχὴ μας τὸ ἀπαραίτητο καρίκειμα κάθε συνομιλίας, καὶ μοιάζει μὲ τὸ πιπέρι τῆς παλαιᾶς μαγειρικῆς. Μὲ τὰ ἴδια γράμματα ἐκφράζεται, χιλιάδες ὅμως καταστάσεις ἐκφράζει, ποὺ ἡ καθεμὰ χωριστὰ θὰ μπορούσε νὰ ἀποτυπωθῆ στὸ ἄτομο ποὺ βασανίζει, καὶ ποὺ εἶναι ὁ πραγματικὸς, ὁ συγκεκριμένους φορέας τῆς, μὲ τὴν ἔκφραση τῆς δικῆς του ἀτομικῆς φυσιογνωμίας.

Ἡ ζωγραφικὴ ἐκφράζει ἐπὶ αἰῶνες τὰ ἄγχη, γιατί τὰ ἄγχη ἄρχισαν νὰ παιδεύουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Πρωτόπλαστοι διώχτηκαν ἀπὸ τὸν Παράδεισο. Δὲν εἶναι λοιπὸν προνόμιο θλιβερὸ ἢ σῆμα κατατεθὲν τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ ὅσο κ' ἂν τὴν θεωροῦμε τραγικὴ ἐμεῖς οἱ ἀπροσάρμοστοι, ποὺ γιὰ λόγους εἰδικούς δὲν μπορούμε νὰ ἀκολουθήσουμε τὴν δικὴ τῆς δυναμικὴ γραμμὴ πλεύσεως, δὲν παύει νὰ εἶναι ἕνας θαυμαστὸς πυλῶνας πρὸς τὴν χώρα τῶν θαυμάτων. Τέτοιες ἐποχὲς γνῶρισε καὶ ἄλλες ὁ ἄνθρωπος. Ὁ θαυμασιὸς Πρὸς αἰῶνας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ποὺ εἶδε νὰ γεννιέται τὸν γοτθικὸ ρυθμὸ καὶ τὴν μεσαιωνικὴ φιλοσοφία, εἶχε σὰν εἴσοδο τὸ ἔτος Χίλια, τὸν χρόνον ποὺ τὸν περίμεναν οἱ χριστιανοὶ τῆς Δύσης, σύμφωνα μὲ τὶς προφητεῖες τῶν ἀποκρυφιστῶν, σὰν τὸν μοιραῖο χρόνον τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου. Γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους ἡ πίστι εἶχε μεταβληθῆ σὲ χιτῶνα τοῦ Νέσου, καὶ τὸν ἔκαιγε σὰν ἀβάστακτη ἀγωνία. Εἶναι τάχα βαρύτερο τὸ δικό μας ἄγχος ἀπὸ τὸ δικό τους; Οἱ Γάλλοι τοῦ Ἑκατονταετοῦς Πολέμου, ὅταν ἀλώνιζαν τὴ χώρα τους ἐπὶ δεκάδες ἐτῶν οἱ ὀρδὲς τῶν μισθοφόρων, βιάζοντας, σφάζοντας, ἀρπάζοντας καὶ καίγοντας· οἱ Γερμανοὶ τοῦ Τριακονταετοῦς, ποὺ ἔζησαν τὰ φοβερά μαρτύρια ποὺ διηγεῖται ὁ Γκριμελσχάουζεν στὸ: Σιμπλικίους Σιμπλικίσιμους, οἱ φριχτὲς ἐκεῖνες μᾶζες τῶν τρελῶν καὶ τῶν σημαδιακῶν καὶ τῶν ἀκρωτηριασμένων ποὺ μᾶς δίνει στοὺς πίνακές του ὁ Μπρύγκελ, οἱ δυτικοευρωπαῖοι τοῦ 14ου αἰῶνα, ποὺ εἶδαν τὴν βουβωνικὴ πανοῦκλα, τὸν Μαῦρο θάνατο, νὰ σκοτώνη σὲ λίγα χρόνια τὸν μισὸ σχεδὸν πληθυσμὸ, οἱ χωρικοὶ τοῦ βασιλέα Ἡλίου, ποὺ βλέποντάς τους νὰ ἀγωνίζονται ἐπάνω στὴν πικρὴ γῆς τους δὲν ἤξερες, καθὼς γράφει ὁ Φενελόν, ἐὰν ἦταν ἄνθρωποι ἢ ζῶα, ὅλα αὐτὰ τὰ κορμιά ποὺ ἐπὶ δεκάδες αἰῶνων ἔτρεμαν τὸν πόλεμον, τὸν φανατισμὸ, τὶς ἐπιδημίες, τὴν πείνα καὶ τὴν ἀπύθμενη, τὴν ἀνενδοίαστη σκληρότητα τοῦ συνανθρώπου εἴτε ἦταν φανατικὸς ἀλλόδοξος εἴτε ἀπληστος ἐχθρὸς, ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἐγγώρισαν τὸ περιβόητο ἄγχος, ποὺ τὸ ἀναφέρουμε ἐμεῖς νυχτιόημερα σὰν τὸ χάπι τῆς

ἀπελπισίας; Ὅλα σ' αὐτὸν τὸν κόσμον ξαναυρίζουν, σὰν σὲ μαγικὸ καλειδοσκοπίο, κάτου ἀπὸ τὰ μάτια τῶν γενεῶν, ποὺ διαποτίζουν τὴν ὑπαρξή τους, μὲ τὶς ἴδιες γλυκὲς καὶ τὰ ἴδια φαρμάκια. Εἶναι τὰ «γιγνόμενα καὶ αἰεὶ ἐσόμενα ἕως ἂν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ᾗ». Μόνον ποὺ κάθε ἐποχὴ ὑποφέρει ἀπὸ κάποιον εἶδος μικροψίας, ὅταν κοιτάζει τὰ ξένα βάσανα, ἐνῶ βλέπει μὲ μεγεθυτικὸ φακὸ τὰ δικά της. Οἱ παλαιότεροι ἂν καὶ πολὺ συχνότερα ἀπὸ μᾶς, ἀντίκρουζαν τὰ πονηρὰ πνεύματα τῆς μαύρης μαγείας, τὴν πείνα, τὸν πόνο, τὴν ἐπιδημία, τὴν σεξουαλικὴ στέρηση, ἐν τούτοις δὲν διαλαλοῦσαν τὰ ἄγχη τους ὅσο ἐμεῖς τὸ δικό μας ἄγχος, ποὺ ριζώνει στὴν εἰδικὴ ἐκείνη νευρικὴ διαστροφή ποὺ λέγεται παρορεξία, τὴν ἀπαίτηση γιὰ δυσάρεστη καὶ ἐπικίνδυνή τροφή, ὅταν εὐκόλα ἱκανοποιοῦνται οἱ ἀνάγκες γιὰ χρησιμὴ καὶ εὐχάριστη. Ἔχουμε τὴ ροπή νὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ πρυτανεύουν οἱ ἐφιάλτες στὸν ὕπνο μας, ἐνῶ ἔχουμε τὴν δυνατότητα νὰ προχωροῦμε στὸ ταξίδι τῆς ζωῆς λικνισμένοι ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη τὴν Εὐπλοία.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ ἔξαρση τοῦ ἄγχους μας στηρίζεται σὲ εἰδικὲς αἰτίες. Τὸ ἄγχος εἶναι φόβος ποὺ δὲν τὸν γεννάει ἡ ἄμεση ἀπειλή. Εἶναι φόβος ἀραιωμένος, διάχυτος γύρω μας σὲ τόπο καὶ χρόνο. Τὸ ζῶο φαίνεται πὼς δὲν γνωρίζει τὸ ἄγχος, γνωρίζει μονάχα τὸν φόβο, ποὺ τὸν γεννάει ὁ ἄμεσος κίνδυνος. Ὅσο περισσότερο μακραίνουμε ἀπὸ τὸν ζωϊκὸ μας πυρῆνα, ὅσο περισσότερο ὁ πολιτισμὸς, ἐνῶ μᾶς μονώνει σὰν ἄτμα, μᾶς προστατεύει ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς ἄμεσης ἀναμέτρησης μὲ ἕναν ὀποιονδήποτε ὀριζόμενον ἐχθρό, τόσο περισσότερο ἀναλύεται ὁ συγκεκριμένος φόβος σὲ ἕνα νεφέλωμα γεμᾶτο ὀριστες ἀπειλές, ποὺ περικυκλώνει ἀσφυκτικὰ τὴν ἀπομονωμένη ψυχὴ μας. Γιατὶ φαίνεται πὼς εἶναι σωστὴ ἡ ρῆσις τοῦ Λουκρητίου: «*primum in mundo deus fecit timorem*» καὶ ὅτι τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου μᾶς δόθηκε μαζὶ μὲ τὴν νουή. Εἶναι καθαρὸ ἀφιόνισμα ἢ αὐταπάτη τῆς ἀσφάλειας. Ἔτσι οἱ ἐπαγγελίες τῆς ἐπιστήμης τοῦ 19ου αἰῶνα, εἶχαν δώσει στὸν ἄνθρωπο ποὺ βαδίζει πρὸς τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον τὴν ψευδαἰσθησιμὴ ἐνδὸς μέλλοντος στρωμένον μὲ ρόδα, μιὰ ψυχικὴ εὐφορία καὶ μιὰ αὐτοπεποίθηση ποὺ τὶς σάρωσαν τὰ πρῶτα πυρὰ τοῦ 1914. Γιατὶ πίσω ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία, μέσα στὰ παρασκήνια, διαφορετικοὶ ἄνθρωποι κανόνιζαν τὴ μοῖρα του. Αὐτὴ ἡ φριχτὴ ἐμπειρία ἔγινε βασανιστικὸ βίωμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο τοῦ αἰῶνα μας καὶ ἴσως τὰ ἀποτελέσματά της νὰ εἶναι πιὸ αἰσθητὰ σὲ μᾶς παρὰ τοὺς παλαιούς μας προγόνους. Αὐτοὶ ἔτρεμαν μήπως τὸ περιττό. Ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ βρίσκονταν πιὸ σιμὰ πρὸς τὴ φύση τοῦ ζώου, στέκονταν μὲ καρτερία ἀπέναντι τῆς φριχτῆς τους μοίρας καὶ θεωροῦσαν φυσικὴ τὴν ὑποταγή, τὴν πείνα, τὴν ἀρρώστεια, καὶ τὸν θάνατο σὰν λυτρωτικὴ πρόσβαση πρὸς μιὰ καλύτερη ζωή. Ἐμεῖς στίψαμε τὶς ἐλπίδες μας, χαλαρώσαμε τοὺς ψυχικοὺς δεσμοὺς μὲ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους, ὀχυρωθήκαμε πίσω ἀπὸ τὴν ἀσπίδα τῶν φαρμάκων καὶ τῶν ἐμβολίων, ἀσφαλίσαμε τὰ βασικὰ ἔνστικτα ἐναντίον τῆς καταδρομῆς τῆς τύχης καὶ ὕστερα καλλιεργήσαμε τὸ ἄγχος γιὰ νὰ δηλητηριάσουμε τὴ ζωὴ μας καὶ στρέψαμε τὰ νῶτα στὸ παρὸν γιὰ νὰ ζητήσουμε καταφύγιο ἄλλοι στὸ παρελθὸν καὶ ἄλλοι στὸ μέλλον. Ἔτσι ὅμως ποὺ θέτουμε τὰ πράγματα εἶναι φυσικὸ νὰ μᾶς προκαλῆ κάποιαν ἀντίδραση ὄχι μόνο ἡ λέξις Ἄγχος, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ὑλικευθῆ τὸ περιεχόμενό της μὲ μέσο τὴν τέχνη. Αὐτὴ ὅμως εἶναι καθαρὰ προσωπικὴ γνώμη. Δὲν πεῖθει ὅλον τὸν κόσμον, οὔτε βάζει τελεία καὶ παύλα σὲ τίποτε. Μπορεῖ τὸ ἄδικο νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς ὑποδηλώνει ἡ ἀφοσίωση εὐαίσθητων καὶ καλλιεργη-

ιμένων φίλων στὸ ἔργο δύο καλλιτεχνῶν, πὺ ἐμᾶς μπορεῖ νὰ μὴ μᾶς συγκινοῦν, μὰ πὺ μεταλλεύοντας ἐντούτοις μέσα σὲ γνήσια στρῶματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, προσφέρουν, μὲ κάποιαν ἀπὸ τὶς ἄπειρες μορφές τῆς τέχνης, κάποιαν θετικὴ συγκίνηση σὲ ὁμοειδεῖς φύσεις. Στὸ ἔργο τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν δὲν ὑπάρχει ἀσφαλῶς οὔτε ἀπάτη οὔτε εὐτέλεια, ὑπάρχει εἰλικρίνεια καὶ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος πόθος γιὰ διαφωτισμό, πὺ εἶναι τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Σικελιανὸς μὲ τὴ λαμπρὴ μεγαλοστομία του, κοιτάζει νὰ σταλάξει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἔθνους, τὸν ἀπολλώνειο ἐκεῖνο ἠρωϊσμό, τὸν δυνατὸ, τὸν διαρκῆ καὶ ἡρεμὸ τοῦ Ἡνίοχου τῶν Δελφῶν, πὺ μακρὰ ἀπὸ σαπροδοξίες καὶ καταπληξίες ψυχοπνευματικές, στάθηκε τὸ στερεὸ μεσοδόκι τοῦ δυτικοῦ μας πολιτισμοῦ. Καὶ ὁ Κοντόπουλος ὄνομα πᾶ σημαντικό μέσα στὴν ἑλληνικὴ τέχνη, μὲ εὐρωπαϊκὸ ἀντίκτυπο, πὺ ἀρνήθηκε νὰ κινηθῆ μέσα στὸν ἀσφυκτικὸ κῶρο τῆς δουλικῆς ἀναπαράστασης τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου —ἀν καὶ εἶχε ὅλη τὴ δύναμη καὶ μέσα στὴν πολιτεία τῆς παραδοσιακῆς τέχνης νὰ διαπρέψη— καὶ ἐλευθέρωσε τὸν δικὸ του κῶρο γιὰ νὰ μπορέση νὰ ἐκφράση πὺ ἐλεύθερα τὴν καλλιτεχνικὴ του κλῆση μὲ νέα μέσα, πάτησε στὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνο βατῆρα ἀπὸ ὅπου ἡ σημερινὴ ἀνθρώπινη γενεὰ κοιτάζει νὰ ὀρμήσῃ πρὸς μιὰ καινούργια ζωὴ, ὅσο τὸ δυνατόν πὺ ἀδέσμευτη, ἀπέναντι τοῦ παρελθόντος, αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος, ὅπου πασκίζει νὰ γυρίσῃ ὁ Σικελιανός. Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τοῦ μεταίχμιου, πὺ θεωροῦμε μὲ κάποια δόση καχυποψίας τὸ παρελθὸν αὐτὸ καὶ μὲ κάποιο δέος τὸ μέλλον, πὺ, ἀσπόνδυλο ἀκόμη καὶ ὄχι ἀπόλυτα πειστικὸ, πασκίζουν νὰ μᾶς παρουσιάσουν καὶ ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία, χωρὶς ἐκεῖνη τὴ σαφήνεια πὺ εἶναι γιὰ μᾶς πρωταρχικὸ στοιχεῖο, ὅταν πρόκειται γιὰ κάποια θετικὴ προσέγγιση πρὸς τὸ νέο, —καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἀνεπάρκεια τῆς σαφήνειας δὲν εὐθύνονται πάντα ἐκεῖνοι πὺ μᾶς τὸ παρουσιάζουν μὰ συχνὰ ἡ ἴδια μας ἡ ἰδιοσυγκρασία, τὸ πνευματικὸ μας ὑπέδαφος, ἡ ἡλικία μας, ἡ μᾶζα τῶν πόθων μας καὶ ἡ νοητικὴ μας ὑπόταση,— ὑμεῖς οἱ ἄνθρωποι τοῦ μεταίχμιου κινούμαστε ἐπάνω στοὺς δρόμους ἐνὸς νέου Καθαρτήριου, πιστεύοντας πῶς στρέψαμε τὰ νῶτα στὸ σκοτάδι, ὅπως ὁ Bakka-laureus τοῦ 2ου Φάουστ, ἐνῶ σιτὴν πραγματικότητα αὐτὸ τὸ σκοτάδι στέκεται πάντα γύρω μας, σὰν νοσηρὸ πλέγμα ἀπὸ ἰδέες ἀφιλτράριστες, μὲ ἀδιέγερτη ἀκόμη τὴν ἀληθινὴ περιέργεια γιὰ ὅτι ἐνδιαφέρει πραγματικὰ σήμερα τὸν κόσμου, καὶ μὲ παγερὴ ἀδιαφορία γιὰ κείνο πὺ ἄλλοτε τὸν ἐνδιέφερε.

Τὰ ὄνειρα δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ ἰδοῦμε τί ὑψώνει σήμερα ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πνευματικὴ του ὀρμή, ἐρεθισμένη ἀπὸ τὸ μαστίγωμα τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀπὸ τὴν μᾶζα τοῦ Νέου, πὺ σωρεύεται μπρὸς στὰ κατὰπληκτα μὰ μυωπικὰ μᾶτια μας. Ἐκάμαμε κομπόδεμα τὴν περίφημη φράση τοῦ Hölderlin: «Ἐνας θεὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὅταν ὀνειρεύεται, ὅταν σκέπτεται εἶναι ἕνας ζητιάνος». Φαίνεται ὅμως πῶς ἔγινε κάποια ἀντιστροφὴ τῶν ὄρων στὸν περίφημο ἀφορισμό, γιατί εἶναι φανερὸ πῶς τώρα μὲ τὸν λογισμὸ ἀρχίζει νὰ γίνεται θεὸς ὁ ἄνθρωπος, μὲ τὴν ὀρμὴ πὺ τὴν κυβερνάει καὶ τὴν ἐξουσιάζει ὁ νοῦς, καὶ ὄχι μὲ τὰ ἀδέσποτα τινάγματα τοῦ ὀνείρου. Γι' αὐτὸ κουτσαίνουμε ὅλοι σὰν τὸν Ἡφαιστο, ὅλοι ἐμεῖς οἱ σπληνικοὶ τοῦ πλανῆτη, δεμένοι μὲ παληὰς ἀλυσίδες, πὺ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ ἰδοῦμε μὲ καθαρὸ μᾶτι τὸ Νέο. ἰδιαίτερα στὴν τέχνη, ἔστω καὶ σὰν καλοπροαίτηρη προσπάθεια. Αὐτὸ δμως γίνεται ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου. Ὅταν κανεῖς συλλογιστῆ ὅτι ὁ Σαιν Μπέβ ὑμνήσε τὸν Μπερανζὲ καὶ ἀγνόησε σχεδὸν τὸν Μπωντλαίρ, πὺ εἶναι ἡ οὐσιαστικώτερη δόξα τῆς Γαλλίας στὴν ποίηση, καὶ ὅτι ὁ μεγάλος Μπελίν-

σκι, μιὰ ἀληθινὰ σπάνια κριτικὴ ἰδιοφυΐα, δὲν μπόρεσε νὰ νοιώσῃ τὸν νέο Ντοστογιέφσκι, καταλαβαίνει πόσο ἐπικίνδυνο εἶναι νὰ μεταβάλλεται σὲ στήλη ἄλατος, ὅπως ἡ γυναίκα τοῦ Λώτ, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού κινεῖται γοργὰ πρὸς νέες θέσεις.

Ἐδῶ στὸν τόπο μας, τηρουμένων βέβαια τῶν ἀναλογιῶν, ἔχουμε τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Τὸ 1924, ὁ Πέτρος Πικρὸς, λόγιος γνωστὸς, γιατρὸς καὶ εὐφύεστατος ἄνθρωπος, μιλάει εἰρωνικὰ γιὰ κάποιον Γάλλο τραυματία, πού «ἐγίνε ποιητὴς ἀλὰ Καβάφη» καὶ προσθέτει ὅτι ὁ καθηγητὴς Ζικὰρ «διτάξε ἀμέσως τὴ μεταφορὰ τοῦ ἄρρωστου σὲ φρενοκομεῖο τῆς Μαρσίλιας». Καὶ ὕστερα τὸ αἰώνιο τροπάρι, πού ἀκούγεται διαρκῶς καὶ σήμερα ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἔπαθαν πνευματικὴ κατάψυξη: «Νέοι σὰν τοὺς σημερινούς δὲν μπορούσαν νὰ εἶχαν δάσκαλο ἄλλο ἀπὸ τὸν Καβάφη». Οἱ νέοι ὅμως πού σ' αὐτοὺς ἀναφέρεται ὁ Πικρὸς εἶναι τώρα στὰ ἐβδομηῆντα τους χρόνια, καὶ ἐνῶ πολυθυμοῦνται τὸν Καβάφη, πού εἶναι τώρα μιὰ πραγματικὴ δόξα τῆς λογοτεχνίας μας, ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ξεχάσει τὸν μακαρίτη γιατρὸ καὶ κριτικὸ. Πρέπει νὰ πλουτίζεται συνεχῶς ἡ πεῖρα χωρὶς φανατισμούς καὶ προκαταλήψεις, ἂν θέλουμε νὰ εὐφορήσῃ ἡ κρήση μας. Καὶ ἡ πεῖρα πλουτίζεται μονάχα ὅταν μπορούμε νὰ ἀτενίσουμε τὴν γύρω μας πραγματικότητα σὰν ἀφειτηρία, ὄχι σὰν τέλος. Ὅχι ἡ ἐν τόπῳ στάσις ἀλλὰ ἡ εἰς τόπον κίνησις εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς δυναμικῆς ἐποχῆς μας, καὶ εἶναι τυχεροὶ ἐκεῖνοι πού μποροῦν νὰ συντονίσουν τὸ βῆμα τους μὲ τὸ δικό της, καὶ νὰ βλέπουν μὲ μάτι γιομᾶτο συμπάθεια τὴν κάθε της κίνηση πρὸς τὰ ἐμπρὸς μὰ καὶ τὴν κάθε της ρίζα, θρεμένη μὲ τὸ αἷμα τῶν γενεῶν πού πέρασαν.

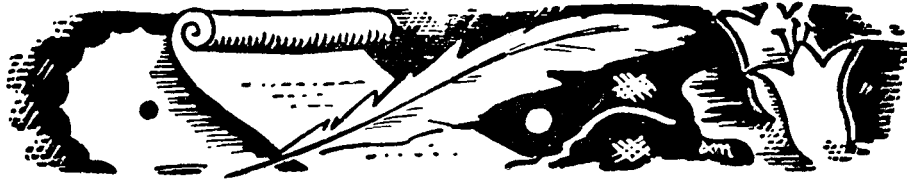
Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ὅταν ἔλεφετε ἡ νύχτα,
ἔβγαζες ἀπὸ τὴν τσέπη σου
τὸ κοντάκι μὲ τὰ σπύρτα
καὶ μοῦ φώτιζε τὸ χέρι σου
κατὰ δῶ τῆς σκιᾶς.

Πόσες νύχτες, πόσα βράδια
τοῦ καιροῦ τὰ χτυποκάρδια
τὰ περάσαμε μαζί,
πόσο γρηγορὰ χτυποῦσε
ἡ καρδιά μας καὶ ζητοῦσε
ἓνα φῶς μέσ' τῆ ζωῆ.

Ὅταν ἔλεφετε σκοτάδι,
μοῦλεγες κρυφὰ στὸ νάρθηκα,
πὼς τ' ἀστέρι θὰ ξανάρθει
καὶ θὰ γείρει πάλι ἡ πλάστιγγα
κατὰ δῶ τῆς σκιᾶς.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΑΜΠΟΡΗΣ

Γ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΥΛΙ (Δ Ι Η Γ Η Μ Α)

Τὸ μέγαρο ἦταν ὀκταόροφο. Ἐπὶ κάτω περνοῦσε στοὰ μὲ καταστήματα καὶ στολιομένους βιτρίνες. Ἐπὶ τῆ μιὰ εἴσοδο τῆς στοᾶς ἀνοιγόταν ἡ μεγάλη πολιτεία, πολύβουη, γεμάτη κίνηση καὶ ἔγνοιες καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ θάλασσα. Καθαρὸ τὸ μουράγιο, λίγα πλεούμενα λικνίζονταν δεμένα καὶ ὕστερα ἡ ἅπλα τοῦ γαλαζίου νεροῦ ὄλο φῶς καὶ παιχνίδι, κάλεσμα καὶ ὄνειρο.

Κάτω στοὺς ὑπόγειο τῆς στοᾶς ἦταν σὰν μικρὴ πόλη. Στὸ βάθος «Ἐργαστάσιον ὑποκαμίσεων». Πελώρια αἶθουσα καὶ ἐκεῖ μέσα δούλευαν κορίτσια μικρὰ καὶ μεγάλα. Οἱ μηχανὲς τιτίβιζαν ὅλη μέρα, τραγουδοῦσαν σιγανὰ καὶ ἀκουγόταν ἡ μελωδία ἀνάμεσα στοὺς βουίτῶ τῶν μηχανῶν σὰν ἐκεῖνο τὸ ἴσο ποῦ ἀκούγεται στὴν ἐκκλησία νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τῶν καλλίφωνων κανοναρχῶν.

Δίπλα στοὺς πουκαμισάδικο, στενόμακρο κατάστημα «Ἀποθήκη ψιλικῶν», ὄλο ράφια καὶ πάγκους καὶ καθαρὸς ὑπαλλήλους. Πουλοῦσαν τετράδια, σχολικὲς τσάντες καὶ ποδιές, μολύβια, γομολάστιχες, τζελατίνες γιὰ τὶς ταυτότητες, κλωστὲς τοποθετημένους σὲ κουτιά ὁμορφα ζωγραφισμένα μὲ πολύχρωμες πεταλοῦδες, κορδέλες γαλάζιες, ἄσπρες, κόκκινες, κίτρινες καὶ ἄλλες, ποῦ οἱ ἄκρες τους ἦταν κρεμασμένες ζωντανὸ δειγματολόγιο στοὺς βάθος τοῦ καταστήματος. Τί ποικιλία, Θεέ μου, τί χρώματα φωτεινά. Παιχνίδια πλαστικά, ἀλογάκια, αὐτοκίνητα, τῶπια, κούκλες μεγάλες καὶ μικρὲς σοῦ μιλοῦσαν, σοῦ μιλοῦσαν τὰ ἐκφραστικὰ ματάκια τους, ξυραφάκια, φυλλάδες ἀγίων, χαλκομανίες, ζωγραφίες. Χαρὰ ἦταν νὰ κοιτάξεις ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴ πόρτα.

Ἡ ἀποθήκη δούλευε μόνο τὸ πρωί, ὀχτῶ μὲ δύο, καὶ ἐκεῖ ἐμπαιναν λογῆς μικροπωλητὲς, γέμιζαν τὰ πρόχειρα ξύλινα τραπεζάκια τους καὶ ἔφευγαν νὰ τὰ διαλαλήσουν, νὰ τὰ πουλήσουν στὰ πέρατα τῆς ἀτελείωτης πολιτείας.

Τὶς πρωινὲς ὥρες, στριμύγγονταν μπροστὰ στὴν «ἀποθήκη ψιλικῶν» παιδιὰ κακοντυμένα, γέροι, γριές, ἄντρες μεσόκοποι βασανισμένοι, μετροῦσαν δραχμιούλες, πενηνταράκια, γέμιζαν τὰ τραπεζάκια καὶ ἀνέβαιναν τὰ μαρμαρένια οκαλοπάτια μὲ δυσκολία, μὲ κουρασμένα βήματα.

Δίπλα στὴν ἀποθήκη εἶχε τὸ μαγαζάκι τοῦ ὁ φαναρτζῆς. Ἄνθρωπος καλός, ἤσυχος, τὸ πρωί τριγύριζε τὶς γειτονιές, μάζευε γκαζιέρους, τρύπια τεπόζιτα ψυγείων, μπετόνια τοῦ λαδιοῦ, τενεκεδένια εἶδη διάφορα, τὰ διόρθωνε, τὰ κολλοῦσε ὀλόκληρο τὸ ἀπόγευμα καὶ τὰ παράδινε στοὺς πελάτες του. νοικοκυράδες, καλοντυμένους κυρίους, ποῦ ἔρχονταν καὶ κουβέντιαζαν μαζί του ὅσο αὐτὸς προσπαθοῦσε νὰ διορθώσει τὰ χαλασμένα ἀντικείμενα ποῦ τοῦ εἶχανε φέρει.

Ἐπὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ διαδρόμου μεγάλο τυπογραφεῖο, ἔπανε σχεδὸν ὄλο τὸ μᾶκρος τῆς ὑπόγειας στοᾶς. Τὰ τζάμια ἦταν βαμένα μὲ ἄσπρο χρῶμα γιὰ νὰ μὴ βλέπουν μέσα οἱ περιέργοι καὶ οἱ μικροπωλητὲς ποῦ περίμεναν τὴ σειρά τους.

Τὸ πιεστήριο χτυποῦσε, βογγοῦσε ἀνυπόφορα ὅλη μέρα. Τύπωναν βιβλία, ἐπαρξιακὲς ἐφημερίδες, μικροδουλειές. Πολὺ χαρτὶ καὶ δουλειά. Μπροστὰ στὴν πόρτα, κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα εἶχαν πάντα στοιβαγμένες δεομίδες, καρτιά, περιτυλίγματα δεομίδων κι ἕνα βαρέλι μὲ σκουπίδια, μὰ κανένας δὲν διαμαρτύρονταν γιὰ τὸ θόρυβο καὶ τὰ καρτιά, Ὅλη μέρα ζητοῦσαν κόλλες νὰ τυλίξουν πράγματα, ἀλευρόκολλες, μολύβι καὶ νὰ γράψουν καμμιὰ διεύθυνση, τηλεφωνοῦσαν ἢ τοὺς καλοῦσαν στὸ τηλέφωνο ὅταν τοὺς ζητοῦσαν οἱ πελάτες τους καί, γενικά, θεωροῦσαν ὑποχρεώσεις τὶς μικρὲς αὐτὲς ἐξυπηρετήσεις.

Δὲν ἦταν μόνο αὐτό. Ἄνθρωποι ὅλο ἔγνοιες, κοίταζαν τὴ δουλειά τους χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων.

Ἄνάμεσα στὸ τυπογραφεῖο καὶ στὸ χῶρο τῶν νιπιτῆρων ἦταν στενὸ ἄνοιγμα, πού τὸ νοίκιασε κάποιος πουλολόγος, κι ἔβαλε ἕνα γεροντάκι, τὸν κύρ Θόδωρο, νὰ τοῦ φτιάχνει κλουβιά γιὰ τὰ ὄδικά πουλιά πού πούλαγε στὸ κατάστημά του.

Στοὺς ὑγροὺς τοίχους τοῦ μικροῦ μαγαζιοῦ κρέμονταν κλουβιά, φτωχικὰ σὰν καλύβια, μεγάλα μὲ τρουλλοὺς, σὰν τὶς ὁμορφες πελεκημένες ἐκκλησίες τῶν πολιτειῶν ἢ τὰ παλιὰ ἐξοχικὰ ἀρχοντικά, ἄλλα βαμμένα πολυχρωμα μὲ κουνίτσες, στολισμένα μὲ γαλάζια κομπολόγια, καίμαλιά καὶ μπιχλιμπιά, πού τὰ κατέβαζε ὁ ὑπάλληλος τοῦ πουλολόγου σὲ μεγάλα χαρτόκουτα.

Μόνος τυλιγμένος σὲ χρυσὰ σῦρματα καὶ φύλλα γυαλιστεροῦ τενεκέ καὶ πελεκημένα σανίδια μικρὰ καὶ μυγιάγκικτα, δούλευε ὁ κύρ Θόδωρος κι ἀνέβαζε τὰ κλουβιά στὸ κατάστημα, στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ τῆς μακριᾶς στοᾶς, πάνω στὸ δρόμο, στὸν ἥλιο καὶ στὸν ἀγέρα.

Ὁ πουλολόγος ἔβαζε στὰ κλουβιά μικρὰ τρομαγμένα πετούμενα, σκαθάρια, κερδερίνες, καναρίνια, σπίνους, φλώρους καὶ ἄλλα πού τὰ ὀνομάτιζε μὲ χίλιων εἰδῶν πρωτάκουστα καὶ περίεργα ὀνόματα. Τὰ οὐσταινε, τὰ διαφήμιζε στὴν πελατεία του, σφύριζε, ἔκανε νοήματα, μιλοῦσε στὰ πουλιά κι ἐκεῖνα τὴν ἔνοιωθαν τὴ γλώσσα του, ἄρχιζαν γλυκοὺς κελαϊδισμούς, συναυλία πουλιῶν, πού ξετρέλλαινε τοὺς πελάτες καὶ τ' ἀγόραζαν πληρώνοντας ὅσα ὄσα.

Περαστικοὶ στέκονταν στὶς δυὸ βιτρίνες του καὶ ἔβλεπαν τὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας.

Καὶ δὲν ὑπῆρχαν μόνο πετούμενα στοῦ πουλολόγου, ἦταν καὶ ψάρια, πλῆθος χρυσόψαρα, κοκκινόψαρα, γυάλες μικρὲς, μεγάλες στολισμένες μὲ θαλασσινὲς πέτρες, μὲ λουλούδια τοῦ βυθοῦ, ὄστρακα πού φωσφόριζαν καὶ δημιουργοῦσαν φανταστικὲς ἀποχρώσεις, μυστηριακὲς πολιτεῖες γιομάτες ἀνθῶν καὶ πὺ πέρα κινούμενη θάλασσα ὅλο ἄρωμα, κυματισμός, ἄχνα.

Μιὰ μέρα ὁ πουλολόγος πού λίγες φορὲς πήγαινε στὸ ὑπόγειο, ἦρθε στὸν κύρ Θόδωρο καὶ εἶπε ἂν θέλει νὰ τοῦ φέρει ἕνα παιδί νὰ τὸν βοηθᾷ καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ μάθει τὴν ὠραία τέχνη του.

— Εἶναι δικό μου παιδί, πρόθυμο, πολὺ ἐργατικό, ἐξυπνότατο.

Ὁ κύρ Θόδωρος κοίταξε τὸ παιδί ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Μικρὸ ἦταν, τί μπορούσε νὰ κάνει μέσα σ' ἐκείνη τὴ βρωμιὰ τοῦ ὑπογείου, στὴν ὑγρασία τῶν νιπιτῆρων, στὰ μπερδεμένα σῦρματα, στοὺς τενεκέδες καὶ στὰ ξύλα;

Τὸ παιδί κοίταξε μὲ τ' ἀνυποψίαστα μάτια του τὸ πλῆθος τῶν κλουβιῶν πού ἦταν στοιβαγμένα στὸ μαγαζάκι τοῦ κύρ Θόδωρου καὶ δὲν ἤθελε νὰ φύγει.

— Ἐβγάλα καὶ τὸ δημοτικό, εἶπε δειλά.

— Τώρα πού ἔβγαλες τὸ δημοτικὸ θὰ μοῦ κρατᾶς καὶ τὰ λογιστικὰ βιβλία, ἀπάντησε κοροϊδευτικά ὁ μάστορης τῶν κλουβιῶν.

— Μάλιστα, ἔκανε τὸ παιδί χωρὶς νὰ καταλάβει.

— Φαίνεσαι καλὸ παιδί. Μείνε καὶ θὰ ἰδοῦμε.

Καὶ ὁ μικρούλης ἔμεινε παραγῶς τοῦ κύρ Θόδωρου στὸ ὑπόγειο τῆς πολυκατοικίας.

Εὐγενικό, πρόθυμο, ἄκακο, ἔκανε θελήματα τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἀνέβαζε τὰ κλουβιά στὸ κατάστημα, δὲν κακοκάρδιζε κανέναν. Ἄδυνατισμένο καὶ καχεκτικὸ ἀπὸ τὴ φύση του, μαράζωνε μέρα τὴ μέρα, σάν τὸ λουλούδι πού τὸ ξερίζωσαν ἀπὸ τὴ γλάστρα.

— Θὰ πεθάνει τὸ καημένο ἐδῶ μέσα, δὲν τὸ βλέπεις πῶς κιτρίνισε; εἶπε ἓνα μεσημέρι ὁ προσεκτικὸς τυπογράφος, καθὼς περνοῦσε ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα νὰ μπεῖ στοὺς νιπτήρες νὰ πλυθεῖ.

Ὁ μικρὸς ἔτρωγε ψωμὶ καὶ τυρί. Τί ψιλὰ τὰ δακτυλάκια τῶν χειρῶν του, καὶ τὰ ποδάρια του σωστὰ καλάμια, ἔμοιαζε σάν ἐκεῖνα τὰ σπουργιτάκια πού κατεβαίνουν στίς αὐλές τίς μέρες τοῦ χειμῶνα καὶ ψάχνουν γιὰ ξεχασμένους σπόρους.

— Τί νὰ τοῦ κάνω; Ἔχει ἀνάγκη νὰ δουλέψει, ἔκανε λυπημένος ὁ κύρ Θόδωρος.

— Ἐπρεπε νὰ τὸ κρατήσῃ ἀπάνω. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἥλιος, ἀγέρας, ὑγεία. Γιατί τὸ ἔφερε καὶ τὸ πέταξε ἐδῶ στὴ σκοτεινιά καὶ στὴ βρῶμα;

— Τί μπορεῖ νὰ κάνει στὸ κατάστημα; Ἐδῶ τουλάχιστον θὰ μαθαίνει μιὰ τέχνη.

Δουλειὰ τοῦ μικροῦ μαθητευόμενου ἦταν νὰ κόβει μικρὰ σανιδάκια, νὰ τὰ τρυπάει καὶ ὕστερα νὰ περνάει τὰ ψιλὰ σύρματα. Τὰ ἔπαιρνε ὕστερα ἔτοιμα ὁ μάστορης, τὰ προσάρμοζε, τὰ ἔδενε καὶ τελείωνε τὰ κλουβιά, τὰ καμάρωνε λίγην ὥρα σηκώνοντάς τα στὸ ὕψος τῶν ματιῶν του καὶ τὰ κρεμοῦσε.

Πολλὲς φορές τὸ παιδί χάνονταν, πήγαινε ἀπάνω καὶ παρακολουθοῦσε τὰ πουλάκια πού πετοῦσαν ἀπὸ καλαμάκι σὲ καλαμάκι, ἄκουγε τοὺς κελαϊδισμούς, ἔβλεπε τὰ χρυσοπράσινα παπαγαλάκια, πού τὰ εἶχε ὁ καταστηματάρχης μέσα σὲ μεγάλο καλαμένιο καλύβι στολισμένο μὲ τεχνητὴ πρασινάδα, κλαδιά δέντρων, ἴδιο δασάκι πού δὲν ξεγελιόταν μονάχα τὰ πουλιά, ξεγελιόταν καὶ τὰ παιδιὰ.

Ἀνατολικό, ἠλιόλουστο τὸ κατάστημα, ὅλο κρύσταλλο, καθρέφτες καὶ τζαμαρίες. Παράδεισος σωστός. Ξεχνιόταν μὲ τίς ὥρες ἐκεῖ μέσα. Πόσο ἠθελε νὰ ἔμενε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ στὸ μεγάλο κατάστημα. Ὅμως κάποιος ὑπάλληλος θὰ τοῦ ἔκοβε τὸ ὄνειρο, στέλνοντάς το πάλι κάτω στὸ ὑπόγειο.

Τὸ παιδί τοῦ μικροῦ ἐργαστήριου ἔχασε ὀλίγε τὸ χρῶμα του, τὰ μάγουλά του πού ἦταν σάν κόκκινα ρόδια κιτρίνισαν, κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι, ψηλά στὸ λαιμὸ μαζεύτηκαν μικρὲς γραμμοῦλες, σάν νὰ ἔρχόνταν τὸ σύννεφο τῶν γερατειῶν. Τὸ λυπόταν ὅλοι καὶ τὸ ἀγαποῦσαν, τοῦ δίνανε λίγο ἀπὸ τὸ φαγητό τους, νὰ τρώει καλύτερα, νὰ δυναμώσῃ. Τίποτα. Ἄλλο ἦταν τὸ μαράζι του, ἄλλο, ἄγνωστο.

Κάποιο πρωὶ ὁ κύρ Θόδωρος ἔφερε ἓνα καναρίνι κατάξανθο. Διάλεξε εὐρύχωρο κλουβὶ καὶ τὸ κρέμασε στὴ μέση τοῦ διαδρόμου, μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ πουκαμισάδικου.

Τί ὄμορφο πουλί, χαρούμενο κελαῖδοῦσε ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα. Συνόδευε, θαρεῖς, τοὺς ἤχους τῶν μηχανῶν. Τὰ ματάκια του γυάλιζαν σάν χαντρίτσες. Τὰ κορίτσια ξετρελλάθηκαν μόλις τὸ εἶδαν. Ἡ μιὰ ἔφερε καθαρὸ φλιτζάνι νὰ τοῦ βάλουν νερό, ἡ ἄλλη τοῦ κόλλησε στὸ κλουβὶ ξερὸ σύκο

καὶ φύλλο μαρουλιῦ καὶ ἡ μικρὴ κοπελλίτσα τοῦ ψιλικατζίδικου τοῦ ἔδεσε στὰ ψιλὰ συρματάκια μιᾶς χάντρα, γιὰ νὰ τὸ προφυλάξει ἀπὸ τὸ κακὸ μάτι.

Γκρίνιασε πάλι ὁ προσεκτικὸς τυπογράφος μόλις εἶδε τὸ κατάξανθο καναρίνι.

— Κύρ Θόδωρε, γιατί ἔφερρες τὸ πουλὶ στὸ ὑπόγειο; Θὰ παραζώσει κι αὐτό.

— Τὸ πῆρα γιὰ τὸ παιδί, ἀπάντησε τὸ γεροντάκι. Δὲν ξέρεις ἐσύ. Χάνεται ὦρες ὦρες καὶ πάει ἐπάνω γιὰ νὰ κοιτάζει τὰ πουλιά. Νὰ γιατί τὸ ἔφερα. Γιὰ νὰ σοῦ κρατάει συντροφιά.

— Εἶσαι καλά, κύρ Θόδωρε; Φυλάκισες κι ἄλλη ψυχὴ, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐλευθερώσεις καὶ τὴν πρώτη;

Ὁ κύρ Θόδωρος δὲ μίλησε. Στάθηκε σκεπτικὸς. Κοίταξε τὸ παιδί πρῶτα, ὕστερα γύρισε τὸ κεφάλι στὸ πουλὶ πὺ κελαϊδοῦσε ἀσταμάτητα :

— Μάτια μου, πόσο ὁμορφο εἶναι. Σὰν ἐλπίδα.

Τὸ παιδί δὲ χάνονταν πιά. Ἦκουγε τὸ τραγούδι τοῦ πουλιῦ κι ἦταν ἡ φωνὴ του κάλεσμα, ὁμιλία καὶ παιχνίδι. Τοῦ σφύριζε, τοῦ τραγουδοῦσε, τοῦ μιλοῦσε...

Τὰ μάτια του ζωῆρεσαν, πῆρε πάλι ἐκείνη τὴν πρώτη σβελτάδα, τὴ χαρά.

— Ὅταν κανεὶς ἔχει ὑγεία μέσα του, ὅπου καὶ νὰ τὸν κλείσεις δὲν τὴ χάνει, συμπέρανε ὁ σκεπτικὸς τυπογράφος.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Ἡ ζωὴ στὴν ὑπόγεια πολιτεία κυλοῦσε γαλήνια. Τὸ μεγάλο φῶς πὺ ἔκαιγε νύχτα - μέρα θύμιζε ἀμπάρι τεράστιου βαποριῦ, ἢ ἐκείνον τὸν θαμπὸν ἥλιο πὺ βλέπουμε τὸ χειμῶνα ὅταν ὅλα κινᾶνε γιὰ τὴ δύση.

Τὸ παιδί καὶ τὸ πουλὶ γίνηκαν δυὸ φίλοι μὲ τὴν ἴδια μοῖρα.

Τὸ μεσημέρι εἶχανε πανηγύρι. Ὅλοι μαζεῦονταν ἐκεῖ, στὸ χῶρισμα, ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζάκι τοῦ κύρ Θόδωρου καὶ συζητοῦσαν γιὰ πουλιά. Ἄλλοι λέγανε πὺς τὸ καναρίνι χάνει τὴ φωνὴ του στὸ σκοτάδι, ἄλλοι πάλι ξέρανε πὺς τὸ ὠδικὸ πουλὶ ἂν δὲν κλειστεῖ σὲ σκοτεινὸ μέρος δὲν παίρνει μελωδικότητα ἢ φωνὴ του. Κάποιος τὸ βεβαίωσε λέγοντας «πὺς διάβασε κάπου ὅτι ἂν τὸ καναρίνι εἶναι γερμανικὸ ἢ ὀλλανδέζικο, τότε εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μείνει στὸ σκοτάδι μιὰ περίοδο. Ἡ νοσταλγία τοῦ ἀνανεώνει τὶς ἴνες τοῦ λαρυγγιοῦ, ἀνοίγει τὶς φλεβίτσες τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ τραγούδι του γίνεται πὺ γλυκό».

— Ἡ νοσταλγία; Ποιὰ νοσταλγία;

— Ἡ ἐπιθυμία ν' ἀποκτήσει πάλι ἐλευθερία, νὰ πετάξει πάλι στὸ δάσος.

— Μὰ τί λὲς τώρα; Ποῦ τὸ εἶδε δάσος; Αὐτὰ γεννιοῦνται μέσα σὲ κλουβιά.

— Καὶ τὸ πουλάκι μας πῆρε καλύτερη φωνή, κύριε Θόδωρε, φώναξε χαρούμενο τὸ κοριτσάκι τοῦ πουκαμισιάδικο, ἀλλάζοντας τὴν πορεία τῆς κουβέντας.

— Κάπως βράχνιασε. Μοῦ φαίνεται πὺς βράχνιασε, εἶπε τὸ παιδί πὺ ἄκουγε.

— Βράχνιασε; ρώτησαν μερικοὶ προσέχοντας τώρα περισσότερο τοὺς κελαϊδισμοὺς.

— Ἄν βράχνιασε τότε δὲν εἶναι γερμανικὸ, εἶπε πάλι ἐκεῖνος πὺ ἔλεγε πὺς ξέρει ἀπὸ πουλιά. Ἄν ἔχασε τὸ μέταλλο τῆς φωνῆς του, πάει νὰ πεί, εἶναι ντόπιο.

Σηκώθηκε ἀπάνω, πλησίασε τὸ κλουβὶ καὶ κοίταξε καλὰ τὸ κεφαλάκι τοῦ καναρινιοῦ. Τὸ πουλὶ τὸν κοίταξε μὲ τὰ ματάκια του, τρόμαξε κι ἄρχισε

νά φτερουγίζει παραγμένο από τη μίαν άκρη στην άλλη του κλουβιού.

Τὸ παιδί ἀνησούχησε καὶ πῆγε κοντά. Ὁ ἄλλος ἔσφιξε τὰ χεῖλη του, κοίταξε ἕνα γύρω τοὺς ἀνθρώπους ποὺ περίμεναν καὶ εἶπε:

— Ζωηρὸ εἶναι βέβαια καὶ πολὺ ὄμορφο, ἀλλά...

— Ὅχι, εἶναι καλὸ, εἶπε ὁ κύρ Θόδωρος.

Ὅμως ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες, μὲ ὅλες τὶς περιποιήσεις καὶ τὴν καθαριότητα ἔχασε τὴ φωνή του. Τὸ φτερούγιμα του κάπως ἀβέβαιο, σὰν νὰ βάραινε. Βραχνάδα, αἰσθητὴ καὶ παράπονο τὸ κελαΐδισμά του, ἀκουγόταν σὰ νὰ ἔβγαινε ἀπὸ σιῆθος χαλασμένο, κουρασμένο, σὰν ἀνασιναγμός.

— Θάλωσαν τὰ ματάκια του, κύρ Θόδωρε. Τὸ πουλάκι θέλει ἥλιο καὶ ἀγέρα. Νὰ τὸ ἀφήσουμε νὰ φύγει; ρώτησε ἀναστατωμένο τὸ παιδί.

— Πῶς νὰ τὸ ἀφήσουμε; Εἶναι μὴ ἀνοιξη ἐδῶ μέσα.

Τὸ παιδί δὲν ἀπάντησε. Τὰ μάτια του βούρκωσαν. Ἦταν ὀλοφάνερο πῶς τὸ καναρίνι ἀρρώστησε καὶ τὸ δίχως ἄλλο θὰ πέθαινε. Τὸ μικρὸ ἀγόρι ἔπεσε σὲ συλλογή. Ἡ χαρὰ ποὺ κατέβηκε τὰ σκαλοπάτια ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο πρωὶ ποὺ ὁ κύρ Θόδωρος ἔφερε τὸ κλουβὶ ἔφυγε ἡσυχὰ κι ἄφησε στὴ θέση τῆς λύπη καὶ ἀγωνία. Καθόταν στὸ πεζούλι τοῦ μικροῦ μαγαζιοῦ καὶ περνοῦσαν ἀνόρεχτα τὰ ψιλὰ σύρματα στὰ τρυπημένα ξύλα. Ὁ νοῦς του ταξίδευε σὰν ἔρημο πουλί, πέρα στὸ θουνὸ καὶ στὸ ἤρεμο δάσος. Ξαφνικά, σὰ νὰ θυμήθηκε κάτι, σηκώθηκε, ἀνοιξε τὴν πόρτα τοῦ κλουβιοῦ καὶ τὸ καναρίνι πέταξε στὸ στενὸ διάδρομο τοῦ ὑπόγειου.

Τὰ μαγαζιά ἀναστατώθηκαν μὲ τὶς φωνὲς τῶν κοριτσιῶν. Ὅλοι παρατήσαν τὶς δουλειές τους καὶ βγῆκαν νὰ κυνηγήσουν τὸ πουλί ποὺ πετοῦσε τρομαγμένο. Τέλος, κουρασμένο, χτύπησε στὴ τζαμαρία τοῦ τυπογραφείου καὶ κάποιος ἀπὸ τὰ κορίτσια τοῦ πουκαμισάδικου τὸ ἔπιασε, τὸ κοίταξε μὲ προσοχὴ στὰ μάτια καὶ στὸ ράμφος μὴν ἔπαθε τίποτε, τὸ φίλησε καὶ τὸ ξανάβαλε στὸ κλουβί.

— Ἄ, τώρα πὰ δὲ θὰ μᾶς τὸ ξανασκάσεις παλιόπαιδο, εἶπε.

— Θὰ φύγω ἀπὸ τὴ δουλειά σας, κύριε Θόδωρε, μουρμούρισε μὴ μέρη τὸ παιδί.

— Γιατί; ρώτησε ξαφνιασμένος ὁ μάστορης τῶν κλουβιῶν.

— Θὰ πάγω νὰ μάθω ἄλλη τέχνη. Δὲν ἀντέχω νὰ μείνω σὲ μὴ τέχνη ποὺ σκλαβώνει τὰ πουλιά.

— Χαζὸς εἶσαι; φώναξε ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὰ τὰ πουλιά εἶναι γιὰ νὰ στολίζουν τὰ σπίτια, νὰ χαροποιοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Κοίταξε νὰ γίνεις μάστορης καλός. Δὲς πόσο ὠραία κλουβιά κάνω ἐγώ. Ἐσὺ μὲ τὰ χεράκια σου θὰ κάνεις καλύτερα.

— Δὲ μπορῶ. Δὲ θέλω νὰ μάθω μὴ τέχνη, ποὺ θέλει νὰ φυλακίζει τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Πόσο πιὸ καλὰ θὰ ἦταν τὸ καναρίνι μας στὸ δάσος. Μοῦ τὸ χαρίζεις, κύρ Θόδωρε;

— Πῶς νὰ σοῦ τὸ χαρίσω; Εἶναι μὴ ἐλπίδα τώρα ποὺ μοῦ φεύγεις κι ἐσύ.

Τὸ παιδί δὲ μίλησε πιά. Λυγμοὶ ἀνέβηκαν στὸ λαιμὸ καὶ τοῦ ἔκοψαν τὴ φωνή. Ἔτρεξε γλήγορα στὰ μαρμαρένια σκαλιὰ τοῦ ὑπόγειου καὶ χάθηκε στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας.

Ὁ κύρ Θόδωρος μετάνοιωσε ποὺ δὲ χάρισε τὸ καναρίνι. Ἔβλεπε τὸ πουλί νὰ κοιτάζει δεξιὰ κι ἀριστερά, νὰ φτερουγίζει ἀνήσυχος. Σὰ νὰ ἔπαυε νὰ βρεῖ κάτι, νὰ βρεῖ τὰ μάτια τοῦ φίλου του, ν' ἀκούσει τὴ φωνή του.

Σὲ λίγες μέρες, τὸ κορίτσι τοῦ πουκαμισάδικου μῆκε στὸ μαγαζὶ τοῦ κύρ Θόδωρου μὲ μάτια δακρυσμένα· κρατοῦσε στὴ λεπτή της παλάμη τὸ ὠραῖο πουλί πεθαμένο.

ΨΕΜΜΑΤΑ ΣΟΥ ΕΙΠΑΝ

Κι' ἔδῳ κάθε δέντρο μόνο του
καί κάθε βράχος βουβός.
Νάταν νά γίνονταν τὸ δάσος κῦμα,
ν' ἀναταράξει τὰ ριζὰ τῶν δέντρων,
νά ξυπνήσει τὸν κοιμισμένο βράχο!
Μιά καταιγίδα νά ξεσπάσει
νά μαστιγώσει ἀλύπητα
τοὺς πράσινους γίγαντες!
Ἔνα ἀστροπελέκι νά σκίσει
στά δύο τὸν ψηλότερο
καί στίς φλόγες του ν' ἀνάψει κι ἐσὺ λαδολύχναρο.
Ἴσως καί μέσα στίς στάχτες
βρεῖς τὴ χαμένη ψυχὴ σου!
Ὅμως,
μάταια φούντωσαν οἱ λευκὲς φλόγες
τῆς ἀσπιλης ἀγῆς,
Δὲν φώτισαν τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς σου
Τί νά τὸ κάμεις τὸ λαδολύχναρο!
Σβύστο!
Γύρισε γύφτο στῆς πολυκατοικίας τὸ τσαντήρι.
Περιμένει τὸ λεωφορεῖο,
γεμάτο θρηνολάκους σάν κι' ἐσένα,
καί μιὰ νεκροκεφαλὴ στὸ βολάν.
Ἄπὸ μακρὰ σὲ καλεῖ
τῆς πολιτείας ἢ σειρήνα.
Χτυπάει συναγερομὸ τῶν σπασμένων νεύρων.
«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος...»

Π. Α. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΙΚ. Β. ΛΩΛΗ

Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΔΕΝ ΧΤΥΠΗΣΕ

Δ ι ή γ η μ α

Κάπου εκεί στά σύνορα κοντά, ήταν μέσα σ' ένα δάσος ένα μικρό χωριό. Ζούσε σάν ξημίτης. 'Ο άλλος κόσμος ήταν πολύ μακριά, ή φύσι ήταν τόσο κοντά. 'Ο ήλιος καθρεφτιζόταν τὰ πρωϊνά και τὰ δειλινά στα παράθυρα τών ήσυχων και πεντακάθαρων σπιτιών του και τὸ φεγγάρι τὰ αὐγουστιάτικα και γενναίσια βραδυνά έπαιζε με τὰ ζῶα στις αὐλές τών σπιτιών. 'Ο άνεμος χάιδευε τις στέγες τών σπιτιών και ψιθύριζε τραγούδια χαρᾶς στις φυλλωσιές τών αιωνόβιων δέντρων τοῦ ήσυχου χωριού.

Τὴ μονότονη και ήσυχη ζωή του τὴν τάραξε ὁ γλυκὸς ἄχὸς τῆς καμπάνας ποῦ ήταν στημένη ψηλά στην πιὸ ψηλὴ καμάρα, στο καμπαναριὸ τῆς Ἐκκλησιᾶς, ποῦ λές και ήθελε νὰ παραβγῆ στο ψήλωμα με τὸ κυπαρίσσι, τὸ φυτεμένο στο πλάϊ του.

Τὰ Σάββατα ή καμπάνα χτυποῦσε τὸν Ἑσπερινὸ και σήμαινε τὴ λῆξι, μιᾶς εβδομάδας δουλειᾶς τών χωριανών στ' ἀμπέλια, στα χωράφια ή στα δάση. Τὰ πρωϊνά τις Κυριακές καλοῦσε τοὺς πιστοὺς στη λειτουργία. Σήμαινε τὴ βάφτισι, τὸ γάμο ή μιὰ κηδεία. Χτυποῦσε τὴ Λαμπρὴ χαρούμενα, στις γιορτές στα πανηγύρια. Χτυποῦσε σ' ὄλες τις εὐχάριστες, ἀλλὰ και στις δυσάρεστες ἀκόμα εἰδήσεις ποῦ φτάναν στο χωριό. Χτυποῦσεν ἀκόμα και γιὰ τις πυρκαϊές ποῦ γίνονταν στα γύρω δάση. Καὶ μόνο τις ὥρες δὲ χτυποῦσε. Θὰ νόμιζε κανένας πὼς εἶχε κάμει σύμβασι με τὸ γέρο - Χρόνο νὰ μὴν περάση αὐτὸς ἀπ' τὸ χωριό.

Παραστρατοῦσε ὅμως ή καμπάνα ἀπὸ τὴ συμφωνία αὐτὴ ἀπ' τὸ Σποριά ὡς τὸ Θεορτὴ (ἀπ' τὸν Ὀκτώβριο ὡς τὸν Ἰούνιο), τότε δηλαδὴ ποῦ πηγαίνουν τὰ παιδιά στο Σχολεῖο, γιὰτι καλοῦσε τὰ παιδιά γιὰ τὰ μαθήματά τους κάθε πρωὶ στις ὀχτῶ και κάθε δειλινο στις τρεῖς.

Ἦταν αὐτὸ ἀπὸ μιὰ ἄλλη συμφωνία. Πλάϊ στην Ἐκκλησία ήταν χτισμένο τὸ Σχολεῖο. Θρησκεία και Παιδεία. Ἑλληνισμὸς και Χριστιανισμὸς, ἔτσι δὲν λένε οἱ ρήτορες; Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτό, εἶναι αἰώνων παράδοσις. Ἀπὸ τότε ποῦ τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο λειτουργοῦσε με τὸν ἀγράμματο Παπᾶ στο Νάρθηκα τῆς Ἐκκλησιᾶς, γιὰ νὰ βγῆ ἀργότερα στο κελλὶ τοῦ Παπᾶ, ὡς ποῦ νὰ γίνη κτίριο ξεχωριστὸ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, μὰ πλάϊ της, τρανὸ δείγμα κι' αὐτὸ τῆς λευτεριᾶς, ή καμπάνα εἶχε ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσι μαζί με τὸ «φεγγαράκι» νὰ δείχνη τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σχολεῖο στα σκλαβωμένα Ἑλληνόπουλα. Καὶ τώρα μιὰ και βοισκόταν αὐτὴ εκεί ψηλά συνέχιζε ἀκόμα νὰ τὸν δείχνη.

*

Πολλές φορές ὅταν πιά ὁ ἄχὸς τῆς καμπάνας εἶχε ἀπὸ ὦρα σβύσει γύρω στα φαράγγια και στα δάση, ἄκουγε ή καμπάνα στην ὦρα τοῦ μαθήματος τῆς

Ἱστορίας τῆ Δασκάλα τοῦ Σχολείου νὰ μιλάει στὰ παιδιά γιὰ τὴν Ἐλευθερία, γιὰ ἐπαναστάσεις καὶ γιὰ χίλια δυὸ ἄλλα πράγματα. Καὶ ἀνάμεσα στ' ἄλλα νὰ ἀναφέρει σὰν σύμβολο τῆς λευτεριάς καὶ τὸν ἀγὸ τῆς καμπάνας. «Ὁ κώδων τῆς Ἐλευθερίας», ὅπως τὸν ἔλεγε, «ἐσήμανε στὶς τόσες τοῦ μηνός, στὴν τάδε χρονολογία γιὰ τὴ Λευτεριά... Σχεδὸν κάθε χώρα ἔχει τὸν κώδωνα τῆς Ἐλευθερίας». Καὶ ἀρχίζει ἡ Δασκάλα νὰ ἀπαριθμῇ τοὺς κώδωνες τῆς Ἐλευθερίας ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν «κώδωνα τῆς ἐλευθερίας τῶν Βορειοαμερικανῶν», ποὺ ὑπάρχει στὴ Φιλαδέλφεια τῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ὅσο τὰ ἀκουγε αὐτὰ ἡ μικρὴ καμπάνα τόσο φούσκωνε καὶ ὑπερηφανευόταν καὶ προσπαθοῦσε τὴν ἐρχομένη φορὰ ποὺ θὰ χτυποῦσε νὰ ἀκουστῇ καὶ πιὸ μακρύτερα, ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δάσους, ὡς τὸ ἀντικρινὸ χωριό, ἂν μπορούσε.

*

Στὸν μικρὸ Νίκο, ποὺ, πρὶν ἀκόμα πάει σχολεῖο, ὅταν ἀκόμη πῆγαινε ὁ ἀδελφός του, εἶχε μάθει τὶς ὥρες ποὺ χτυποῦσε ἡ καμπάνα, καὶ ποὺ κείνη τὴ χρονιά πῆγαινε γιὰ τρίτη φορὰ στὸ Σχολεῖο, ἡ καμπάνα ἦταν ὁ πιὸ πιστός του ὑπηρετῆς, γιατί τοῦ θύμιζε κάθε πρωὶ στὶς ὀχτῶ καὶ κάθε δειλινὸ στὶς τρεῖς πὼς ἔπρεπε νὰ πάη στὸ σχολεῖο. Συνήθεια ὄχι καὶ τόσο κακὴ, ἀφοῦ ὁ Νίκος ἀγαποῦσε τὰ γράμματα.

Τὸν χειμῶνα στὰ χωριά, καὶ μάλιστα στὰ βορεινὰ μέρη, βρέχει, χιονίζει, φυσάει ἀέρας, κάνει κρύο, καὶ φυσικὰ τὸ πρωῖνὸ ξύπνημα δὲν εἶναι εὐχάριστο. Ἄλλὰ ὁ Νίκος ἀγαποῦσε τὰ Γράμματα καὶ ξυπνοῦσε προτοῦ νὰ χτυπήσῃ ἡ καμπάνα. Σπάνια χροιάζοταν ἡ φωνὴ τῆς Μάννας του γιὰ νὰ τὸν ξυπνήσῃ.

Ἄλλὰ ἦρθε ἐποχὴ ποὺ τὸ μικρὸ χωριὸ ἔπαψε νὰ ζῆ ἴσχυα. Στὸν ἀέρα του πετοῦσαν ἀεροπλάνα, στὰ σύνορα εἶχε μαζευτῇ στρατός. Ἔτσι ἔφθασε μιὰ Δευτέρα, ἦταν, ἂν θυμᾶμαι καλά, 28 Ὀκτωβρίου 1940, ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστός. Ὁ μικρὸς Νίκος, ὄνομα ποὺ συμβόλιζε τὴ Νίκη ἑνὸς λαοῦ, γιατί Νικόλαος ἦταν δλόκληρο τὸ ὄνομά του, κοιμόταν ἀκόμα, ὅταν ἀκουσε τὴ γνώριμη φωνὴ τῆς Μάννας του νὰ τὸν φωνάζῃ.

— Νίκο, Νίκο, ξύπνα!

Καὶ ὁ μικρὸς Νίκος, ποὺ πῆγαινε στὴν Τρίτη τάξι τοῦ Δημοτικοῦ καὶ ἀγαποῦσε τὰ γράμματα ἀπάντησε:

— Τί εἶναι; Χτύπησε ἡ καμπάνα;

— Ὅχι, ἡ καμπάνα δὲν χτύπησε, μόνον σήκου νὰ ἰδῆς, τοῦ ἀποκριθῆκε ἡ Μάννα του.

Καὶ ὁ μικρὸς Νίκος ποὺ ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ ζοῦσε στὸ μικρὸ χωριὸ του κοντὰ στὰ σύνορα σηκώθηκε ἀμέσως καὶ βγήκε ἔξω νὰ ἰδῇ.

Ἀκούγονταν καθαρά, ἀκόμα καὶ φαίνονταν οἱ καπνοὶ καὶ οἱ θροντές ἑνὸς πολέμου. Καὶ ὁ μικρὸς Νίκος ποὺ τὸν σήκωσαν, ἐνῶ ἡ καμπάνα δὲν εἶχε χτυπήσει, γνωμάτευσε:

— Γίνεται πόλεμος!

ΧΑΜΗΛΩΣΕ ΠΑΝΩΣΩ Ο ΟΥΡΑΝΟΣ

Τὸν νοιώθεις στὸ κεφάλι σου
σάν πυραχτωμένη κάσκα.
Ἄφήνεις βιαστικὸς τὴν πολιτεία.
Τρέχεις νὰ βρεῖς μιὰ καλύβα ἀπὸ θυμάρι
κι' ἕνα λαδολύχναρο.
Μ' αὐτὸ θὰ ψάξεις κάτ' ἀπὸ τ' ἀστέρια
ναῦρεις τὴν ψυχὴ σου.
Ἔσκυψε ὁ χωρικὸς ν' ἀνάψει τὸ λαδολύχναρο.
Τὸ πρόσωπό του σκαμμένο
ἀπὸ τὶς πίκρες τῆς ζωῆς,
μὰ μέσα στὶς χαράδρες του
μὰ θεϊκὴ γαλήνη.
Ἄφατη ἔρημιά κι' ἀσφυξία γύρω σου.
Τ' ἀστέρια μακρὰ δὲ σὲ συντροφεύουν
κι εἶναι τὸ στόμα σου πικρὸ.
Ἄφουγκράζεσαι τὴν ἀνάσα τοῦ βουνοῦ.
Τὸ φεγγάρι ἄναψε τοὺς πολυέλαιους τοῦ δάσους.
Φεύγουν ἀπὸ τὶς βαλίτσες σου
οἱ χάρτινες, γυμνὲς γόησες.
Τρέχουν καὶ χάνονται πέρα στὸ δρυμό.
Ὁ Χουχουλόγιωργας λιγώθηκε στὰ γέλια
«Γιού-χου-χου Γιού-χου-χου».

Π. Α. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τ Ο Π Ο Τ Α Μ Ι

Ἐπιζητοῦσες τὸ θάνατο ν' ἀποδείξεις τὴ ματαιότητα
ἀξίωμα αἰωνιότητος δὲν ὑπάρχει
καὶ τὸν ἥλιο θὰ σβήσῃ ὁ χρόνος
στὸ ἐπερχόμενο χάος τὸ ἔρεβος θὰ κυριαρχεῖ.

Τὴν ἐφημερότητα διακρίνει σαδισμὸς
ὑποκρισία σ' ἔκταση οἱ στάλες τῶν δακρύων
προῖόν εὐτελείας τὸ προεξάρχειν
κι' ὁ ἔρωτας πάθος πὺν ἐκκολάπτει ἀδυναμίες
στὴ ροή σου, ποταμέ.

Παιδί τῆς ὕλης ἢ πηγὴ σου
στὶς ὄχτες οἱ συμφωνίες τοῦ ἀόρατου κόσμου
ἀκατάληπτες, δέχονται τὴν ἀφή σου.
Ἡ πορεία σου δὲν εἶναι ἀτέρμονη
ἐπιδρᾶς καὶ δέχεσαι ἐπιδράσεις
σ' ἐναλλασσόμενο κύκλο.

Στὴ θέα τοῦ σταυροῦ σου διάλειμμα ἔκστασης ἐγεννήθη.
Μικροὶ καὶ ἀνίδεοι τῶν συμφερόντων ὑπηρετές ἐσίγησαν.
Ἡ παρουσία τῆς ματαιότητος δὲν ἄφησεν ἴχνη
καὶ ἰδού, ἔρποντα ὁμοιώματα ἰδέες ἀθανασίας ἐκκολάπτουν.

Ὅδεύω στὶς ὄχτες σου καὶ σκορπῶ τὴν ὕπαρξή μου
στὴ ροή σου.

ΑΝΘΟΣ ΠΩΓΩΝΙΤΗΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΕΝΟΣ ΘΙΑΣΟΥ

Περνούν και από την πόλη μας θεατρικά συγκροτήματα όλων των αποχρώσεων, αρχίζοντας από τα ανεκδιήγητα μπουλουκία, και φθάνοντας σε σοβαρούς θιάσους. Οί στήλες όμως του περιοδικού μας για λόγους καθαρά τεχνικούς, για να αποφεύγονται δηλαδή τα πρωθύστερα, πολύ σπάνια ασχολήθηκαν με αυτά. Λόγοι όμως ειδικοί με παρακινούν στο να ασχοληθώ κάπως εκτενέστερα με τον θίασο του Γιώργου Φούντα. Αυτοί οι λόγοι είναι: πρώτα - πρώτα η ιδιαίτερη συμπάθεια που οφείλουμε σε παιδιά γεννημένα σ' αυτήν εδώ την περιοχή, όταν την σταδιοδρομία τους, στον κινηματογράφο ή το θέατρο, την κυβερνάει ένα πραγματικό πάθος για την τέχνη και μια ανόθευτη ειλικρίνεια. Και ύστερα η πεποίθηση που σχημάτισα, βλέποντας το θίασο στη σκηνή, ότι εάν κατορθώσει να νικήσει ώρισμα έμποδια, —και το βαρύτερο είναι η φτώχεια—, θα μπορέσει να εξελιχθεί σε σοβαρό θεατρικό συγκρότημα, ίσως σε ένα από τα πιο σοβαρά, από εκείνα δηλαδή που δεν αντιπροσωπεύουν μόνον έναν απλό αγώνα για φυτική επίβιωση, μια καθαρά βιοποριστική προσπάθεια. Υπάρχει φλόγα πραγματική στις καρδιές αυτών των νέων, που τους παρακινεί στο να σταθούν απέναντι στη Σκηνή, σαν απέναντι σ' ένα 'Ιερό της τέχνης. Αυτός ο μικρός θίασος θα το πετύχει αν κατορθώσει να διατηρήσει την συνοχή του και την πειθαρχία του, νικώντας μια αρχαία ελληνική συνήθεια ή μάλλον μια πανάρχαια ελληνική θεατρική άρρώστια. "Αν το κατορθώσει αυτό, όλα θα πάνε καλά, γιατί έχει μέσα στους κόλπους του αρκετά ταλέντα εν χλόη, κοπέλλες και παιδιά με καλά παρασπήματα, ωραίες φωνές, συμπαθητική εμφάνιση και λαμπρή άρθρωση, όταν φυσικά δεν βιάζονται σε σημείο ώστε να είναι ακατάληπτοι από την υπερβολική τους ταχύτητα. Μέσα στον θίασο λοιπόν υπάρχουν και προθυμία και ικανότητες και, καθώς φαίνεται, καλή καρδιά. Υπάρχει και ο γνήσιος, ο πηγαίος ένθουσιασμός του Φούντα, που τον κάνει τόσο συμπαθητικό. Υπάρχουν όμως και αρκετές αδυναμίες και στη σκηνοθεσία και σκηνογραφία, πράγμα ιδιαίτερα σοβαρό όταν πρόκειται για ανέδασμα έργου με θέμα παρμένο από την ιστορία. 'Αλλά και στα άλλα ακόμη έργα υπάρχουν έκτροπές που προξενούν την αγανάκτηση. Στο «Βάρκα χωρίς ψαρά» π.χ. βαρύνει τον σκηνοθέτη το μίνι της νέας χήρας, προπάντων στην μικρή κοινωνία ενός ισπανικού χωριού, όπου οι παραδόσεις έχουν την δύναμη ανέλετου νόμου. Τον βαρύνει επίσης η υπερβολική εύκινησία της γιαγιάς, που δηλώνει καθαρά πως κάποιο νεανικό κορμί κρύβεται κάτω από τα γεροντικά ρούχα. Τον βαρύνει και ο Ναπολέων, στο δράμα του Τσβάιχ, ένας Ναπολέων που δεν είχε σαν στάση και κίνηση τίποτα το κοινό με εκείνον, που μάς κληροδότησε η μικρή 'Ιστορία. Γενικά τα ιστορικά έργα, ή όσα αναφέρονται στην κλειστή ζωή του χωριού, δημιουργούν σοβαρούς πονοκεφάλους στους σκηνοθέτες, που αντιμετωπίζονται όχι εκ του προχείρου, αλλά με σοβαρή έγκυψη σε κείμενα.

"Όλες όμως αυτές οι μικρές αμαρτίες εύκολα συγχωρούνται, και σχετικά εύκολα θεραπεύονται, όταν υπάρχει καλή θέληση και πρόθυμη καταβολή κόπων, πράγματα που ασφαλώς δεν λείπουν από την τόσο συμπαθητική ομάδα νέων ήθοποιών.

Τώρα χρειάζεται να πή κανείς δυο λόγια για τα έργα που απαρτίζουν το θεατρικό τους ρεπερτόριο, αν κρίνει από την δειγματοληψία που έγινε εδώ. Φαίνεται πως δεν άντλούν υλικό από το θέατρο πρωτοπορίας. Αυτό σε αρκετές περιπτώσεις στηρίζεται στην απλή

έξαπόλυση πυροκροτάλων από έξημμένους δραματοουργικούς νεοσσούς, και τρομάζει τὸν ἀνύποπτο θεατὴ χωρὶς λόγο, ὅπως κάποτε τρόμαξε χωρὶς λόγο τὴν οἰκουμένη ἢ οὐρὰ τοῦ περίφημου κομήτη Χάλεϋ. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια, ὅτι σὲ ἄλλες περιπτώσεις, τολμηροὶ συγγραφεῖς μὲ ἰδιαίτερη προικισμένη ἀφή, καὶ ἔχοντας ἀποτινάξει τὸν ζυγὸ τῆς παλαιᾶς δραματοουργίας, μπαίνουν φωτισμένοι καὶ ἀδέσμευτοι στὴν ἀληθινὴ σάρκα τῆς σημερινῆς ζωῆς, καὶ στήνουν μπροστὰ στὰ μάτια μας ἀλήθειες, ποὺ δὲν μπορούμε ἢ δὲν τολμάμε νὰ ἰδοῦμε. Οἱ θιάσοι ὅμως ποὺ καταπιάνονται μὲ τέτοιας λογῆς ἔργα πρέπει πρῶτα - πρῶτα νὰ διαθέτουν μιὰ πλοῦσια μάζα συμπυκνωμένης πείρας. —γιατί, στὶς ἀκραίες περιπτώσεις τοῦ δραματολογίου, ἔνα μονάχα βῆμα χωρίζει τὸ δράμα ἀπὸ τὴ φάρσα, — καὶ ὕστερα νὰ διαθέτουν ἄφθονο ἀνθρώπινο ὕλικό. Πῶς θὰ μπορούσε π.χ. ὁ Φούντας νὰ ἀνεβάσει τό: Παιχνίδι γιὰ νὰ στηθῆ ἑκατὸ περίπου ἄνθρωποι, πρωταγωνιστὲς καὶ κομπάρσοι; Γι' αὐτὸ ὁ νέος θιασάρχης ἀκολουθεῖ τὸν ἡγεμονικὸ μέσο δρόμο ἀνάμεσα στὰ τραχιὰ μονοπάτια τῶν ἐπικίνδυνων πειραματισμῶν καὶ τῆς πυκνῆς, ἄχρους καὶ ἄνοστης μάζας τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς, ποὺ κατακλύζει τὶς Σκηνές τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ ἀμελῆ καθόλου τὶς δικές μας: στέκεται στὸ δοκιμασμένο, στὸ κλασικό, ἄς ποῦμε, ἔργο, καθὼς τουλάχιστο μᾶς ἔδειξεν ἔδωπέρα. Καὶ αὐτὴ εἶναι μιὰ πολὺ λογικὴ συμπεριφορὰ ἂν τὴν κρίνῃ κανεὶς καὶ ἀπὸ τὴν στενωτέρη ἀποψη, τῆς δυναμικότητος δηλαδὴ τοῦ θιάσου, μὰ καὶ ἀπὸ τὴν πλατειά, ἐκεῖνη ποὺ ἐνδιαφέρει ἄμεσώτερα τὸ ἑλληνικὸ θέατρο γενικά. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι τὸ ἑλληνικὸ θέατρο ἔως τὰ τελευταῖα χρόνια ἦταν καθαρὸ ἀντικαθρέφτισμα τοῦ ξένου, ὡς πρὸς τὴν βασικὴ του τουλάχιστο σύνθεση, καὶ ὅτι μὲν τὰ τελευταῖα χρόνια ἄρχισε νὰ ξεδιπλώνη λάθαρα πολεμικά, καὶ νὰ στριμώχνεται μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ θεατρικὴ πρωτοπορία. Τὸ ξένο ὅμως θέατρο ἔχει παράδοση αἰῶνων, ποὺ δὲν τὴν ἔχει τὸ δικό μας θέατρο, γιατί ἡ νέα μας σκηνὴ ἔχει σὰν ἀπλὸ θεωρητικὸ πρόγονο τὴν σκηνὴ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐνῶ πραγματικὸς πατέρας τῆς εἶναι τὸ θέατρο τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Αὐτοῦ τοῦ θεάτρου εἶναι χρέος μας νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἱστορικὴ ἀνέλιξη ἐπάνω στὶς θεατρικὲς μὲς σκηνές, γιατί ἔτσι θὰ δώσουμε ἰκανοποιητικὴ ἀπάντηση στὸ βασικώτερο αἴτημα τῶν καιρῶν μας, ποὺ εἶναι: ἡ ἀνάγκη νὰ κατατοπίζεται κανεὶς καλὰ σχετικὰ μὲ τὸν γνῶριμό του κόσμο, πρὶν ξανοιχθῆ σὲ ἄγνωστες θάλασσες. Ὁ Φούντας μᾶς παρουσίασε ἐδῶ δυὸ ἔργα, ποὺ εἶναι καὶ τὰ δυὸ κλασικὰ γιὰ τὸ παγκόσμιο θέατρο. Τὸ ἔργο τοῦ Τσβάιχ «τοῦ Φτωχοῦ τ' Ἀρνί», ποὺ δίνει θαυμάσια καὶ μιὰ δραματικὴ στιγμὴ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, μὰ καὶ συγκρούσεις χαρακτήρων καὶ κανόνων κοινωνικοῦ δικαίου, ποὺ παρουσιάζονται μὲ τὴν κανονικότητα φυσικῶν φαινομένων σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, δόθηκε ἀρκετὰ καλὰ γιὰ νὰ σταθῆ σὰν κάποιον μνημόσυνο γιὰ κείνον τὸν πανέξυπνο καὶ πονεμένον στοχαστὴ, τὸν τρίτο τῆς μεγάλης πνευματικῆς τριάδας τῆς παλαιᾶς Αὐστρίας —Χόφμανσταλ, Κάφκα, Τσβάιχ, — ποὺ αὐτοκτόνησε τὸ 1942 στὴν Ν. Ἀμερικὴ, ὅταν εἶδε τὸν ἄλλο του συμπατριώτη, τὸν Χίτλερ, νὰ σαρώνῃ τὴν Εὐρώπη.

Τὸ ἄλλο ἔργο ποὺ παρουσίασε ὁ Φούντας εἶναι τό: Βάρκα χωρὶς Ψαρᾶ, τοῦ Α. Κασσόνα. Ἡ ἐκλογὴ σάθηκε ἐπιτυχημένη γιὰ δυὸ βασικοὺς λόγους. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀξία τοῦ ἔργου. Ὁ Κασσόνα ποὺ ἔγραψε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Βάρκα χωρὶς Ψαρᾶ» καὶ τὸ πολὺ γνωστὸ σὲ μᾶς: Τὰ Δέντρα πεθαίνουν ὄρθια, εἶναι συγγραφέας σχετικὰ νέος, μὲ λαμπρὸ ταλέντο, ποὺ ἐκμεταλλεύεται θέματα τραβηγμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἰσπανικοῦ λαοῦ, διαποτισμένα ἀπὸ τὸ ἰδιότυπο ἐκεῖνο πάθος, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν λαὸν αὐτὸ στὴν εἰρήνη καὶ στὸν πόλεμο. Μοιάζει σὰν νὰ συνεχίξῃ ὁ Κασσόνα ἐκεῖνον τὸν μεγάλο Λόρκα, ποὺ τὸν σκότωσε ἡ σφαῖρα ἑνὸς πολιτικοῦ ἀντιπάλου ἠλιθίου καὶ φανατικοῦ καὶ τὸν ἐσπρωξε πρὸς τὴν κορυφὴ τοῦ Μαρτυρολογίου τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἢ μαχητικῆς κοινωνιολογία, ἐνῶ ἡ σπάνια ποιητικὴ του δύναμη, αὐτὴ καὶ μόνη, ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν δοξάσῃ. Ὅπως καὶ στὰ ἔργα τοῦ Λόρκα, ποὺ εἶδαμε ἢ διαβάσαμε: Τὸ Σπίτι τῆς Βερνάρδας Ἄλμπα, Μα-

τωμένος Γάμος, κτλ., έτσι και στον Κασσόνα παρουσιάζεται ένας κόσμος ιδιόρρυθμος, που πανάρχαια τον κυβερνοῦν πάθη, και βαθειὰ ριζωμένα καθήκοντα, και ὅπου ἡ ἀτομικὴ ζωὴ παλεύει μέσα σ' ἕνα κλοιὸ κοινωνικῶν ἢ οἰκογενειακῶν ἐπιταγῶν τέτοιων ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὶς καταλύσῃ, παρὰ μονάχα νὰ ὑποταχθῇ σ' αὐτὲς και νὰ τὶς σεβαστῇ. Ἔτσι τὸ ἰσπανικὸ δρᾶμα ἀποτραβιέται ἀπὸ τοὺς γνωστὸς χώρους τοῦ σύγχρονου θεάτρου, και κινεῖται μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα ἀρχαίας τραγωδίας.

Τώρα ἡ ἐκλογή ἐνὸς ἰσπανικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν θίασο Φοῦντα μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀνοίξουμε, ἀντὶ γιὰ ἐπίλογο, μιὰ παρένθεση πού εἶναι ἴσως πιδ πλατεία ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπει ἡ οἰκονομία τῆς μικρῆς μας κριτικῆς.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου οἱ παλαιοὶ κάτοικοι αὐτῆς τῆς γῆς ρίχτηκαν στὴ θάλασσα ἀναζητῶντας νέες πατρίδες ἔρριξαν και στὶς ἰσπανικὲς ἀκτὲς τὴν ἄγκυρα και ἔχτισαν νέες πόλεις. Καὶ ἀπὸ τότε δὲν σταμάτησαν οἱ ἐπαφές, γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακὸ τῶν δύο λαῶν, πράγμα φυσικὸ, ἀφοῦ και μεῖς και οἱ Ἴσπανοὶ ζοῦμε γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειο. Ἰδιαιτέρα στοὺς μεταχριστιανικοὺς χρόνους οἱ ἐπαφές μας εἶχαν κάποτε χαρακτῆρα δραματικὸ. Ὁταν τὸ 806 οἱ Ἄραβες τοῦ Χακάμ ἔσπασαν τὴν ἀντίσταση τοῦ Τολέδου, δεκαπέντε χιλιάδες χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι πέρασαν στὴν Ἀφρικὴ, ἔφτασαν στὴν Αἴγυπτο, και ἀπὸ κεῖ ἕνα μέρος ἀπὸ αὐτοὺς ἦλθε στὴν Κρήτη. Οἱ Ἴσπανοὶ πιστεύουν ὅτι ἀπόγονος κάποιου αἰχμαλώτου ἀπὸ τὸ Τολέδο εἶναι και ὁ Γκρέκο. Ὑστερα εἶχαμε τὴν ληστρικὴ ἐπιχείρηση τῆς μεγάλης Καταλανικῆς Ἐταιρίας στὰ χῶματά μας. Καταλανοὶ και Ἀραγονέζοι ἔγδαραν τὸν τόπο, ὅπως φαίνεται και ἀπὸ βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, τὸν Παχυμέρη, τὸν Γρηγόρη και ἄλλους, μὰ και ἀπὸ τοὺς δικούς τους, τὸν Ραμὸν Μουντάνερ πού ἦταν συμπολεμιστῆς τους, και ἰδιαιτέρα τοῦ Μονκάντα, πού δημοσίευσε τὸ 1585 τὸ κλασικὸ τώρα κείμενο πού ἔχει τὸν τίτλο: Ἐκστρατεία τῶν Καταλανῶν και τῶν Ἀραγονέζων ἐνὸντίον τῶν Τούρκων και τῶν Γραικῶν. Ἦλθε ὕστερα ἡ Ἱερὴ Ἐξέταση πού ἔστειλε στὴν περιοχὴ μας κύματα Ἑβραίων ἢ ἔβραϊζόντων μαγγανος, πού μὲ τὸ ἐμπορικὸ τους δαιμόνιο ἔδωσαν καινούργια ὄρμη στὴν οἰκονομικὴ τῆς ζωῆς. Τὸ 1571, ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Βου, ὁ Δὸν Ζουὰν ὁ νόθος, μαζί μὲ τοὺς Ἑνετοὺς και τὸν στόλο τοῦ Πάπα, νίκησε τοὺς Τούρκους στὴν περίφημη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, ὅπου πολέμησε και ἔχασε τὸ χέρι του ὁ μέγας Θερβάντες. Ἀκόμη πιδ ὕστερα, τὴν ἐποχὴ τοῦ Φιλίππου τοῦ τρίτου, τὸ ἰσπανικὸ ἀνακτοβούλιο εἶχε φαίνεται θετικὴ ἀνάμειξη στὸ κίνημα τοῦ Σκυλοσόφου. Φαντάζεται κανεὶς ποιὸς πλοῦτος ὑλικὸ ἱστορικὸ, πού ἔχει σχέση μὲ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, κοιμάται στὰ πολῦτιμα ἰσπανικὰ ἀρχεῖα. Καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀπορήσῃ γιὰ τὸ ὅ,τι, ἐνῶ κύματα Ἑλληνῶν ξεκινούσαν κάθε χρόνο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ ἕως σήμερα, γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς πρὸς ὅλη τὴν δυτικὴ Εὐρώπη, τὰ πανάρχαια ἰσπανικὰ πανεπιστήμια θὰ εἶδαν τὸν Ἑλληνα φοιτητὴ σὰν εἶδος πολὺ σπάνιο. Μὰ δὲν ἔφτοσε αὐτό: Δὲν ἀγνοήσαμε μόνο, μὲ λίγες ἐξαιρέσεις, τὰ ἰσπανικὰ πανεπιστήμια και τὰ πλοῦσια ἀρχεῖα τους, πού θὰ φώτιζαν σημαντικὲς πτυχές τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας: ἀγνοήσαμε σχεδὸν τελείως τὴν θαυμαστὴ ἰσπανικὴ λογοτεχνία, ἐνῶ ρίχναμε ἀνιχνευτικὰ πλοκάμια ἕως τὴν ἴδια τὴν Ἰσλανδία. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι συχνὰ οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, σοβαρὲς και ὄχι, μᾶς ἔφερναν πού και πού σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ λογοτεχνία αὐτῆς. περισσότερο ὅμως, μὲ ἐξαίρεση βέβαια τὸν Θερβάντες, μὲ τὴν Ἁγία Θειρεσία τῆς Ἀθίλα και τὸν Ἁγιο Ἰωάννη τοῦ Σταυροῦ, γιὰ νὰ ἀποδείξουμε τὴν ἑλληνικὴ ροπή πρὸς τὸν ἀσκητισμὸ και τὴν μυστικοπάθεια. Καὶ ἔτσι ἀγνοοῦμε σχεδὸν τελείως τὸν ἰσπανικὸ Χρυσοῦν Αἰῶνα, τὸ Siglo de Oro, πού ἄρχισε μὲ τὴν ἔναρξη τῆς πολιτικῆς παρακμῆς τῆς ἰσπανικῆς αὐτοκρατορίας και ἔληξε μὲ τὸν θάνατο τοῦ Κάλντερν τὸ 1681, ἀφοῦ ἔδωσε μιὰ σειρά ἀπὸ ὀνόματα πού θὰ τιμοῦσαν τὴν λογοτεχνία ὀποιουδήποτε λαοῦ. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς λογοτεχνίας αὐτῆς στάθηκε ἐντατικώτατη μέσα στὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρο, ἰδιαιτέρα στὴ Γαλλία, και τοῦ χάρισε και ἰδιότυπες μορφές και εἰδικὰ λογοτεχνικὰ καλούπια. Τὸ εἶδος τῆς νουβέλλας, πού οἱ Γάλλοι τὸ λένε πικαρέσκ, ξεκίνησε

ἀπὸ τὴν Ἰσπανία γύρω στὸ 1550 μὲ τὸ: I, azarillo de Torres, ἀγνωστὸ συγγραφέα ἔργο, πού, μὲ τὴν κλασικὴ τοῦ οἰκονομία καὶ τὴν θαυμαστὴ λιτότητα τοῦ λόγου του, στάθηκε ἡ ἀφετηρία μιᾶς σειρᾶς ἀριστουργημάτων στὴν Ἰσπανία καὶ ἀλλοῦ, καὶ χάρισε στὴν παγκόσμια λογοτεχνία ἀθάνατους τύπους, ἐραστές τῆς ἀπρογραμμάτιστης περιπέτειας. Ὁ Δὸν Κιχώτης, Ζιλ Μπλάς τοῦ Lesage, ὁ περίφημος Φιγκαρώ, ὁ κουρέας τῆς Σεβίλλης τοῦ Μπωμαρσέ, ὁ Δὸν Ζουὰν τοῦ Τίρσο ντὲ λὰ Μολίνα πού μάγεψε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ περνώντας ἀπὸ τὸν Μολιέρο, τὸν Μότσαρτ, τὸν Βύρωνα, τὸν Σῶ, τὸν Πούσκιν ξαναγύρισε στὴν πρώτη του πατρίδα τὴν Ἰσπανία μὲ τὸν Περὲζ ντὲ Ἀγιαλά, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἥρωες τοῦ μυθιστορήματος καὶ τοῦ θεάτρου, ἀκόμη καὶ ὁ τύπος τοῦ Φάουστ, ἀνώνυμος ὅμως ἀκόμη, στὸ δράμα τοῦ Ἀμεσκούα: Ὁ Δοῦλος τοῦ Δαίμονα, ὅλες αὐτὲς οἱ καταπληκτικὲς μορφὲς τὴν Ἰσπανία ἔχουν πατρίδα καὶ ἰδιαίτερα τὸ θέατρό της, αὐτὸ πού ἐμεῖς σπάνια τὸ πλησιάζουμε.

Ἐνα θέατρο πού γέννησε γίγαντες σὰν τὸν Τίρσο καὶ τὸν Κάλντερον μὲ τὰ 110 ἔργα του, καὶ τὴν μεγαλοφυΐα τοῦ Αὐπέ ντὲ Βέγκα, πού σὲ μιὰ καταπληκτικὴ σταδιοδρομία, γεμάτη αἰσθησιασμὸ καὶ περιπέτεια, πέταξε πᾶνω στὴν παγκόσμιο σκηνὴ ὀκτακόσια ἔργα, πού κανένα τους δὲν εἶναι δευτέρας ποιότητος. Ἀπὸ τὸ θέατρο αὐτό, πού ἔδωσε στὸν Κορνέιγ τὸ θέμα τοῦ περιήμου Σίντ, πού στάθηκε μιὰ ἐπανάσταση στὴν γαλλικὴ σκηνή, πολὺ πενιχρὴ δειγματοληψία ἔκαμαν οἱ δικές μας Σκηνές. Δὲν τὸ ἀγνόησαν βέβαια, δὲν τὸ τίμησαν ὅμως καὶ ὅσο τοῦ ἀξίζει. Γι' αὐτὸ ὁ δεῦτερος λόγος πού μᾶς ἔκαμε συμπαθητικὸ τὸν μικρὸ θίασο τοῦ Φούντα, τοῦ τελευταίου θεατρικοῦ ἐπισκέπτῃ μας, εἶναι καὶ ἡ στροφὴ του πρὸς τὸ ἰσπανικὸ θέατρο, πού μᾶς ἀνοίξε τὴ θύρα του, δὲν πᾶνε πολλὰ χρόνια, τὸ ἔργο τοῦ Φεντερίκο Γκάρθια Λόρκα.

Ἔτσι μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε ὅτι, στὰ χρόνια πού μᾶς ἔρχονται, οἱ ἑλληνικὲς σκηνές, μαζί μὲ τὴν μοντέρνα πολύτιμη δραματολογία, πού εἶναι μιὰ θαυμαστὴ προσπάθεια γιὰ νὰ μπῆ κάτω ἀπὸ τὸν ἐρευνητικὸ φακὸ τῆς τέχνης ὁ νέος ἀνθρωπος, ὅπως τὸν δημιουργῆ ἡ ἐποχὴ μας, μαζί, ἔστω, καὶ μὲ τὰ θλιβερά ἀποκλάδια τῆς σοβαρῆς παραγωγῆς, τὰ δραματικὰ κατασκευάσματα μεγαλοφυῶν νεοσσῶν, πού ἀνεβάζουν στὶς σανίδες κάθε λογιῆς πειραματόζωα, θὰ μᾶς δείξουν καὶ τὰ θεατρικὰ ἀριστουργήματα τοῦ μεσογειακοῦ μας χώρου, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἰσπανικοῦ, πού ἀπὸ καταβολῆς τοῦ θεατρικοῦ μας βίου τὰ εἴχαμε σχεδὸν ἀποθέσει εἰς τὴν ποδιά τῆς Λησμοσύνης. γιὰ ν' ἀνοίξη πρὸς αὐτὸν κάποια πρόσβαση ὁ Μελάς τὸ 1925 μὲ τὸ: Ἡ Γάτα τῆς Ἀγκύρας τοῦ Μπεναβέντε. Ἀπὸ κεῖ καὶ ὕστερα παρουσιάζεται πού καὶ πού, σὰν μετεωρίτης στὸ θεατρικὸ μας στερέωμα κανένα ἰσπανικὸ ἔργο —καμιὰ δεκαπεντάδα σὲ σαράντα χρόνια,— τὰ περισσότερο μάλιστα, —Λόρκα καὶ Κασσῶνα— στὴν δεκαετία πού μᾶς πέρασε, ἀποδομένα τὰ περισσότερα στὴν γλώσσα μας ἀπὸ δόκιμα χέρια, ἀνεβασμένα ἀπὸ ἔμπειρους σκηνοθέτες καὶ δοσμένα ἀπὸ ἐξαιρετοὺς ἠθοποιούς. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς ἡ καλὴ ἀρχὴ θὰ ἔχη γόνιμη συνέχεια.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

«LA CAROVANA» «AUSONIA» «LA CULTURA NEL MONDO» «CITTA DI VITA»

(Μιὰ πνευματικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἰταλία)

Ἀπὸ τίς στήλες τῆς ἀγαπητῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀρχίζουμε μὲ τὸ τεῦχος αὐτὸ νὰ παρουσιάζουμε τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση τῆς γειτονικῆς μας χώρας τῆς Ἰταλίας, ὅπως θὰ τὴ βλέπουμε σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἐκλεκτὰ Ἰταλικὰ περιοδικὰ πού ὅλως τιμητικὰ καὶ μὲ μεγάλῃ προθυμία στέλλονται στὸ περιοδικὸ μας.

Στή σημερινή πρώτη μας συνεργασία κρίνουμε σκόπιμα να παρουσιάσουμε στους αναγνώστες μας με λίγα λόγια και κατά τρόπο γενικό αυτά τα ίδια τα περιοδικά με τα οποία εγκαινιάζουμε τη συνεργασία μας, το είδος τους, τις κατευθύνσεις που διαγράφουν και τους σκοπούς (καλλιτεχνικούς και πνευματικούς) που επιδιώκουν.

Έπειτα, στη συνέχεια των τακτικών συνεργασιών μας, θα δίνουμε κάθε φορά, ό,τι ειδικώτερα ενδιαφέρει τον Έλληνα αναγνώστη, είτε από τη σύγχρονη Ιταλική πνευματική ζωή, είτε από τη δική μας όπως κρίνεται και σχολιάζεται στον Ιταλικό περιοδικό τύπο, επιλέγοντας προς τοίτο τις σχετικές δημοσιεύσεις.

Τα Ιταλικά περιοδικά που έχουμε μέχρι στιγμής ύπ' όψη μας είναι τα εξής:

1) LA CANTOVANA. Τριμηνιαία Έπιθεώρηση Κουκλτούρας που εκδίδεται στη Ρώμη από τον κ. Ρινάτο Φουρόνι.

Το περιοδικό αυτό ασχολείται με την ποίηση, Ιταλική και Ξένη, το δοκίμιο και τον κριτικό σχολιασμό Ιστορικών, καλλιτεχνικών και λογοτεχνικών θεμάτων. Στο τελευταίο του τεύχος διαβάζουμε μια σειρά ωραίων ποιημάτων του κ. Μαρίνο Πιατζόλλη, έμπνευσμένων από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

2) AUSONIA. Διμηνιαία Έπιθεώρηση γραμμάτων και τεχνών. Έκδίδεται στη Σιέννα της Ιταλίας από τον κ. Λουίτζι Φιορεντίνι. Στις στήλες του φιλοξενεί εκλεκτές συνεργασίες με φιλολογικά θέματα, ποίηση, Ιταλική και Ξένη και, αρκετές του σελίδες αφιερώνονται σε λογοτεχνικές και καλλιτεχνικές ειδήσεις καθώς και στην κριτική του Ιταλικού βιβλίου.

3) LA CULTURA NEL MONDO. Διμηνιαία Έπιθεώρηση που εκδίδεται στη Ρώμη από τον κ. Λέο Μανίνο. Στις στήλες του περιοδικού αυτού σχολιάζεται ή διεθνής πνευματική επικαιρότης και γενικώτερα ή ανακίνηση των ιδεών στο σημερινό κόσμο. Δεν παραλείπονται και οι λογοτεχνικές σελίδες, ιδιαίτερα ή ποίηση, όπου συναντούμε τον έξαιρετο φίλο μας και του περιοδικού, διακεκριμένο Ιταλό λόγο και φίλο των Ελληνικών Γραμμάτων, τον κ. Κριστίνο Σαντζίλιο να παρουσιάζει ποιήματα Έλλήνων ποιητών σε έξοχη μετάφραση.

4) CITTA DI VITA. Διμηνιαία Έπιθεώρηση Θρησκείας, Τέχνης και Έπιστήμης. Έκδίδεται στη Φλωρεντία και είναι έπιστημονικό βήμα της καθολικής θεολογικής σκέψης. Από τις στήλες του περιοδικού αυτού, παρουσιάζεται ο σύγχρονος ιδεολογικός προβληματισμός, αναλύονται οι ιδέες, οι θέσεις και οι απόψεις του σημερινού κόσμου και κρίνονται από τη σκοπιά της θεολογικής καθολικής έπιστήμης. Άρκετες σελίδες του περιοδικού αφιερώνονται στη λογοτεχνία και στην κριτική παρουσίαση του Ιταλικού βιβλίου.

K. N.

ΠΕΝΘΗ

ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Μαζί με τους Ίσκιους της ήρεμης θλίψης που φέρνει το φώς του Σεπτέμβρη, πέθανεν έφετος ο ευαίσθητος κι' αγαπητός των γραμμάτων μας Γιαγκος Πιερίδης. Η σεμνή, ευγενική κι' ήμερη αυτή παρουσία, στο χώρο της νεώτερης πνευματικής μας ζωής, διαπότισε την σύγχρονη μεταπολεμική μας πεζογραφία μ' εκείνη τη βαθύτατη και τη άθρόυθη αίσθηση απ' την ποίηση

της ζωής, που υπάρχει στον άνθρωπο και που μένει κι' ύστερ' απ' αυτόν. Ο άλησμόνητος Γιαγκος Πιερίδης, που τόσο υπήρξεν αγαπητός και οικείος, όσο και άσκητικός άναχωρητής καθ' έαυτόν, ανάμεσα στους πνευματικούς ανθρώπους σ' όλόκληρη τη χώρα μας, μαζί με τις άναμνήσεις του απ' την πνευματική ζωή της Άλεξάνδρειας και την φιλία του με τον Κ. Καβάφη, έ-

φερεν ἐδῶ —ἀκόμα καὶ στὰ πολὺ ταραγμέ-
να χρόνια τοῦ αἰῶνα τούτου— ἕναν ἡρεμο-
λυρικό λόγο κι' ἕναν ἀβρό διάλογο ποιητι-
κῆς κράσης, πού ἐδῶκε μιὰ ξεχωριστὴ φη-
σιογνωμία κι' ἕνα ὑποβλητικὸ κλίμα στὰ
κείμενά του. Ἔτσι, ἡ προσφορὰ τοῦ Γιάγ-
κου Πιερίδη, ἀπ' τὶς πρὸ προσωπικῆς κι'
ἀπ' τὶς πρὸ δικαιωμένους, ἀποτελεῖ ἕνα ἰδιαί-
τερο κεφάλαιο στὰ τρωινὰ μας γράμματα,
πὺ θὰ πρέπει νὰ ἀξιοποιηθεῖ, ὅσο γίνεται
καλύτερα, ἀπ' ὄλους μας. Γιατί, ὁ ἀξέχαστος
αὐτὸς Ἀλεξάνδρινός, ἔζησε κι' ἔγραψε, ὅ-
σο λίγοι, μὲ τὴν ἀναπνοὴ τῶν γνήσιων Ἑλ-
λήνων. Γι' αὐτὸ, ἀγαπήθηκε κι' ἔγινε γιὰ
ὅλη τὴν πνευματικὴ ἐπιτοχία κατὰ δικὴ τῆς
καί, γι' αὐτὸ, ὄλοι μας, τὸν κλάψαμε καὶ
νοιώσαμε τὴν ἀπώλεια, πὺ ἀφήνει ὁ
θάνατός του. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», πὺ
εἶχε τὴν φιλία τοῦ Γιάγκου Πιερίδη ἐπὶ
χρόνια καὶ τὴν συνεργασία του, θὰ προσ-
παθήσει, ἐν καιρῷ, νὰ παρουσιάσει, σὲ κά-
ποιαν ἐκτενέστερη ἀξιολόγηση, τὸν ἄνθρω-
πο, τὸ ἔργο του καὶ τὴν ἀξία τῆς προσ-
φορᾶς του στὰ γράμματα καὶ στὴν πνευμα-
τικὴ μας ζωὴ γενικώτερα. Ἀποτελεῖ, γιὰ ὅ-
λους πὺ γνωρίσαμε τὸν Γιάγκο Πιερίδη
καὶ πὺ τὸν παρακολουθήσαμε, ὡς λογοτέ-
χνη, στὰ κείμενα καὶ στὶς συναντήσεις του,
χρὸς ἡ ἀξιολόγηση κι' ἡ τοποθέτηση αὐ-
τῶν πὺ ἄφησε στὴν γραμματεία τῶν χρό-
νων τῆς ἐποχῆς του. Τέλος, δὲν μποροῦμε
παρὰ νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὡς ἐνθαρρυντι-
κὸ γεγονός, ὅτι ὁ θάνατος αὐτὸς ἔγινεν αἰ-
σθητὸς καὶ τονίστηκε ὡς ἀπώλεια στὸν
πνευματικὸ μας κόσμο ἀπὸ περιοδικὰ καὶ
ἐφημερίδες καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἑ-
παρχία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Τ.Γ'. Πληροφοροῦμαστε πὺς, πολὺ σύν-
τομα, πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει καὶ τὸ δι-
βλίο διηγημάτων τοῦ Γ. Πιερίδη «Ἐόανο»,
πὺ θὰ εἶναι τῆς ἴδιας κλάσης μὲ τὸν «Προ-
τελευταῖο σταθμὸ» (μυθιστόρημα), τὶς
«Ἄλλες φωνές» (διηγήματα) καὶ τὶς «Ἑ-
ξοχότητες» (μυθιστόρημα), ἐνῶ μιὰ σειρά
ἀπὸ κριτικῆς βιογραφικῆς μελέτες του, πὺ
ἀφοροῦν προσωπικότητες τοῦ ἑλληνισμοῦ
τῆς Αἰγύπτου, παραμένουν ἀνέκδοτες. Ὁ
Γ. Πιερίδης, πὺ κατάγονταν ἀπ' τὴν Κύ-
προ κι' ἔζησε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἕνα με-
γάλο μέρος τῆς ζωῆς του, πέθανε σὲ ἡλι-
κία 73 χρόνων.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τάκης Μ. Τσιάκου: «Περὶπα-
τοι κι' ἐπιστροφές» (ποιήματα),
Ἀθήνα, 1970.

Ὁ Τάκης Τσιάκος, ὁ αἰθεριωμένος καὶ

κρυσταλλόχρους λυρικός ποιητής, πὺ με-
ταλλάσσει τὴν αἴσθηση τῆς γεύσης τῶν
ἀνθρώπων σ' ἕνα φάσμα ψυχικῆς ἔκστα-
σης καὶ σ' ἕναν ἀκαθόριστο χῶρο πνευ-
ματικῆς εὐφορίας, ξανάρχεται στὰ τρωι-
νὰ μας γράμματα. Κι' εἶναι, στὴν ἐποχὴ
τούτῃ τῆς ταραγμένης τροχιάς μὲ τὴν με-
ταλλικὴ λάμψη τοῦ ἔπους τῆς τεχνικῆς,
ἡ παρουσία του εἶναι μιὰ στέψη ἀπὸ φῶς
κι' ἀπὸ κύμα θαλασσινῆς ἀρμύρας, πὺ
ἀνάγουν τὴν ἀνθρώπινη αἴσθηση πάνω
ἀπ' τὴν χοϊκὴ καταβολή. Ὁ ποιητὴς αὐτός,
πὺ κατορθώνει νὰ κρατᾶει τὴν εὐαισθη-
σίαν ἀπὸ μιὰ συγκίνηση ἀσύλληπτης πε-
ρίπου ἀπόχρωσης σ' ἕναν λόγο καθαρῆς
μουσικῆς ὑφῆς, ὠρμος καὶ κάθιδρος ὁ-
δοιπὸρος ἀπὸναν δρόμο σκεπασμένον μὲ
λουλούδια καὶ μὲ τέφρα, εἶναι ἀναντίρ-
ρητα ἕνας πολυσήμαντος, πὺ θὰ πρέπει
νὰ ξεχωριστεῖ. Γιατί, ἡ ἀπομυθοποίηση
τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ τὸ κενό, πὺ ἀ-
πόμενε γιὰ νὰ περπατήσουμε τώρα, δὲν
χωράει οὔτε τὰ δειρὰ, οὔτε τὰ σύγνεφα
ἀπ' τὸν οὐδέτερον οὐρανὸ μας. Γι' αὐτὸ, ἡ
ἀναπάτριση τῆς ποίησης, πέρ' ἀπ' τοὺς
ἐντυπωσιασμοὺς τῆς στίλβουσας ἐγκεφαλι-
κότητος (πὺ τόσο ἔχει ἀπαμβλῦνει τὴν
δραση καὶ τὴν ἀκοὴ μας), πὺ γίνεται
μὲ τὴν ποίηση τοῦ Τάκη Τσιάκου, παίρνει
τὴν μορφή καὶ τὴν διάσταση μιᾶς ὄντως
πολύτιμης προσφορᾶς καὶ δίνει, στὴν ἀν-
θρώπινη δυνατότητα ἐκφρασης, τὴν ἀφατη
ἐκείνη ἐσωτερικὴ ἔκταση καὶ τὴν ἀρμονια-
κὴ διάσπρωση τῆς ἀστάθμητης ἀξίας πὺ
ἔχει ὁ θνητὸς ἀπ' τὴν ἀνάσα τοῦ Θεοῦ
στὸν πηλό. Πράγματι, οἱ στίχοι τοῦ Τάκη
Τσιάκου, καθὼς εἶναι φτιαγμένοι ἀπὸ μιὰ
κράση μουσικῆς ὑποβολῆς καὶ πυκνωμένης
ἀπόσταξης εἰκόνων, ξεκινημένων ἀπ' τὴν
προσωπικὴν αἴσθηση καὶ ἐνατένιση τῆς
δικῆς του ζωῆς, ἔχουν ἐκείνη τὴν ἀναπαλ-
λοτριωτὴ ἀξία, πὺ δίνουν μονάχα οἱ πυ-
ρακτωμένες δονήσεις. Κι' αὐτὸ τὸ βιωμένο
αἴσθημα, πὺ, ἀνοιγμένο στοὺς ὀρίζοντες
μιᾶς διάστασης ἀπὸνα πρῖσμα οἰκουμενι-
κῆς καθολικότητας, μετασηματίζεται, στὰ
ποιήματά του ἐδῶ, σὲ κάποιον ἀντανα-
κλῶμενη ἐπιφάνεια ποιητικῆς ἀποτίμησης
τῶν πραγμάτων καὶ τῶν εἰδώλων. Ἔτσι,
ἡ πορεία, πὺ, πολλές φορές, γίνεται μὲ
τὴν μελαγχολία ἀπὸνα περπάτημα τοῦ
ποιητῆ σ' ἕναν ἀπείραχτο τόπο ἰσαλγῶν,
νοτίζει ἀκόμα τὴν φωνὴ του μὲ μιὰν ἀ-
τμόσφαιρα ἀφῆς καὶ μ' ἕνα λεπτὸ ἄρωμα
ἀβροῦ λόγου, πράγματα πὺ τόσο λεί-
πουν, γιὰ νὰ ἡμερώσουν τὰ κείμενα καὶ
τὰ χρώματα τῶν ἡμερῶν μας. Χρειαζεται
ν' ἀναχωρήσουμε, καθ' ἑαυτὸν, γιὰ νὰ
γίνουν τὰ πόδια μας φτερά. Καὶ αὐτὸ,
ἀκριβῶς φέρει ὁ Τάκης Τσιάκος.

...Ψυχὴ μου, οὐδὲ στὰ δάση τῶν
ἐλιῶν, οὐδὲ

στη φλογισμένη άμμο τής έρήμου

 Κρέμασα στὸν ἥλιο τ' ὄνειρό μου
 ... ἄχ! τὸ χρυσάφι καὶ τὸ φῶς...
 τὰ κοτσύφια, τὸ ἄνθος, τὰ γαρδέλια,
 τὰ βατράχια, ἡ φτέρη...

 Δὲν θέλω παρὰ νᾶχεις λίγη ὑπομονή
 ... στὸν ὕπνο βλέπω κάτι δράματα
 μιᾶς ἄγονης έρήμου.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Φ. Οἰκονόμου, Γυμνασιάρχου:
 «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία».

Διὰ τοῦ τρίτου κατὰ σειράν ἐντὸς τῆς τελευταίας τετραετίας ἔργου τοῦ «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία», ὁ κ. Φ. Οἰκονόμου ἐν τῇ ἀόκνῳ προσπάθειᾳ του προσέφερον ὄντως μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἐν γένει Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν.

Παρὰ τὰς σχετικὰς ὀλίγας καὶ μὲ μεγάλην κατὰ ἱστορικὰς περιόδους κενὰ πηγὰς διὰ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν κατὰ καιροὺς καταστροφῶν καὶ τῆς ἐν γένει ἀφιλοξένου ἴσως ἐξ αἰτίας τοῦ ὑγροῦ κλίματος γῆς τῆς, ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ μνημείων, ὅμως ἡ ἐπίμονος καὶ συστηματικὴ ἐρευνητικότης καὶ ἡ κατάλληλος ἐκμετάλλευσις καὶ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ σωζομένου ὕλικου ἐκ πηγῶν καὶ μνημείων, ἤξιώσαν τὸν συγγραφέα νὰ μᾶς προσφέρῃ τὸ ἀξιόλογον αὐτοῦ βιβλίον, τὸ ὅποιον ἀντέχει καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κριτικὴν.

Ἡ διάρθρωσις τῆς ὕλης μαρτυρεῖ τὴν ἐπιμελημένην καὶ μεθοδικὴν ἐργασίαν. Ἡ κατάλληλος ἀφ' ἐτέρου διὰ κάθε κλάδον τῆς Ἱστορίας ἐπιστημονικὴ μέθοδος, ἡ Ἱστορικὴ ἢ Ἐξελικτικὴ, ἡ ὅποια ἐρευνᾷ τὰ γεγονότα κατὰ χρονολογικὴν σειράν καὶ ἀλληλουχίαν ἀναζητοῦσα τὰ αἴτια, τὰς σχέσεις καὶ τὸ θαυότερον νόημα αὐτῶν, τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοεῖ ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς νὰ ἀφίσταται καὶ τῆς παραγωγικῆς καὶ ἐπαγωγικῆς τοιαύτης — ὅπου τοῦτο ἐπιβάλλεται — κάμνει τὸν ἐρευνητὴν νὰ περιορίσῃ κατὰ πολὺ τὰ χάσματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ἡπείρου, τὰ ὅποια ἀφνειὴ ἢ ἔλλειψις ἐπαρκῶν πηγῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντικειμενικὴ καὶ ὑπεράνω τοπικῶν συναισθηματισμῶν κρίσις τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων εἶναι ἀπὸ τὰ προσόντα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

Ὁ δὲ σχετικῶς μὲ τὸν χρόνον μέγας ἀριθμὸς Ἐπισκόπων, Μητροπόλεων, Μονῶν καὶ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, πα-

ρὰ τὸ δυσανάλογον τῶν πηγῶν δι' ὀρισμένας ἰδίαις ἱστορικὰς περιόδους μαρτυρεῖ τὴν μεγάλην καὶ πρώιμον ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ τὸ βαρὺ ἔργον τοῦ ἀνέλαθεν καὶ ἔφερον εἰς πέρας ὁ κ. Οἰκονόμου διὰ τῆς ἀνωτέρω συγγραφῆς. Κατάρθωσε σὺν τοῖς ἄλλοις νὰ ἀνασύρῃ ἐκ τῆς ἀφανείας μεγάλους ἐκκλησιαστικοὺς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐν ταυτῷ καὶ Ἐθνικοί, διότι καὶ ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία ἐκπληροῖ πλήρως τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸν χρέος τῆς. Παλαιότερον ἄλλωστε εἰς τὴν Ἑλληνορθόδοξον Ἐκκλησίαν ὁ Ἄγιος Πάππος καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ἡ Πνύξ τῶν Γραμμάτων καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Τεχνῶν.

Τὴν πλήρη αὐτὴν κατανόησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους διαπιστώνομεν καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δύο ἐκ τῶν σπανίων τοιχογραφιῶν παραστανουσῶν εἰς Ἐκκλησιαστικοὺς χώρους ἀρχαίους Ἑλληνας Φιλοσόφους καὶ Ἱστορικοὺς συναντῶμεν εἰς Ἱ. Ναοὺς τῆς Ἡπείρου, τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τῶν Φιλανθρωπινῶν τῆς Νήσου τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Βελλᾶς. (Μίαν τρίτην χαρακτηριστικὴν τοιαύτην τοιχογραφίαν συναντῶμεν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους).

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ κ. Οἰκονόμου, πέραν τῆς καθ' αὐτὸ Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, μᾶς δίδει καὶ μίαν συνοπτικὴν ἔκθεσιν — ὅσον ἐπιτρέπει ἡ περιοχὴ τῆς ἐρεύνης του — ἐκκλησιαστικῶν μνημείων, ἀλλὰ καὶ συναφῶν τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῆς περιοχῆς γεγονότων. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν π.χ. τῆς ἱστορικῆς ἀναγραφῆς τῆς Ἐπισκοπῆς τῆς Δωδώνης παρενθῆται καὶ ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ὀνομασίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν τῆς Ἀρχαίας Δωδώνης. Ἐτσι δύναται τὸ βιβλίον αὐτὸ νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς τουριστικὸς ὁδηγὸς τῆς περιοχῆς, μέχρις ἐκδόσεως ἐτέρου πληρεστέρου.

Ἄρκετὰ ἐνημερωτικὸς εἶναι καὶ ὁ παρεμβαλλόμενος ἐκκλησιαστικὸς χάρτης τῆς Ἱ. Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐπὶ πλέον διὰ τῶν πολλῶν ἀφιερωμένων εἰς τὴν Παναγίαν Ἱ. Μονῶν διαπιστώνει τις πόσον λατρεύεται καὶ ἐδῶ ἡ Ὑπερμαχος τῶν Ἑλλήνων Θεοτόκος.

Ἄλλὰ καὶ τὸ σπουδαῖον κεφάλαιον τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀναγεννήσεως τῶν χρόνων ἰδίαις τῆς Τουρκοκρατίας, εἰς τὸ ὅποιον πολλὰ οφείλει ἡ Φυλὴ μας, ἔλαβε τὴν θέσιν του εἰς τὸ ἀνωτέρω βιβλίον. Αὐτοὶ ἄλλωστε οἱ εὐρύτατα μορφωμένοι καὶ φορεῖς τῶν νεαρῶν τότε ἐπιστημῶν τῆς Δ. Εὐρώπης Διδάσκαλοι τοῦ Γένους μας μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ πα-

ράδειγμα των συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐμφάνισιν καὶ τῶν Μεγάλων ἐν Ἡπείρῳ Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω καὶ ἡ προβολὴ συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων ἀποτελοῦν καὶ μίαν σύντομον Ἐκκλησιαστικὴν Γραμματολογία τῆς Ἡπείρου.

Σπουδαῖον τέλος πρὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ εἰς τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου καὶ τοῦ ὅλου ἔργου ἐπαγωγικὴ καὶ εὐστοχος συναγωγὴ ἀξιολόγων συμπερασμάτων διὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν τέχνην, τὰ γράμματα καὶ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς περιοχῆς καὶ τῆς Φυλῆς μας. Ἴδου ἡ κατακλείς τοῦ βιβλίου: «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία λοιπόν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπήρξεν ὁ συμπαραστάτης τοῦ πόνου καὶ τῶν δεινῶν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἄλλη ἱερά καὶ σωστικὴ κιβωτὸς διετήρησε τὴν γλώσσαν, τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὰ προαιώνια ἰδανικά τῆς φυλῆς εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν Πατρίδος».

Ἀξίζει λοιπὸν κάθε ἔπαινος εἰς τὸν Ἡπειρολάτριν συγγραφέα κ. Φ. Οἰκονόμου καὶ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸ πόνημά του «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία», μὲ τὸ ὁποῖον πλουτίζει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἡπειρωτικὴν βιβλιογραφίαν. Θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον νὰ συσταθῆ μὲν τοῦτο καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, ὡς ἐπικοινωνητικὸν βιβλίον, καὶ νὰ κοσμήσῃ καὶ τὰς Ἰδιωτικὰς, Κοινοτικὰς καὶ Δημοτικὰς Βιβλιοθήκας ἰδίᾳ τῆς Ἡπείρου, ὁ δὲ συγγραφεὺς νὰ ἀξιοθῆ συντόμως νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐρευνᾶν του καὶ νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου.

ΑΠΟΣΤ. Π. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Κώστας Λαζαρίδης: «Πέντε βιβλία γιὰ τὸ Ζαγόρι».

Προσῖγνωστος καὶ πολὺ πρὸ πέρα ἀπὸ τὸν τόπο του ξεχωρίζει ὁ συνταξιούχος ἀπὸ χρόνια δάσκαλος ἀπὸ τὸ «Κουκούλι τοῦ Ζαγορίου» Κώστας Λαζαρίδης.

Καὶ παρ' ὅτι θὰ προσκρούσωμε εἰς τὴν ἐμφυτὴ μετριοπάθειά του, δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσωμε ἀπαρατήρητες τὶς σπουδαιότερας τοῦλάχιστο, ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀξιοζήλευτες ἐπιδόσεις του.

Ὁ Κώστας Λαζαρίδης ἀγάπησε τὸν τόπο του —τὸ χωριὸν του— περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Καὶ ἀνάμεσα εἰς μικροσυζητήσεις του μὲ τὶς μετρημένες γύρω του ζωοῦλες, μὲ τὶς ὁποῖες πλανιέται, κάτι

θὰ βρῆ κι ἐκεῖ νὰ τρυγήσῃ ἀπὸ τὶς τοπικὲς ἰδιωματικὲς του ἐκφράσεις, τὶς παρεμβλλόμενες εἰς τὸν τόπον τοὺς παλαιὰς παροιμίας καὶ ἄλλα γνωμικά, τὰ παλιότερα παιγνίδια ποὺ ἔπαιζαν τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, τὰ συναρπαστικὰ παραμῦθια τῆς γιαιγιάς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἢ τοπικὴ ἠθογραφία διατηρεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ τόπου του. Καὶ κατὰ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν τῶν περιστάτικῶν, ποὺ καὶ ποῦ, τὰ μαγνητοφωνεῖ κι ὅλας, γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν.

Ἀθόρυβα, ἐκεῖ εἰς τὴν ἀφάνεια, σὰν ἄλλη μέλισσα συλλέγει τὸ καθεὶ ποῦ νομίζει χρῆσιμο καὶ γίνεται ἀποθησαυριστικὸς ὁ ἴδιος σὲ ὅ,τι παραμένει ἀκόμα ὄρθιο ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά.

Γιὰ κάποιον ἄλλο εἰδικώτερο ἀφήνωμε νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὶς πλούσιες βοτανολογικὲς του συλλογὲς μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ κατὰταξιν καὶ τὴν ταξινομήσιν, τὴν στηριγμένη καὶ σὲ ξένες ἀκόμα συγγραφάς, ποὺ κατέλαβαν ὀλόκληρο τὸ χωρὸν ὁματίου. Καὶ θὰ περιοριστοῦμε σὲ μερικὲς ἄλλες ἐπιδόσεις του, συγγραφικὰς, γιὰ τὶς ὁποῖες κάποτε μᾶς ἔλεγε πῶς τὶς γράφει: «Γιὰ νὰ βρισκωνταί».

Ἔτσι, πολὺ τιμητικά, ξεχωρίζουν ὅσες λαογραφικὲς του ἐργασίες ἔφθασαν εἰς τὸ Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλλήν. Λαογραφίαι καὶ κοσμοῦνται μὲ τὸ ἀπαραίτητο εὐσημο, ποὺ τὶς συνοδεύει.

Γίνεται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πολυγραφώτατος σὰν πένα, ἀλλὰ καὶ μὲ μετρημένη καὶ πεζὴ τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου, ποὺ ἔτσι παρουσιάζεται πρὸς ἀξίολογος καὶ αὐθεντικὸς εἰς τὰ γραφόμενά του, ποὺ τὰ φέρει σὲ φῶς, πότε μὲ τὸν ἡμερήσιο τύπον τῶν Γιαννίνων —ποῦ μαζὶ του εἶναι δεμένος—, καὶ πότε σὲ φυλλάδια ὀλιγοσέλιδα καὶ εὐκολοδιάβαστα.

Τέτοια φυλλάδια ὡς τὴν ὥρα κυκλοφορήσαν τὰ παρακάτω:

1) Ἡ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΠΛΑΚΙΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΥΚΟΥΛΙ — ΖΑΓΟΡΙΟΥ (Γιάννινα 1969).

2) ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (Γιάννινα 1969).

3) Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΗΛ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΠΕΣΟΒΟ — ΖΑΓΟΡΙΟΥ (Γιάννινα 1970).

4) Ἡ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ ΣΤΟ ΠΑΠΙΓΚΙΩΤΙΚΟ ΒΟΥΝΟ (Γιάννινα 1970).

καὶ 5) Ο ΒΙΚΟΣ (Γιάννινα 1970).

Ἄλλες οἱ ἐκδόσεις του βγήκαν μὲ δικὰ του ἔξοδα καὶ μοιράστηκαν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, δωρεάν.

Ἡ δὲ τελευταία: «Ὁ Βίκος», χα-

ρίσθηκε στην "Ενωση Ζαγορησίων Ἀθηνῶν - Πειραιῶς καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκδόση καὶ τὴ διδάξασή του ἢ ἴδια γιὰ δικὸ της λογαριασμό.

"Ὅλες οἱ παραπάνω ἐκδόσεις μοσχοβολοῦν ἀπὸ τὸ Ζαγορησίο βουνίσιο ἄρωμα, ποῦ οἱ ἀναγνώστες τους δὲν χορταίνου νὰ ἀναπνεύουν καὶ νὰ ρουφοῦν λαίμαργα (ντόπιοι καὶ ξένοι). Καὶ ἰδιαίτερα, «Ὁ Εἰκόσ», ποῦ εἶναι διανοησμένος καὶ μὲ φωτογραφίες κατατοπιστικές. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γι αὐτὸν πὼς ἀποτελεῖ τὸν Τουριστικὸ ὁδηγὸ τοῦ ἀπέραντου αὐτοῦ ἄγριου τοπίου, ὄχι μόνο γιὰ τὸν ξένο ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἐπισκέπτεται, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ντόπιο, γιὰτὶ κι αὐτὸς δὲν τὸν ἔχει καλογνωρίσει. Ἔχεις ἐκεῖ νὰ συναντήσης —κατὰ τὸν συγγραφέα— πολλὰ παραξενιές, μὰ καὶ πρωτογνωρίσματα σπάνια. Γιατὶ ἡ Χαράδρα τοῦ Βίκου εἶναι στὴν Εὐρώπη μοναδική. Δὲν θὰ ἐπεκταθοῦμε ὅμως περισσότερο στὴν παρουσία της, γιὰ νὰ μὴ τὴ ζημιώσουμε. Παραχωροῦμε τὴ θέση μας στὸν κάθε φιλαναγνώστη γιὰ νὰ μιλήσῃ ἐγκυρότερα.

ΤΑΚΗΣ ΔΑΝΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν Λαογραφικῶν Παραμυθιῶν.

Νομίζω πὼς ὅταν γράφει κανένας κάτι λ.χ. μιὰ παράδοση, ἓνα γνωμικὸ κ' ἄλλα, δὲν πρέπει ν' ἀρκεῖται σ' ἐνοῦ ἢ δυὸ τὴν ὁμολογία ἀλλὰ νὰ παίρνει πληροφορίες ἀπὸ πολλὰ στόματα.

Στὰ «λαογραφικά - Παραμυθιάς» ὁ Β. Παυλίδης γράφει στὴν «Ἠπειρ. Ἑστία» 1970.

1) Στὴ σελ. 465 ἀριθ. 157 πὼς ὁ «Ἀγιαρσένης» τοῦ ὁποῖου ἢ σπηλεκκλησιὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κορύλα, κ' ἔχι Γκορύλα (Κορύλας = καψάλα, σλαβ.) τιμᾶται μόνο ἀπὸ τὰ χωριά ποῦ φαίνονται κ' εἶν' ἀγνάντια τῆς ἐκκλησιᾶς, ἐνῶ τὸ ἐνάντιο τιμᾶται καὶ πανηγυρίζεται ἀπὸ ὅλα τὰ χωριά τῆς περιοχῆς Σουλίου, τὰ ἐντεῦθεν κ' ἐκεῖθεν τοῦ Κορύλα, ποῦ δὲν τὰ βλέπει ὁ ἅγιος, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ Πόποδο, ποῦ θρίζεται μέσα σὲ γούπατο, μὲ κληρονομικὸ ἐπίτροπο τοῦ Ἀγιαρσένη τὸν μακαρίτη Κώστα Βλάχο ὡς τὸ 1944, ὅποτε τὸ χωριὸ μεταφέρθηκε στὴ Μαζαρακιά, καὶ

2) στὴ σελ. 468 ἀριθ. 179 λέει πὼς ὅταν ὁ τσαλαπετινὸς (ἀγριόπετος) λαλαεῖ τὴ νόχτα στ' ἀνήλιο προβλέπεται βροχὴ κ' ὅταν

στὸ προσῆλιο καλοκαιριά, ἐνῶ ὁ ἀγριόπετος δὲν εἶναι ὁ τσαλαπετινός, τὸ ὠραῖο ἡμερόβιο ἀποδημητικὸ πουλί ποῦ ἔρχεται κατὰ τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ φέει στὶς ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα καὶ δὲ λαλεῖ καθόλου, ἀλλὰ τὸ νυχτόβιο πουλί, ὁ Γιῶργος ἢ Βαλμάς ποῦ θρηνεῖ τὶς νύχτες:

«Γιῶργου!!! τ'βρ'ς τ'βρ'ς τ' ἄλογου!!!»

Ὁ συγγραφέας πρέπει νὰ ἔχει πάντοτε ὑπ' ὄψη ὅτι ὁ γραφτὸς λόγος μένει ἀτόφιος κ' ἀνεξίτηλος στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ δὲν εἶναι σὰν ὁ προφορικὸς ποῦ χάνεται στοὺς πέντε ἀνέμους.

ΣΠΤΡ. ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑΜΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», τόμ. ΙΒ', τ. 1, 2, Ἀθ.

«ΘΕΟΛΟΓΙΑ», τόμ. 41, τ. 1, Ἀθῆναι.

«ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ», τ. 428 - 432, Ἀθῆναι.

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ», τ. 164 - 174, Ἀθῆναι.

«ΣΜΥΡΝΑ», τ. 16 - 25, Ἀθῆναι.

«ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τ. 133 - 143, Ἀθῆναι.

«ΑΚΤΙΝΕΣ», τ. 304 - 314, Ἀθῆναι.

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ», τ. 163 - 172.

«Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ», τ. 201.

«ΙΛΙΣΣΟΣ», τ. 77 - 83, Ἀθῆναι.

«ΠΡΩΤ. ΦΙΛΟΛ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ», ἔτος 13ον, τ. 1 - 8, Ἀθῆναι.

«ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», τ. 191 - 195, Χανιά.

«ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ», τ. 118 - 126, Ἀθῆναι.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (ἔτος ΜΖ'), τ. 1 - 24, Ἀθῆναι.

«Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (ἔτος ΙΗ'), τ. 1 - 20, Ἀθῆναι.

«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», τ. 664 - 682, Ἀθῆναι.

«ΦΙΛΙΑΤΡΑ», τ. 52 - 54, Ἀθῆναι.

«ΦΙΛΟΤΕΛΕΙΑ», τ. 418 - 422, Ἀθῆναι.

«Η ΧΑΡΑΤΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ», τ. 26 - 35, Ἀθῆναι.

«ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ», τ. 75 - 80, Φλώρινα.

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», τ. 64 - 69, Πάτραι.

«ΚΟΝΙΤΣΑ», τ. 89 - 101, Ἀθῆναι.

«ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ», (ἔτος ΙΖ'), τ. 6 - 10, Ἀθήναι.

«CONGO», τ. 39 - 48, Ἀθήναι.

«ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», τ. 61 - 79.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΓΡ. ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», τ. 171 - 175, Ἀθήναι.

«ΣΙΦΝΑ·Ι·ΚΗ ΦΩΝΗ», (ἔτος Ε'), φύλ. 60 - 70, Ἀθήναι.

«ΛΤΡΑ», τ. 1, Ζάκυνθος.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΘΝ. ΟΡΓ. ΕΛΛΗ. ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ», τ. 1, 2, 3, 4) 1970 Ἀθήναι.

«ΜΕΤΕΩΡΑ», τ. 157 - 162, Τρίκαλα.

«ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ», τ. 1, 2, Ἀθήναι.

«ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ», τ. 78 - 91, Ἀθήναι.

«ΠΑΡΟΤΣΙΑ», τ. 1, 2, Ἀθήναι.

«ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΗΣ», τ. 258 - 263, Ἀθήναι.

«ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΤΕΓΑΣΤ. ΤΑΜΙΕΤΗΡΙΟΥ», τ. 48, Ἀθήναι.

«ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ», (ἔτος Β'), τ. 6, Ἀθήναι.

«ΕΘΝΟΚΡΑΤΙΑ», τ. 1, Θεσσαλονίκη.

«ΔΩΔΩΝΗ» (ἔκδοσις Νομαρχίας Ἰωαννίνων), Ἰωάννινα.

«ΤΡΙΚΚΗ», (ἔκδοσις Νομαρχίας Τριζάλων), Τρίκαλα.

«ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΑΛΟΙ», (ὄργανον μαθητῶν Μ. Ἐκπαίδ. Νομοῦ Πρεβέζης - ἔκδοσις Νομαρχίας Πρεβέζης), Πρεβέζα.

«ΟΙΚΟΝ. ΕΙΑΗΣΕΙΣ», (ἔκδοσις Ἐπιμετ. Συντονισμοῦ), Ἀθήναι.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΤ

«ΚΡΙΚΟΣ», τ. 229 - 238, Λονδίνον.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΤΗΡΟΣ», τ. 109 - 120, Λευκωσία.

«ΚΤΗΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ» τ. 6 - 9, Λευκωσία.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΑΙΔΑΓ. ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ», (ἔκδοσις Παιδ. Ἀκαδημίας Κύπρου), τ. 2, Λευκωσία.

«HELLENIKA» τ. 19 - 20, BOCHUM.

«CITTA DI VITTA» XXV, 1 - 4 FIRENZE.

«AUSONIA», XXIV) 3 - 4, 5 - 6 — XXV) 1, SIENA.

«LA CULTURA NEL MONDO» XXIV) 2 - 3, 4, ROMA.

«LA CAROVANA», XIX) 94, 95, ROMA.

«BULLETIN ANALYTIQUE DE BI-

BLIOGRAPHIE HELLENIQUE 1967» (COLLECTION DE L' INSTITUT FRANCAIS D' ATHENES», ATHENES, 1969.

«REVUE DES ETUDES BYZANTINES», TOME XXVII, ANN. 1969, PARIS.

«HISTORY AND LIFE AND HISTORICAL ABSTRACTS», τ. 3, SANTA BARBARA - CALIFORNIA.

«LIFE», VOL. 49, N. S. T.

«NEA ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ», SAN FRANCISCO.

B I B Λ Ι Α

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ — Δίπλωμα Ἱστορίας Στρατοῦ: «Ἀντισιμμοριακὸς ἀγὼν 1946 - 1949» (Ἡ ἑκαθάρσις τῆς Ρούμελης καὶ ἡ πρώτη μάχη τοῦ Γράμμου 1948), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 472+16 (μετὰ χαρτῶν καὶ σχεδιαγραμμάτων), Ἀθήναι, 1970.

Βασιλείου Κ. Οἰκονόμου (ἔκδοσις τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀδελφότητος Ζιτσαίων): «Ἡ Ζίτσα», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 280, Ἀθήναι 1969.

Ἐκδόσεις «Φωνῆς Αἰγίου»: «Ἡ Βοστίτσα καὶ τὸ Εἰκοσιένα», Σχ. 8ον, σελ. 42, Αἶγιον, 1970.

Ἀλκή Μάνθου (ἔκδοσις Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν): «Ἡπειρωταὶ δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία - Θωμᾶς Πασχίδης», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, Ἀθήναι, 1970.

Κ. Τριανταφύλλου: Τὸ ἀρχεῖον τῶν οἰκογενειῶν Δρακοπούλου καὶ Καλαμογδάκτη (ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ «Πελοποννησιακά», τ. Ζ'), Ἀθήναι, 1970.

Κ. Τριανταφύλλου: «Ἐξ διαθήκαι Παλαιῶν Πατρῶν ἀποκείμενα εἰς Μονὴν Ὁμπλου» (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου ΟΑ' τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ»), Ἀθήναι, 1970.

Κ. Τριανταφύλλου: «Τὰ Ναυπλιακά (1862) ἐν Πάτραις» (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ περιοδ. «Μνημοσύνη»), Ἀθήναι, 1970.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Γεωργίου Θ. Ζώρα: «Ἐπτανησιακά μελετήματα - Δ'» (ἔκδοσις Βιβλιοθήκης Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 280, Ἀθήναι, 1969.

Γεωργίου Ἀθ. Ξύδη: «Ἡ Ἑλ-

λάς εις τούς όρίζοντας τής AMERICAN ERA», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 544, 'Ιωάννινα, 1970.

'Ιωάν. Ε. 'Αναστασίου: «Σιναίτικα του ΙΣΤ' και Ζ' αιώνας», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 144, Θεσσαλονίκη, 1970.

MARVIN FARBER (είσαγωγή: Δ. Ζ. 'Ανδριοπούλου - Μετάφραση: Α. Κ. Μπαρτζελιώτη): «Οί σκοποί τής Φαινομενολογίας», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 208, 'Αθήναι, 1970.

Γεωργίου Θ. Ζώρα (Έκδοσις Βιβλιοθήκης Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας): 1) «Νέα Καλδικά», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, 'Αθήναι, 1964. 2) «'Ιταλικός θρήνος περί τής 'Αλώσεως» (κώδιξ 1720 τής Ρικκαρδιανής Βιβλιοθήκης Φλωρεντίας), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 24, 'Αθήναι, 1969.

Γεωργίου Θ. Ζώρα (Έκδοσις Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας): 'Ανδρέου Κάλβου: α) Θεοφράστου μετάφρασις, β) 'Αννώστου τραγωδίας μονόλογοι, Σχ. 8ον μεγ., σελ. 24, 'Αθήναι, 1969.

Γεωργίου Θ. Ζώρα: 1) «'Ο Ναπολέων Βοναπάρτης και ή σύγχρονη έλληνική ποιήσις» (άνάτυπον έκ του περιοδικού «Νέα Έστία», τ. 1018), 'Αθήναι, 1969 - 2) «Μιά Ιταλική τραγωδία Κοητός συγγραφέως: 'Η «FEDRA» του FRANCESCO BOZZA» (άνάτ. έκ του Δ' τόμου Β' Διεθν. Κοητολογ. Συνεδρίου, 'Αθήναι, 1969.

Μαρίας Μαντούβαλου: (Έκδ. Μελετών Νεοελλ. Φιλολογίας - Δ)νας Γ. Θ. Ζώρα): 1) «Δοθέντων Μαβίλη άγνωστον δοκίμιον περί γλώσσης», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 20, 'Αθήναι, 1969. 2) 'Αγνωστος έλληλογραφία Δώρας Ντ' Ιστρια και Δ. Βούλγαρη», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 20, 'Αθήναι, 1969. 3) «'Ανέκδοτος έλληλογραφία Πολυλά - Μαβίλη», Σχ. 8ον, σελ. 18, 'Αθήναι, 1969. 3) «Τά έν 'Ελλάδι πολιτικά γεγονότα του 1862 και τά κατάλοιπα του Δ. Βούλγαρη», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 12, 'Αθήναι, 1970. 5) «'Η έξωσις του βασιλέως 'Οθωνος και τό ιδιωτικόν του αρχείου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 12, 'Αθήναι, 1970.

Γεωργίου Θ. Ζώρα: «'Ο Κάλβος και τό δημηρικόν χειρόγραφον τής Γενεύης», Σχ. 8ον, σελ. 16, 'Αθήναι, 1970.

BRUNO LAVAGNINI (Έκδ. Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας: «'Ο Σολωμός και ό ύμνος στον Γαριβάλδη» (μετάφρασις 'Αντωνίας Σοφικίτου - Παθουλάκη), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 20, 'Αθήναι, 1969.

Ειρήνης Κουρούνη: (Έκδ. Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας): «'Η διδασκαλία των έλληνικών γραμμάτων και ή «θεματογραφία» του Διασωρηνοϋ», Σχ. 8ον, σελ. 16, 'Αθήναι, 1969.

Εύθ. Θ. Σουλογιάννη (Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας): «'Ο Δαπόντες, ή αντίληψις του περί ιστορίας και ό πρόλογος εις τό «Φανάρι γυναικών», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 12, 'Αθήναι, 1970.

Ι. Μ. Χατζηφώτη (Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας): «'Ο Καβάφης μετά θάνατον», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, 'Αθήναι, 1970.

'Αριστεΐδη Στεργέλλη (Μελ. Νεοελλ. Φιλολογίας): «Βαλαωριτικά», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 12, 'Αθήναι, 1970.

Μαρίας Μαντούβαλου: «Κείμενά τινα περί 'Αλβανίας και τό έν «Παρνασσώ» 'Αρχεΐον Λεβίδη» (άνάτ. έκ του ΙΒ' τόμου «Παρνασσός»), 'Αθήναι, 1970.

Στέλλας Κ. Γεωργαλά: «Μία παράδοξος ύποψηφιότης δια των έλληνικών θρόνων τό 1862» (άνάτυπον έκ του ΙΒ' τόμου «Παρνασσός»), 'Αθήναι, 1970.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

Πεζογραφία

Γ. 'Αμποτ: «'Ιόλη» (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 184, 'Αθήναι, 1970.

Γιάννη Σπανόπουλου: «Τό παιδί με τη νοσταλγία» (διήγημα), Σχ. 8ον, σελ. 152, 'Αθήναι, 1970.

Γιώργου Δέλιου: «Γράμματα άπό την 'Αμερική», (όδοιπορικό), Σχ. 8ον, σελ. 148, Θεσσαλονίκη, 1970.

Νίκου Χρ. Τσάκα: «Πάργα» (όδοιπορικό - ιστορικό), Σχ. 8ον, σελ. 120, 'Αθήναι, 1970.

Γιάννη Μπαρμπαγιάννη: «Μās χωρίζουν τά σύννεφα», Σχ. 8ον, σελ. 144, Πειραιάς, 1970.

Ποίηση

'Αντώνη Κυριακόπουλου: «Κλεψύδρα», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 104, 'Αθήναι, 1970.

Νίκου Τουτουνητζάκη: «Λυρική ζωή», Σχ. 8ον, σελ. 184, 'Αθήναι, 1970.

Τάκη Τσιάκου: «Περίπατοι κι' έπιστροφές», Σχ. 8ον, σελ. 110, 'Αθήναι, 1970.

Κώστα Πηγαδιώτη: «'Αγνώστου διαμονής», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 64, 'Αθήναι, 1970.

Γιώργη Μανουσάκη: «Τό σήμα τής σιωπής», Σχ. 8ον, σελ. 56, 'Αθήναι, 1970.

Γιάννη Βιντάλ: «'Οαση», Σχ. 8ον, σελ. 48, 'Αθήναι, 1970.

Τάκη Κολλιόβα - Μηλιοτάκη: «Πικροί σταλακτίτες», Σχ. 8ον, σελ. 88, 'Αθήναι, 1970.

Στεφανίας Καλοῦ: «Λυρικές εἰκόνες», Σχ. 8ον., σελ. 80, Ἀθήνα, 1970.

Μάχης Μουζάκη: «Στὴ γαστέρα τοῦ χάους», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 68, Ἀθήνα, 1970.

Δούλας Δ. Κωνσταντινίδου: «Κῦμα τῆς σκέψης μου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἀθήνα, 1970.

Γεωργίου Σ. Ἀβατάγγελου: «Ἐκσταση καὶ πάθος», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Θεσσαλονίκη, 1970.

«Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς»: (ὁμαδικὴ ἔκδοση): «Σφραγίδες», Σχ. 8ον, σελ. 74 - 80, Ἀθήνα, 1970.

Δοκίμα - Μελέται

Μανώλη Γιαλουράκη: «Ὁ Καβάφης τοῦ Κεφαλαίου «Γ» (συνομιλίες μετὸν Τίμο Μαλάνο)», Σχ. 8ον, σελ. 188, Ἀθήνα, Ἀλεξάνδρεια, 1959.

Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Ποιητικὲς μορφές», Σχ. 8ον, σελ. 112, Ἀθήνα, 1970.

Χρήστου Σολομωνίδου: «Σπῦρος Μελάς», Σχ. 8ον, σελ. 216, Ἀθήνα, 1970.

Θεοκλ. Σετάκη: «Ὁ ἴμνος τῆς Ἀκαθίστου Ἀκολουθίας», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 112, Βέροια, 1968.

Φοίβου Δέλφη: «Γιάννης Κοφίνης», Σχ. 8ον, σελ. 64, Ἰωλκός, 1970.

Νίκου Θ. Βλάχου: «Στὶς ἑπτανησιακὲς μας οἴξες - Ἀ΄ Ἄγγελος Σικελιανός», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 18, Ἀθήνα, 1970.

Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη: «Ὁ ἄγων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου», Σχ. 8ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1970.

Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη: «Ὁρθοδοξία καὶ Παράδοσις», Σχ. 12ον, σελ. 32, Ἀθήνα, 1970.

Θεατρικὰ

Εὐριπίδου (μετάφρασις: Στ. Ι. Σπυρώνη): Ἰφιγένεια ἢ ἐν Αἰλάδι, Σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθήνα, 1970.

Διάφορα

Γιάννη Ν. Κολέφα (Ἐκδο-

σις Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας): «Ἡ τέχνη τοῦ ψηφιδωτοῦ», Σχ. 8ον (τετράγωνον), σελ. 134, Ἀθήνα, 1970.

Γεωργίου Πυρουνάκη: «Μὲ τοὺς νέους», Σχ. 8ον, σελ. 176, Ἀθήνα, 1970.

Ἐπιθ. Προεδρ. Κυβερνήσεως (Γεν. Δ)σις Τύπου — Δ)σις Ἐσωτ. Τύπου): «Ἐπετηεὶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Τύπου», Σχ. 8ον, σελ. 104, Ἀθήνα, 1970.

Μηνᾶ Ν. Ἀρέτου: «Ἡ δωδεκανησιακὴ νεολαία Αἰγύπτου», Σχ. 8ον, σελ. 56, Ἀθήνα, 1970.

Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδη: «Τὸ πρόβλημα τῆς βιβλιογραφικῆς ἐνημερότητος», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Ἀθήνα, 1969.

Γεωργίου Πυρουνάκη: «Ἐκκλιση - πρόταση», Σχ. 8ον, σελ. 16, Ἀθήνα, 1970.

Μωϋσῆ Κ. Κωνσταντίνου: «Φιλοτελικὴ Βιβλιοθήκη»: «Εἰκονογραφημένα ταχυδρομικὰ δελτάκια ἐκδοθέντα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ταχυδρ. Τηρεσίας κατὰ τὰ ἔτη 1901 - 1903», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθήνα, 1970.

Ἀδελφότητος τῶν ἐν Ἡπειρῷ Μικρασιατῶν: «Φιλολ. μνημόσυνον ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου», Σχ. 8ον μεγ., σελ. 32, Ἰωάννηνα, 1970.

Ἐκδόσεις «Γρηγόρη»

Φ. Κ. Μπουμπουλίδου: «Ἑπτανησιακὴ Λογοτεχνία», (τόμος πρῶτος), Σχ. 8ον, σελ. 196, Ἀθήνα, 1970.

Α. Τρουαγιὰ (μετάφρασις: Τάκη Χατζηαναγνώστου): «Ἡ ἀράχνη», Σχ. 8ον, σελ. 192, Ἀθήνα, 1970.

Χ. Ρήντ (μετάφρασις: Μανώλη Χαιρετάκη): «Ἡ μορφὴ στὴν μοντέρνα ποίηση», Σχ. 8ον, σελ. 84, Ἀθήνα, 1970.

ΔΟΔΟΝΙΔΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΓΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ